STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03838

MENAHEM-MENDEL

Sholem Aleichem

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

יובילעאום אויסגאבע

שלום-עליכם.

מנחם-מענדעל

הויפט פערקויף
אין פערלאג „פראגרעס“ ווארשא.

אלע ווערק
שלום-עליכם
פיערטער באנד.

Copyright 1909 by J. Lidski Waschington U. S. A.

РАЗСКАЗЫ ШАЛЕМЪ-АЛЕЙХЕМЪ
менахимъ мендель
Типографія А. Г. Сыркина
ВАРШАВА
Холодная № 41.
1911.

אינהאלט

I) **לאָנדאָן**

(אַדעסער בערזע).

II) **פּאַפּירלעך**

(יעהופּעצער בערזע).

III) **מיליאָנען**

(סוחרים, מעקלערס און ספּעקולאַנטען).

IV) **אַ בכבודע פּרנסה**

(מנחם-מענדעל — אַ שרייבער).

V) **עס פידעלט נישט**

(מנחם-מענדעל — אַ שדכן).

VI) **שלים-שלים-מזל**

(מנחם-מענדעל — אַן אַגענט).

S.M.

ש. מאַזניק-ווינ

צו דער צווייטער אויפלאגע:

מנחם מענדיל איז נישט קיין העלד פון א ראמאן און איבערהויפט נישט קיין אויסגעקלעהרטע פיגור. דאס איז נעבאך א יוד פון א גאנץ יאהר, מיט וועלכען דער פערפאססער איז פערזענליך און נאהינט בעקענט. ער איז דורכגעגאנגען מיט איהם א שטיק לעבען פון כמעט 20 יאהר. בענעגענט זיך אינ'ם 1892 יאהר אויף דער אדעסער „קליינער בערזע", האבען מיר נאכדעם דורכגעמאכט האנד ביי האנד אלע שבעה מדורי גיהנם, אין יעהופעץ אויף דער בערזע, „געגאנגען" מיט איהם קיין פעטערבורג און קיין ווארשא, אויסגעשטאנען א סך קריזיסען, זיך געווארפען מיט איהם פון איין פרנסה אויף דער אנדערער און – אוי וועה! – נישט געפונען קיין גליק אין ערגיץ, געמוזט סוף כל סוף טהון דאס וואס אלע יודען טהוען – עמיגרירען קיין אמעריקא. דארט, זאגט מען, מאכען יודען ניט שלעכט ... דאס וועלען מיר זעהען פון זיינע שפעטערינע בריעף פון אמעריקא.

דערווייל, ביז עפיס וואס, האב איך צענויפגעזאמעלט אלע זיינע בריעף, וואס ער האט אין פערלויף פון די אכצעהן יאהר געשריבען אין פערשיעדענע צייטען און געדרוקט אין פערשיעדענע ערטער, צו זיין ווייב שיינה שיינדעל, ווי אויך די בריעף פון זיין ווייב צו איהם, און געמאכט פון זיי א בוך, מע קאן זאגען, כמעט א בריעפענשטעלער.

טאקי א בריעפענשטעלער, איינגעטיילט אין 6 בעזונדערע אבטיילונגען, און דערביי געהאט א מיין: א יוד א סוחר, אז ער וועט וועלען שרייבען א בריעף צו זיין ווייב, למשל, פון אדעס – זאל ער זוכען אינ'ם ערשטען בוך „לאנדאן". א שפעקולאנט אויף דער בערזע פון יקנה"ז, פון אקציעס, וכדומה אזעלכע סחורות – וועט געפינען א מוסטער אינ'ם צווייטען בוך „פאפיערלעך", אדער אינ'ם דריטען בוך

„מילליאנען״. א יוד א מעקלער, א שדכן, אדער אנ׳אגענט — לאז זוכען ווייטער. מיט איינעם ווארט — יעדער וועט זיך געפינען זיינס. און אזוי ווי יודישע געשעפטען זענען, ברוך השם, אומעדום אלץ איינס, דאס הייסט, הויבען הויבען זיי זיך אן, דאכט זיך, גאנץ נישקשה׳דיג, מיט אזוי פיעל בטחון און גלענצענדע האפענונגען, און אויסלאזען לאזען זיי זיך אויס צוממיינסטען מיט שלים־שלים־מזל, ווי ביי מיין מנחם מענדלען; לכן בעדארף מען לאנג ניט הארעווען ביים צענויפשטעלען א בריעף. מע קאן איהם נעמען גלייך, ווי ער שטעהט און געהט. און טאמער וועט זיך געפינען איינער פון טויזענד, וואס די געשעפטען זיינע געהען איהם דערוויל גוט, קאן ער זיכער זיין, אז ס׳איז ניט אויף לאנג. אלץ, וואס איז געבויעט אויף לופט און אויף ווינט, מוז סוף כל סוף פאלען. שטארק אנגעלייגט איז דאס ניט. דער־פאר איז דאס אבער אמת, און דעם אמת האבען דאך אלע מענשען ליעב...

ביי׳ם צענויפשטעלען די בריעף צו דער צווייטער אויפלאגע, האב איך א סך בריוולעך שטארק פערקירצט און א סך בריוולעך גאר ארויסגעווארפען. אנגעווארען דערביי האבען נור די זעצערס, ווייטער קיינער נישט. דער מחבר פון דעם בוך געהט מיט דעם גאנג, אז א ווערק, וואס ס׳איז קירצער, איז דאס אלץ בעסער. די וואס וועלען געפינען, אז ס׳איז נאך א ביסעל צו לאנג, קאנען זיכער זיין, אז אי״ה ביי די ווייטעריגע אויפלאגען זאל דאס ווערען אלע מאל קירצער און קירצער, ביז עס וועט קומען צום רעכטען אידעאל: „צו ניט זאגען קומט דאס ניט״...

שָׁלוֹם־עֲלֵיכֶם.

נערווי (איטאליא). ערב חנוכה תר״ע.

I.

לאָנדאָן.

(אַרעסער בערזע).

„לאנדאן״

(אדעסער בערזע).

I.

(מנחם־מענדיל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדיל אין כתרילעווקע).

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה שיינדיל שתחי׳.

ר א ש י ת באתי להודיעך אז איך בין ב״ה בקו החיים והשלום, השם יתברך זאל העלפען מע זאל תמיד הארכען איינס פונם אנדערן נור גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען אז איך בין גאר ניט אומשטאנד דיר צו בעשרייבען די שטאדט אדעס ווי גרויס און שען זי איז, און די מענשען די הינגע מיט זייערע גוטע כאראקטערען, און די גאלדענע געשעפטען, וואס מע קאן דא מאכען. שטעל דיר פאר, איך געה מיר ארוים מיטן שטעקעל אין ג ר ע צ ק אריין, אזוי הייסט דא אין אדעס די גאס וואו יודען האנדלען, האב איך צוואנציג טויזענד געשעפטלעך: וויל איך ווייץ — איז ווייץ, קלייען — איז קלייען, וואל — איז וואל, מעהל, זאלץ, פעדערן, ראזינקעס, זעק, הערינג — הכלל, וואס א מויל קאן אויסרעדען, געפינסט דו דא אין דיעם אדעס. איך האב לכתחלה אפילו אנגעשמעקט א צוויי דריי גוטע געשעפטלעך, נאר עס איז מיר אלץ ניט געווען צום הארצען, האב איך מיך אזוי לאנג ארומגעדרעהט אין „גרעצק״ ביז איך האב מיך פארט צוגעשלאגען צו עפּיס רעכטס, היינו, איך האנדעל מיט „לאנדאן״ און פערדיען דערביי גאר נישטקשה׳דיג! מע חאפּט א מאל א כף־היי׳ער, א מאל א פופציגער, און א מאל אז עס געראטה, א הונדערטער אויך. הכלל, דאס „לאנדאן״ איז אזא מין מסחר, וואס מע קאן דערביי גליקליך ווערען אין איין טאג. אט איז ניט לאנג ארויסגעקומען אהער איינער, עפּיס א שמש, און האט געחאפּט אין איין „שמע ישראל״ דרייסיג טויזענד און

הארכט זיי היינט אלעמען מיט'ן קאטער. איך זאג דיר, זוגתי היקרה, ממש עס וואלגערט זיך דא גאלד אין די גאסען! איך האב ברוך השם קיין חרטה ניט, וואס איך בין אראפגעפאהרען אהער קיין אדעס. ווערסט דו דאך פרעגען, ווי קום איך קיין אדעס, אז געפאהרען בין איך גאר קיין קעשענעוו? אפנים אז ס'איז מיר באשערט פון גאט איך זאל פערדינען גראבע עטליכע קערבלעך! אט ווערסט דו הערען, ווי אזוי דער אויבערשטער פיהרט מיט א מענשען.

אז איך בין געקומען קיין קעשענעוו צום פעטער מנשה אפנעמען דאס נדן, פרעגט ער מיך וואס בעדארף איך דאס נדן? זאג איך: מסתּמא דארף איך; איך זאל ניט דארפען, וואלט איך ניט קומען. זאגט ער, אז קיין מזומן געלד האט ער איצט ניט, ער קאן מיר, זאגט ער, געבען איין אנווייזונג צו בראצקין קיין יעהופעץ. זאג איך: לאז זיין קיין יעהופעץ אבי געלד. זאגט ער, ער ווייסט ניט, צי אין יעהופעץ איז איצטער דא געלד. ער קאן מיר געבען, זאגט ער, איין אנווייזונג צו באבראבען קיין ווארשא. זאג איך: לאז זיין קיין ווארשא, אבי געלד. זאגט ער, וואס טויג דיר ווארשא? ווארשא איז ווייט. אויב איך וויל, קאן ער מיר געבען, זאגט ער, איין אנווייזונג צו בארבאשען קיין אדעס. זאג איך: לאז זיין אדעס, אבי געלד. זאגט ער מיר נאך א מאל: אויף וואס דארפסט דו אזוי געלד? זאג איך איהם: מסתמא דארף איך; איך זאל ניט דארפען, וואלט איך ניט קומען. בקצור, ער דרעהט זיך אהער־אהין, עס האט איהם אבער געהאלפען ווי א טוידטען באנקעס; איך אז איך זאג געלד איז געלד! געהט ער און נעמט ארויס צוויי וועכסעלעך צו ת"ק קערבלעך אויף סך הכל פינף חדשים, און אויף ש"ן קערבלעך גיט ער מיר איין אנווייזונג צו בארבאשען קיין אדעס, און דאס איבעריגע גיט ער מיר מזומן, וועט מיר זיין, זאגט ער, צו שטייער אויף דער הוצאה. און מחמת איך האב קיין צייט ניט מאך איך דאס בקצור. אי"ה אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. זיי געזונד און לאז גריסען שווער און שוויגער און די קינדערלעך זאלען לעבען איטליכען בעזונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי. אז איך בין געקומען מיטן אנווייזונג צו בארבאשען, זאגט מען מיר, אז דאס אנווייזונג איז גארניט קיין אנווייזונג. וואס דען איז דאס? ס'איז א סוכה'שער! לאז פריהער אנקומען, זאגען זיי, פון אייער פעטער מנשה דער וואגאן ווייץ, און לאז מען אקארשט די

וויַיץ פּערקויפען, וועט מען אַייך דעמאָלט געבען געלד. אַ שענע מעשה נאָר אַ קורצע! האָב איך באַלד אַוועקגעשריבען קיַין קעשענעוו „אַנ׳אָטקריטקע״ און האָב איהם געשריבען, אַז טאָמער שיקט ער ניט אַרויס תיכף ומיד די וויַיץ, וועל איך איהם קלאַפּען אַ דעפּעש. בקצור אַ שריַיב אַהער, אַ שריַיב אַהין — איך בין אַרומגעגאַנגען אין אַיינע יסורים, און ערשט נעכטען איז מיר אָנגעקומען פון קעשענעוו אַ מזומנ׳ער הונדערטער און אויף רי״ש קערבלעך אַ וועכסעלע. אַצינד פערשטעהסט דו שוין, פאַר וואָס איך האָב דיר די גאַנצע צייַט ניט געשריבען? איך האָב גערעכענט, אַז די שי״ן קערבלעך וועגען לעזאזל. דערפון זעהט מען אַרויס, אַז אַ מענש טאָר ניט איבערטראַכטען אויף׳ן ערגסטען, ס׳איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט, וואָס פיהרט אויס. איך האָב דאָס גאַנצע ביסעל מזומנ׳ס אַריַינגעבראָקט אין „לאָנדאָן״ אַריַין, אַייַנגעהאַנדעלט אַ רעמעל סחורה, „האָסלעך״ און „בעסלעך״, און דאַנקען השם יתברך, מע זאָגט אַז ס׳איז שוין דאָ רֶוַח!

הנ״ל.

II.

(שיינה שיינדיל פון כתריליווקע צו איהר מאן מנחם מענדל'ען אין אדעס).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם מענדיל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר. אז עס האט זיך מיר ווידער אנגערופען די אמאלידיגע ספאזמע, אויף דיין פעטער מנשה געזאגט געווארען, וואס האט דיר געמאכט אזא שענעם מחק פון די פופצעהנהונדערט קרעפלעך נדן, אזא יאהר, אזא מזל! ווי זאגט די מאמע מיינע זאל לעבען: „געשיקט דורך דער קאץ שלח-מנות”. וועכסעלעך וואלט איך ביי איהם נעמען! קריינק וואלט איך ביי איהם נעמען! קדחת אויף פינף חדשים! הערסט דו, הלואי איך זאל ליגען זאגען, נאר כ'האב מורא דו וועסט די איבעריגע קערבלעך נישט אנקוקען ווי דו קוקסט ניט אן די אויערן דיינע, וואס דו האסט זיי פארטראגען אזש אהין קיין אדעס. דיין גליק וואס די מאמע ווייסט ניט פון קיין וועכסעלעך; עס וואלט זיך געטהאן חשך! און דאס, מענדיל, וואס דו שרייבסט, אז דו פארדיענסט דאנקען גאט געלד, איז ביי אונז אלעמען אודאי זעהר אנגעלעגט. נאר וואס דען, האב דיר אכציג שווארצע יאהר, מיינע שונאים, אז דו שרייבסט שוין יא, שרייב זשע ווי א מענש! פאר וואס זאלסטו ניט ארויסשרייבען אקוראט, וואס איז דאס פאר א מין סחורה אט דאס וואס דו האנדעלסט מיט דעם? ווי טייער לייזט מען דאס איין ארשין? צי אפשר פערקויפט זיך עס אויף דער וואג? פרעג מיך בחרם וואס דאס איז, און מיט וואס מע עסט דאס! היינט פערשטעה איך ניט, דו זאגסט אז אט האסט דו איינגעקויפט סחורה

און אָט איז שוין דאָ רֶוַח, וואָס איז דאָס פאַר אַ מין סחורה, וואָס וואַכסט ביי דיר אַזוי געשמעיה'דיג? „פעטשעריצעס, זאָגט די מאַמע, בעדאַרפען אויך אַ רעגען"! און אַז ס'איז דאָ רֶוַח, פאַר וואָס פערקויפסט דו ניט! אויף וואָס וואַרטסט דו? אויף אַ יקרות? און פאַר וואָס שרייבסט דו ניט, וואו דו שטעהסט איין און וואָס עסט דו, עפּיס גלייך ווי איך וואָלט דיר זיין אַ פרעמדע, ניט קיין ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר, נאָר עפּיס אַ פּאָליובאָווניצע להבדיל, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „אַז אַ קוה געהט אַוועק אין טשערעדע פאַרגעסט זי דעם זיי געזונד". מיר דאַכט, דו זאָלסט מיך וועלען פאָלגען, וואָלסט דו געוועהן אויסהאַנדלען זיך וואָס גיכער און קומען בעסער אַהיים מיט'ן ביסעל מזומנ'ס, וועסט דו דיר געפינען שענערע געשעפטען, ווי אָט דאָס דאָזיגע... איך זאָל אַזוי וויסען פון קרחות, ווי איך ווייס ווי סע רופט עס, און זיי געזונד, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען האַרצען דיין באמת געטרייע פרוי שיינה שיינדיל.

III.

(מנחם־מענדיל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדיל אין כתריליווקע)

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה שיינדיל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ב"ה בקו החיים והשלום. השי"ת זאל העלפען מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערן נאר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס איז מיר קיין חדוש ניט וואס דו זפערשטעהסט ניט דעם שכל פון „לאנדאן", ווארום אז ווי באלד יודען סוחרים, יודען מיט בערד וויסען ניט ווער עס האט זיי געשלייערט, היינט לא כל־שכן א יודענע! על כן וועל איך דיך קלאהר מאכען, זאלסט פערשטעהן דאס געשעפט אקוראט. הנה זיי וויסען, אז דאס „לאנדאן" גופא איז' איין איידעלע מאטעריע. פערקויפען פערקויפט זיך עס אויפ'ן ווארט און זעהן זעהט מען דאס ניט. אלע מינוט בייט זיך עס: אט איז דאס טהייער, אט איז דאס וואלוועל, אט איז „האס", אט איז „בעס", דאס הייסט דאס קערבעל דארט אין בערלין אדער עס הויבט זיך, אדער עס פאלט, עס ווענדט זיך אין בערלין; ווי אזוי בערלין זאגט, אזוי איז דאס. עס לויפען די קורסען אויף און אפ משוגענערווייז, עס פליהען דעפעשען אהין און צוריק, און יודען לויפען ארום ווי אויף א יריד, מאכען געשעפטען און ווערען גליקליך און איך אויך בתוכם. עס איז א טומעל, א בהלה, מע קאן דא פערדולט ווערען. אט למשל האב איך נעכטען געמאכט א „סטאלאזש", מיך געקאסט א פופציגער, איז ער היינט אין דערפריה פונקט זייגער 12 „אויסגערונען" געווארען. נאר דו ווייסט דאך ניט מסתמא וואס הייסט „מאכען א סטאלאזש", בעדארף מען דיר געבען צו פערשטעהן. למשל מע גיט אוועק א פופציגער פאר א מאג און יענער „שטעלט א קורס", קאנסט דו דיר מאכען פונ'ם סטאלאזש

„צוויי זײַטען”, היינו 2 „בּעסען”, אָדער 2 „האָסען”, אָדער גאָר בּלײַבּען שטעהן און פּערקויפען יענעם אַ „בּלינדערעכט” בּיז נאָך „שלום” („שלום” הייסט בּײַ אונז אין אַדעס פאַר נאַכט, ווי בּײַ אײַך בּין מנחה למעריב). איז ווי בּאַלד דער קורס „שטעהט אָפּ”, איז כּפּרה דער גאַנצער פּופּציגער — הייסט דאָס געמאַכט אַ „סטאַלאַזש”. זאָלסט אָבער גאָר קיין יסורים ניט האָבּען, זוגתי היקרה, דערלעגען אַ פּופּציגער איז דאָ פון די קלײניגקײטען. השם יתבּרך וועט העלפען, עס וועט „אַוועקגעהן די רעכטע זײַט” וועל איך אם ירצה השם פאַרדינען געלד און אַ סך! און וואָס דו זאָגסט מכּח דעם פעטער מנשה'ס וועכסעלעך, האָסט דו אַ גרויסען טעות. דער גוטער יאָהר האָט איהם ניט גענומען, ער איז נאָך אַ שענער בּטוח! לאָס איך נאָר וועלען אַראָפּגעבּען אַ „סקידקעלע”, קאָן איך זיי „פאַרצוקערן”. נאָר איך וויל נישט. איך זאָל דאַרפען געלד, האָבּ איך גענוג: איך קאָן פערהאַנדלען אַ פּאָר „האָסלעך”, אָדער אַ פּאָר „בּעסלעך”. נאָר איך בּין קיין בּעלן ניט דערויף. איך קאָן בּעשטעהן בּעסער צו קויפען נאָך אַ „סטאַלאַזש”. וואָס מעהר „סטאַלאַזשען” איז אַלץ בּעסער. אַז מע לעגט זיך שלאָפען מיט אַ „סטאַלאַזש” שלאָפט זיך גאָר אַנדערש! און מחמת איך האָבּ קיין צײַט ניט מאַך איך דאָס בּקצור. אם ירצה השם אין'ם אַנדערן בּריעף וועל איך דיר אַרויסשרײַבּען אַלסדינג בּאריכות. לעת עתּה לאָז גאָט געבּען מיט געזונד און מיט הצלחה.

ממני בּעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי וואָס דו פרעגסט מיך, וואו איך שטעה אײַן און וואָס איך עס, שרײַבּ איך דיר, זוגתי היקרה, איך ווייס אַליין ניט אויף וואָס פאַר אַ וועלט איך בּין. די שטאָדט אַדעס איז אונגעהײַער גרויס און אַלסדינג קאָסט דאָ טײַער, און די הײַזער זענען דאָ הויך בּיז'ן הימעל, מע דאַרף קלעטערן אויף אײַזערנע טרעפּ אַ האַלבּע שעה בּיז מע קומט אַ היים אַזש אונטערן הימעל, און אַ פענסטער'ל אַ קלײנס ווי אין אַ טורמע. איך בּין זיך מחיה, אַז ס'ווערט טאָג און איך קאָן מיך אַרויסהאַפּען פון דער טורמע אַהין אין „גרעצק” אַרײַן, און דאָרטען טאַקי עס איך שטעהענדיג, דאָס הייסט מע חאַפּט איבּער וואָס גאָט גיט, וואָרום ווער האָט צײַט זיך אַוועקזעצען עסען, אַז מע דאַרף אַלע מינוט געוואָהר ווערען די קורסען פון בּערלין? דערפאַר איז דאָ פרוכטען בּזיל

הזול. וויַנטרויבען עסט מען דאָ נישט ווי בײַ אײַך אין כתרילעווקע ראש השנה אויף שהחיינו, — דאָ עסט מען וויַנטרויבען אַלע טאָג און אין מיטען גאַס, מע שעמט זיך גאַר ניט.

הנ״ל.

IV.

(שיינה שיינדיל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם מענדיל אין אדעס).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר״ר מנחם מענדיל נ״י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אז איך האב דיך אנגעקוקט טאקי נאר ווי א משוגענעם! לאס איך אזוי וויסען, אויף א פולער וואך ניט אויסגערעדט זאל זיין, פון דער שטאדט אדעס, ווי איך הויב אפילו אן צו וויסען, וואס דו פלאפעלסט מיר אין דעם בריף „העס און „באס" און „דעלעזשאנס", דער שווארצער יאהר ווייסט איך דארטען! עס פליהען ביי דיר פופציגערס ווי האלעשקעס, עפיס איז ביי דיר דארטען געלט־שמעלט, הפקר ציבעלעס! אודאי קאן מען געהן אין גאלד ביי א זעלכע פרנסות! איך פערשטעה ניט, חאטש נעם מיר אראפ דעם קאפ, וואס איז דאס פאר א מין סחורה וואס מע זעהט זי ניט? א קאץ אין א זאק!?.. הערסט דו מענדיל? מיר געפעלט דאס ניט. איך בין ביי מיין טאטען נישט געפרובט געווארען צו אזעלכע לופטיגע פרנסות, לאז מיך גאט היטען אויף ווייטער אויך, ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „פון לופט חאפט מען א פערקיהלונג". דו שרייבסט: „אז מע לעגט זיך שלאפען מיט א דעלעזשאנס, שלאפט זיך גאר בעסער"... ווער לעגט זיך עס שלאפען מיט א דעלעזשאנס? עפיס מאדנע דבורים, טערקיש לשון! און וואס דו שרייבסט מיר אז דו קאנסט פארצוקערן דעם פעטער מנשה'ס וועכסעלעך, איז טאמער ווען איך אין דעם נ י ט גלויבען, וועל איך אויך ניט זיין קיין אפיקורס'טע, ווי די מאמע זאגט: „גלויב נישט ביז דו צעהלסט ניט איבער", ווייסט דו וואס, מענדיל? פאלג מיך, א ווייב, טהו א שפיי אויף דעם אדעס און קום בעסער צו פאהרען א היים, קיין כתרילעווקע. פון די הונדערט קערבלעך האסט דו, א דירה גיט אונז דער טאטע זאל לעבען, קלייטען פערדינגען זיך, היינט וואס פעהלט דיר נאך? — צו וואס בעדארף איך ליגען ביי יענעם אין מויל און שונאים זאלען מומלען,

אַז דו האָסט זיך אַוועקגעלאָזט קיין אַדעס און מיך האָסט דו אַוועקגעוואָרפען, ניט דערלעבען זאָלסט דו דאָס! דערווייל מעג נאָך דיין אַדעס זיין די כפרה פאַר אונזער כתרילעווקע מיט אַלע דיינע הויכע מויערן מיט די אייזערנע טרעפּ, וואָס מע דאַרף זיך דראַפּען אויף זיי משוגענערווייז, טאַקי כדאי צוליעב דעם זיך קאַלי מאַכען דעם מאָגען, וואָס איז? ס'איז אַ זול אויף ווייַנטרויבען! ווייַנטרויבען דאַרף מען פרעסען, פלוימען איז ביטער? ס'איז ביי אונז היינט אַ גערעט אויף פלוימען, אַ גילדען איין עמער! נאָר עס געהט דיר שטאַרק אָן וואָס ביי אונז אין דערהיים טהוט זיך. דו פרעגסט אפילו ניט אויף די קינדער וואָס זיי מאַכען, האָסט שוין גאָר פאַרגעסען אַז דו ביזט אַ טאַטע פון דריי קינדערלעך זאָלען געזונד זיין, ווי זאָגט די מאַמע: „דאַלי אָטשע דאַלי סערדצע” אַזאַ מכה זאָל זיך דיר זעצען, ווי זי איז גערעכט! דערווייַלע בלייב געזונד און פיעל גליקליך ווי עס ווינשט דיר דיין באמת געטרייַע פרוי

שיינה שיינדיל.

V.

(מנחם־מענדיל פֿון אַדעס צו זײַן װײַב שײנה־שײנדיל אין כּתרילעװקע).

לזוגתי היקרה הצנועה ההכמה מרת שיינה שיינדיל שתחי'.

ראשית באתי להודיעך אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפֿען מע זאָל תּמיד האָרכען איינס פֿונם אַנדערן נאָר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זײ װיסען אַז עס געהט אַצינד אַ מורא'דיגער „בעס", האָב איך מיך אָנגעקויפֿט מיט „לאָנדאָן" װי אַ פּויק, און איך האָב מיך בעװאָהרענט מיט 17 „בעסען" און מיט אַכט „סטאַלאַזשען". הײַנט בעדאַרף איך אָפּנעמען „דיפֿערענצען" עטליכע הונדערט קערבלעך, װעל איך אם ירצה השם װײַטער מאַכען „בעסען". זאָלסט אָנקוקען, זוגתי היקרה. װי אַזױ עס װערען דאָ געמאַכט געשעפֿטען אויפֿ'ן װאָרט, װאָלסט דו פֿערשטאַנען, װאָס הײַסט אַדעס; אַ שאָקעל מיט'ן קאָפּ איז דאָ פּונקט װי געמאַכט אַ קאָנטראַקט. איך געה מיר אַרויס אין „גרעצק", קום אַרײַן אין אַ „קאַפֿײ", זעץ מיך אַנידער בײַ אַ טישעל און שאַף מיר אַ גלעזעל טײ, צי קאַװע, צי עפּעס אַנדערש, קומט צו געהן איין מעקלער, דער אַנדערער, דער דריטער; מע דאַרף נישט האָבען נישט קײן קאָנטראַקט, נישט קײן קװיטעל, קײן אײַנגעטונקענע פּען אַפֿילו! יעדער מעקלער האָט בײַ זיך אַ ביכעלע מיט אַ שטיפֿטעל, נעמט ער אַרויס דאָס ביכעלע, און פֿערשרײַבט אַז איך האָב בײַ איהם צװײ „בעסען", און איך נעם אַרויס און צאָהל איהם אָפּ די עטליכע קערבלעך — מחיה! און שפּעטער מיט אַ פּאָר שעה אַז גאָט הײסט, מע װערד געװאָהר דאָס „טאַקסירעכץ" פֿון בערלין, קומט צו לויפֿען טאַקי דער אײגענער מעקלער און גיט שוין אַ פֿינפֿאונצװאַנציגער פֿון אויבען, און נאָך שפּעטער, אַז מע װײסט שוין „אָנפֿאַנג" אויך, שטופּט ער אַ פֿופֿציגער, און אַז גאָט װיל צו „שלום", װאַכסט אָן אַ גאַנצער הונדערטער, און אַמאָל קאָן געמאָלט זײַן אַז טאַקי צװײהונדערט, און אַמאָל דרײַהונדערט אויך, פֿאַר װאָס ניט? דערויף איז דאָך עס אַ בערזע! אַ בערזע איז אַ שפּיעל, אַ גליק־זאַך. און װאָס דו שרײַבסט מיר, אַז דו גלויבסט נישט אינ'ם פֿעטער מנשה'ס װעכסעלעך, קאָן איך דיר אָנזאָגען אַ בשורה, אַז איך האָב זײ שוין „פֿאַרצוקערט". אַ סימן האָסט דו: װאו האָב איך גענומען געלד אויף אַזױ פֿיעל „בעסען" מיט אַזױ פֿיעל „סטאַלאַזשען"? „סטאַלאַזשען" איז ניט, װי דו רופֿסט עס אָן, „דעלעזשאַנסען". דעלעזשאַנסען איז דאָס, װאָס מע פֿאָהרט אויף דעם קײן ראַדאָמישלי און קײן זשיטאָמיר, און „סטאַלאַזש" איז אַ שטיקעל

פּאַפּיער, וואָס יענער שרייבט אָן און חתמ'ט זיך אונטער, אַז ס'וועט קומען „אולטימאַ", דאָס הייסט סוף חודש, איז ער מחויב אַזוי פיעל און אַזוי פיעל פונטען צו דעם און דעם קורס דיר געבען און בײַ דיר נעמען. די ברירה, הייסט עס, איז בײַ דיר, וואָס דו ווילסט דאָס טהוסט דו: ווילסט דו גיסט דו, ווילסט דו נעמסט דו. היינט פערשטעהסט דו שוין דעם שכל פון „סטאַלאַזש"? ווען גאָט העלפט רעכטע „וואַריאַציעס" אויף לאָנדאָן און מע טהוט למשל אַ שמועס אויף די בלעטער מכח מלחמה, פאַלט דאָס רוסישע קערבעל אַראָפּ אין דער'ערד אַרײַן און דאָס „לאָנדאָן" טהוט זיך מיט אַמאָל אַ רוק, אַז מע דערקענט נישט דאָס פּלאַץ. אָט האָט מען געשמועסט יענע וואָך פון דער איינגעלשער מלכה, אַז זי איז עפּעס נישט אין בעסטען געזונד, איז באַלד געפאַלען דאָס רוסישע קערבעל און „סטאַלאַזשען" האָבען זיך געגעבען אַ הויב אויף העכער הײַזער! איצט שרײַבען די גאַזעטען אַז ס'איז איהר בעסער, האָט זיך דאָס רוסישע קערבעל אויפגעהויבען און מע קאָן שוין קויפען „סטאַלאַזשען" וויפיל מע וויל. הכלל זאָלסט גאָר ניט זאָרגען, זוגתי היקרה, עס וועט אם ירצה השם זײַן אַלסדינג, ווי מע זאָגט בײַ אונז אין אַדעס, „אין בעסטען אָרדענונג"! את מחמת איך האָב קײַן צײַט ניט מאַך איך דאָס בקצור. אם ירצה השם אין די שפּעטערינע בריעף וועל איך דיר אַרויסשרײַבען אַלסדינג באריכות. לעת עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה און לאָז גריסען די קינדערלעך זאָלען לעבען און אַלעמען גאָר פרײַנדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: בײַ אונז אין אַדעס זענען די היצען אַזוי גרויס, אַז מע ווערד פאַרברענט, און בײַ נאַכט ווערד מען צעגאַנגען אַזוי ווי וואַקס. דעריבער אַז סע קומט פאַר נאַכט, ווערד די שטאָדט פּוסט. דער עולם צעפאָהרט זיך אויף די פאַנטאַנען, אויפן גרויסען פאַנטאַן, אָדער אויפן קלײנעם פאַנטאַן, אָדער גאָר אויפן „לאַנדזשעראָן". דאָרטען קריגסט דו וואָס דו ווילסט, וואָס דײַן האַרץ געלוסט, און קאָנסט זיך באָדען אין ים, און קאָנסט הערען מוזיק, און דוקא אומזיסט אָהן אַ גראָשען געלד!

ה. נ. ל.

VI.

(שיינה־שיינדיל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדיל אין אַדעס).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדיל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אַז איך האָב שוין ווידער צו טהון מיט די ציינער, אויף דיינע אַדעסער "דראָנזשיקעס" געזאָגט געוואָרען. איך דאַרף זיך רייסען דאָ אויף די ציינער און מוטשען מיט די קינדער זיינע, און ער גאָרניט, לעבט זיך אָפּ, ווי גאָט אין אַדעס, פאָהרט אַרום רייטענדיג אויף "דראָנזשיקעס", באָדט זיך אין "קאָראָטקי וויק" און כלי־זמר שפּיעלען איהם צו. וואָס פעהלט איהם אַ שטיינער? ווי זאָגט די מאַמע: "רייטענדיג וואָלט ער געפאָהרען ביי מיר אויף אַ בעזעם, ניט אויף קיין "דראָנזשיקעס"! ממה נפשך, ביזט דו אַ סוחר און האַנדעלסט מיט דער שענער סחורה דאָרטען, וואָס מע רופט זי "לאָנדאָן", טאָ האָב אין זינען מסחר, ניט די איינגעלשע מלכה. האָב בעסער אין זינען דיין ווייב, האָסט אַ ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר מיט קינדערלעך דריי, זאָלען געזונד זיין, ווי זאָגט די מאַמע: "האָב אין זינען זיך, וועסט דו פאַרגעסען אין יענעם". און וואָס דו שרייבסט מיר פון דיינע גליקען, זאָג איך דיר דעם אמת, עס דרעהט זיך מיר אַזש דער קאָפּ! עס גלויבט זיך מיר עפּיס ניט, כאָטש קוילע מיך, אַז אָט אַזוי פליהען דאָס הונדערטערס גלייך אין די הענד אַריין? וואָס איז דאָס פאַר אַ מין כשוף דאָרטען, פערבלענדעניש, צי וואָס? זעה נאָר, אַז פון די אַלע גדולות זאָלסט דו חלילה דאָס נדן־געלד נישט אָנריהרען, ווייַרום טאָמער ווערד געמינערט אַ גראָשען פונ'ם נדן וועט דיר דעמאָלט מעהר נישט אָפּגעהן פון דער מאַמע זאָל לעבען!... ער זאָל זיך עס אפילו דערטאַהנען, מיר דאַכט, דו ווייסט גאַנץ גוט, אַז איך בי"דאַרף

האָבּען אַ זיידען מענטעלע ווי אין לעבּען אַריין, און וואָלענ׳ם אויף אַ קלייד, און אַ צוויי שטיקלעך מאַראָזעווס זאָנע, אַ מינדסטע נאַרישקייט בּעדאַרף איך איהם אָנזאָגען, אַליין ווייסט ער נעבּאַך ניט, דער מח איז איהם אויסגעדאַרט געוואָרען, ווי די מאַמע זאָגט: „ווער סע שטויסט זיך ניט אַליין, דעם גיט מען אין זייט אַריין”, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען האַרצען

דיין בּאָמת געטרייע פרוי שיינה שיינדיל.

VII.

(מנחם־מענדיל פֿון אַדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדיל אין כתריליעווקע).

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדיל שתחי׳.

ראשית באתי להודיעך, אַז איך בין ב״ה בקו החיים והשלום, השם יתברך זאָל העלפֿען מע זאָל תמיד האָרכען איינס פֿונם אַנדערן נאָר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אמן.

והשנית זאָלסט דו וויסען אַז איך האַלט שוין ווייט, היינו איך האָב מיך גוט אַריינגעכאַפּט אין „בעס״ אַריין און גיי שוין אַצינד מיט „פּעסט־לאָנדאָן״, דאָס הייסט איך טהו שוין אַ געב אָדער אַ נעם מיט אַ מאָל צעהנטויזענד פֿונט, צוואַנציג טויזענד פֿונט, נאַטירליך מיט אַ „דעפּאָ״. איך האָב שוין גרויס קענטשאַפֿט אין די קאַנטאָרען, און עס קאָמפּעניירט מיר שוין זיצען ביי פֿאַנקאָני׳ן אין דער קאַפֿיי גלייך מיט אַלע גרויסע „שפּעגעלאַנטען״ ביי ווייסע טישעלעך פֿון מירמעלשטיין, און היים זיך געבען אַ פּאָרציע מאַראָזשענע, מחמת ביי אונז אין אַדעס איז אַ מנהג, ווי באַלד מע זעצט זיך נאָר אַנידער, אַזוי קומט צו אַ מענש מיט אַ פֿראַק און הייסט מע זאָל הייסען געבען מאַראָזשענע, קאָן מען ניט זיין קיין דבר־אחר און מע מוז הייסען געבען; און אַז מע עסט אויף די פּאָרציע מאַראָזשענע, הייסט ער מע זאָל הייסען געבען נאָך אַ פּאָרציע, און אַז ניט טאָר מען ניט זיצען און מע בעדאַרף זיך אַרומדרעהען אויף דער גאַס, איז עפּיס ניט שען פֿאַר אַ שפּעגעלאַנט, און אַגב שטעהט דאָרט אַ גאָראָדאָוואָי און לאָקערט מע זאָל זיך ניט אַרומדרעהען אויף דער גאַס... יודען בעדאַרפֿען דאָך אָבער זיך יאָ אַרומדרעהען, קליגען זיי זיך מיט איהם, נאַרען איהם אָפּ, אַנטלויפֿען, בעהאַלטען זיך אוים ווי ווייט מעגליך, און אַז ער חאַפּט איינעם, טראָגט ער איהם אָפּ ווי איין אבן טוב גלייך אין אוטשאַסטאָק אַריין, ווי איינער רעדט: אָט האָב איך אייך געבראַכט אַ יודען... און וואָס דו שרייבסט מיר אַז דו גלויבסט ניט אין גרויסע „וואַריאַציעס״ מיט „דעפּערענצען״ איז אַ סימן אַז דו ביזט שוואַך אין פּאָליטיקע. אָט למשל זיצט איינער ביי אונז אין קאַפֿיי; ביי פֿאַנקאָני׳ן, רופֿט מען איהם „גאַמבעטע״, טאָג ווי נאַכט רעדט ער פֿון פּאָליטיקע און נאָר פֿון פּאָליטיקע! ער בעווייזט אוים מיט טויזענד ראיות, אַז סע׳שמעקט מיט מלחמה. ער הערט, זאָגט ער, אַלע נאַכט האַרמאַטען שיסען, ניט דאָ, דאָרטען ביי די פֿראַנצויזען. די פֿראַנצויזען, זאָגט ער, וועלען נישט פֿאַרגעסען אָט דעם

ביסמארקען וויל זיי וועלען לעבען! עס מוז, עס מוז, זאגט ער, ארויס-שפרינגען אין גיכען א מלחמה, עס קאן גאר אנדערש ניט זיין! הארכען גאמבעטען דרשנ'ן, בעדארף מען פערקויפען וואס מע האט, די קאפאטע אויסטהון און קויפען „סטאלאזשען" און „בעסען", „בעסען" אהן א שעור „בעסען"! און וואס דו שרייבסט מיר מכח א מענטעלע אז איך זאל דיר קויפען, האב איך פון דיינעטוועגען, זוגתי היקרה, בעסער אויסגעקוקט א שענערע זאך, דהיינו: א זייגערל א גילדענס מיט א „מענדעליאן" און מיט א גילדען קייטעל מיט א בראש, און „בראנזועליעטען" האב איך געזעהן אין פענסטער, טאקי ניט וויט פון פאנקאני'ן — זאג איך דיר פרימא שבפרימא! און מחמת איך האב קיין צייט ניט מאך איך דאס בקצור. איה"ש אינ'ם אנ-דערן בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת עתה לאז גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: די שפע איז דא קיין עין הרע גרויס און יודען זענען דא אזוי פארטהאן אין פרנסה, אז מע פארגעסט פון שבת און פון יום טוב. פערשטעהט זיך, אז ביי מיר איז שבת — שבת. עס מעגען פאלען שטיינער פונ'ם הימעל, מוז איך מיך שבת דורכגעהן אין שול אריין. די אדעסער שוהל מעג מען געהן אנקוקען. ערשטענס רופט מען דאס „כאהר-שוהל", מחמת אויבען געהט זי מיט א קאלפעק און קיין מזרח איז ניטא. אלע זיצען מיט'ן פנים א ה י ן. און דער חזן (פיני הייסט ער, שוין איין מאל א חזן!) געהט דוקא געגאלט די בארד, נאר עברי קען ער א ביסעל בעסער פון אייער אלטען דראנג משה דוד! זאלסט זעהן, אז סע קומט צו „בריך שמיה דמרא עלמא", נעמט ער איין א מיתה משונה! זיין „מזמור שיר ליום השבת" מעג מען הארכען אויף בילעטען. אלע זינגערלעך שטעהען אויסגעשטעלט ארום איהם אנגעטהאן אין קליינע טליתים'לעך — מחיה! ס'זאל זיין צוויי מאל אין וואך שבת וואלט איך צוויי מאל אין וואך געגאנגען הערען פיני'ן דאווענען. איך פערשטעה ניט די היגע יודען, פאר וואס זיי געהען ניט דאווענען. און אפילו די וואס געהען דאווענען, דאווענען אויך ניט, זיי זיצען ווי די טאקען אין די צילינדערס, מיט די פעטע אויסגעפאשעטע פנימער, מיט די קליינע טליתים'לעך און — שא! טאמער וויל א יוד א דאווען טהון א ביסעל העכער, קומט צו צו איהם דער שמש מיט די קנעפ, און זאגט ס'זאל זיין שטיל. — מאדנע יודען אין דעם אדעם!

הנ"ל.

VIII.

(שיינה-שיינדיל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם-מענדיל אין אדעס).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם-מענדיל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד. געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז איך פארשטעה ניט, וואס איז די גדולה, וואס מע דארף זיצען ביי פראנקאני'ן, ברענגען זאל זי, ביי מירמעלשטיינערנע טישלעך און פרעסען פון אין דערפריה ביז אויף דער נאכט דער רוח ווייסט וואס? אבי אויסברייגגען געלד? און וואס איז דאס פאר א משוגענער דארטען ביי אייך אין אדעס, וואס סע חלומט זיך איהם אז מע שיסט, געשאסען זאל ער ווערען פון גאט? מלחמות גלוסט זיך איהם! ווי זאגט די מאמע: „יענעמס בלוט איז ביי איהם וואסער". גילדענע זייגערלעך מיט בראנזיליעטען האסט דו דערזעהן אין די פענסטער אין אדעס? א גדולה אויף דער באבע! וואס טויגען מיר דיינע מתנות, מענדיל, וואס דו זעהסט זיי דורכ'ן פענסטער? ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „קרעפלעך אין חלום איז ניט קיין קרעפלעך נאר א חלום". דו חאפ זיך אריין בעסער אין א קלייט אריין און קויף מיר א שטיקעל וועבעל אויף וועש און מאדעפאלאן אויף ציכלעך, און א פאר ביינענע קאלדרעס, און א ביסעל זילבער אין שטוב אריין און עפיס נאך. מאהל דיר, אז בליומע-זלאטע בעדארף זיך שוין א קענען מיר בלאזען (אויף בלאזען זאל עס זי ווי א פאחיר!) וואס איז? זי טראגט א האלז פעריל, זאל עס איהר טאקי נור פערשטעהרט ווערען! זי האט דאס א דאלי ביי איהר מאן! לייט האבען גליק צו אלסדינג; נאר איך איינע בין עפיס אין אזא פינסטערע, וויסטע שעה געבארען געווארען, אז א מינדסטע זאך בעדארף איך איהם דערמאהנען! לאז זיך דיר דאכטען, עלעהיי דו האסט געקויפט נאך א „העס" מיט נאך א „באס" מיט נאך א דער שווארץ יאהר ווייס איך דארט, ווי דו רופסט עס אן. איך זאג איהם: פארקויף דאס וואס דו האסט און צעהל געלד, געהט ער און קויפט נאך! וואס האסט דו

מורא? ווערסט ניט קריגען די סחורה נאָכדעם? איך זעה שוין אַרויס, וואָס דאָס איז פאַר מסחרים און וואָס דאָס איז פאַר אַ שטאָדט אַדעס, אַז שבת איז קיין שבת ניט און יום־טוב איז קיין יום־טוב ניט, און דער חזן איז מיט אַ געגאָלטע מאָרדע, מיינע ווייטאָגען אויף זיין קאָפּ! מיר דאַכט אַז פון אַזאַ שטאָדט און פון אַ זעלכע מענשען דאַרף מען לויפען ווי פון איין עפּוש, צום סוף ליגט ער דאָרט און וויל ניט אַרויסקריכען, ווי זאָגט די מאַמע: „דער וואָרעם ליגט אין חריין, און מיינט אַז ס'איז גאָר קיין זיסערס נישטאָ״. לכן שרייב איך דיר, בעלי היקר, זאָלסט זיך גוט באַרעכענען וואָס דו טהוסט און אויפהערען הוליען אין דעם זיסען אַדעס, ס'זאָל אויף דעם קומען אַ שרפה ווי עס ווינשט דיר דיין באמת געטרייע פרוי

שיינה שיינדיל.

יאָ, זאָג נאָר, מענדיל, ווער איז אָט די „פראַנקאָני״, וואָס דו שרייבסט מיר אַלץ אַז איהר זיצט דאָרטען טאָג ווי נאַכט? ס'איז איין „ער״ צי אַ „זי״?...

IX.

(מנחם-מענדיל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה-שיינדיל אין כתרילעווקע).

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה שיינדיל שתחי׳.

ראשית באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען מע זאָל תמיד הערבען איינס פונ׳ם אנדערן נאָר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז עס שמעקט שוין מיט גראָבע טויזענדער! אז גאָט וועט העלפען און דאָס „אולטימאַ״ וועט אָפלויפען גלאַט, וועל איך מאַכען אַ הויפט-טרעפער. איך וועל „איינקאַסירען״ מיינע אַלע „דעפערענצען״ און וועל זיך דורכפאָהרען אַהיים און וועל דיך אם ירצה השם אַרויסנעמען אַהער, קיין אַדעס. אַ דירה וועלען מיר דינגען אויף דער „רישעליע״, איינקויפען שען מעבעל און וועלען לעבען ווי מע לעבט דאָ ביי אונז אין אדעס. דערווייל האָב איך צו טהון ניט פאַר דיר געדאַכט מיט׳ן מאָגען; אַ פנים, דאָס מאַראָזשענע האָט מיר פערשאַדט... אז איך קום צו „פאַנקאָני׳ן״ עס איך שוין ניט קיין מאַראָזשענע. וואָס דען? איך הייס מיר געבען אַזאַ געטרייַנק, וואָס מע ציהט דאָס דורך אַ שטרוי; ס׳איז אי זיס אי ביטערליך, אַזוי ווי אַ מין סאַלץ מיט לאַקריץ, און מע קאָן דאָס מעהר ניט פאַרדייען ווי צוויי, העכסטענס דריי גלעזער; מוז מען זיך די איבעריגע צייט אַרומדרעהען אויף דער גאַס און האָבען צו טהון מיט׳ן גאָראָדאָוואָי, און דאָס איז זעהר נישט אַנגענעהם! ער קוקט שוין אויף מיר פון אַ צייט, נאָר מיט חסד, גאָט האָט מיך ביז אַהער אויסגעפיהרט, איך אַנטלויף פון איהם אַלע מאָל און בעהאַלט זיך אויס. וואָס טהוט דען ניט אַ יוד צוליעב פרנסה? דער אויבערשטער זאָל העלפען אַז די „ראַליזאַציע״ זאָל אָפלויפען בשלום וועל איך דיר אי״ה אַלסדינג איינקויפען בכפל כפלים, אַסך מעהר ווי דו קאָנסט זיך גאָר פאָרשטעלען. און וואָס דו זאָגסט, אַז דער גאַמבעטע איז אַ משוגענער, האָסט דו אַ טעות; ער איז נאָר אַ ביסעל אַ „ספילשלעווער״. גאָט זאָל היטען, עמיצער זאָל איהם אַ זאָג טהון אין פאָליטיקע ניט אַזוי ווי ער וויל; ער איז דעמאָלט קאַפּאַל יענעם

צעררייסען אויף שטיקלעך! ער דרינגט, אז היינט־מארגען מוז עפּיס ארויסשפּרינגען, און דאס, זאגט ער, וואס ס'איז איצטער מיט א מאל שטיל געווארען, איז ערשט א בעוויז, זאגט ער, אויף מלחמה; „פאר א בערע איז תמיד, זאגט ער, שטיל"... איך האב נעכטען געקאנט פערקויפען עטליכע „בעסלעך" מיט א צוויי דריי „סטאלאַשען" און פערדיענען שען געלד, האט מיך גאמבעטע נישט דערלאזט. „איך וועל אייך, זאגט ער, דעם קאפּ צעשלאגען, טאמער לאזט איהר ארויס אין אזא צייט א שטיקעל סחורה פון דער האנט!" עס געהט, זאגט ער, א צייט, וואס א „סטאלאַש" פון א פופציגער וועט ווערטה זיין רי"ש קארבען, און שי"ן, און ת"ק, און טויזענד, און פאר וואס ניט קיין צוויי־טויזענד?... עס זאל זיין ווי גאמבעטע זאגט, חאטש האלב ווי ער זאגט —, ווער איך נתעשר! איך האף, אז איך וועל אם ירצה השם תיכף נאך דער „ראַליזאציע" זיך געבען א קעהר איבער צוריק אויפן „האם" און וועל אנהויבען קויפען קערבלעך און געבען „לאנדאן" אויף וואס די וועלט שטעהט! איך וועל זיי בעוויזען, וואס הייסט „לאנדאן" און וואס הייסט קערבלעך! און מחמת איך האב קיין צייט ניט מאך איך דאס בקצור, אם ירצה השם אינ'ם אנדערן בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות, לעת עתה לאז גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך **מנחם מענדיל.**

עיקר שכחתי: וואס דו פרעגסט זיך נאך אויף פאנקאני'ן (ניט ווי דו רופסט דאס אן „פראנקאני") איז דאס ניט קיין „ער" און ניט קיין „זי". ס'איז אזא קאפע, וואס מע טרינקט דארט קאווע און מע עסט מאראזשענע און מע מאכט געשעפטען אויף „לאנדאן". לאם איך דאס פערמאגען חאטש האלב, וואס דארט ווערד געמאכט אין איין טאג!

הנ"ל.

X.

(שיינה־שיינדיל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדיל אין אדעס) •

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם מענדיל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנק אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אַז די קינדער מאָזלען אַלע דריי און איך שלאָף נישט קיין נעכט, און ער טרינקט דאָרטען קובעבע מיט לאַקריץ. וואָס געהט איהם אָפּ איך בעט אייך, קאָפּוועהטאָג? ער האָט זיך עס אַ ביסעל צעהעצקעט! קיין אדעס וויל ער מיך אַרויסנעמען! ער מיינט אַז ער וועט מיר זאָגען אַדעס, פליה איך באַלד! הערסט דו, מענדיל, זאָלסט דיך עס אַרויסשלאָגען פון קאָפּ, מענדיל, וועסט מיך אַהינצו ניט פאַרנאַרען. זיי רוהיג! מיין באָבעס באָבע איז דאָרטען קיין מאָל ניט געוועזען און האָט זיך בעגאַנגען אָהן דעם, וועל איך זיך מסתמא אויך אָהן דעם באַגעהן. דו וועסט מיר ניט איינרעדען, מענדיל, אַז איך זאָל דיר אַוועקוואַרפען מיין טאַטע־מאַמע מיט אַלע ליעבע פריינד און זיך אַוועקלאָזען אין דעם וויסטען אדעס, ברענען זאָל עס דיר אויפן פייער! מעגסט זיך זאָגען, מענדיל, וואָס דו ווילסט, „דיין אדעס" הויבט מיר נישט אָן צו געפעלען. איך האָב עס פיינט, איך ווייס ניט פאַר וואָס. נאָך מיין שכל נאָך קומט אויס, אַז דו בעדאַרפסט די סחורה דיינע ביסלעכווייז אויספערקויפען און מאַכען דערפון געלד, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „פון אַלע מילכיגע מאכלים איז דאָס בעסטע — אַ שטיקעל פלייש" אַי וואָס? טאָמער האָסט דו זיך גענאַרט? פאַר יענעם דאָס גליק! און וואָס דיין משוגעניער גאַמבעט (איך זאָג דיר פאָרט, אַז ער איז אַ משוגענער) לאָזט דיך ניט פערקויפען, פערשטעה איך ניט, וואָס געהט'ס

איהם אָן? וואָס איז זײַן באַבעס דאגה? שפּײַ איהם אָן אַ פולען פּנים, וואָס ער וועט דיר דערצעהלען מלחמות! פאָלג מיך, מענדיל, שנײַד אָפּ, פּערקויף אוים ווי גאָט איז דיר ליעב! האָסט פּערדיענט עטליכע קערבלעך? גענוג! ביז וואַנעט איז דער שיעור צו חאָליען דאָרטען? נאָר גאָרנים, משטײַנסגעזאָגט, איך האָב דען עפּים אויך אַ ווערטה? איך בין דאָך שיינה-שיינדיל, ניט בליומע-זלאַטע; בליומע-זלאַטע, אַז זי טהוט נאָר אַ פּיפּס דעם מאַן איהרען, וואַרפט דאָס מיט איהם דאָס נײַן-יאָהריגע קדחת! למען השם, מענדיל סערדצע, פּערקויף און פּאַק זיך אין וועג אַרײַן. פּערגעס נאָר נישט אַ טוץ געשטיקטע העמדער פון מײַנעטוועגען, סאַמעט אויף אַ מלבוש פון דער מאַמענטוועגען, לאָז זי אויך געדענקען, ווען דער איידעם איהרער איז געוועזען אין אַדעס און געהאַנדעלט מיט משונעים; ציץ אַ שטיקעל פון הייַנטיגע מוסטערן, און, אַז עס וועט קריכען אין טשעמאָדאַן אַרײַן, אַ ביסעל גלאָזוואַרג, און דאָס איבעריגע דאָרטען ווי דו פערשטעהסט, און קום צו פאָהרען אַ היים, לאָז אויפהערען די וועלט מיר שטעכען די אויגען און שוואַרצען דאָס פּנים, און לאָם איך זעהן, אַז דו זאָלסט מיך ניט פאָלגען, אַזאַ מכּה מײַנע שונאים ווי דו וועסט מיך פאָלגען, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען האַרצען דײַן באמת געטרײַע פרוי

שיינה שיינדיל.

XI.

(מנחם־מענדיל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה שיינדיל אין כתרילעווקע)

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה שיינדיל שתחי׳.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ב״ה בקו החיים והשלום, השם יתברך זאל העלפען מע זאל תמיד הארכען איינס פונ׳ם אנדערן נאר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות—אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאס „אולטימא״ איז אנגעקומען און ס׳איז געווארען איין איבערקעהרעניש, זאל גאט שומר ומציל זיין! פון דער גרויסער „וואריאציע״, וואס איך האב אויף איהר ארויסגעקוקט ווי אויף משיח׳ן, האט זיך אויסגעלאזט א בוידעם. ביסמארק, שמועסט מען, האט זיך צוגעקיהלט, בעקומען דעם קאטער, איז אין דער פאליטיקע געווארען א מהומה, מע ווייסט ניט וואס סע טהוט זיך. לאנדאן איז טאקי געווארען מיט גאלד גלייך און דאס קערבעל איז טאקי געפאלען אין שאול תחתיה אריין, און ס׳איז אוועק א מורא׳דיגער „בעס״! וועסט דו דאך פרעגען: וואו זענען מיינע בעסען מיט מיינע סטאלאזשען? איז דער תירוץ: די בעסען זענען ניט קיין בעסען, די סטאלאזשען זענען ניט קיין סטאלאזשען, קיינער וויל ניט נ ע מ ע ן, קיינער וויל ניט ג ע ב ע ן און רוף מיך קנאקניסעל! און ווי אויף צו־להכעיס האב איך געשטעקט מיט מיין סחורה אלץ ביי א זעלכע מענשלעך, וואס מיט איין קוועטש זענען זיי דערשטיקט געווארען. הכלל, עס איז א שרפה, א מגפה, גאר נישט צו דערקענען דעם פלאץ! אוי, ווען איך קעהר זיך איבער מיט איין טאג פריהער? נו געה, זיי א נביא! אלע לויפען ארום ווי די פער׳סמ׳טע מייז; עפיס א מהומה אויף איטליבען בעזונדער; אלע שרייען „לאנדאן״! וואו איז מיין „לאנדאן״? געב מיר דאס „לאנדאן״! „לאנדאן״ „לאנדאן״! נאר ווער מיר לאנדאן? וואס מיר לאנדאן? עס פליהען פעטש, פייגען, אין טאטענס טאטען, און איך אויך בתוכם...

דער שפּיץ — ס'איז אַ פּנים גאָר נישטאָ קיין „לאָנדאָן" אין ערגיץ ניט. — הכּלל, זוגתי היקרה, ס'איז ביטער און פינסטער, איך האָב אַוועקגעגעבן דאָס גאַנצע פערדינסט, מיט'ן קרן, מיט'ן ציערונג, וואָס איך האָב דיר איינגעקויפט, אַפילו די קאַפּאָטע די שבת'דיגע אויסגעטהאָן און פאַרזעצט — און דאָס איז אַלסדינג אַריין אַהין... און איך געפין זיך איצט אין אַזאַ טרויעריגע לאַגע, וואָס איז אין לשער, און אַהיים בּיינק איך אַזוי, אַז ממש עס געהט מיר אויס דאָס חיות! איך פערשעלט מיר דאָס געביין הונדערט מאָל אַ טאָג. בּעסער וואָלט איך זיך אויסגעבראָכען אַ פוס, איידער איך בּין געקומען אַהער אין אַדעס, וואו אַ מענש האָט קיין שום „ווערדע" נישט; אַ מענש קאָן דאָ געהענדיג שטאַרבען אין מיטען גאַס און קיינער וועט זיך אפילו ניט אָפּשטעלען אַ קוק טהון. וויפיעל מעקלערס האָבען געלעבּט אַרום מיר, אָפּגעלעקט אַ בּיינדעל, און היינט דערקענען זיי מיך שוין גאָר ניט! פריהער האָב איך דאָ געהאַט אַ נאָמען „דער כּתרילעווקער בּלייכרעדער", און היינט מאַכען זיי פון מיר חוזק טאַקי, די מעקלערס אַליין. זיי זאָגען, באשר איך פערשטעה ניט דאָס געשעפט; „לאָנדאָן", זאָגען זיי, בּעדאַרף מען פערשטעהן". וואו זענען זיי געוועזען פריהער די חכמים? — מע רעדט שוין גאָר קיינער ניט פון מיר, גלייך ווי איך וואָלט גאָר געוועזען אַ געשטאָרבּענער, הלואי וואָלט איך טאַקי געשטאָרבּען, איידער אַזעלכעס דערלעבען! און ווי אויף צו להכעיס, זיצט אָט דער גאַמבּעטע ימח שמו זאָל ער ווערען און הערט ניט אויף צו גריינערן אין די אויערן מיט זיין פּאָליטיקע: „האַ? זאָגט ער, האָב איך אייך געזאָגט אַ בּעם?" — „וואָס קומט מיר אַרויס, זאָג איך, פון אייער בּעם, אַז מע גיט מיר ניט, זאָג איך, קיין לאָנדאָן?" לאַכט ער און זאָגט מיר: „ווער איז אייך שולדיג; די בּערזע, זאָגט ער, דאַרף מען פערשטעהן, און אַז מע קאָן ניט האַנדלען מיט „לאָנדאָן" דאַרף מען, זאָגט ער, האַנדלען מיט אתרוגים"... איך זאָג דיר, זוגתי היקרה, ס'איז מיר אַזוי נמאס אָט דאָס אַדעס, מיט דער היגער בּערזע, מיט דעם פאַנקאָני, מיט די אַלע מענשלעך! איך וואָלט געלאָפען אין דער וועלט אַריין! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט מאַך איך דאָס בּקצור. אם ירצה השם אין די ווייטערע בּריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבּען אַלסדינג באריכות. לעת עתה לאָז גאָט געבּען מיט געזונד און מיט הצלחה. און גריס די קינדערלעך אַלע און שוועער און שוויגער גאָר פריינדליך.

ממני בּעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: דאָ אין דעם אַרעם איז אַ מנהג, אַז עמיצער דאַרף אַ גמילות חסד, געהט ער נישט צו אַ שכן, צו אַ קרוב אָדער צו אַ בעקאַנטען, ווי למשל בײַ אונז אין כתרילעווקע; נישט מחמת מע פוילט זיך געהן, נאָר פּשוט מע ווײַסט פריהער, אַז יענער וועט ניט שטעקען; מע נהנ׳ט ניט און שוין! וואָס זשע טהוט מען פאָרט, אַז מע דאַרף? איז געמאַכט געוואָרען אַ „לאָמבאַרד״, וואָס גיט אַרויס געלד וויפיעל דו ווילסט, אַבי נאָר דו ברענגסט אַ רעכטען משכון: גאָלד איז גאָלד, זילבער איז זילבער, מעש איז מעש, און אַ מלבוש, און אַ סאַמאָוואַר, און אַ בײַנקעל, און אפילו די בהמה אַז דו ברענגסט צו פיהרען גיט מען דיר אויך אַרויס אויף איהר געלד. דער חסרון איז נאָר וואָס זײַ שאַצען אַלסדינג זעהר וואָלוועל, בחצי חנם! דערפאַר האָבען זײַ אַ מעלה: פריצענט נעמען זײַ געשמאַקע, בײַסענדיגע, אַזוי אַז דאָס פריצענט עסט אויף דאָס קרן, מוז מען אַלע צוויי וואָכען מאַכען דאָרט אַ „לעמיטאַציע״, דאָס הײַסט, מע פערקויפט אויס די איבערגעבליבענע משכנות און מענשען האַנדלען מציאות, מאַכען דערפון אַ שען קערבעל. ווען איך בין איצטער בײַ געלד, וואָלט איך געקאָנט אַ האַנדעל טהון אויפן לאָמבאַרד און אומקעהרען מײַן היזק אָפשר נאָך מיט אַ סמיטשיק... נאָר געה מאַך! אָהן געלד זאָל מען גאָרניט געבאָרען ווערען אויף דער וועלט, און טאָמער איז מען געבאָרען געוואָרען, זאָל מען בעסער שטאַרבען... איך קאָן מעהר ניט שרײַבען. שרײַב מיר פון דײַן געזונד און וואָס מאַכען די קינדערלעך זאָלען לעבען און גרים שוועהר און שוויגער און אַלעמען בעזונדער גאָר פרײַנדליך.

הנ״ל.

XII.

שיינה־שיינדיל פון כתרילעווקע צו איהר מאַנן מנחם־מענדיל אין אַדעס).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר״ר
מנחם מענדיל נ״י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, נאַרישער לעקיש, זעה וואָס דו האָסט געטהאָן! וועלכער רוח האָט דיך גאָר געטראָגען קיין אַדעס? וואָס האָסט דו דאָרטען אָנגעשמעקט אַזעלכעס? געבראָטענע פויגעלעך האָט זיך איהם פערגלוסט! „לאָנדאָן“! מאַראָזשנעווע! קעבעבע מיט לאַקריץ! האָסט דערהערט, אַז מע זעצט דיר אָן אינ׳ם „לאָנדאָן“ אַריין, פאַר וואָס זשע האָסט דו ניט געזעהן בעצייטענס אָפּצועקען אויף פּראָצענטען, דו בהמה, ווי עס פיהרט זיך צווישען סוחרים? וואו איז מענשען? וואו איז אַ רב? אין גאָטעס ווילען, וואָס איז דאָס פאַר אַ תירוץ אולטימאַ־שמולטימאַ? האָסט געקויפט סחורה, וואו איז די סחורה? ! אוי אַזאַ־נ־אומגליק! דאָס האַרץ האָט מיר אָבער געזאָגט, אַז פונ׳ם אַדעס, ברענען זאָל דאָס, וועט קיין גוטס ניט אַרויס! איך שרייב איהם: פאָהר אַוועק, מענדיל, טהו אַ שפּיי אויף זיי מיט זייער „לאָנדאָן“, עס זאָל אויף דעם קומען אַ חלי־רע, רבונו של עולם! אַנטלויף, זאָג איך איהם, אַנטלויף מענדיל, ווי זאָגט די מאַמע: „זרעמער דאַך, וואָס קנאַקסט דו?“ — ניין, הערט ער מיך ניט, וואָרום איך בין דאָך שיינה שיינדיל, אַז אָך און וועה איז מיר, ניט בליומע־זלאַטע.

אוי, די מאַמע מיינע איז טאַקי אַ חכמה, זי טענה׳ט מיט מיר כסדר, אַז אַ מאַן טאָר מען נישט נאָכגעבען די שמד, אַז מע בעדאַרף אַ מאַן האַלטען אין די הענד אַזוי אַז ער זאָל פיהלען, אַז ער האָט אַ

ווייב! נאָר גאָר גוט, אַז ס'איז ביי מיר אַזאַ טבע, איך קאָן ניט זיין אַזוי גראָב, ווי בליומע-זלאַטע; איך קאָן זיך נישט שעלטען, אַריינלעגען אַ מאַן אין דער ערד אַריין אַזוי ווי זי, איך קאָן ניט! זאָלסט האָבען בליומע-זלאַטען, ניט דערהאַרען זאָל זי, פאַר אַ ווייב, וואָלסט דו שוין געוואוסט וואָס פאַר אַ גאָט מיר האָבען! און וואָס דו זאָגסט מכּה שטאַרבען, חכם איינער, ביזט דו אַ גרויסער נאַרר: אַ מענש נעמט זיך ניט אַליין דאָס לעבען, אַ מענש נעמט זיך ניט אַליין דעם טוידט. און אַז מע ווערט אָן דאָס גרן, בעדאַרף מען זיך שוין טאַקי אַ מעשה אָנטהון? דו נאַר איינער, וואו שטעהט דאָס דען אָנגעצייכענט, אַז מנחם-מענדיל בעדאַרף האָבען געלד? און מיט געלד איז מנחם-מענדיל דען ניט דער איינענער מנחם-מענדיל וואָס אָהן געלד! שוטה! דו ווילסט געהן קעגען גאָט? זעהסט דאָך, אַז ער הייסט ניט, הייַנט וואָס פילדערסט דו? אַ שענע ריינע כּפּרה! לאָז זיך דיר דאַכטען, עלעהיי גזלנים האָבען דיך בעפאַלען אין מיטען וואַלד, אָדער ביזט קראַנק געלעגען און חלילה פערקרייַנקט דאָס גרן צו אַלדע שוואַרצע יאָהר! דער עיקר זאָלסט ניט זיין קיין יודענע מענדיל! פערלאָז דיך אויף דעם וואָס לעבט אייביג, ער איז אַ זן ומפרנס. קום צו פאָהרען אַהיים, וועסט דו זיין אי"ה אַ גאַסט ביי די קינדער... איך שיק דיר אויף דער הוצאה עטליכע קערבלעך, און זעה, מענדיל, זאָלסט נישט געהן אויף קיין „לעסטאַציעס" און נישט האַנדלען מיט קיין אַלטע שמאַטעס, נאָך דאָס געהט דיר אָפּ! למען השם, באַלד ווי דו וועסט בעקומען מיין בריעף מיט'ן געלד, זאָלסט דו זיך אויפזעצען און אָפּגעזעגענען זיך מיט אַדעס, און ווי באַלד דו וועסט נאָר אַרויספאָהרען פון שטאָדט, אַזוי זאָל עס זיך אָנצינדען פון אַלע פיער זייטען און עס זאָל ברענען און פלאַקערן, שרפה'נען און פערשרפ'הט ווערען, ס'זאָל פון דעם ניט בלייבען קיין שריד ופליט, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען האַרצען

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה שיינדיל.

ענדע פונ'ם ערשטען בוך.

II.

פּאַפּיערלעך.

(יעהופּעצער בערזע).

פֿאַפּיערלעך.

יעהופּעצער בערזע).

I.

(מנחם־מענדיל פֿון יעהופּעץ צו זײַן װײַב שײַנה־שײַנדיל אין כּתרילעװקע).

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שײַנה שײַנדיל שתחי׳.

ראשית בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפֿען מע זאָל תּמיד האָרכען אײנס פֿונ׳ם אַנדערן נאָר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זײַ װיסען אַז איך בין שוין ניט אין אָדעס, איך בין אין יעהופּעץ (אױך אַ שײנע שטאָדט, לאָם איך האָבען אַזאַ יאָהר!) און האַנדעל שוין מעהר ניט מיט קײן װינט, מיט קײן לופֿט, מיט קײן „לאָנדאָן" — איך האָב שוין הײַנט, ברוך השם, אַביסעל אַ לײַטישער געשעפֿט אין האַנד, אַ קאַראַנטנע געשעפֿט, אַ פּאַפּיער־געשעפֿט, דאָס הײסט איך האַנדעל מיט „פּאַפּירלעך" האַנדעל איך. װעסט דו דאָך מיך פֿרעגען, װי קום איך קײן יעהופּעץ? דאַרף איך דיר דערצעהלען, זוגתי היקרה, אַ גאַנצע מעשׂה, און בעטען דיך, זאָלסט קײן פֿאַראיבעל ניט האָבען, װאָס איך האָב דיר אַזאַ צײַט קײן בריעף ניט געשריבען, ס׳איז פּשוט ניט געװען װאָס צו שרײַבען, און חוץ לזה האָב איך גערעכענט אָט — אָט פֿאָהר איך אַהײם, און גאָט איז יודע דעם אמת, װי װײַט עס האָט מיך געצױגען אַהײם, נאָר ס׳איז אַ פּנים מן השמים מיר אָנגעצײכענט געװאָרען, אַז איך זאָל מגולגל װערען קײן יעהופּעץ און זאָל האַנדלען מיט „פּאַפּירלעך". איך שװער דיר, זוגתי היקרה,

ביי מיין לעבען, אז איך בין שוין געזעסען אין וואגאן צו פאהרען קיין כתרילעווקע, בעדארף איך מיך באגעגענען מיט איינעם איין אדעסער שפעגעלאנט, וואס פאהרט קיין יעהופעץ. וואס טהוט ער, פרעג איך איהם, אין יעהופעץ? זאגט ער מיר: ער האנדעלט מיט פאפירלעך. וואס הייסט דאס פאפירלעך? גיט ער מיר צו פערשטעהן, אז „פאפירלעך" איז ניט קיין „לאנדאן", וואס הענגט אפ פון בערלין און פון ביסמארקען און פון דער איינגעלשער מלכה. פאפירלעך — דאס איז אזא מין געשעפט, וואס וועגדט זיך נאר אין פעטערבורג און אין ווארשא. הייסט האט דאס נאך א מעלה: ס'איז א זאך וואס מע קאן דאס זעהן, אנטאפען מיט די הענד, נישט אזוי ווי „לאנדאן", וואס ס'איז נאר א דמיון, א מין חלום. הייסט האט ער מיר גענומען אפלויבען די שטאדט יעהופעץ מיט די יעהופעצער שפעגעלאנטען אין טאג אריין: ס'איז גאר לא זו הדרך, זאגט ער, אידעלע מענטשען, ער וועט ניט אוועקגעבען, זאגט ער, קיין צעהן אויסגעפאשעטע אדעססיטען פאר איין יעהופעצער שפעגעלאנט! הקצור, דער פארשוין האט מיך אזוי צענומען, אז איך בין א בעלן געווען, איך פאהר דאך במילא פארביי פאסטאוו, וועל איך מיך אראפכאפען שוין קיין יעהופעץ אויף א טשיקאוועסט אנקוקען די היגע בערזע מיט די היגע שפעגעלאנטען און, ווי גאט פיהרט, בעדארף איך אנטרעפען א קוראט אויף אזא צייט, וואס עס געהט א מורא'דיגער בעם אויף פאפירלעך, און „פרעמיעס" פארקויפען זיך בחצי חנם, קיין סך געלד אריינלעגען דארף מען נישט, האב איך מיך מישב געווען, איך וועל מיך א שפיעל טהון, אולי ירחם, א קשיא אויף א מעשה, טאמער וועל איך חאפען „פון אויבען", וועל איך האבען צושטייער אויף הוצאות. און דער אויבערשטער האט רחמנות געהאט, „פאפירלעך" האבען זיך א הויב גע־טהאן, און איך האב מיין פרעמיע פארקויפט מיט רוחים און געקויפט א פאר פרישע פרעמיעס, און האב ווידער געחאפט פון אויבען און האב מיך ארויפגעשלאגען אויף שענע עטליכע הונדערט קערבלעך און דוקא מזומנע. האב איך מיך מישב געווען, דארף איך צאהלען יענעם „פרעמיעס", א מעהר איך וועל מיר אליין „איינגאזשירען" מזומנע „פאפירלעך", און בין אוועק דורך א קאנטאר קיין פעטערבורג און האב מיר צענויפגעשטעלט א „פארטעפעל" פון כל מאמינים שהוא: „פוטיוויל" מיט „טראנספארט", מיט „וואלגע" מיט „מאלצעווער", וכדומה אזעלכע אקציעס, וואס הויבען זיך, און דאנקען השם יתברך איך ווא־כם! און מחמת איך האב קיין צייט ניט מאך איך די'ם בקצור. אם ירצה השם א־'ם אנדערן בריעף וועל

איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות, לעת עתה לאז גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. לאז גריסען די קינדערלעך אלע און שווער און שוויגער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: אז דו וועסט מיר שרייבען, זאלסט דו מיר שרייבען אויף מיין נאמען קיין בויבעריק, מחמת אין יעהופעץ טאר איך ניט זיין... דרעה איך מיך ארום דעם גאנצען טאג אויף „קרעשטשאטעק" ביי דער בערזע און קומט ביי נאכט, חאפ איך מיך אראפ קיין בויבעריק, דארט זיצט די גאנצע חברה „שפעגעלאנטען" אויף די דאטשעס און מע שפיעלט א גאנצע נאכט אין קארטען (זכרים מיט נקבות אינאיינעם — אזוי איז דא דער מנהג...) און גאנץ פריה לויפען אלע קיין יעהופעץ און איך אויך בתוכם.

ה נ"ל.

II.

(שיינה־שיינדיל פון כתרילעווקע צו איהר מאַנן מנחם־מענדיל אין יעהופּעץ).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם מענדיל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, מיינע שונאים זאָלען אַזוי כח האָבען צו לעבען, רבונו של עולם, ווי איך האָב כח שוין צו שרייבען דיר אפילו אַ בריוועל, אַז קוים וואָס איך פלאָנטע מיט די פיס; ס'איז גאָר אַ סברא, אַז איך וועל דאַרפען אַ „רעפּעראַציע", אַזוי זאָגט דער נייער דאָקטאָר, געזאָגט זאָל איהם ווערען צרות מיט פּרעה'ס שלעק! ער מיינט, ער וועט ביי מיר צאַפּען קערבלעך! און פון וואָס, מיינסט דו, איז דאָס מיר געקומען? נאָר פון גריזאָטע, נאָר פון אַ האַרצוועהטאָג. סטייטש איך שיק דיר אַרוים אויף הוצאות און זאָג דיר אָן, זאָלסט קומען אַהיים, נעמסט דו און פּאָהרסט אַראָפּ קיין יעהופּעץ — ביזט דו ניט ווערטה, מע זאָל דיך באַגראָבען אַ לעבעדיגען? היינט דער בזיון! די חרפּה פאַר דער וועלט! ווי זאָגט די מאַמע: „שנייץ די נאָז, שמיר דאָס פּנים"... מסחרים! געשעפטען! איך האָב אַלץ געמיינט, אַז דאָס שענע „לאָנדאָן" האָט שוין יאָ איינגענומען אַ מיתה משונה, וועל איך אויך שוין אויפגערעכט ווערען, און ער וועט קומען אַהיים חאָטש מיט'ן לעבען, דער זיסער ברויטגעבער מיינער, וואָס לאָזט זיך אוים דער סוף? אַ נייער הלום, אַ ווינסטער, אַ פינסטערער „יעהופּעץ"! פּאַפּירלעך! נאַ דיר אַזאַ משא ומתן! יודען זאָלען גאָר האַנדלען דער שוואַרץ יאָהר ווייסט מיט וואָס, מיט שטיקלעך פּאַפּיער!... איך לייען דיין בריוועל, בעלי היקר, און קלעהר מיר בשעת מעשה: ליעבער פאָטער האַרציגער

געטרייער! צי דו ביזט חלילה משוגע, צי איך בין ניט ביי אלע געדאנקען? עפּיס רעדסט דו מיט מיר טאַטערש: „פּאַפּירלעך"... „פּיטערבאַרג"... „קרעשטשאַטעק"... „פּאָרטעפּעל"... עפּיס אַ קליפּה, אַ ניט-גוטער האָט זיך אין איהם אַריינגעכאַפּט, ביי טאָג איז ער אין יעהופּעץ און ביי נאַכט איז ער אין בויבעריק מיט די מאַנסבילען און מיט די ווייבער אינאיינעם... וואָס טהוסט דו ביי נאַכט אין בויבעריק? וואָס טראַכסט דו זיך? ממה נפשך, ווילסט מיך ניט, קום צו פאָהרען און גט מיך אָפּ; אלא ניט, פאָהר שוין בעסער אַוועק צו אַלדע שוואַרצע יאָהר קיין אַמעריקע, ווי יוסיל לייב-אַהרנ'ס, און לאָם איך חאָטש ניט וויסען וואו דיין געביין איז אַהינגעקומען, אויב ס'איז מיר שוין יאָ באַשערט צו בלייבען איין אייביגע עגונה מיט קליינע קינדער פּיסקליאַטעס! נאָר אַזוי לאַנג קרייינקען מיינע שונאים, דיין טרפה'נע הצלחה וואָס איך. קאָן אַצינד צו דיר ניט פאָהרען; איך בין משטיינסגעזאָגט אַזוי געשטראָפט, אַז איך מוז גאָר ליגען צום בעט, ווי זאָגט די מאַמע מיינע זאָל געזונד זיין: „אַז מע האָט ניט קיין פינגער קאָן מען קיין פייג ניט שטעלען" אַ ניט וואָלט איך באַלד ניך דיין שענעם בריעף אַראָבגעפאָהרען צו דיר קיין יעהופּעץ און וואָלט דיך שוין אַראָפּגעבראַכט אַ היים; איך וואָלט דיר געוויזען, אַז אַ ווייב איז אַ ווייב. אַי וואָס, איך האָב זיך אַרוים אַ מאָל מיט אַ האַרב וואָרט? איז דאָס נאָר מחמת גריזאָטע און ניט אויף לאַנג. ווי זאָגט די מאַמע: „אַ שוועבעלע צינדט זיך גיך אָן און ווערט באַלד פערלאָשען", ווי עס ווינשט דיר דיין באמת געטריע פרוי

שיינה שיינדיל.

III.

(מנחם-מענדיל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה-שיינדיל אין כתרילעווקע).

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה שיינדיל שתחי'.

ראשית בין איך דיר מודיע אז איך בין ב"ה בקו החיים והשלום, השי"ת זאל העלפען מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערן נאר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות אמן.

והשנית זיי וויסען אז דער ענין פון פאפירלעך איז ניט ווי דו מיינסט טאקי פאפיער ממש. עס רעדט זיך נאר אזוי פאפיער, מיינען מיינט מען גאר אקציעס, פייטערבארגער אקציעס, למשל: „פוטיוויל", „טראנספארט" „וואלגע" „מאלציוועד" וכדומה; דאס איז אזעלכע פאבריקעס, וואס עס ארבייט זיך דארטען אייזענבאהנען אויף אקציעס, דאס הייסט, מע לאזט ארוים אקציעס אויף א הונדערטער און מע צאהלט פאר זיי דריי, ווארום מע גיט „דעווענדענט"; וואס מעהר „דעווענדענט" איז אלץ בעסער; נאר כפי אזוי ווי עס ווייסט קיינער נישט פאו'ן יאהר, וואס פאר א „דעווענדענט" מע וועט ארויסגעבען, לכן געהט מען בלינד און מע קויפט און מע קויפט; און דערפון ווערד א „האס", דאס הייסט פאפיער שטייגט און יודען פערדינען געלד אונ איך אויך בתוכם. זאלסט אנקוקען, זוגתי היקרה, ווי אזוי קליינע מענשעלעך, מעקלערס, א-עמע לייט זענען פלוצים מיט אמאל אויסגעוואכסען, געווארען גבירים אדירים! מע זיצט שוין אויף „דאטשעס" אין בויבעריק, מע פאהרט זיך באדען קיין „אויסלאנד", זייערע דאמעס געהען איינגעטונקען אין גאלד און אין סאמעט, די קינדער פאהרען ארום אויף „לעסעפעדען", אין שטוב האלט מען „גובערנאנטקעס", מע רעדט „אויף פראנצוזיש" און מע שפילט „פיאנע", מע עסט „איינגעמאכטס" און מע טרינקט „ווישניק", א קערבעל איז א ממזר, ס'איז חי געלעבט און אנ'עק, און אלץ פון די „פאפירלעך"! אז עס קומט דער טאג, זאלסט דו זעהן וואס עס טהוט זיך אויף „קרעשטשאטעק"; פול און פול מיט יודען! נאר וואס איז דאס חדוש? אז פון די קאנטארען טרייבט מען, און אויף דער גאס לאזט מען ניט שטעהן, ווילט זיך איטליכען וויסען וואס פריהער — איז חשך! חשך! אט איז היינט אנגעקומען פון פייטערבורג „פוטיוויל" הונדערט אכט און זיבע-

ציג; נו, ווי אַזוי קויפט מען נישט קיין פּוטיוויל? צי למשל „מאַלצעוויער", זאָגט מען, זענען אָנגעקומען שוין דרייצעהנהונדערט פופציג; זאָל מען ניט קויפען קיין מאַלצעוויער? אַז אַלע טאָג, אַלע טאָג שפּרינגט עס אַרויף! אויף מיין „פּוטיוויל", ברוך השם, שטעהט מיר איצטער צו פערדיענען שענע עטליכע הונדערטער! נאָר אַזוי לאַנג שמייסט מען זיי ווי לאַנג איך וועל זיי פערקויפען! אדרבה, איך רעכען נאָך צוקויפען אַ ק"ן שטיקלעך „פּוטיוויל" מיט אַ פינף „מאַלצעוויער" מיט נאָך אַביסעל „וואָלגע", און אַז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען — צו קויפען אַביסעל „טראַנספּאָרט", מחמת מע שרייבט פון פּיטערבורג, מע זאָל למען השם קויפען „טראַנספּאָרט"! אַלע האָבען דאָ טראַנספּאָרט: יודען, ווייבער, דאָקטוירים, מלמדים, משרתים, דיענסטען, בעלי מלאכות — ווער האָט ניט קיין „טראַנספּאָרט"? דאָ, אַז אַ יוד בעגעגענט זיך מיט אַ יודען, איז דער ערשטער ברוך הבא: „ווי אַזוי איז היינט „טראַנספּאָרט"? קומסט אַריין אין אַ רעסטאָראַציע, בעגעגענט דיך די בעל הביתטע „ווי טייער איז היינט „טראַנספּאָרט"? געהסט דו קויפען אַ פּעקעל שוועבעלעך, פרעגט דיך דער קרעמער: „ווי טהייער איז היינט „טראַנספּאָרט"? הכלל, יעהופּעץ איז טאַקי אַ מקום פּרנסה. אַלע „שפּעגעלירען", אַלע וואַכסען, אַלע פערדיענען געלד און איך אויך בתוכם; נאָר מחמת איך האָב קיין צייט ניט מאַך איך דאָס בקצור. אי"ה אינ'ם אַנדערן בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות, לעת עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה, גריס אַלעמען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: וואָס דו פרעגסט, וואָס טהו איך ביי נאַכט אין בויבעריק, האָב איך דאָך דיר שוין געזאָגט, אַז יעהופּעץ איז אַ שטאָדט, וואָס אַ יוד טאָר דאָרט ניט זיין, סיידען אַ „פּערוועגעלדיע". אַז איך וועל זיך אָפּוויקלען מיט מיין „פּאָרטעפעל" און וועל זעהן די אונטערשטע שורה, וועל איך אַריינטראָגען „געלדיע" וועל איך מעגען זיין אין יעהופּעץ גלייך מיט אַלע. לעת עתה מוז מען זיך אויסבעהאַלטען, און קיין בעסערע באַהעלטעניש ווי בויבעריק איז ניטאָ, ס'איז איין ערטעל פון דאַטשעס, פאַרהאַן אַ סך דאַטשניקעס, די דאַטשניקעס לויפען, לויף איך אויך — היינט פאַרשטעהסט דו שוין?

הו"ל.

IV.

שיינה שיינדיל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם מענדיל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם מענדיל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אַז ביי אונז האָט זיך געטראָפען איין אומגליק מיט אַ גליק אינאיינעם, אונזער משה הערשעלי האָט איינגעשלונגען אַ קאָפּיקע! איך בין געקומען פונ'ם מאַרק, פרייטאָג איז דאָס געווען, געקויפט פיש, פרישע, צאַפּעלדיגע, זיך נאָך געוואָרפען, און דאָס קינד שרייט, ווערד צעריסען! איך שלאָג דאָס, איך הרג'ע דיזם — עס האַלט אין איין שרייען! „וואָס ווילסט דו? שלים מזל! באַשעפּעניש! נאַ דיר צרות מיינע! נאַ דיר אַ קאָפּיקע! נאַ דיר בויכווייטאָג!" קוים מיט צרות אַנשוויגען געוואָרען. אין עטליכע מינוט אַרום, איך טהו מיך אַ חאַפּ: „משה הערשעלי! וואו איז די קאָפּיקע?" „ניטאָ טאָפּעטע" — מאַכט ער צו מיר און ווייזט מיט'ן הענטעל אין מויל אַריין. איינגעשלונגען? אַ צרה איז מיר! אַ שלאַק איז מיר! איך נעם דאָס קינד, איך קוק דעם אין מויל אַריין, וועה און ווינד איז מיר! משה הערשעניו! נשמה מיינע! מיר זאָל זיין פאַר דיינע ביינדעלעך! זאָג וואו האָסט דו אַהינגעטהון די קאָפּיקע? איך טרייסעל איהם, איך שלאָג איהם, קנייפּ איהם, מאַך איהם ברוין און בלוי—ער שרייט אין איין קול: „ניטאָ, האָם טאָפּעטע, האַם!" בקצור איך האָב איהם געבראַכט צום דאָקטאָר, האָט ער געהייסען, מע זאָל איהם געבען קאַרטאָפּלעס. צוויי טאָג האָט מען דאָס קינד נעבאַך געמוטשעט, געשטאָפּט מיט גוואַלד, נישט קיין מילך, נישט קיין טרונק וואַסער, נאָר קאַרטאָפּלעס, — איך האָב געמיינט, ס'איז איין עק פון מיין קינד! ערשט אויפן דריטען

טאָג, „איך נעם אויפראַמען די שטוב, איך טהו אַ קוק אין בעט אונטערן קישען — ליגט ניט די קאָפּיקע? דאָקטוירים זאָלען אַזוי וויסען פון זייער געזונד ווי זיי ווייסען, ווער עס האָט זיי געשליערט! נאַ דיר נאָך, טאָמער איז קאַרג, ווי זאָגט די מאַמע: „אַ רעשטעל צו די צרות". איך דאַרף האָבען צו טהון מיט זיינע קינדער, מיט דאָקטוירים, מיט רוחות און מיט שדים, און ער, דער גאָלדשפּינער, גאָרנישט, פליהט אַרום פון אַדעס קיין יעהופּעץ, פון יעהופּעץ קיין בויבעריק; וואָס איז? אַ גדולה אויף איהם, אַ היציק: „פּאַפּיערלעך!" „טראַנספּאָרטען!" „פּאָרטע־פּעלען!" האָט זיך איינגערעדט, אַז מע קען ווערען אין איין שמע ישראל אַ נגיד! „איין איינרעדעניש, זאָגט די מאַמע, איז ערגער פון אַ קרענק". נאַרעלע, וואָס וועסט דו מיר דערצעהלען גליקען, פּזמונ'ס: „אַקציעס, שמאַקציעס, דעווענדענט, מעדעווענט" — ס'איז ווערטה איין אויס־געבלאָזען איי; מיט פינף פינגער ווערד מען ניט רייך, „אַז מע לעגט אַריין, זאָגט די מאַמע, קדחת, נעמט מען אַרויס אַ קרענק". פערשרייב דיר, מענדיל, וואָס איך זאָג דיר, אַז אַלע דיינע יעהופּעצער לייט, וואָס דו שרייבסט, אַז זיי זענען מיט אַמאָל בעגליקט געוואָרען, וועלען אם ירצה השם אין גיכען ווערען צוריק די איינענע קבצנים וואָס פריהער, נאָך מיט מעהר פרישקייט. ווארום איך גלויב אַזוי אין דיינע „טראַנספּאָרטען" מיט דיינע „שמאַלצעווער" ווי אין דעם אַדעסער „לאָנדאָן"; אין כשוף און אין שרעטעלעך גלויב איך שוין אַ סך מעהר ווי אין אַלע דיינע יעהופּעצער „פּאָרטעפּעלען". אוי, אַ הונד זאָל אויפעסען מיין האַרץ, וואָלט ער משוגע געוואָרען, אַז איך זעה ביי לייטען ווייבער האָבען אויך אַ שטיקעל דעה בייַ זייערע מאַנען, מישען זיך אַריין אַמאָל מיט אַ וואָרט, טהוען אַ געשריי, אַ הוק, אַז עס וואַרפט מיט'ן מאַנן דאָס נייניעהריגע, נישט אַזוי ווי איך דאַרף מיט איהם געהן מיט ווייכע רעדעלעך, נישט דערוועגען זיך חלילה אַ קרום וואָרט, צי אויסשעלטען אַמאָל פאַר די בזיונות וואָס איך טראָג דאָ איבער פאַר דיר, אַז איך דאַרף נאָך פאַר איטליכען בעזונדער מאַכען אַ פרעהלעך פּנים, ווי זאָגט די מאַמע: „אַ קניפּ אין באַק, די פאַרב זאָל שטעהן". נאַר גוואַלד, מה אנו מה חיינו? איך וועל אַזוי לאַנג צאַנקען און צאַנקען שטילערהייד, ביז איך וועל, שונאי ציון, אויסגעהן ווי אַ ליכט מיינע שונאים, אָדער אַזוי חלילה צעזעצט ווערען פון גריזאָטע, צעזעצט און צעשפּרונגען זאָלען ווערען אַלע דיינע יעהופּעצער קנאַקערס ווי עס ווינשט דיר היינט און אַלע מאָל פונם טיפען האַרצען

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה שיינדיל.

שאַ, בעריל דעם פּעטער מנשה'ם האָט שוין אויף זיך אַ נײַעם אומגליק: ער איז יענע וואָך אָפּגעבּרענט געוואָרען, אַרום ווי די מאַמע האָט איהם געהאַט. און איצט האָט ער נאָך דאָס לויפּעניש: שונאים האָבּען איהם גע'מסרט, אַזוי ווי ט'איז בײַ איהם געוועזען „געסטרעכעוועט" אַלסדינג דרײַ מאָל אַזוי פּיעל, האָט ער דאָך מסתמא אַליין געמאַכט „בורא מאורי האש", האָט מען איהם גערופען צום סליעדאָוואַטעל. בעריל איז אָבּער אויך ניט פון די וואָס צעהן אַ דרײַער; שטעלט ער עדות, וואָס געהען שווערען, אַז ער איז יענע נאַכט גאָר ניט געוועזען היע; דער־ווײַל האָט מען איהם אײַנגעזעצט, און זלאַטקע איז פאַר שרעק געלעגען געוואָרען און געהאַט אַ זיבּעלע. מזל טוב!

V.

(מנחם־מענדיל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה שיינדיל אין כתרילעווקע).

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה שיינדיל שתחי׳.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ב״ה בקו החיים והשלום, השם יתברך זאל העלפען מע זאל תמיד הארכען איינס פונם אנדערן נאר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך געה שוין קיין ווארשא. ווערסט דאך מיך ווערען פרעגען מסתמא, אז ווי באלד אז איך זיץ אין יעהופעץ און האנדעל מיט פּעטערבורג, הײנט ווי קום איך קיין ווארשא? זאלסט דו גאר קיין יסורים ניט האבען: ווארשא איז אויך א שטאדט! ווארשא האט אויך פּאפּירלעך, און נאך וואסערע פּאפּירלעך! אויף ווארשא זענען שפּעגעלאנטען גליקליך געווארען! ווארשא איז ניט פּעטערבורג; ווארשא שמייסט מיט הונדערטערס! ווארשא איז זיך מישב ערשט יענע וואך און הויבט אויף „לילעפּוטען״ פון צוועלף הונדערט אויף צוויי טויזענד! נו, פרעג איך דיך, געה זעץ זיך אנידער און קויף ניט אזא פּאפּירל! צי למשל „וועגעלעך״, געשטאנען אט ערשט, פריהער מיט א וואך דריי, פערצעהן הונדערט. וויפיעל, מיינסט דו, שטעהען זיי היינט? צוויי טוזענד. און דוקא אהן דעם קאפּאן!! מע דארף דאך זיין, דאכט מיר, א רוצח, מע זאל ניט אוועקגעהן קויפען קיין „וועגעלעך״! היינט האט דיר ווארשא גלאט א מעלה: זי פאדערט נישט קיין געלד; זי וויל נישט וויסען פון קיין „דעפּא״; דו ווילסט האבען „לילעפּוטען״, „וועגעלעך״? צאהל איבער א פּאר הונדערט רובעל אויפן קורס און מאך דיר א „פּרעמיע״ אויף „אולטימא״: אויף אונזער לשון הייסט דאס ביז ראש חודש; עס וועט קומען ראש חודש, ווערסט דו דעמאלט האבען די ברירה: צי בעמען די פּאפּירלעך, צי ניין. נאר ווער וועט דיך לאזען ווארטען אויף ראש חודש? דערויף האט דאך גאט בעשאפען מעקלערס אויף דער וועלט, זיי זאלען נישט לאזען דורכגעהן די גאס: „אפשר האט איהר „לילעפּוטען״? אפשר האט איהר „וועגעלעך״? אזוי לאנג אזוי ברייט ביז זיי געבען דיר עפּיס „פון אויבען״ און נארען אויס ביי דיר דיינע פּאפּירלעך. אט

האָבען זיך ערשט נעכטען צוגעטשעפּעט צו מיר צוויי אַדרעסער מעקלערס, איין מאָל פאַר אַלע מאָל זיי האָבען זיך נאַסיאַדרעט איך זאָל זיי אָפּגעבען מיינע „ליליפּוטען“ מיט מיינע „וועגעלעך“. געפונען דעם אָרט, וואו אויסצונאַרען סחורה! „ברידערלעך, — טענה איך צו זיי — איך האָב ניט, איך זאָל אַזוי רייך זיין פון שלעכטס!“ הקצור איך האָב מיך מיט זיי אַזוי לאַנג געראַנגעלט, ביז זיי האָבען פאָרט אויסגענאַרט ביי מיר מיינע פינף „ליליפּוטלעך“ מיט די פינף „וועגעלעך“, נאָר וואָס דען? איך ה̈יב זיי אָבער אויך גוט אָפּגעטהאָן. איך האָב מיך באַלד „אָפּגערעקט“, איך האָב „אַריבער געשמיסען“, און צו גאָט אַ האָפענונג, איך וועל, אם ירצה השם, כאַפּען אַ פון אויבען, וואָרום עס געהט מיר, קיין עין הרע, די לעצטע צייט אַזוי, אַז וואָס איך קויף היינט, ווערד מאָרגען טהייערער; אַלע זאָגען, אַז איך בין אַ מוצלח; לאָז גאָט געבען דאָס „אולטימאַ“ אין וואַרשאָ זאָל אָפּלויפען גלאַט, ווערד ביי מיר פריי דער גאַנצער „פּאָרטעפעל“, דעמאָלט טראָג איך מיך איבער אין איין אַנדער קאַנטאָר, דען אין דעם קאַנטאָר וואָס איך אַרבייט אַצינד איז פאַרהאַן קיין עין הרע, אַזוי פיעל יודען, אַז מע ווייסט ניט וואו. מע איז אין דער וועלט. יענע וואָך איז שיער אַרויס אַ גאַנצער שקאַנדאַל: עס האָט שוין געהאַלטען כמעט ביי פּעטש, דאָס הייסט איינער פון אונז האָט געחאַפּט אַ פּאַטש... נאָר מחמת איך האָב קיין צייט ניט מאַך איך דאָס בקצור. אי״ה אין׳ם אַנדערן בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת עתּה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס אַלעמען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: וואָס דו שרייבסט מיר מכּח בעריל דעם פעטער מנשה׳ס, איז ביי מיר זעהר צו גלויבען: ביי אייערע כּתרילעווקער פּרנסות קאָן זיך קיין סוחר אַנדערש נישט אויסהאַנדלען. זעהסט דו, ביי אונז אין יעהופּעץ קאָן זיך שוין אַזאַ מעשׂה נישט טרעפען. ראשית איז דאָ איטליכען בעזונדער, קיין עין הרע, זעהר גוט; והשנית, אַז עס מאַכט זיך דאָ חלילה אַ שׂרפה, לעשט מען דאָ גאָר אַנדערש, היינו: נאָך איידער עס הויבט אָן צו „נעצען“, לויפט שוין די קאָמאַנדע מיט די מעשענע קיווערס, שפּרינגען אין פייער אַריין און שפּריצען מיט דער קישקע. דו וואָלסט געמעגט זיך פערגינען אָנקוקען אין יעהופּעץ אַ שׂרפה!

הנ״ל.

VI.

(שיינה־שיינדיל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדיל אין יעהופעץ)

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר
מנחם מענדיל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט
צו דאנק אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען
אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז איך האלט,
אז דו ביזט שוין חלילה פארמאלנע משוגע, מענסט שוין באלד אנהויבען
לויפען אין די גאסען. קארג פאר איהם וואס מע קען איהם אין אדעס,
אין יעהופעץ, אין בויבעריק, בעדארף ער נאך האבען, אז אין ווארשא
זאל מען אויך וויסען, אז ס'איז דא אויף דער וועלט א מנחם מענדיל,
וואס פאר־עמט זיך מיט הענדיל; אמאל האט ער געהאנדעלט מיט
„לאנדאן", און היינט האנדעלט ער מיט אלטע פידקאוועס. אפגעשלאגענע
הושענות, עפים „פאפירלעך", „פארטעפעלען", „וועגעלעך", „פיפערנאטערס"
וואס מע דארף נאך געהן זוכען עס צוזש אין ווארשא, און זיך נאך
שלאגען איבער דעם. הלואי, רבונו של עולם, זאל זיך געפינען א חכם,
וואס זאל דיר ארויסשלאגען דעם נאר דיינעם, זאלסט ניט אין זינען האבען
דארטען דער שווארץ־יאהר ווייסט וואס, בעת דא אין דערהיים האסט
דו א ווייב ביז הונדערט און צוואנציג יאהר, וואס האט צו טהון מיט
די קינדער זיינע טאג ווי נאכט, טא דאס, טא דאס! ערשט נעכטען
שיער אפגעקאכט א קינד מיט זודיג וואסער פון א דורכשלאג. א גליק
וואס ניט אויפ'ן גאנצען קעפעל, ווי זאגט די מאמע: „צו שלים־מזל דארף
מען אויך האבען מזל!" און ער, גארניט, שפאצירט דארט ארום
אויף שרפות, א גדולה אויף איהם: יעהופעץ ברענט, פערברענט און
פערשרפהט זאל דאס דיר ווערען מיט ווארשא און מיט פיטערבארג

אינאיינעם, ליעבער גאָט! ווער עס האָט נאָר גאָט אין האַרצען, דער באָדט זיך אין מיין בלוט. איך קאָן דען דורכגעהן די גאַס אפילו? יעדער טייט אויף מיר מיט די פינגער: „אָט געהט זי מנחם מענדיל'ס פלונית'טע פון יעהופּעץ!" אַ שענער נאָמען, אַז אָך און וועה איז מיר; לעבען זאָל טאַקי די מאַמע מיינע: זי טענה'ט איינס: „אַ מאַן — זאָגט זי — טאָר מען ניט אָפּלאָזען אויף קיין מינוט, דען — זאָגט זי — אַז דער טעסער זיצט אויף די שפּענער, זענען די שפּענער — שפּענער... איך האָב — זאָגט זי — פריהער געוואוסט, אַז קיין גוטער סוף וועט דערפון נישט אַרויס; אַ געלד-שרוך — זאָגט זי — האָב זיך מיר פערגלוסט, ווי זאָגט מען: חזיר, האָסט געלד? זיי מיין מחותן! אַ שמאַלץ-גרוב — זאָגט זי — די שמאַלץ רינט אויס, די גרוב בלייבט איבער. בריוולעך — זאָגט זי — וואָלט איך איהם געשריבען? פון קדחת וואָלט איך איהם געשריבען, ווער עס פערשטעהט ניט אויפן וואונק — זאָגט זי — דעם גיט מען מיט'ן שטעקען. איך וואָלט איהם — זאָגט זי — אויף אַ בעזעם אַראָפּגעבראַכט אַהיים! אויף אַ קאָטשערע!"... זאָג אפשר אַז זי איז אומגערעכט? נאָר וואָס זאָל איך טהון, אַז איך בין, משטיינסגעזאָגט, אַזאַ ציעג, אַז וואָס מע זאָגט מיר איז רעכט און וואָס מע וויל פועלט מען ביי מיר! אַן אַנדערע אויף מיין אָרט, למשל בליומע-זלאַטע, וואָלט שוין לאַנג געווען אין יעהופּעץ ביי אַלע רבנים און דיינים, דיך אָנגעפּאַלען אין גאַס און געגעבען דיר אַ ווייסטען אַ פינסטערן סוף, אַז דו וואָלסט פערגעסען אפילו, צי דו הייסט מנחם מענדיל! און צי דו האַנדעלסט מיט פּיפּערנאָטערס... מאָה"ל דיר, דיינע גילדענע געשעפטען מיט די גליקען וואָס דו חאַפּסט דאָרטען זעהט מען שוין אַרויס פון די מתנות, וואָס דו שיקסט מיר איבער פון יעהופּעץ; די דימענטען מיט די בּאַרליאַנטען מיט די געשטיקטע העמדער, מיט די געשטעפּטע קאָלדרעס, אַ קלייניגקייט? איך זאָג דיר מיט גוטען, בעלי היקר, איך קאָן דאָס שוין מעהר ניט אויסהאַלטען; איינס פון די ביידע: אָדער קום צו פאָהרען וואָס גיכער אַהיים און זיי אַ מענש גלייך מיט אַלעמען, אָדער לאָז קומען אַ מיתה משונה אויף מיינע שונאים, און לאָז דאָס האָבען אַיין עק, ווי עס ווינשט דיר היינט און אַלע מאָל —

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה שיינדיל.

VII.

(מנחם־מענדיל פֿון יעהופּעץ צו זײַן װײַב שײנה־שײנדיל אין כּתרילעװקע).

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שײנה שײנדיל שתחי׳.

ראשית בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ב״ה בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפֿען מע זאָל תּמיד האָרכען אײנס פֿונ׳ם אַנדערן נאָר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות—אָמן.

והשנית זײַ װיסען, אַז איך קנאַק און פּליה, איך ברען, איך שפּרינג אין פֿײַער, איך װאַכס, איך װאַכס! אַ סך זענען מיר מקנא, װאָרום װאָס איך קױף הײַנט, װערד מאָרגען טהײַער. „װעגעלעך״ האָבען זיך אַ רוק געטאָן נאָך אױף צװײ הונדערט רובעל, און מײַנע „ליליעפּוטען״ שטעהען שױן ברוך השם אױף יענער זײַט דרײַטהאַלבענטױזענד; נאָר מיר לױנט נאָך נישט צו פֿערקױפֿען, װײַל אַלע זאָגען, אַז עס װעט נאָך געהן און געהן. ס׳איז גאָר אַ סברא, אַז „אױסלאַנד״ האָט זיך אַ װאָרף געטהאָן אױף אונזערע פּאַפּירלעך, מע מאַכט אַ „סענדרעקאַט״. דאָס הײסט יד אַחת, מע װיל זײַ אױסקױפֿען עד לפּ״ק, נישט איבערלאָזען אַפֿילו אױף אַ רפֿואה! װעסט דו דאָך מסתּמא פֿרעגען, פֿאַר װאָס? גאַנץ פּשוט: געלד, פֿערשטעהסט דו מיך, איז הײַנט פֿאַרהאַן בײַ דער װעלט אָהן אַ שיעור; עס װאַלגערט זיך אין די גאַסען; פּראָצענט—איז בזיל הזול,— פֿיער פֿינף לשנה איז פֿאַר אונז איבערגענוג; הײַנט אַז עס טראָגט גאָר צעהן—פֿופֿצעהן, איז דאָך דאָס טאַקי אַ גליק! און װאָס דו זאָגסט „ליליעפּוטען״, (נישט װי דו רופֿסט עס אָן „פּיפּערנאָטערס״) האָב איך דיר שױן געשריבען, אַז דאָס איז אַזאַ מין פּאַפּירל פֿון אַ פֿאַבריקע, װאָס מע אַרבײַט דאָרטען אײַזענבאַהנען און מע גיט דערױף „דעװעדענט״. די אײַזענבאַהנען זענען אין „סימביר״, די פּאַפּירלעך זענען אין װאַרשאָ און די קונים זענען אין יעהופּעץ,—הײַנט פֿערשטעהסט דו שױן? דאָס אײגענע איז מיט די „װעגעלעך״, מיט „פּוטיװיל״ און מיט „טראַנספּאָרט״. נאָר דו קעהרסט מײנען, אַז מע קױפֿט פּאַפּירלעך, קוקט זײַ עמיצער אָן אין די אױגען? האָסט דו װידער אַ טעות. מע מוז דיר קלאָהר מאַכען אַקוראַט, זאָלסט פֿערשטעהן דאָס געשעפֿט. למשל, עס פֿערגלוסט זיך דיר קױפֿען „טראַנספּאָרט״; געהסט דו אַרײַן אין אַ

קאַנטאָר, טראָגסט אַרײַן אין קאַסע עטליכע קערבלעך אַ „דעפּאָ״, און דו הײסט דיר פערשרײַבען אַביסעל סחורה, און מע גיט דיר אַרויס אַ בריוועל, אַז מע האָט אײַנגעקויפט פון דײַנעטוועגען אַזוי פיעל און אַזוי פיעל „טראַנספּאָרט״, אויף אַזאַ און אַזאַ מקח מיט אַזאַ און אַזאַ „דעפּאָ״, און באם חלילה עס פאַלט אַראָפּ, ביזט דו מחויב צוטראָגען נאָך געלד. נאָר ס׳איז בלאָטע, ניט אַזוי גיך פאַלט דאָס אַראָפּ, און מע בעדאַרף ניט צוטראָגען קײַן געלד; אַדרבה, עס הויבט זיך גאָר אויף! אָט אַזוי אַרבײַט איך כסדר און מאַך, ברוך השם, הלואי ווײַטער, ניט ערגער, גאָט זאָל העלפען, איך זאָל מיך קאָנען אָפּרײַסען אויף אַ פּאָר טאָג, וואָלט איך זיך אַראָפּגעכאַפּט קײַן וואַסילקאָוו און וואָלט אַרײַנגעטראָגען „געלדיע״; דעמאָלט וואָלט איך פערשפּאָרט זײַן נע ונד, בײַ טאָג אַ יעהופּעצער און בײַ נאַכט אַ בויבעריקער. אַלע מעקלערס זענען הײַנט געוואָרען „קופּצים״. זאָלסט זעהן ווי מע לעבט, ווי מע עסט! — הײַנט די דאַמעס זײַערע מיט די דימענטען און בריליאַנטען — איך האָב מיך צעפרעגט, וואו קויפט מען דאָ בריליאַנטען און האָב בעטראַכט פון דײַנעטוועגען דאָרטען אַ פּאָר זאַכען, זאָג איך דיר, אַז ניט נאָר בײַ אײַך אין כתרילעווקע, אפילו בײַ אונז אין יעהופּעץ וועט דאָס אויך אָנמאַכען אַ רעש! און מחמת איך האָב קײַן צײַט ניט מאַך איך דאָס בקצור. אי״ה אינם אַנדערן בריעף וועל איך דיר אַרויסשרײַבען אַלסדינג באריכות. לעת עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס איטליכען בעזונדער גאָר פרײַנדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: דו מײנסט, אַפּנים, זוגתי היקרה, אַז איך בין אײנער אויפ׳ן יריד, וואָס איך האַנדעל מיט פּאַפּירלעך? בראָצקי האַנדעלט אויך דערמיט. דער חלוק איז: איך, אַז איך געה קויפען פּאַפּירלעך, בעדאַרף איך פריהער איבערעכענען וויפיעל מײַן מאָגען קאָן פערדײַען, און בראָצקי, אַז ער טהוט אַ קויף פּאַפּירלעך, קויפט ער מיט אַמאָל טויזענד שטיק, פינף טויזענד שטיק, צעהן טויזענד שטיק. דו שפּיעלסט זיך מיט בראָצקין? יענער, אַז ער פאָהרט דורך אין דער קאַרעטע, ציטערט דער „קרעשטשאַטעק״ און אַלע יודען נעמען אַראָפּ די היטלען און איך אויך בתוכם. שען וואָלט זײַן, ווען איך ווער אַמאָל אַ בראָצקי!... אַז גאָט וויל, נאַרעלע...

הנ״ל.

VIII.

(שײנע־שײנדיל פֿון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדיל אין יעהופּעץ).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם מענדיל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פֿון דיר צו הערען אויף ווײַטער ניט ערגער.

צ װ ײ ט ע נ ס שרײַב איך דיר, בעלי היקר, „אַז פֿון אַ חזיר'שען עק, זאָגט די מאַמע, קאָן מען קײן שטרײַמעל ניט מאַכען". איך שמועס עס קעגען דײַן שענער שװעגערין. קעגען דײַן יענטלען כאַקי, ברענען זאָל זי דיר אויפ'ן פײַער! זי איז זיך מישב יענע װאָך און לאָזט אַרוים אַ קלאַנג איבער דער גאַנצער שטאָדט, אַז דו ביזט אַװעק קײן אַמעריקאַ און מיך האָסט דו, ניט דערלעבען װעט זי דאָס, אַװעקגעװאָרפען אַן'אַלמנה חיה. פֿון װאַנען, זאָגט זי, האָט זי דאָס גענומען? שׂרה נחמה האָט געהערט פֿון לײַזי־הערשקע־אַברהמ'ס מויל, אַז ברוך־בן־ציונ'ס האָט אַלײן געזעהן בײַ משה־שמואל'ן אַ בריװעל, װאָס מאיר־מאָטיל שרײַבט איהם פֿון אַמעריקאַ. לויף איך דאָך אַװעק צו משה־שמואל'ן: װאו איז דאָס בריװעל? פֿרעגט ער מיך: װאָסער בריװעל? זאָג איך: װאָס מאיר מאָטיל שרײַבט אײַך פֿון אַמעריקאַ. זאָגט ער: װער האָט אײַך געזאָגט? זאָג איך: ברוך בן ציונס. זאָגט ער: װי האָט אײַך געקאָנט זאָגען אָט דער שקרן, אָט דער כזבן אַזאַ מעשׂה, אַז איך רעד ניט מיט איהם שוין העכער אַ יאָהר? לויף איך דאָך אַװעק פֿון דאָרטען צו ברוך בן ציונס מיט אַ צעװישעטען קאָפּ, לאָזט זיך אויס אַ מעשׂה, אַז ער איז גאָר־נישטאָ אין כתרילעװקע שוין די דריטע װאָך. פֿליה איך דאָך פֿון דאָרטען אַװעק מסתמא צו לײַזי־הערשקע־אַברהמ'ס און געב איהם אַװעק אַ פּאַרציע װי עס געהער צו זײַן, למאי האָט ער דערצעהלט שׂרה נחמה'ן אַזאַ

פּזמון מיט אַ בריוועל, וואָס ניט געשטויגען, ניט געפלויגען? קוקט ער מיך אָן ווי אַ משוגענע: וואָסערע פּלוימען? לאָזט זיך אויס אַ מעשׂה, אַז דאָס האָט זי טאַקי אַליין, דיין יענטיל הייסט עס, די כּפּרה זאָל זי זיין פאַר אונז ביידען, אויסגעטראַכט פון'ם קאָפּ. אַ הולטייַקע קאָן! נאָר עס קריכט דיר שטאַרק אין קאָפּ אַריין אוודאי וואָס איך שרייַב דיר, אַז דיר ליגען גאָר אין זינען מסתמא דיינע יעהופּעצער דאַמעס, צע'דמ'ט און צעבלוטיגט זאָלען זיי דיר ווערען מיט זייערע בּאַרליאַנטען! הערסט דו מענדיל! איך קאָן ניט הערען זייער נאָמען אפילו, אַזוי פיינד האָב איך זיי! עס איז מיר שוין נמאס אפילו די מתנה דיינע, וואָס דו ווילסט מיר דאָרטען קויפען; איך זאָג דיר פריהער, בעלי היקר, אויב דו ווילסט מיר עפּיס קויפען, זאָלסט דו מיר קויפען אַזעלכס, וואָס מע טראָגט דאָרט ניט, איך דאַרף ניט דו זאָלסט מיך פערגלייכען צו עמיצען, לאָזען זיי דיר זיין מיין כּפּרה היינטיגען טאָג! נאָר לאָמיך שוין דערלעבען זעהן טאַקי עפּיס פון דיר אויף דער רעכטער אמת, ניט אויף פּאַפּיער, ווי זאָגט די מאַמע: „ווינציגער מיט אַ וואָרט מעהר מיט אַ ביסען"... וואָס טויג דיר אָפּלעגען אויף מאָרגען, נאַרעלע, ביי אַזאַ געשעפט אַז מע רייסט נישט אָפּ מיט גוואַלד האָט מען ניט! נאָר מעגסט דיר זאָגען וואָס דו ווילסט, ביז איך וועל נישט זעהן אַליין מיט מיינע אויגען, וועל איך דיר נישט גלויבען; נישט מחמת איך האַלט דיך חלילה פאַר אַ ליגנער, נאָר דערפאַר ווייל אַלסדינג, וואָס די יעהופּעצער פיינע מענשליך דערצעהלען דיר, מיינסט דו אַז ס'איז תּורת לאָקש. וואָס גלייכסט דו זיך צו בראָצקין? האָסט מיט זיי אינאיינעם חזרים געפּאַשעט? מע גיט דיר פאַר דיינע פּאַפּירלעך עפּיס געלד — נעם! וואָס מאַכסט דו אָנשטעלען? די אַדעסער שאַרלאַטאַנעס האָבען געטראָפען צו דיר קיין בויבעריק אַזש, געוואָלט אויסנאַרען ביי דיר דעם טייערן אַנטיק? — מיט מזל ברכה? פאַר זיי די מציאה! ווי זאָגט די מאַמע מיינע: „חאַפּ אויס די יאַרמעלקע מיט ניס און אַנטלויף". נאָר געה רעד מיט אַ משוגע'נעם! אָט האָט זיך איהם פלוציים פערוּ אָלט ווערן גאָר אַ קופּעץ און נאָך אַ וואַסילקאָווער דערצו. ער ווייסט שוין גאָר נישט, וואָס אויסצוטראַכטען פאַר גרויס ראָסקאָש! וואָס איז דיר עפּיס געפּעלען געוואָרען וואַסילקאָוו? נאָר וואָס איז דאָס חדוש: אַז ביי טאָג איז מען אַ יעהופּעצער, ביי נאַכט אַ בויבעריקער און געהן געהט מען קיין פּעטערבּאַרג און קיין וואַרשאָ, מעג מען שוין זיין נישט נאָר אַ וואַסילקאָווער נכתב, אפילו פון האָצעפּלאָץ, מענדיל! זעה נאָר אַז פון אַלע גליקען זאָל איך דיר נישט דאַרפען חלילה אַרויסשיק[ען]

פון דאַנען נאָך אַמאָל אויף דער הוצאה, ווי עס ווינשט דיר היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי שינה שינדיל.

איך דאַרף דיר, בעלי היקר, אָנזאָגען אַ בשורה און נישט קיין פרעהליכע: דיין ברודער בעריל-בנימין איז געבליבען אַן׳אַלמן... שוין אַז דער בריעף איז געווען פער׳חתמ׳ט איז מען געקומען און מע האָט אונז געזאָגט, אַז זלאַטקע איז געשטאָרבען. פון אַ קימפּעט איז דאָס איהר געקומען, זי האָט געהאַט אַ צווילינג. דאָס צווילינג לעבט און זי איז געשטאָרבען. דאַכט מיר, עס וואָלט געמעגט זיין דאָס אייגענע קאַפּויר? ווי זאָגט די מאַמע: „גאָט איז אַ גרויסער צולהכעיס׳ניק״, לאָז זי זיין ווייט אָפּגעשיידט פון מיר, דיין שוועגערין איז תמיד געווען מיט מיר קידער-ווידער, לאָז זי מיר מוחל זיין, נאָר אויף מיין ערד איז זי דאָך ניט געגאַנגען. וואָס וואָלט מיך אַרען אַז זי זאָל לעבען נאָך הונדערט יאָהר און נישט איבערלאָזען קיין זיבען יתומים׳לעך איינס קלענער פון׳ם אַנדערן? ביי דער לויה בין איך דוקא געווען און האָב מיך דוקא אַזוי אָנגעוויינט אַז איך בין קוים געקומען אַ לעבעדיגע אַהיים, ווי זאָגט די מאַמע: „אַז מע דערמאַהנט זיך אין׳ם טויט, איז מען ניט זיכער מיט׳ן לעבען״...

IX.

(מנחם-מענדיל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה-שיינדיל אין כתרילעווקע).

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה שיינדיל שתחי'.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערן נאר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אמן.

והשנית זאלסטו וויסען, אז איך בין א גאנצע וואך געלעגען אין בויבעריק, דאס הייסט חלילה נישט מסוכן, נאר א פאסקודנע שלאפקייט: איך בין געפאלען אויפ'ן רוקען, קאן זיך נישט איבערקערהען אויף דער אנדערער זייט; איצט איז מיר שוין אביסעל גרינגער. איך האב געמיינט די גאנצע וואך, אז איך וועל אראב פון זינען: א קליינינקייט, אכט טאג כסדר זיין אפגעריסען פון דער בערזע, נישט וויסען פון קיין קורסען? עס האט זיך מיר נאר אויסגעוויזען, אז דארט קערט זיך איבער די וועלט! איה"ש מארגען—איבערמארגען פאהר איך שוין געוויס אין שטאדט אריין. דערווייל שרייב איך דיר א בריוועל, עס ווילט זיך מיר אביסעל דורכשמועסען מיט דיר און אגב דיר געבען א ריכטיגען חשבון, וואו איך האלט, זאלסט נישט מיינען אז איך „פלוטעווע", אז איך בין חלילה פערדרעהט אדער איך בין גענארט. מיין „פארטעפעל" בעשטעהט אצינד סך הכל פון הונדערט פופציג שטיקלעך „פוטיווויל", הונדערט שטיקלעך „טראנספארט", פינף „מאלצעווער", פינף „לילעפוטלעך" און פינף „וועגעלעך" אחוץ „פרעמיעס". מילא „פוטיווויל" און „טראנספארט" איז ביי מיר פערקויפט אויף שפעטער (מיט א דרייערל האנדגעלד), ווי באלד מע קויפט זיי ביי מיר אוים צום זמן — און אויסקויפען וועט מען זיי דאך געוויס — בלייבט מיר איבער אויף זיי ריין פערדינסט נאך אלע הוצאות א רובעל פיער פינף טויזענד. חוץ לזה האב איך א פאר צעהנדליגג „האסלעד" אויף „פוטיווויל" און אויף „מאלצעווער", פרימא בריוועלעך,

רעכענ איך חאַפּען אויף זיי אויך אַ רובעל זיעבעצעהן־אַכטצעהנהונדערט; האָסט דו שוין כמעט גוטע זיעבענטויזענד רובעל, אויף די פינף „מאַל־צעוואָער" מזומן רעכען איך אויף טרפה'ס פיער טויזענד רובעל, וואָרום עס וועט דאָך זיין אַ חרפה, אַ בזיון, אויב זיי וועלען ניט שטעהן אין גיכען צום וועניגסטען צוויי טויזענד רובעל אַ שטיק, חאָטש אפילו זיי האָבען זיך די לעצטע טעג אַ קאַפּעלע אַראָפּגערוקט; נאָר דאָס איז נישט מעהר ווי אַ מאַניפּאָרגעלע פון די פּעטערבורגער „בלאַנקיסטען", בכדי זיי זאָלען זיך קאָנען „אָפּדעקען"! בלייבט איבער דער רעכטער שפּיגעל: איך מיין די „לילעפּוטלעך" מיט די „וועגעלעך"; דאָ איז אַ ריינער חשבון ווי גאָלד: ביז „אולטימאַ" האָבען מיר נאָך אַזוי גרויס ווי אַכטצעהן טאָג, און אַזוי ווי די „לילעפּוטלעך" הויבען זיך אויף הונדערט רובעל אַ טאָג, האָסט דו אַ קימאַ־ל'ן פון אַכטצעהן מאָל הונדערט געכפל'ט אויף פינף, בעטרעפט דאָס פונקט ניין טויזענד רובעל, און די „וועגעלעך"? זיי שפּרינגען דאָך אויף ק"ן רובעל אַ טאָג, האָסט דו אַכציעהן מאָל ק"ן געכפל'ט אויף פינף, בעטרעפט דאָס ניט קיין דרייצעהן טויזענד פינף הונדערט רובעל? היינט וואו איז עפּיס „וואָלגע"? „דניעפּר"? „דאָן"? און שאר ירקות? הכלל, גאָר קיין גרויסען בייטעל נעה איך מיר נישט, נאָר איך רעכען אַלסדינג, שוין נאָך אַלע הוצאות: „קאַרטאַזש", „גנבה'זש" אַרום און אַרום, — קרוב צו פערציג פופציג טויזענד! השם יתברך זאָל העלפען, דאָס „אולטימאַ" זאָל נאָר אָפּלויפען גלאַט, וועל איך איה"ש „ראַליזירען" אַלע מיינע פּאַפּירלעך און וועל מיך „איבערקעהרען אויף דער אַנדערער זייט", דאָס הייסט איך וועל געהן „אַ לאַ בעס", ווערען אַ מוכר אויף אַלסדינג און וועל פערדינען געלד אויף דער „לינקער זייט"; נאָך דעם וועל איך מיך אַ וואָרף טהון צוריק „אַ לאַ האָס" און ווידער אַ מאָל חאַפּען אַ גראָבס. אַזוי אַז דער אויבערשטער זאָל נאָר וועלען, קאָן פון די פופציג טויזענד ווערען מאה אלף, פון די מאה אלף רי"ש אלפים, פון די רי"ש אלפים — ת"ק, און אַזוי ווייטער ביז אַ מיליאָן. ווי אַזוי זשע דען, נאַרעלע, ווערד מען אַ מיליאָנשטשיק, אַ בראָצקי? און וואָס מיינסט דו איז בראָצקי? אַ בשר ודם וואָס עסט און טרינקט און שלאָפט. איך האָב איהם אַליין געזעהן, איך זאָל אַזוי זעהן אַלדעס גוטס!... הכלל, זאָלסט גאָר קיין יסורים ניט האָבען, זוגתי היקרה, איך האָב מיך גוט צוגעקוקט צו דער „שפּעגולאַציע" און בין געוואָרען אויף דער בערזע אַזאַ חריף, אַז מע קומט שוין אַ מאָל צו מיר, נישט קשה, מיט איין עצה; מיט גאָטס הילף איך פערשטעה דאָס שפּיעל! און וואָס דו גלויבסט נישט און הייסט מיר אָפּשניידען, איז ביי

מיר קיין חדוש ניט. למאי חינקים? פארהאן ביי אונז א שפעגעלאַט, חינקים רופט מען איהם, זעהר א הייסער שפּעגעלאנט און א מורא'דיגער קארטענשפּיעלער, ביי טאג שפּיעלט ער אויף דער בערזע און ביי נאכט שפּיעלט ער אין קארטען. האט זיך געטראפען מיט איהם א מעשה ערשט יענע וואך. עס האט זיך איהם ביי נאכט געחלומט א שלעכטע קארט, — א סימן אויף א בעס — איז ער אוועק קיין פּייטערבורג און קיין ווארשא און האט אבגעשניטען אין איין טאג דעם גאנצען „פּארטעפּעל"; אודאי רייסט ער איצט נעבאך אויף זיך די האר! א מצוה אויף איהם! לאז ער ניט גלויבען אין חלומות! איך קוק שוין ארויס אויף מארגענדיגען טאג. געוואהר ווערען די קורסען; איך האב מיך בעשלאסען תיכף ווי באלד איך קום אין שטאדט אריין, זיין בעים יובעלירער נאך דיין „בראש" מיט די בארליאנטענע אויריגגלעך, און אז איך וועל נאר האבען צייט, חאפּ איך מיך אראב אויף „פּאדאל" איינקויפען דיר אביסעל וועש, טישטוכער, האנדטוכער און די קינדער אויף העמדלעך און נאך עפּעס אין בעל־הבתיש־קייט אריין, נישט ווי דו זאגסט, אז איך האב דיך חלילה פערגעסען. און מחמת איך האב קיין צייט ניט מאך איך דאס בקצור. איה"ש אינ'ם אנדערן בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת עתה זאל גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה, קוש די קינדער אונ גרים שווער און שוויגער און אלעמען בעזונדער גאר פריינדליך. און בעריל־בנימינען זאלסט דו זאגען פון מיינעטוועגען, אז ער זאל זיך אזוי ניט נעמען צום הארצען, א ווייב איז א גאט'ס זאך: — ה' נתן וה' לקח.

ממני בעלך **מנחם מענדיל.**

עיקר שכחתי: וואס דו שרייבסט מיר מכח וואסילקאוו. האסט דו א פּנים גארנישט פערשטאנען, וואס איך מיין. אזוי ווי מחמת איך טאר דא ניט זיין, וויל איך ווערען א היגער קופּעץ, קאן מען אנדערש נישט אויספיהרען, סיידען מען איז פריהער חאטש א האלב יאהר א וואסילקאווער נכתב. און קוים ווער איך א היגער, דינג איך איה"ש א דירה אויף פּאדאל און נעם דיך ארויס אהערצוצו מיט די קינדערלעך אין א גוטער שעה. און וואס דו ביזט אזוי אויפגעטראגען אויף יעהופּעץ, איז נאר דערפאר, ווייל דו קענסט נאך נישט די שטאדט מיט די היגע מענשען; מילא די שטאדט אליין שמועסט מען נישט, ס'איז א צאצקעלע, און די מענשען די היגע זענען ממש גאלד און זילבער; ווייס איך ווי קומט דאס צו אדעם? די היגע מענשען זענען אלע אזוי מילד, אזוי צו־

געלאזט, סאי די מאנסבילען, סאי די נקבות... איין שטיקעל חסרון האבען זיי דא, וואס זיי האבען ליעב א קערטעל; קומט די נאכט — נעמט מען זיך צו דער ארבייט און מע זיצט אוועק ביז טאג און מע שרייט: „פאס”! די גרויסע שפילען אין אזא שפיעל וואס הייסט „פרעפערענץ”, און די קליינע שפיעלען אין „סטוקעלקע”, אין אקע, אדער גאר אין „טערטעל-מערטעל”.

ה נ"ל.

X.

(שיינה־שײנדיל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדיל אין יעהופּעץ).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדיל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד. געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווײַטער ניט ערגער.

צווייטענס שרײַב איך דיר, בעלי היקר, זאָלסט גאָר נישט איבערטראַכטען חלילה קײַן שלעכטס, עס קומט דיר מזל טוב: דער בראַטישעק דײַנער, דײַן בעריל בנימין, האָט שוין חתונה געהאַט, און אַ גוטער שעה, אַ מזל'דיגער! ער האָט קײַן צײַט ניט געהאַט צו וואַרטען אפילו גאַנצע צוויי חדשים: ער איז אַוועקגעפאָהרען קײַן באַרדיטשעוו, פון וואַנען מע בעציהט אויף דער גאַנצער וועלט שטיפּמאַמעס, און האָט אַראָפּגעבראַכט פאַר זײַנע קינדער אַ מאַמע און דוקא אַ מיידעל פון אַ יאָהר נײַנצעהן! אַזאַ יאָהר, אַזאַ מזל אויף אַלע מאַנסבילען, וואָס פאַר אַ פּנים דאָס האָט! ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „בעסער זאָלען מיר בלײַבען נאָך אײַך אַלמנות איידער איהר זאָלט מאַכען אונזערע קינדער פאַר יתומים!" איך שטעל מיר פאָר דײַנע טרערען, מענדיל, ווען דו זאָלסט מיך אַ שטייגער חלילה איבערלעבען, ניט דערלעבען זאָלען דאָס די יעהופּעצער דאַמעס! זיי וואָלטען דיך בעפאַלען ווי די בינען, אײַן אויסחאַפּעניש וואָלט אויף דיר געקומען נאָך פאַר שלשים! עס וואָלט געווען בײַ דיר, ווי די מאַמע זאָגט: „אַ כשר'ער טאָפּ מיט אַ כשר'ען לעפעל". וואָלסט שוין דעמאָלט געקאָנט בלײַבען אַ יעהופּעצער אויף אייביג! דו קנאַקסט זאָגסט דו, מענדיל? קנאַק! פליה! שפּרינג אין פײַער! איך וועל צו דיר נישט פאָהרען, איך זאָל וויסען, אַז דו ליגסט דאָרט אויפן טוידטען בעט! און דײַנע פופציג טויזענד שרעקען מיך אויך קאַרג

וואָס. ערשטענס, ביזט דו מײַנער מיט די פופציג טויזענד, אַזוי ווי אָהן די פופציג טויזענד, און צווייטענס האָבען בײַ מיר דײַנע פופציג טויזענד אַ ממש, פונקט ווי אַ שמעק טאַבעקע, ווי זאָגט די מאַמע: „כל זמן דאָס געלד איז אויפן פּאַפּיער, איז דאָס פּאַפּיער". איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, בעלי היקר, אַז דו האָסט איצט ביד איבערצוצעהלען עטליכע קערבלעך און ווילסט וואַרטען ביז עס וועט ווערען דוקא פופציג טויזענד, ביזט דו אָדער אַ משוגע'נער, אָדער אַ גזלן, אַ רוצח, האָסט קײַן רחמנות נישט אויף דײַן ווײַב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר און אויף דײַנע קינדער. עס געפעלט מיר, ווי ער האָדעוועט מיך מיט „זאַווטריקלעך": מאָרגען וועט ער זײַן בײַם גאָלדוואַרגער, מאָרגען וועט ער מיר קויפען וועש — אַלץ אויף מאָרגען, נאַר אײנער! פאַר מאָרגען לאָז זיך גאָט זאָרגען! דו קויף בעסער הײַנט. רײַס אָפּ, חאַפּ אַרײַן, עס וועט זײַן גלײַך ווי געפונען! די מאַמע מײַנע זאָל לעבען און געזונד זײַן, זאָגט גאַנץ קלוג, זי זאָגט: „וואָס טויג דיר, טאָכטער, מתנית, טישטוכער, האַנדטוכער? געלד, זאָגט זי, לאָז ער דיר שיקען! דער מלאך המות, זאָגט זי, פרעגט נישט צי דער מת האָט תכריכים". — איך וועל וואַרטען נאָך אַ פּאָר וואָכען, ביז איך וועל מיך פיהלען אין גאַנצען געזונד, דעמאָלט זעץ איך מיך אויף, און פאָהר, אם ירצה השם, אַראָפּ צו דיר אַהינצוצו, און דעמאָלט בין איך דיר ניט מקנא. איך וועל דיר דאָרטען נאָכגעהן פיס־טריט, איך וועל דאָרטען זײַן אומעדום. איך בין דיר ערב אַז דו וועסט אַנטלויפען פון דאָרטען אין מיטען האַלבע נאַכט, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען האַרצען

דײַן באמת געטרײַע פרוי **שיינה שיינדיל.**

XI.

(מנחם־מענדיל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדיל אין כתרילעווקע).

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדיל שתחי'.

ראשית בין איך דיר מודיע אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום השם יתברך זאל העלפען מע זאל תמיד הארכען איינס פונם אנדערן נאר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אמן.

והשנית זיי וויסען אז עס טהוט זיך חשך! היינו עס איז אנגעקומען פון פייטערבורג אזעלכע קורסען, אז ס'איז אונז אלעמען פינסטער געווארען אין די אויגען; ווי א דונער האט דאס אונז דערשלאגען, ווי א באמבע! עס איז געווארען פינסטער אין אלע קאנטארען, ערד־ציטערניש אויף „קרעשטשאטעק"! און תיכף נאך פייטערבורג האט אויך ווארשא געגעבען א זעץ איהרע קורסען! ס'איז געווארען א לויפעריי, א בהלה, א פחר, א מהומה! די שפעגעלאנטען זענען זיך צעלאפען, אויסגעטריקענט געווארען, און איך אויך בתוכם. אוים בערזע! די קאנטארען זענען געבליבען פוסט, די באנקירען פערזארגט, — ס'איז חורבן בית המקדש! שטעל דיר פאר, זוגתי היקרה, אז די „מאלצעווער", וואס איך האב זיי געריכענט אויף טרפה'ס צוויי טויזענד קערבלעך, האבען זיך מיישב געווען און האבען זיך אראפגערוקט ביז נײַנהונדערט פופציג! צי למשל „פוטיוויל": ניכער וואלט איך זיך גערעכט אויף זיי א מפלה איידער זיי זאלען ווערען פון הונדערט אכציג צוריק זיבעען און זעכציג! פון „טראנספארט" שמועסט מען נישט; „טראנספארט איז גאר אין דער ערד, קיינער נעמט דאס נישט אין די הענד אריין! — דאס איינציגע איז מיט „וואלגע", מיט „דאן" און מיט אלע אנדערע פאפירלעך. נאר דאס אלסדינג איז נאך גאלד קעגען ווארשא. אין ווארשא איז גאר אנ'אומגליק! זינט די וועלט שטעהט איז נאך אזא שחיטה נישט געשעהן ווי אין ווארשא. ווארשא איז זיך מישב און טהוט א שמיץ די „לילעפוטען" פון צוויי טויזענד פיערהונדערט פופציג גאר אויף זעכס הונדערט צוואנציג! היינט „וועגעלעך"! זענען שוין געשטאנען אזוי שען, אזוי פיין, מיר האבען געמיינט, אט־אט זענען זיי דריי טויזענד קארבען! וויפיעל. מיינסט דו, שטעהען זיי היינט? ווייסט גאר נישט טרעפען: פיערהונדערט שמאר־

דאָוועָנצעָס ! ווי געפעלט דיר אַ קורס ? ס'איז עק וועלט ! אז אָך און וועה איז וואַרשאָ, זיך שען אויסגעפײַנט : געטריבען, געטריבען און פּלוצים אין מיטען דרינען — נאַ דיר אַ חתונה ! פון וואַנען נעהמט זיך דאָס איבער־קעהרעניש — ווייסט קיינער נישט : דער זאָגט דאָס, דער זאָגט דאָס. עס וואַכסט פון געלד, דאָס הייסט, פון דעם וואָס עס איז נישט דאָ קיין געלד. אויף דײַטש רופען זיי דאָס אָן : „געלד מאַנגעל" און אויף אונזער לשון הייסט דאָס פשוט : „נישטאָ אַ פּרוטה". וועסט דו דאָך מסתמא פרעגען : ס'טײַטש, עס האָט זיך דאָך ערשט נעכטען געוואַלגערט אין אַלע גאַסען ? תיקו, בלײַבט אַ קשיא ! נאָר ווי אַזוי די מעשה איז, שפּעגעלאַנטען זענען געוואָרען אָפּגעקאָכט און איך אויך בתוכם. איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, אויף פּייטערבורג פערדריסט מיך נִיט אַזוי ווי אויף וואַרשאָ. מילא פּייטערבורג גאָר נישט, געהט זיך פּאַוואָלינקע, אַלע טאָג פאַלט דאָרטען צוואַנציג־דרײַסיג רובעל און געָנוג ; ס'איז חאָטש, ווי זאָגט ער, מעשה סוחר. וואַרשאָ — קיין יוד זאָל דאָס ניט קענען ! — דאָס איז עפּיס אַ מין סדום, רחמנא לצלן : נישטאָ דער טאָג וואַרשאָ זאָל ניט געבען אַ ריס מיט ק"ן, מיט רי"ש מיט שי"ן קערבלעך נידריגער, אַ פּאַטש נאָך אַ פּאַטש, אַזוי אז מיר זענען דאָ אַלע געבליבען פּרילישעט, גאָר קיין צײַט נישט געהאַט אפילו זיך אַרומצוקוקען ! מיליאָנען קאָסט אונז אָפּ אָט דאָס וואַרשאָ, מיליאָנען ! גוואַלד, וואו איז געווען אונזער שכל ? הלואי וואָלט איך דיך געפאָלגט, זוגתי היקרה, וואָלט איך איצט אַרויסגעשטעלט דער וועלט דרײַ פײַגען ; בראָצקי וואָלט צו מיר נישט געווען גלײַך ! נאָר מסתמא הייסט גאָט אַזוי ; ס'איז אַ פּנים נאָך נישט געקומען די רעכטע צײַט... אַ שטיקעל גליק, וואָס מײַן באַנקיר, לאַנג לעבען זאָל ער, מאָהנט מיך חאָטש נישט די עטליבע קערבלעך, וואָס איך בין איהם געבליבען שטעהן אין קאַנטאָר ; אדרבה, ער האָט אויף מיר רחמנות. ער זאָגט מיר צו אז עס וועט זיך אביסעל פערבעסערען די צײַט וועט ער אפשר זעהן מיר „צושאַרען", איך זאָל אַרום איהם קאָנען אַ מאָל פערדינען אַ קערבעל... נאָר דערווײַלע איז נישטאָ וואָס צו טהון. עס געהען אַרום אויף דער בערזע מתים, נישט קיין שפּעגעלאַנטען ; מעקלערס דרעהען זיך אַרום פּוסט און פּאַס ; ס'איז ביטער און פינסטער אַרום און אַרום ; די „שפּעגעלאַציע", זאָגט מען, איז אָפּגעשטאָרבען, קאָן שוין תחית המתים נישט אויפשטעהן ; נישטאָ צו וואָס זיך צו נעהמען, איך זאָל האָבען מיט וואָס, וואָלט איך מיך נאָך פּאָרט יאַקאָש דורכגעשלאָגען. איבערגעוואַרט די שלעכטע צײַט ; דער הימעל, ווי זאָגט ער, איז נאָך צו דער ערד נישט געפאַלען ; נאַרישקײַטען !

דאָס האַרץ זאָגט מיר, אַז עס וועט נאָך זיין וואָס צו טהון, גאָט לעבט און יעהופּעץ איז אַ שטאָדט; אַז נישט דאָס איז דאָס... נאָר וואו נעמט מען קינגערס? ווי זאָגט די מאַמע דיינע: „אַז מע האָט נישט קיין פינגער קאָן מען נישט שטעלען קיין פייג"... איך האָב מיך געפּרובט אָנמוטען אַ פּאָר מענשעלעך מכח אַ גמילות-חסד'ל אויף אַ קליינער צייט, האָבען זיי מיר געשוואָרען, אַז אין שטאָדט איז איצט ענג אין געלד, אַפּילו גאָר ביי די גרויסע, איז ענג, ממש מע פאַלט מיט'ן פּנים צו דער ערד, מע ציהט זיך אוים פּצר אַ גראָשען... השם יתברך זאָל עפּיס אַ נס טהון מיט מיר: גזלנים זאָלען אויף מיר אָנפאַלען און מיך הרג'נען, אָדער איך זאָל אַזוי שטאַרבען געהענדיג אין גאַס, וואָרום, זוגתי היקרה, איך קען דאָס שוין מעהר נישט איבערטראָגען! סטייטש, סטייטש! אַזוי פיין, אַזוי שען געשטאַנען אויפ'ן פּלאַץ! געהאַט ווי מע זאָגט אַ פולע היטעל — און פּלוצים נאַ דיר! און מחמת איך בין זעהר דערשראָגען מאַך איך דאָס בקצור. איה"ש אין'ם אַנדערן בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות, לעת עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. שרייב מיר וואָס מאַכען די קינדערלעך זאָלען לעבען און ווי געהט דיר אין געזונד, און גריס שווער און שוויגער און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: די וועלט זאָגט אַ ווערטעל, אַז נאָך אַ שרפה ווערד מען רייך. איך מיין, אַז נאָך אַזאַ מפּלה, ווי מיר האָבען דאָ אַצונד, קאָן מען ערשט מאַכען גאָלדענע געשעפטען. וואָרום ס'איז אַלס-דינג געוואָרען בחצי חנם. מע קאָן הײַנט מאַכען „האָסלעך" מיט „פּרעמיעס" אויף די בעסטע „פּאַפּירלעך" כמעט אָהן געלד. איך זאָג נביאות, און קאָן דיר געהן שווערען, אַז ווער עס וועט איצט אַוועקגעהן קיין פּעטערבורג אָדער קיין וואַרשאָ עפּיס קויפען, וועט ער גליקליך ווערען? וואָרום נאָך אַלע מעשׂות קאָן איך מיך בערימען, אַז איך פערשטעה דאָס שפּיעל אין תוך אַריין: צו דער „שפּעגעלאַציע" בעדאַרף מען האָבען נאָר דריי זאַכען: שכל, מזל און געלד. שכל, איז ברוך השם פאַרהאַן ביי מיר אַזוי פיעל וויפיעל ביי אַלע היגע שפּעגעלאַנטען, מזל איז ביי גאָט, און געלד? — געלד איז ביי די בראָצקעס.

הנ"ל.

XII.

(שײנה שײנדיל פֿון כּתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם מענדיל אין יעהופּעץ).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר
מנחם מענדיל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פֿון דיר צו הערען אויף ווײַטער ניט ערגער.

צווייטענס שרײַב איך דיר, בעלי היקר, אַז אייגענטליך וואָלט איך דיר בעדאַרפֿט שרײַבען גאָר אַ סך, נאָר איך האָב דיר נישט וואָס צו שרײַבען, עס האָט זיך שוין אויסגעלאָזט בײַ מיר שטאָף, וואָרום וואָס וועט מיר אַרויסקומען, אַז איך וועל דיך שוין אַרײַנלעגען אין דער ערד אַרײַן חלילה לעבעדיגערהייד, עס וועט מיר דען עפּיס העלפֿען? איך בין דאָך ניט בלומע־זלאַטע וואָס האָט ליעב "עסען מאַן"; איך וועל דיך נישט עסען, איך וועל דיר ניט זאָגען קײַן קרום וואָרט, נישט איבערקערען די צונג אפילו, נאָר איין זאַך וועל איך בײַ דיר פֿרעגען, אַ שלאַק זאָל אַרײַן אין מײַנע שונאים'ס בײַנער אַרײַן: זאָג, צי האָב איך דיר נישט געזאָגט פֿריהער, אַז עס וועט אַזוי זײַן דער סוף? זאָג, צי האָב איך דיר נישט געשריבען די גאַנצע צײַט: "אַנטלויף, זאָג איך, מענדיל, ווי פֿון פֿײַער! וואָס טויג דיר, זאָג איך, שמאַטעס, פּאַפּירלעך? ווי די מאַמע זאָגט: "זיץ אין דערהיים, וועסט דו נישט רײַסען קײַן שטיוועל". פֿאָלגט ער מיך נישט! עס האָט איהם צוגעקאָוועט צו יעהופּעץ! ער איז גאָר די כּפּרה נאָך די דאָרטיגע פֿײַנע מענשלעך, די כּפּרה מעגען זיי שוין זײַן פֿאַר דיר און פֿאַר מיר און פֿאַר אונז אַלע און פֿאַר כּל ישראל, נישט איך זאָל מיך פֿאַר זיי אויסציהען אַ גמילות חסד, געבען זאָל זיי גאָט גרינגע קרײַנק מיט מאַיאָווע קדחת אויף אַ גאַנץ יאָהר! ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: "בעסער אָנקומען צו עלינו איידער צום בעסטען מענשען"... אויף דיר איז מיר אַ חדוש, מענדיל, דו ווייסט דאָך יאָ, וואָס אין די הייליגע ספרים שטעהט געשריבען: "מיט גוואַלד טהוט לעבען דער מענש און מיט גוואַלד טהוט ער שטאַרבען", הײַנט וואָס רעדסט דו נאַרישקײַטען? ס'איז אַלסדינג פֿון גאָט, דו זעהסט דאָך ווי דער רבונו של עולם

פִיהרט מִיט דִיר. עֶס זָאָל זִיךְ דִיר נִישְׁט גְלוּסְטְעֶן קֵיין גְרִינְגְעֶ פוֹיגְעֶלְעֶךְ אִין יְעֶהוּפֶּעץ! אַ יוּד בֶּעדַארְף הָארֶעוֶעֶן, פַארְשְׁוַוארְצְט וֶוערֶען אוּן גֶעבֶּען אַ ווַייבּ בְּרוֹיט! אָט אִיז נחמיה אוֹיךְ אַ לַייטִישֶׁער יוּנְגֶערְמַאן, אַ יוֹדֵעַ־ספר — לָאם אִיךְ הָאבֶּען אַזאַ יָאהר! פוּן דֶעסְטְווֶעגֶען טְהוּ אַ קוּק, ווִי אַזוֹי עֶר ווֶערְד אוֹיסְגֶערִיסֶען, פָּאהרְט אוֹיף אַלֶע ירידים, גֶעהְט צוּ פוּס, קְרִיכְט אִין דֶער עֶרְד אַרַיין, הָארֶעוֶועט ווִי אַנ׳אֵייזֶעל. עֶס קָאן זַיין, עֶר ווָאלְט אֶפְשר אוֹיךְ גֶעווָאלְט, אַזוֹי ווִי דוּ, אַרוּמְגֶעהְן מִיט׳ן שְׁטֶעקֶעלֶע אִיבֶּער יְעֶהוּפֶּעץ, אוֹיךְ נִישְׁט טְהוּן קֵיין הַאנְד אִין קַאלְטֶע ווַאסֶער, אוֹיךְ הַאנְדְלֶען מִיט ?מות, אוֹיךְ שְׁלִיטְלֶען זִיךְ קַיין בּוֹיבֶּערִיק אוּן אוֹיךְ קוּקֶען ווִי דִי יְעֶהוּפֶּעצֶער דַאמֶעס שְׁפִּיעֶלֶען דָארְטֶען אִין דֶער גוּטֶער שְׁפִּיעל „פֶּערְדִיל־מֶערְדִיל". הָאט עֶר אָבֶּער זַיין אֵייגֶענֶס אַ ווַייבּ וואָס זִי הֵייסְט בּ ל י וּ מ ע ־ ז ל אַ ט ע. בְּלִיוּמֶע־זְלַאטֶע אַז זִי טְהוּט נָאר אֵיין קוּק אוֹיף נחמיה׳ן, נֶעמְט אִיהם שׁוֹין אָפּ דָאס לְשׁוֹן: עֶר פֶערְשְׁטֶעהְט זִי שׁוֹין אוֹיפְן ווִאוּנְק. אַנוּ לָאז אִיהם גָאט גֶעבֶּען אַזאַ זִין, עֶר זָאל קוּמֶען לְמשל פוּן יַארְמֶעלִינֶעץ אוּן נִישְׁט בְּרֶענְגֶען אִיהר קֵיין מֶענְטֶעלֶע, קֵיין הִיטֶעלֶע, קֵיין זָאנְטִיקֶעל, מִיט צָרוֹת, מִיט שְׁלֶעק אִיהר אִין הַארְצֶען! ווָאס זְשֶׁע? אַזוֹי ווִי אִיךְ קוּם אָפּ נָאר דֶערְמִיט וואָס דוּ שְׁרַייבְּסְט מִיר אַלֶע מָאל: אָט קוֹיפְסְט דוּ מִיר דָאס, אָט קוֹיפְסְט דוּ מִיר דָאס — אוּן בִּיז עֶפִּיס ווָאס — לָאזְט זִיךְ אוֹיס אַ בּוֹידֶעם! נָאר דוּ מֵיינְסְט אַוַדַאי, אַז אִיךְ גֶעה אוֹיס נָאךְ דַיינֶע מתנות? אִיךְ דַארְף זֵיי אוֹיף כַּפָּרוֹת, דַיינֶע בְּרָאשֶׁען מִיט דַיינֶע בְּרִילְיַאנְטֶען! אַבִּי לָאם אִיךְ דֶערְלֶעבֶּען זֶעהֶן דִיךְ גֶעזוּנְדְטֶערְהֵייד! עֶס גְלוֹיבְּט זִיךְ מִיר גָאר נִיט, אַז דוּ לֶעבְּסְט! הַיינְטִיגֶע נַאכְט הָאט זִיךְ מִיר גֶע׳חלוֹם׳ט דִי בָּאבֶּע צֵייטִיל עליה השלום, פּוּנְקְט אַזוֹי ווִי זִי אִיז גֶעווֶען, נִישְׁט גֶעמִינֶערְט, דְרִיבֶּער ווָאלְט אִיךְ שׁוֹין גֶעווָאלְט דֶערְלֶעבֶּען זֶעהֶן דִיךְ גֶעזוּנְדְטֶערְהֵייט אוּן ווָאס פְרִיהֶער, ווִי עֶס ווִינְשְׁט דִיר פִיעל גוּטְס הַיינְט אוּן אַלֶע מָאל

דַיין בְּאמת גֶעטְרַייֶע פְרוֹי **שֵׁיינָה שֵׁיינְדִיל.**

עֶנְדֶע פוּנ׳ם צְווֵייטֶען בּוּךְ.

III.

מיליאנען.

(סוחרים, מעקלערס און שפעגעלאנטען).

„מיליאנען"

(סוחרים, מעקלערס, און „שפעגעלאנטען")

I.

(מנחם-מענדיל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה-שיינדיל אין כתרילעווקע).

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה שיינדיל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע אז איך בין ב"ה בקו החיים והשלום, השי"ת זאל העלפען מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערן נאר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות—אמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך בין שוין אוים „שפעגעלאנט". כ'האב א שפיי געטהון אויף דער „שפעגעלאציע", קיין יוד זאל זי ניט קענען! זי האט מיך אויסגעמוטשעט ווי א קדחת, מיך געמאכט גרוי און אלט! א ווערטעלי אויסצורעדען, וואס מיר האבען דא איבערגעטראגען! עס איז געווארען א תל פון יעהופעץ, איין איבערקעהרעניש אויף דער בערזע, חשך אין אלע ווינקעלעך, ווי נאך א מלחמה, נאך ערגער ווי ניט היינט געדאכט אין אדעס! עס איז געקומען אויף אלעמען א מפלה, א בהלה. דער עולם האט אנגעהויבען שטארק צו באנקראטירען און איך אויך בתוכם. אלע טאג האט זיך געלאזט הערען א נייער אנזעץ · אנזעצען — איז גאר אריין אין דער מאדע! וואס דארפסט דו מעהר, גרויסע באנקירען, בערען, האבען אנגעהויבען צו מאכען פליטה. דעם ערשטען פעטשאטעק האט געמאכט יענער באנקיר, וואס דורך איהם פלעגען מיר אלע געהן מיט אונזערע „פאפירלעך" קיין פעטערבורג און קיין ווארשא. אין א שענעם

פריהמאָרגען קום איך אַרײַן אין קאַנטאָר, איך האָב געהאַט בײַ איהם צו שטעקען מיט אַ פּאָר „מאַלצעיוער“ און מיט עטליכע „פּאָטיווילעווער“ אַקציעס וואָס איז איהם אַרויסגעקומען פון מיר אַ קלײנער דעפערענץ. איך הויב מיך אָן נאָכצופרעגען וואו איז ער ערגיץ דער פריץ? זאָגט מען מיר: הלך לעולמו — ער איז שוין לאַנג אין אַמעריקאַ! הקצור ס'איז געוואָרען אַ געוואַלד, מע האָט זיך באַלד אַ נעם געטהון צו דער אײַזערנער קאַסע און מע האָט געפונען דאָרט אַ פלעשעל טינט מיט אײַן אַלטען אָפּגעריבענעם גילדען און נאָך מיט אַ רעבעל דערצו. דער אַנדערער האָט איבערגעלאָזט אין דער אײַזערנע שאַפע אַ גאַנצען פּאַק מיט אַלטע לוחות מיט עברי־טײַטש פון שנת תרל״ג ביז הײַנטיגעם יאָהר, און איז אַוועק קײַן ארץ ישראל. דער דריטער, גאָר אַ גרויסער באַנקיר, האָט נישט באַנקראָטירט, נאָר גלאַט נזוק ונהרג געוואָרען מיט עטליכע מיליאָן אין אײן וואָך און איז געבליבען בײַם נאָמען. נאָר די בראָצקע'ס זענען עפּיס מיט נסים אַרויסגעשפּרונגען גליקליך. אײן מאָל פאַר אַלע מאָל, איך האָב אַרויסגעזעהן, אַז ס'איז ניט באַשערט, העלפט נישט קײַן חכמות! אַ שטיקעל גליק וואָס איך האָב מיך בעצײַטענס אַרומגעקוקט און האָב מיך אַ וואָרף געטהון אויף אײַן אַנדער פרנסה, אַ בכבודע פרנסה, היינו איך בין איצט געוואָרען אַ מעקלער, פשוט אַ מעקלער. טאַקי דאָ אין יעהופּעץ אויף דער בערזע. פאַרהאַן אין יעהופּעץ מעקלערס קײַן עין־הרע אַזוי פיעל ווי שטערען אין הימעל, מיט וואָס בין איך ערגער פון זײ? דאַכט זיך איך האָב אויך הענד און פּים און אַ נאָז מיט אויגען גלײַך מיט אַלע יודען, און אַזעלכע מיוחסים ווי איך איז דאָ אַסך, פון דעסטוועגען שטעהט זײ אָן נעמען דאָס שטעקעל און געהן מעקלערן. די גרויסע תורה, וואָס מע בעדאַרף דאָ האָבען? אַבי מע קאָן זאָגען אַ ליגען, און דערצו אַז מע איז נאָך אַ שטיקעל עזות פנים אויך, קאָן מען שוין זײַן אַ מעקלער, און אַדרבה וואָס מעהר ליגנער און וואָס מעהר עזות פנים איז אַלץ מעהר מעקלער: מעגסט מיר גלויבען, פאַרהאַן דאָ אין יעהופּעץ מעקלערס, וואָס קאָטאָרי בײַ אײַך אין כתריליעווקע וואָלט זײ אָנגעשטאַנען זײַן בעהעלפערס אָדער בעלי־עגלות, זײ קאָנען זיך קוים חתמ'נען, און פון דעסטוועגען זעהסט דאָך, ווי זאָגט די מאַמע דײַנע: „אַז גאָט וויל שיסט אַ בעזעם“. מע בעדאַרף נור אָנטהון אַ ווײַס העמד מיט אַ שענעם קאַפּעליש, קריכען, שמעקען, חאַפּען אַ וואָרט, אַלויף אַהער אַ שפּרונג אַהין — „פּאָזשאַלעטי קאַרטאַזש!“ „קאַרטאַזש“ הײסט מעקלערײַ, „שחיטה־געלד“. אַי איז דאָס אַ זיסער גראָשען, אָט דאָס „קאַרטאַזש“! אָהן קאָפּ=

דרעהעניש, אָהן בויכוועהטאָג! אָט האָב איך גענאַפּט ערשט נעכטען אַ פופ־ציגער „קאַרטאַזש", זאָל מיך אַזוי וויסען אַ בייזע וועטשערע מיט דיר אינאיינעם ווי איך ווייס פאַר וואָס! איך האָב געמאַכט צעהנטויזענד פוד צוקער גרינג, נאָך גרינגער ווי אויסרויבערן אַ פּאַפּיראָס, דאָס הייסט גע־מאַכט האָבען אַנדערע, נאָר איך בין אַריינגעשפּרונגען אין מיטען. הקצור, איך האָב מיט גאָטס הילף געחאַפּט אַ פופציגער! אַז גאָט העלפט, עס געהט אַוועק אַזוי איין האַלב יאָהר, שטעל איך מיך צוריק אויף די פיס און ווער דער אייגענער ווי פריהער, וואָרום ביי אונז אין יעהופּעץ שפּילט דאָס געלד די גרעסטע ראָלע; דער מענש אַליין איז בלאָטע, יחוס וויל מען דאָ נישט וויסען. מעגסט זיך זיין ווער דו ווילסט און וואָס אין דער קאָרט — אַבי געלד! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט מאַך איך דאָס בקצור. אי"ה אינ'ם אַנדערן בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדער זאָלען לעבען און שווער און שוויגער און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך **מנחם מענדיל.**

עיקר שכחתי: שרייב מיר, איך בעט דיך, וואָס האָרכט זיך זיך עפּיס ביי אייך, צי געהען רעגענס, און וואָס מאַכען די בערעקעס און צי ס'איז פאַראַן עפּיס אַ סך זשוקלעך? איך בעדאַרף דאָס זעהר נויטיג וויסען און וואָס גיכער!

הנ"ל

II.

(שיינה שיינדיל פון כתריליעווקע צו איהר מאַן מנחם מענדיל אין יעהופּעץ).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם מענדיל נ"י.

ע ר שׁ ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, מיין זיס לעבען, אַ מיתה־משונה, אַ חלי־רע, אויף מיינע שונאים! דו רוצח, דו טיטוס, דו גזלן איינער, דו ווייסט אַז דיין ווייב איז געלעגען טוידט־קראַנק, נאָך דער רעפּעראַציע וואָס דער שענער דאָקטאָר האָט מיר געמאַכט, אויף דיינע יעהופּעצער בעלי־בית'טעס געזאָגט געוואָרען, אַז קוים וואָס איך פלאָנטע מיט די פיס, און די קינדער דיינע, האָב איך צו טהון מיט זיי, צייהנדלעך, העלזלעך, בייכלעך, — דיפטעריט מיט שלעק מיט צרות אויף מיינע שונאים'ס קעפּ! ווי אַזוי שווייגט מען אָפּ אַזאַ צייט און מע שרייבט נישט אַריין קיין בריוועל? ממה נפשך: ביזט דו געשטאָרבען — שרייב, אָלא דו לעבסט נאָך, בעדאַרפסט דו דאָך אַוודאי שרייבען! נאָר גיה מענה זיך אויס מיט אַ חושים, ווי זאָגט די מאַמע מיינע זאָל טאַקי לעבען און געזונד זיין: „גיכער וועט זיך אַ שכור אויסניכטערן, איידער אַ נאַר וועט קליגער ווערען". מאָל דיר, אַז אָך און וועה, אַז שיינה־שיינדיל־ברוך־הערש־לאה־דוואָסיס בעדאַרף האָבען אַ מאַן אַ מעקלער! נאָר ס'איז אָבער אַלץ כדאי: זיין אַ מעקלער, אַ בייגעל־טרעגער, אַ הונט־שלעגער — אַבי אין יעהופּעץ, איינגעזונקען זאָל דאָס ווערען! היינט שרייבסט דו מיר אַז דו האָסט געחאַפּט אַ פופציגער ביי דער איצטיגער שענער פרנסה דיינער און דו האָפסט, אַז דאָס חאַפּסט דו אַלע טאָג אַ פופציגער. נישט אַלע מאָנטאָג איז פורים. דו מיינסט, ס'איז דיר דאָס אַמאָליגע אָדעסער „לאָנדאָן", מיט די „פּאַפּירלעך", מיט די „פּיפּערנאָטערס" מיט די אַלע איבעריגע גליקען דיינע, וואָס ליגען מיר נאָך עד היום אין טעם? נאַר איינער, עס וועט דיר פופציג מאָל אַרוים די אויגען פונ'ם קאָפּ איידער דו וועסט דערלעבען זעהן דעם אַנדערן פופציגער! און אויסערדעם גלויב איך עפּיס גלאַט ניט אָן די יעהופּעצער פּערדינסטען, וואָס הויבען זיך אָן תמיד מיט אַ גליק און לאָזען

זיך אויס מיט אַ בוידעם. און וואָס דו שרייבסט מיר, אַז דו ביזט גליקליך וואָס דו ביזט ניט אַראָב פונ'ם זינען, זאָג איך דיר אַז פון דיינע דבורים זעה איך דאָס ניט אַרויס; עפּיס רעדסט דו מיר ניט צו דער זאַך. דו פרעגסט זיך נאָך אויף בערעקעס און צי עס געהען ביי אונז רעגענס? וואָס דען האָסט דו געוואָלט, — עס זאָל זומער לעבען שיטען אַ שניי? און וואָס געהער זיך אָן מיט אַ מאַנסביל בערעקעס? און וואו האָסט דו הײַנט בערעקעס? ביי אונז קאָכט מען אַ באָרשט פון ראָסעל, אָדער פון שטשאַוועל, בערעקעס איז ערשט העט-העט צום סוכות! הײַנט פרעגסט דו זיך עפּיס נאָך אויף זשוקלעך? וואָס פאַר זשוקלעך אויף דיר? נאַ דיר גאָר זשוקלעך! קאַרג האָט מען פון די וואַנצען דאַרפען מיר נאָך זשוקלעך! נו פרעג איך דיך אַליין, אין יעהופּעץ זיצסט דו, צוקער מאַכסט דו, פּופציגערם חאַפּסט דו, — פעהלט דיר נור בערעקעס, רעגען און זשוקלעך! ביזט עפּיס אַ מבין דערויף? נאָר די מאַמע זאָל טאַקי לעבען און געזונד זיין זאָגט זעהר גלייך: „אַ משוגענער שלאָגט פרעמדע פּענסטער, ניכשט קיין אייגענע“... לכן פאָלג מיך, מענדיל, וואַרף אַוועק די נאַרישע וועלט, און אויב דו האָסט נאָך עפּיס פונ'ם פופציגער נעם און קום צופאָהרען אַ היים, און אויב ניט וועל איך דיר אַרויסשיקען אויף דער הוצאה, דערמאָהן דיך, אַז דו האָסט אַ ווייב ביז 120 יאָהר און קליינע קינדער, וואָס קוקען אַרויס אויף דיר אַלע טאָג, און לאָז די וועלט אויפהערען צו טהון מיט מיר. און לאָז מיר אויפהערען ברענען מיין פּנים, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק דיין באמת געטרייע פרוי

שיינה שיינדיל.

יאָ פאַר וואָס פרעגסט דו ניט. וואָס הערט זיך עפּיס אין דערהיים? אַ פּנים עס אַרט דיך ווינציג וואָס, וואָס די מאַמע מיינע האָט אָבגעלאָזט דעם שדוך מיט מיין שוועסטערל? דו מיינסט, איבער געלד האָט זיך דאָס צעגאַנגען? געלד איז אַ חוץ אַ מעשה, נאָר גענומען האָט זיך דאָס דערפון, וואָס דער מחותן איז דאָ געוועזן אויף שבת, האָט זיך מיט איהם די מאַמע צעווערטעלט, איהם געגעבען אָנצוהערעניש, אַז ער שטאַמט פון קצבים, געזאָגט אַ ווערטעל, אַז פון איין אָקס קאָן מען מעהר ווי אָקסענפלייש ניט פערלאַנגען וכדומה אַזעלכע שטעכווערטלעך, איז ער געקומען אַהיים, אַ מכּה איהם, און האָט אָבגעשיקט די תּנאים, און דערווײַלע איז נעבעך נחמה-בריינדיל דאָס דריטע מאָל „אויס כּלה און ווידער אַ מויד“.

III.

(מנחם־מענדיל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדיל אין כּתרילעווקע).

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה שיינדיל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אַנדערן נאָר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אַז דו האָסט ניט רעכט צעקייעט וואָס איך האָב דיר געשריבען. זאָלסט גאָר קיין יסורים ניט האָבען וואָס איך בין געוואָרען פון אַ שפּעגעלאַנט אַ מעקלער, ס'איז גם זו לטובה. איך בין נישט איינער אין יעהופּעץ. פאַרהאַן ביי אונז קיין עין־הרע אַ סך מעקלערס, מעקלערס פון צוקער, מעקלערס פון אַקציעס, מעקלערס פון ברויט, מעקלערס פון געלד, פון הייזער, פון אימעניעס, פון וועלדער, פון מאַשינעס, פון בערלינעס, פון קלעצער, פון פּאַבריקעס, פון זאַוואָדען, פון באַהנען, און וואָס אַ מויל קאָן אויסרעדען און וואָס דאָס האַרץ פערגלוסט — איז דערויף דאָ אַ מעקלער... עס ווערד דאָ נישט געמאַכט קיין שום געשעפט אָהן אַ מעקלער. און יעדער מעקלער קומט אָן צום אַנדערן מעקלער, וואָרום ד ע ר מעקלער האָט אַ קונה און י ע נ ע ר מעקלער האָט אַ מוכר, קומט דאָס אויס אינאיינעם אַ זיווג; הייַנט מאַכט זיך אָפּט, אַז צו איטליכען מעקלער טשעפּען זיך צו נאָך צוויי דריי מעקלערס, טהיילען זיי זיך אַלע מיט'ן „קאַרטאַזש" חלק כּחלק, און אַז מע קאָן זיך ניט איינטהיילען מיט די חלקים, איז אָדער מע פערלאָזט זיך אויף מענשען, אָדער מע טהוט ווי מע פלעגט טהון אין אַדעס. דאָס הייסט מע „קאָמפּעזירט" מיט פּעטש... הייַנט פערשטעהסט דו שוין דעם ענין המעקלעריי? נאָר די גרעסטע מעקלערס פון אַלע זענען די צוקער־מעקלערס, וואָרום אַלע צוקערן געהען דורך זייערע הענד, זענען זיי מאסף ממון, פאָהרען מיט איינענע קאַרעטעס, זיצען אין בויבעריק אויף דאַטשעס, שפּיעלען אין קאָרטען און האָבען „סאָדערזאַנקעס מיט שאַנשענעטקעס"... הכּלל איך האָב אַרויסגעזעהן, אַז מעקלעריי איז דאָס בעסטע געשעפט, וואָרום וואָס האָט אַ מעקלער איינצושטעלען? ממה נפשך האָב איך געטראָפען, וועט יענער פערדינען געלד, אַלא ניט, וועלען מיר ביידע ליגען אין דער ערד! אמת דו ביזט נערעכט, נישט אַלע

טאג חאפט מען פופציגערס, איך האב פון דעם ערשטען געשעפט אן לעת עתה מעהר נישט געמאכט גאר נישט, און דער פופציגער איז צעקראכען געווארען אין איין כהרף עין, ווארום א בעל־חוב בין איך געוועזן אז די האר זענען נישט מיינע, און א פאר קערבלעך האט איך צעטהיילט גמילות חסדים, און איך זיץ שוין ווידער אהן א גראשען. נאר וואס דענן? איך האף אז איך וועל אם־ירצה־השם מיט'ן אויבערשטענס הילף מאכען א געשעפט אין גיכען און דערמאלט וועל איך דיר צושיקען עטליכע קערבלעך דורך איין אנווייזונג. און וואס איך פרעג דיך מכח רעגענס איז א פשוטער שכל: וויל צוקער, פערשטעהסט דו, מאכט מען דאך פון בערעקעס, און בערעקעס בעדארפען האבען רעגען, אנדערש קאנען זיי ניט וואכסען. לכן פרעג איך דיך, צי עס געהען ביי אייך אפטער רעגענס. נאר הלוואי זאל גאט געבען, אז קיין רעגען זאל בעסער נישט געהן, און די זשוקלעך זאלען עסען די בערעקעס אויף וואס די וועלט שטעהט, ווארום ווי באלד אז עס וועט ניט זיין קיין בערעקעס, וועט דאך ניט זיין קיין צוקער, און אז עס וועט ניט זיין קיין צוקער, וועט צוקער זיין מיט גאלד גלייך, ווע־לען די „שפעגעלאנטען" מאכען געשעפטען, די מעקלערס וועלען פערדינען געלד און איך אויך בתוכם. און מחמת איך בין פארנומען און איך האב קיין צייט ניט, מאך איך דאס בקצור. לעת עתה זאל גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדערלעך און איטליכען בעזונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: וואס דו שרייבסט מכח דיין שוועסטערל, איז אויב זי איז נאך נישט קיין כלה האט איך פון איהרעטוועגען א חתן איין אנטיקעל, טאקי פון היע און דוקא א בחור, חאטש אפילו נישט קיין יונגער, טאקי רעכט אין די יאהרען, שוין מיט א גרויליך בערדעל. קיין גביר איז ער ניט. נאר א מלאכה אין דער האנד האט ער, היינו ער איז א מעקלער און רייבט זיך ארום צוקער. אט דער שדוך איז פאר איהר אנגעמאסטען, וויל דער בחור איז זעהר א שטילער בחור. אויב עס לעגט זיך דיר אויפ'ן מח, קלאפ מיר א דעפעש, אדער שרייב מיר אריין א אטקריטקע, וועל איך מאכען מע זאל זיך צענויפפאהרען.

הנ"ל.

IV.

(שיינה־שיינדיל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדיל אין יעהופּעץ).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם מענדיל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, וואָס עס האָט זיך מיר געחלומט יענע נאַכט און היינטיגע נאַכט און אַ גאַנץ יאָהר זאָל אויסגעהן צו מיינע שונאים'ס קעפּ! אַ גדולה אויף דער באָבע — אַז עס וועט ניט געהן קיין רעגען, וועט ניט זיין קיין בערעקעס, און אַז עס וועט ניט זיין קיין בערעקעס וועט ניט זיין קיין צוקער, און אַז עס וועט ניט זיין קיין צוקער, וועט ער דאַמאָלס פערדיענען געלד; פונקט די מעשה מיט'ן ציגיינער און מיט'ן בער! און וואָס וועט זיין, מענדיל, אַז איך וועל דיר אָנזאָגען אַ בשורה, אַז ביי אונז גיסען אַלע טאָג שלאַקס רעגענס, און די בערעקעס וואַקסען מיט רוחות און קיין זשוקלעך איז ביי אונז נישטאָ, חוץ וואַנצען מיט טאַראַקאַנעס—וועט דיר שוין זיין גרינגער? גאָט זאָל מיר טאַקי אַזוי העלפען ווי איך האָב דאָס געוואוסט פריהער, אַז פון'ם פופציגער האָסט דו שוין אַ גוט־אויג נישט קיין געלד. איך האָב געוואוסט פריהער, אַז דו וועסט גיכער צעטרענצלען די עטליכע קערבלעך אויף גמילות חסדים, איידער נעמען אויפ'ן קאָפּ אַז דו האָסט אַ ווייב ביז 120 יאָהר. גמילות חסדים? קרענק וואָלט איך זיי געגעבען מיט צרות מיינע, וואָרום אַז דו וועסט בעדאַרפען צו זיי אָנקומען מיט אַ גמילות חסד, וועסט דו זעהן, אַז קיינער וועט ניט זיין אין דערהיים, ווי זאָגט די מאַמע: אַ „נעמערוואָער איז ניט קיין געבערוואָער און אַ גוטער ברודער איז נאָר ביז צו דער קעשענע"... נאָר ווער איז שולדיג ווען ניט איך אַליין? אַ קליינינגקייט, מע גיט אַזוי נאָך אַ מאַן! ער ווייסט דען וואָס צו טהון פאַר גרויס ראָסקאָש? ער דרעהט זיך דאָרט אַרום אין יעהופּעץ ווי אַ גראַף, עס פעהלט איהם נור רעגענס מיט זשוקלעך, און איך ליג דאָ ווי אַ הונד בעגראָבען, שלים־שלימזל אויף יעדען טריט! געהט אַ קינד, משה הערשעלי ברענען זאָל

ער, פֿאַלט דאָס און האַקט זיך איבער אַ ליפּ; האָב איך אַ פֿינגערעל מיט שפּריצלעך, גנבה'ט דאָס אַוועק ביי מיר די דינסט — עס געהט קיין עין־הרע פֿון אַלע זייטען, ווי זאָגט די מאַמע: „קומט אָן דאָס גליק, גיס אויס די פֿאָמעניצע“... נו בין איך נישט גערעכט געווען וואָס איך האָב דיר געזאָגט, אַז ניט אַלע מאָנטאָג איז פּורים און אַז קיין פּופּציגערס וואַלגערן זיך נישט? און מכּה דעם שענעם שדוך, וואָס דו לעגסט פֿיר פֿאַר מיין נחמה ברײַנדלין, מעג ער זיצען דאָרטען אין געהאַקטע וואונדען, דער אַלטער בחור דײַנער מיט דער גרויער באָרד; ניט דערלעבען וועט יעהופּעץ, אַז מיר זאָלען פֿון דאָרטען אַ שדוך טהון! מע רעדט איהר ווייסט דו ווער? טאַקי דעם ערשטען חתן איהרען; ער האָט זיך מיט'ן ערשטען ווײַב געגט און איצט שרכנט ער זיך ווידער אַ מאָל צו מײַן שוועסטערל. זי איז איהם אַ פּנים שטאַרק געפֿעלען, דעם שאַרלאַטאַן! נאָר ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „גלײַכער מיט אַ היימישען גנב איידער מיט אַ פֿרעמדען רב“... און ווי באַלד דער שדוך וועט ווערען, אַזוי שטעלט מען באַלד אַ חופּה, און לאָם איך זעהען, אַז דו וועסט ניט קומען צו נחמה ברײַנדלין אויף דער חתונה, ווי עס ווינשט דיר פֿיעל גוטס און אימער גליק דײַן באמת געטרײַע פֿרוי

שיינה שיינדיל.

אונזער קאָפּיל, האָט זיך ווידער אַ מאָל געזאָגט דעם פּסוק, אָנגעזעצט אָפּשר דרײַ הונדערט קערבלעך און איז שוין ווידער אַ בטוח אין שטעדטעל. און בעריל דעם פֿעטער מנשה'ס האָט ווידער אַ מאָל געטראָפֿען אַיין אומגליק, ער איז אָפּגעבּרענט געוואָרען אָפּשר אויף אַ הונדערטער און נעמט עם דריטהאַלבען הונדערט קאַרבען; נאָר מיר דאַכט, אַז דאָס איז שוין ביי אונז די לעצטע שרפה אין שטאָדט, וואָרום ס'איז אַסברה, אַז די חברה „יאַקער“ האָט שוין אויפגעהערט סטריכירען יודישע הייזער מיט יודישע קלײַטען אין בתרילעווקע. און מרים ביילה האָט זיך מישב געווען וואָס טוינ איהר אַ פּאַרוק, אַ מעהר וועט זי געהן פֿאָרמאַלנע מיט די האָר; גלײַכט זיך צו אונזער גביר'ס שנור, אַ מכּה זיי, וואָס שפּיעלען מיט יונגע לײַט אין קאָרטען, נאָר איך האָב פֿײַנד יענעם צו בערעדען ווי זאָגט די מאַמע: „האָב אין זינען זיך, וועסטו פֿערגעסען אין יענעם“... און שרײַב מיר למען השם וואָס הייסט דאָס „שאָרעזאַנקעס“ מיט „שענזעשעטקעס“, וואָס איז דאָס און אויף וואָס דאַרף מען דאָס?

V.

מנחם־מענדיל פון יעהופּעץ צו זײן װײב שײנה שײנדיל אין כּתרילעװקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שײנה שײנדיל שתחי׳ עכב״ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ב״ה בקו החיים והשלום, השם יתברך זאל העלפען מע זאל תמיד הערכען אײנס פונם אנדערן נאר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אמן.

והשנית זײ װיסען, אז דו האסט געטראפען, דאס צוקער־געשעפט איז פאר מיר טאקי קײן געשעפט נישט: ערשטענס, איז פון די גרויסע צוקערמעקלערס נישט אויסצושטעהן; אײדער מע טהוט זיך א ריהר, פליהט אונטער דער גרעסטער פון אלע צוקערמעקלערס און חאפּט אוים פון אונטער די הענד, חאטש ער איז א גרויסער גביר, און געה לאד איהם צום „ונתנה תוקף”. װעסט דו דאך פרעגען: היתכן? װאו איז יושר? זאלסט דו װיסען, אז אזעלכע קשיות אין יעהופּעץ פרעגט מען נישט; יושר איז דא נישט קײן מטבע; קײן „צוליעב” מיט קײן „רחמנות” איז דא נישטא; דאס איז אײן מאל אװעק. צװײטענס, פרעג איך דיך, װאס איז דאס פאר אײן עסק אט דאס צוקער־געשעפט, אז טאג װי נאכט בעדארפסט דו קוקען אויפ׳ן הימעל און בעטען גאט, אז א טאג זאל געהן א רעגען און א טאג זאל נים געהן קײן רעגען? הכּלל, איך האב ארויסגעזעהן, אז דער עסק איז נים פאר מיר; מע בעדארף זײן א גרויסער עזות־פּנים, דעם לוח מאכען מיט דער בלאטע, און דעם שפּעגעלאנט אײנדרינגען, אז ער פערשטעהט נים פון דאנען א הין, און אזוי לאנג רעדען, ביז עס זאל איהם נמאס װערען הערענדיג און עס זאל איהם בעשלאגען א קאלטער שװײס... אײן גאט איז אבער יודע דעם אמת, אז איך קאן דאס נישט, איך האב ליעב צו פערדיענען א קערבעל בכּבוד. מיט גאטס הילף, איך האב איצט א געשעפט אין די הענד, װײס איך אז ס׳איז א געשעפט; היינו איך געה ארום געלד, איך מאך הלװאות, שקאנטע, דאס הײסט, איך לײה און פארלײה געלד אויף װעכסעלעך, דאס הײסט איך שקאנטיר דער װעלטס װעכסלען, און דװקא אויף בעלי־בּתישע פּראצענטען, װי זאגט ער, װינציגער פערדיענט אבי געשלאפען רוהיג. דאס איז אזא מין עסק, װאס מע גיט דיר אפּ כּבוד פון אלע זײטען, װארום אז מע בעדארף האבען די

קלינגערס, ווערד מען ווייך ווי טייג, מע קריכט אין דער ערד אַריין און מע זאָגט צו דעם מעקלער גילדענע בערג... אָט האָט מיר גאָט צוגע־שיקט איינעם אַ געוועזענעם פון באַרדיטשעוו, איך האָב מיך מיט איהם באַקענט אויף דער אַכסניא וואו איך שטעה — אַ זעלטענער יונגער־מאַן מיט אַ גילדענעם כאַראַקטער. ער זאָגט מיר צו, אַז אויב איך מאַך איהם היע אַ קרעדיט פון אַ צעהן־פונפצעהן טויזענד קערבלעך, וועט ער מיך אַזוי שען בעפרידיגען, אַז איך וועל פערשפּאָרען זיין אַ מעקלער... און הגם איך האָב איהם ביז אַהער קיין געלד נאָך נישט געקריגען, נאָר צו גאָט אַ האָפנונג, אַז איך וועל אם־ירצה השם מיט גאָט'ס הילף געוויס קריגען... אַלע מעקלערס וואָס דרעהען זיך דאָ אַרום געלד, ווערען גליקליך, פאָהרען אַרום מיט אייגענע פערדלעך. איין אייגען פערד־און־וועגעלע, זאָלסט דו וויסען, איז אַ סגולה צו פרנסה, וואָרום דאָ, אין יעהופּעץ, האָט מען פאַר אַ שען פערד־און־וועגעלע אַ סך מעהר דרך ארץ ווי פאַר אַ מענשען... און מחמת איך בין פאַרנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם־ירצה השם אינ'ם אַנדערן בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדערלעך און שווער און שוויגער און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: וואָס דו שרייבסט מכח קאָפּיל'ס אָנזעץ האָט דאָס ביי מיר אַ שענעם פנים קעגען די היגע אָנזעצען! אַ סוחר, וואָס האָט נאָך ניט אָנגעזעצט קיין דריי מאָל, הייסט דאָ גאָר קיין סוחר ניט. אַ מאָל פלעגט דאָ זיין אַ מאָדע, אַז איין אָנזעצער האָט געמוזט מאַכען איין אַפּטריט; היינט איז שוין געוואָרען אוים מאָדע אַנטלויפען. דאָ הייסט דאָס גאָרניט „אָנזעץ"; דאָ הייסט דאָס „ער צאָהלט ניט", דאָס הייסט ער וויל ניט צאָהלען און רוף מיך קנאַקניסעל! — און וואָס דו פרעגסט זיך נאָך וואָס באַדייט „זאָדערזאַנקעס מיט שאַנשענעטקעס"? אויף לשון־קודש הייסט דאָס „פלגשים" און בלשון אשכנז רופט מען דאָס „קעפּסווייבער". נאָר מענסט מיר גלויבען בנאמנות, אַז עס קריכט מיר אין דער לינקער פּאה...

הנ"ל

VI.

(שיינה־שיינדיל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדיל אין יעהופּעץ) •

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר
מנחם מענדיל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער

צווייטענס שרייב איך דיר, אַז פון דיינע זיסע בריוולעך האָב איך שוין, כ׳לעבען, אַ געשוואָלען הארץ, געשוואָלען זאָלען ווערען, די שונאים ווי אַ באַרג. אָט ערשט ביזט דו, דאַכט זיך, געווען אַ צוקערמאַכער, פּלוצים גאָר אַ בעל הלוואה, — וואו האָסט דו גענומען געלד? און אַז גאָט האָט דיר שוין יאָ אַמאָל געהאָלפען עטליכע קערבלעך, בעדאַרפסט דו זיי טאַקי צעפּלעכטען אין דער גיך? האָסט דאָך מיר אַליין ערשט ניט לאַנג געשריבען, אַז ווי באַלד עס פאַלט דיר אַריין אַ ביסעל געלד, אַזוי חאַפּסט דו און שיקסט מיר אַרויס דורך איין אָנווייזונג. וואו זענען דיינע ווערטער? נאָר די מאַמע זאָל לעבען און געזונד זיין איז טאַקי גערעכט; זי זאָגט מיר: „טאָכטער מיינע, פון דאָרט קיין געלד זאָלסט דו גאָר נישט וואַרטען, וואָרום פונ׳ם בית־עולם צוריק טראָגט מען נישט, ובפרט, זאָגט זי, פון דער שענער לייטישער שטאָדט יעהופּעץ, ברענען זאָל זי! איך האָב דיר שוין, זאָגט זי, לאַנג געזאָגט דאָס ווערטעל: „היט מיך גאָט פון באַרדיטשעווער נגידים, פון אומעניער חסידים, פון קאָנסטאַנטינער משרתים, פון מאָהליווער אַפּיקורסים, פון קאַמעניצער חאָדאָטאַיעס, פון יעהופּעצער הולטייעס..." זאָג אָפשר, אַז זי איז אומגערעכט? נאָר וואָס גערט איהם אָן אַ ווייב, וואָס גערט איהם אָן קינדער? טאָג ווי נאַכט, טאָ דאָס, טאָ דאָס! קאַרג האָט מען געהאַט צו טהון פאַר אַ יאָהרען ניט היינט געדאַכט מיט דער קאָפּיקע, וואָס מיר האָבען געמיינט, אַז משה הערשעלי

האָט אײַנגעשלונגען, איז ער זיך מישב יענע וואָך (נור אַ רוח ניט קיין קינד!) און טראָגט זיך שיער נישט אָפּ אויף יענער וועלט. געווען געזונד און שטאַרק. פּלוצים — איך זעה מײַן קינד איז אויס קינד; האַלט דאָס קעפּעל אויף אַ זײַט און שרײַט נישט מיט זײַן קול. „וואָס איז דיר, זוהנעניו, גאָלד מײַנער, זאָג וואָס טהוט דיר וועה?" ווײַזט ער מיט'ן הענדטעל אויפ'ן לינקען אויער און שרײַט; איך שטיק איהם, איך קוש איהם, איך קנײַפּ איהם, איך האַלז איהם — ער האַלט אין איין שרײַען. ערשט אויפ'ן דריטען טאָג האָב איך געבראַכט דעם דאָקטאָר, פרעגט ער מיך, דער חכם, צי האָב איך געקוקט דעם קינד אין אויער אַרײַן? זאָג איך: נישט נור געקוקט, איך האָב שוין אפילו געדרילעוועט מיט אַ שפּיזעל און מע זעהט נישט גאָר נישט! פרעגט ער מיך: וואָס האָבען מיר געגעסען הײַנטיגען שבת? זאָג איך: וואָס עסט מען בײַ יודען שבת — רעטיך, ציבעלקעס, פּעטשאַי, קוגעל — וואָס ווילט איהר נאָך? זאָגט ער צו מיר: אפשר האָט איהר געקאָכט פּאַסאָליעס, אָדער אַרבעס, אָדער איין אַנדער מין אויבסט? זאָג איך: ס'איז אַ משל! אַז מיר האָבען געגעסען אַרבעס, דעריבער בעדאַרף דאָס קינד האַלטען דאָס קעפּעל אויף אַ זײַט און שרײַען? מאַכט ער צו מיר: ווי באַלד איהר האָט געהאַט אין שטוב אַרבעס, האָט זיך אײַער קינד מסתמא געשפּילט מיט'ן אַרבעס רויערהײט אַזוי לאַנג, ביז ער האָט אויף קאַטאָוועס אַרײַנגעלעגט זיך איין אַרבעסעל אין אויער אַרײַן, האָט דאָס אַרבעסעל אָנגעהויבען בײַם קינד אין אויער צו שפּראָצען און צו וואַכסען... בקצור ער האָט געבראַכט צו טראָגען אַ גאַנצע מאַשין, אָפּגעמוטשעט דאָס קינד נעבאַך אַ האַלבע שעה און האָט אַרויסגענומען פונ'ם אויער אַ גאַנצע זשמעני מיט אַרבעס! נאַ דיר נאָך, טאָמער איז קאַרג! די גאַנצע וועלט פרעסט אַרבעס צעזעצטערהײט און גאָר ניט, און בײַ מיר בעדאַרף זײַן מיט נסים, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „אַ שלים-מזל פאַלט אויף גראָז און צעשלאָגט זיך די נאָז". לכן, בעלי היקר, וואָס טויג דיר הלוואות, האָבען צו טהון מיט באַרדיטשעווער שווינדלערס, אַנזעצערס, נעם צונויף בעסער די עטליכע קערבלעך און קום צו פאָהרען אַ היים, ווערסט געפינען דאָ אויך אַ געשעפט, ווי זאָגט די מאַמע: „פאַר געלד קריגט מען אַללעם חוץ קדחת". ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק דײַן באמת געטרײַע פרוי

שיינה שיינדיל.

ווייסט דו, וואָס איך וועל דיך בעטען, מענדיל? שרײַב מיר נישט

פון דיינע יעהופעצער שארלאטאנעס מיט זייערע קעפסוויבער — איך וויל נישט הארכען זייער טרפהנ'עס נאמען אפילו. לאזען זיי דיר דארטען ברענען אויפ'ן פייער! העד בעסער, וואס ביי אונז האט זיך פערלאפען פאר א מעשה: לוי משה מענדיס זוהנדעלע, „באריש" רופט מען איהם, נאכ'ן זיידען רב בערישעל עליו השאלעכץ, א טהייערער שייגעץ, ער מעג זיין די כפרה פאר אונזער משה הערשעלי'ן אלע מינוט, איז זיך מישב יענע וואך און קומט אריין מיט צוויי שמשים צו ליבע משה מרדכי'ס אין קלייט אריין און רופט זיך אן צו ליבעס טעכטערל פייגעלען („פאניטשקע" האט זי זיך גאר א נאמען געגעבען!): „פאניטשקע, נשמה מיינע, וויז נאר אהער א פינגער!" געהט פאניטשקע און ווייזט א פינגער, נעמט ער און טהוט איהר אן א פינגערעל און רופט זיך אן צו די שמשים: „זייט עדות, רבותים, אז איך האב זי מקדש געוועזן כדת משה וישראל!" איז געווארען א גוואלד, א ליארעם, א געפילדער. ליבע איז געפאלען חלשות, די גאנצע שטאדט איז זיך צונויפגעלאפען אויף זייער בייז וואונדער, עס האבען זיך אריינגעמישט מענשען, מע איז געלאפען צום רב, זאגט דער רב, ער מוז איהר געבען גט: זאגט אבער פאניטשקע, אז זי וויל ניט קיין גט, זי איז אין איהם פארקאכעט שוין פון לאנג, א בייז פארליאפעניש ביי זיי, איין אפגערעדטע זאך נאך פון אמאל — וואס זאגסט דו אויף איהר טאטען? זאל ניט זיין מיינע צרות אויף זייער קאפ?

VII.

(מנחם־מענדיל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדיל אין כתרילעווקע).

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה שיינדיל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען מע זאָל הערכען איינס פונ'ם אַנדערן נאָר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות—אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אַז דאָס געלד־געשעפט איז אַ קבצנישער עסק. הלוואה איז אפילו נישקשה, נאָר וואָס דען? אַז גאָט העלפט מיט אייגען געלד נישט מיט פרעמדם; מע לויפט און מע לויפט און ס'איז אַרוים־געוואָרפען! אַז אַך און וועה איז שוין דעם, וואָס באַדאַרף אָנקומען צו דער לאַסקע פון די היגע בעלי־הלוואות, די אַלע באַרדיטשעווער, די וויניצער און די שפּאָלער פּראָצענטניקעס, וואָס וואַכסען אָהן רעגען, ווי קראָפּיווע... און אפילו די גרויסע שוין, כלומר'שט די באַנקירען, איידער אָנקומען צו זיי איז אויך גלייכער שוין זיצען אין דערהיים און שניידען „קאָמפּאָנעס"... הכלל איך האָב אַ שפּיי געטהאָן אויף דעם געלד־געשעפט און האָב מיך גענומען צו הייזער. וואָס עפּיס צו הייזער? ווייל דאָ, אין יעהופּעץ, איז היינט געוואָרען אַ נייע „שפּעגעלאַציע" — הייזער. דו קעהרסט אַוודאי מיינען, אַז אין יעהופּעץ קויפט מען אַ שטוב אַזוי ווי ביי אייך אין כתרילעווקע? האָסט דו אַ טעות. דאָ אין יעהופּעץ אַז מע קויפט אַ שטוב טראָגט מען זי באַלד אַוועק אין באַנק און מע נעמט אויף איהר געלד, נאָכדעם פערזעצט מען זי און מע נעמט נאָך אַ מאָל געלד; נאָכדעם פאַרדינגט מען די דירות און מע נעמט ווידער אַ מאָל געלד. הכלל, מע קויפט אַ שטוב אָהן אַ גראָשען געלד און מע ווערד למזל אַ בעל־הבית. וועסט דו דאָך פרעגען, ווי באַלד אַזוי, קאָן דאָך איטליכער האָבען אַ שטוב? איז דער תירוץ: וואו נעמט מען איין אַדרעסוף?... אַוודאי ווען גאָט העלפט מיר, איך פיהר אוים דאָס געשעפט, וואָס איך דרעה

מיך אַצונד, (איך האַלט איצט בײַ מאַכען אַ פּאָר הײַזלעך) קויף איך מיר דעמאָלט אַלײן אַ הײַזעל (אויף דײַן נאָמען) פאַר אַ קערבעל צוואַנציג טויזענד, און וועל נישט אַרײַנלעגען קײַן דרײַ צעבראָכענע גראָשענס, וואָרום אָט האָסט דו דעם חשבון אויבען אויף: 15,000 גיט מיר אַרויס די באַנק. 6,000 נעם איך אַרויס פון דער צווייטער זאַקלאַדנע, בלײַבט מיר נישט איבער קײַן טויזענד קערבלעך אין קעשענע? האָב איך שוין צושטײַער אויף הוצאות אויך; הײַנט וואו איז דירה געלד און שאר ירקות? פון וואַנען דען מײנסט דו וואַכסט מען אויס אַ גביר אין יעהופּעץ? און מחמת איך בין פאַרנומען און איך האָב קײַן צײַט ניט מאַך איך דאָס בקצור; אם ירצה השם אינ׳ם אַנדערן בריעף וועל איך דיר אַרויסשרײַבען אַלסדינג באריכות. לעת עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה; גריס די קינדערלעך און איטליכען באַזונדער גאָר פרײַנדליך

ממני בעלך **מנחם מענדיל.**

עיקר שכחתי: וואָס דו בעשרײַבסט מיר די מעשה מיט לוי משה מענדים זוהנדעל, וואָס ער האָט מקדש געווען ליבעס טאָכטער, איז דאָס בײַ מיר פון די קלײנע חדושים. דאָ אין יעהופּעץ איז מען זיך נוהג נור מיט פאַרליבעניש, חתן כלה מוזען פריהרען פריהער אַ פּאַרליבעניש, אַנדערש איז דער שדוך קײַן שדוך ניט. דאָ טרעפט זיך אָפּטמאָל, אַז אַ מאַן וואַרפט אַוועק אַ ווײַב און פאַרליבט זיך אָן יענעמס ווײַב, אָדער אַ ווײַב וואַרפט אַוועק איהר מאַן און פאַרליבט זיך אָן יענערס מאַן, און דאָס ווײַב פון יענעם מאַן פאַרליבט זיך אָן יענערס ווײַבס מאַנס ווײַב, איך מײן אָן יענעמ׳ס ווײַבס מאַן — מע פערבײַט זיך מיט די יוצרות, שלי שלך ושלך שלי... ס׳איז ניט בתרילעווקע, ס׳איז יעהופּעץ...

הנ״ל

VIII.

(שיינה־שיינדיל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדיל אין יעהופעץ).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר
מנחם־מענדיל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, וואו איז דאָס געהערט געוואָרען אויף דער וועלט, אַז אַ יונגערמאַן זאָל נעמען און אַוועקוואַרפען ווייב און קינדער, שווער און שוויגער, און אַוועקלאָזען זיך אין אַ פרעמדער שטאָדט און פאַרנעמען זיך אַלע מאָל מיט איין אַנדער געשעפט: אָט איז ער אַ צוקער־מאַכער, אָט איז ער אַ בעל הלוואה און אָט ווערד ער גאָר אַ בעל־הבית פון איין אייגענעם מויער אין יעהופעץ אָהן אַ גראָשען געלד. ס'איז טאַקי כדאי כ'לעבען! איידער צו האָבען אַ שטוב און זיין אויף איהר שולדיג מעהר וויפיעל זי איז ווערטה, איז גלייכער זי זאָל פריהער פאַר־ברענט און פאַרשרפה'ט ווערען אינאיינעם מיט אַלע הייזער אין יעהופעץ. אַ גליק וועט מיך טרעפען, אַז ער וועט מאַכען אַ געשעפט און וועט פאַר־דיענען געלד, וועט ער מיר קויפען אַ הייזעל אויף מיין נאָמען. וואָס טויג מיר הייזלעך? דו שיק מיר בעסער געלד, וועל איך מיר שוין געפינען וואָס צו קויפען, ווי זאָגט די מאַמע זאָל געזונד זיין: „געב מיר נור אַהער דאָס ברויט, אַ מעסער וועל איך מיר אַליין געפינען"... עס איז נור איין אָנשיקעניש, אַ גוט אויג אויף מיר און געגוג! דאַכט זיך, איך ווייס, איך בין אויך אַזאַ יודישע טאָכטער ווי בלומע־זלאַטע, און אַזוי שען אויך ווי זי, און אַזוי קלוג און ציקאַווע ווי זי אַ וודאי, פאַר וואָס זשע, גוואַלד. פאַר וואָס קומט דאָס מיר, אַז איך זאָל האָבען אַזאַ וויסט פינסטער מזל און בלומע־זלאַטע זאָל ווערען וואָס אַ טאָג גרעבער ווי לענגער, איינגע־

דאַרט און אויסגעדיווערט זאָל זי ווערען, ליעבער גאָט! נאָר צוריק שמועסענדיג, וואָס האָב איך איינגעטליך, צו בלומע־זלאַטען? אויף מײַן ערד געהט זי נישט אַרום? לאָז זי זײַן געזונד און שטאַרק און זיך עלטערן מיט איהר נחמיה'ן און מיר לאָז גאָט העלפען אין מײַן שטײַגער. ווי זאָגט די מאַמע: „בעסער זיך געוואונשען איידער יענעם געשאָלטען"... נישמעהר, ס'איז מיר נור אַ וועהטאָג צו זעהן בײַ לײַטען, ווי מע לעבט און ווי מע טהוט זיך אָן, און איך בעדאַרף זיצען אַיין אלמנה חיה און אַרויסקוקען אויף מײַן שענעם ברויטגעבער, טאָמער וועט איהם דאָרט טרעפען דאָס גליק! אַ גלח וועט פאַרלירען און ער וועט געפינען, וועט ער מיר מויערן אַ מויער אין יעהופעץ! נישט דערהאַרען וועט דאָס נאָך יעהופעץ, איך זאָל מיך צוליעב דײַנע שענע לײַט, וואָס בײַטען זיך מיט די ווײַבער, מפקיר זײַן און אַוועקלאָזען זיך צו דיר אַהינצוצו, אַראָפוואַרפען פון זיך דעם פאַרוק און ווערען בײַ דיר אַ קעפסווײַב, — דעם קאָפ זאָלען זיי ברעכען, רבונו של עולם אויפ'ן גלײַכען וועג, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק דײַן באמת געטרײַע פרוי

שיינהשיינדיל.

„מע בעדאַרף ניט זײַן שען, זאָגט די מאַמע, מע בעדאַרף ניט זײַן קלוג, מע בעדאַרף נור האָבען מזל". נעם אַ שטײַגער, מײַן ברײַנה־ביילה'ן און נעם רחל דער מומע דבורה'ס. די איז שען ווי די זון אום תמוז און יענע איז זויער ווי עסיג. זיצט ברײַנה ביילה נעביך אַ מײַדעל און רחל האָט חתונה און נעמט אַ חתן, עפּיס אַ שלים־מזל פון יאַמפּעלע און דוקא אַ פײַנעם, אַיין עהרליכען, אַ שטילען, דאָס הײַסט נאַרעשעוואַטע, נאָר פון אַ גרויסען יחוס. ער האָט, זאָגט מען, אַ שוועסטער אַ משומדת. דער חסרון וואָס ער איז אַ ביסעל נישט קײַן געזונדטער, האָט ער אָבער קײַן מורא ניט פאַר'ן פריזיוו. אַ פאַרגעניגען אָנצוקוקען אָט דאָס פּאָרעל! זי מײַנט ס'איז נישטאָ קײַן קליגערס, און ער מײַנט אַז ס'איז נישטאָ קײַן שענערס, ווי זאָגט די מאַמע: „נישט דאָס איז ליעב וואָס ס'איז שען, נאָר דאָס איז שען וואָס ס'איז ליעב".

IX.

(מנחם-מענדיל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה-שיינדיל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה שיינדיל שתחי' עכב"ב

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ב"ה בקו החיים והשלום, השם יתברך זאל העלפען מע זאל תמיד הערכען איינס פונם אנדערן נור ימים מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאס געשעפט פון הייזער איז בלאטע. איך האב מיך בעצייטענס א נעם געטהאן צו אנדערע מסחרים, צו „אי-מעניעס" (גיטער). אימעניעס — דאס איז גאר איין אנדער מין מסחר! ראשית, בעדארף מען דערצו נישט רייסען קיין שטיוועל; מע שרייבט אריין א בריוועל, מע שיקט אוועק איין „אפיס", יענער פאהרט זיך דורך, קוקט אן די ערד און עס ווערד מיט גאטס הילף א געשעפט. און והשנית האנדעלט מען ניט מיט קיין זלידנים, מיט קיין קבצנים; מע האט צו טהון מיט פריצים, פאמעשטשיקעס, פירשטען, גראפען וועסט דו דאך מיך פרעגען: ווי קום איך צו גראפען? איז דריגען א גאנצע מעשה! אזוי ווי דו ווייסט דאך אז איך טאר ניט זיין היע... און עס טרעפט זיך אז פאליציע קומט א מאל ביי נאכט אויף דער אכסניא בודק חמץ זיין, גיט אונז די בעל הבית'טע פריהער א ידיעה, בכדי מיר זאלען זיך בצייטענס צע-געהן ווי זאלץ אין וואסער. דער קיין בויבעריק, דער אויף דער דעמיעוקע און דער אויף דער כלאבאדקע... נאר א מאל טרעפט זיך, אז די בעל הבית'טע אליין ווייסט אויך ניט ווען עס וועט זיין די בהלה, איז דעמאלט זעהר ניט גוט! יענע וואך ליגען מיר אזוי אלע אורחים און שלאפען, דערווייל הערכען מיר מע קלאפט. שפרינגט אראפ די בעל הבית'טע אין איין ציטערניש און רופט זיך אן צו אונז: „יהודים בלא, קריכט אין שטרוי!" — איז געווארען א שפרינגעריי מיט א בעהאלטעריי: ווער אין קעלער. און איך — אויף מיין אלט ארט, אויפ'ן בוידעם — און באלד

נאָך מיר נאָך איינער, אַ יודעל פון קאַמעניץ. ליגענדיג אַזוי אין געהאַקטע וואונדען אויפ'ן בוידעם, הער איך ווי דאָס יודעל נעבאַך קרעכצט.
— וואָס קרעכצט איהר? פרעג איך איהם שטילערהייד. „אַז אָך און וועה איז צו מיר, זאָגט ער, מיינע פּאַפּירען האָב איך געלאָזט צוקאָפּענס! איך האָב מורא פאַר מיינע פּאַפּירען!" — וואָס פאַר פּאַפּירען? מאַך איך צו איהם. — „אוי, מאַכט ער, זעהר נויטיגע פּאַפּירען! טרעפען אָן בלי גוזמא אפשר אַ האַלבען מיליאָן!". איך האָב דערהערט אַ האַלבען מיליאָן, האָב איך מיך שטילערהייד צוגערוקט צו מיין יודעל און פרעג איהם: — ווי קומט צו אייך אַזוי פיעל פּאַפּירען און וואָס איז דאָס פאַר אַ מין פּאַפּירען? „ס'איז אימעניעס, מאַכט ער צו מיר, איך האָב אימעניעס אין וואָהלינער גובערניע, גרויסע אימעניעס, מיט די בעסטע רעמאַנענטען, פערד און אָקסען און שאָף אָהן אַ שיעור, מיט וואַסערמיהלען, מיט גוראַלניעס, מיט הויפען שאַרפע, אויסגעצייכענטע גערטנער מיט אַלדעם גוטס!" דערהערט אַזעלכע דבורים, רוק איך מיך צו מיין יודעל נאָך נעהנטער: — ווי קומט צו אייך אַזוי פיעל אימעניעס מיט אַזאַ גוטס? „די אימעניעס, מאַכט ער צו מיר. זענען נישט אויף מיין מיסט געוואַקסען געוואָרען, די אימעניעס זענען פּריצישע אימעניעס, נאָר איך האָב זיי אויף דער האַנד, דאָס הייסט, איך בין פון זיי דער פּאַרקויפער, דאַרויף מאַכט בין איך געקומען אַהער צו פאָהרען, געבראַכט מיט זיך אַלע פּאַפּירען, די אָפּיסען פון זיי. — ווי מיינט איהר, איך וועל חלילה ניט האָבען קיין שאָדען?" — חס ושלום, זאָג איך, ווער דאַרף דאָס פרעמדס? דער אויבערשטער זאָל העלפיין מע זאָל חלילה ניט פערקריכען, זאָג איך, אַהער צו אונז אויפ'ן בוידעם, און דערווייל טהו איך איהם אַ טאַפּ פון יענער זייט: — נו, האָט איהר עפּיס געמאַכט היע מיט אייערע אימעניעס? „ניין, מאַכט ער, לעת עתה נאָך גאָר ניט, איך האָב מורא פאַר די היגע מעקלערס. זיי זענען, זאָגט מען, גרויסע ליגנערס, האָבען ניט אין זיך קיין וואָהר וואָרט! אפשר ווייסט איהר אַ מעקלער פון אימעניעס, נאָר אַ רעכטער מעקלער זאָל זיין, דער עיקר איין עהרליכער, ניט קיין ליגנער"? — אָך, זאָג איך, מיט'ן גרעסטען כבוד! איך אַליין, זאָג איך, בין אַ מעקלער פון אימעניעס, דאָס הייסט זאָג איך, קיין אימעניעס האָב איך נאָך אויף מיין לעבען ניט אויסגעמעקלעט, נאָר גאָר ניט זאָג איך, הלואי זאָל גאָט צושיקען אַ קונה, איז קיין מלאכה ניט צו מאַכען אַ אימעניע אויך. „איך זעה: מאַכט ער צו מיר, אַז איך האָב צו טהון מיט איין אמת'ן מענשען און מיט איין עהרליכען מאַן, גיט זשע מיר די האַנד תקיעת כף, אַז צווישען אונז וועט דאָס

בלייבען, וועל איך אייך איבערגעבען אלסדינג, וואו די אימעניעס מיינע ליגען, און וואס ביי מיר געפינט זיך". הקצור מיר האָבען מיט גאָטס הילף געמאַכט אַ געשעפט, דאָס הייסט מיר האָבען געשלאָסען שותּפות אויף אַלע געשעפטען, ער לעגט אַריין אין שותפות אַלע זיינע אימעניעס און איך לעג אַריין מיינע קונים, נאָר מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור; אם ירצה השם אינ'ם אַנדערן בריעף וועל איך דיר שרייבען אַלסדינג באריכות. לעת עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדער זאָלען לעבען און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: די בהלה וואָס ס'איז געוועזען אויף דער אכבניא איז געוועזען איין אומזיסטע בהלה. דאָס האָט איינער עפּיס אַ שכן על פי טעות געקלאַפּט צו אונז אין פענסטער און מיר זענען זיך אומזיסט צעלאָפען. נאָר דאָ זעהט מען אַרוים, ווי אַזוי דער אויבערשטער פיהרט אַזוי איז גוט. למשל, ווען דער שכן זאָל ניט געוועזען קלאַפּען אין פענסטער, וואָלט ניט געוועזען קיין בהלה, און איך וואָלט ניט געוועזען אויפ'ן בוידעם, און וואָלט מיך ניט בעקענט מיט דעם קאַמעניצער יוד, און וואָלט ניט געוואוסט פון קיין אימעניעס און פון קיין גראַפען. עס פעהלט איצט נור איין שטיקעלע הצלחה!

X.

(שיינה שיינדיל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם מענדיל אין יעהופעץ).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם. מופלג מוהר"ר
מנחם מענדיל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האב בעקומען א הוסט, אויף דיינע יעהופעצער „מאדאמען" געזאגט געווארען, איך טרינק שוין ציגען-מילך, איך בין שוין געוועזען ביים דאקטאר אויך. אין די פאר יאהר האבען די דאקטוירים ביי מיר אויסגעצאפט געלד, זיי מעגען דאס אויסקרענקען מיט דער אפטהייק אינאיינעם! א שטיקעל גליק וואס עס האט זיך געעפענט ביי אונז נאך איין אפטהייק און מע קען זיך דינגען! מזל טוב דיר מיט דיין נייעם מסחר, מיט די אימעניעס און מיט די גראפען! בראש ווארפט ער זיך מיט געשעפטען, אלע טאג א נייעס. גענוג וואס ער איז אזא בריה און אזא גרויסער מוצלח, פערעבענדיוועט ער נאך און זוכט חסרונות, ווי זאגט די מאמע: „אז דאס מיידעל קאן ניט טאנצען, זאגט זי די כלי זמר קאנען ניט שפילען". איך האב מורא, מענדיל, דו וועסט אזוי לאנג פרובען מיט געשעפטען, ביז דו וועסט אנהויבען ארומטראגען שוועבעלעך צו פערקויפען, אזוי ווי נעציל דער מומע סאסים, וואס האט זיך אוועקגע-לאזט קיין אמעריקא; געמיינט אז דארט חאפט מען דעם קאטער, צום סוף שרייבט ער היינט אזעלכע בריוולעך, אז אפילו א שטיין קאן דאס ריהרען. ער שרייבט, אז דארט, אין אמעריקא, מוז יעדער איינציגער ארבייטען מיט דער נשמה, אלא ניט מעג ער געשוואלען ווערען פאר הונגער, וועט איהם קיינער ניט געבען קיין שטיקעל ברויט; א שען לאנד, ברענען זאל דאס מיט דיין יעהופעץ אויף איין פייער! א מצוה

אויף אײך אַ גרויסע, ווי זאָגט די מאַמע: „אַז מע האָט ברויט זאָל זיך ניט גלוסטען קיין צוקערלעקיך״. הלוואי זאָל גאָט אַ נס טהון איך זאָל חאָטש ניט הערען פון דיר אין גיכען, וואָס מע הערט פון געציל דער מומע סאָסים און נאָך מיט מעהר פרישקייט, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק דיין באמת געטרייע פרוי

שיינה שיינדיל.

„הימעל און ערד, זאָגט די מאַמע, האָבען געשוואָרען, אַז קיין פערפאַלענע זאַך זאָל ניט מעהר זיין אויף דער וועלט!״ ס׳איז אַראָפּגעקומען צו אונז אַ טשינאָווניק פון דער גובערניע און זוכט און נישטערט, ער וויל זיך דערגרונטעווען וואו איז אַהין געקומען דאָס געלד, וואָס משה מרדכי האָט אָפּגעזאָגט אויף עולמות? שקצים האָבען געמסרט, אַז דאָס געלד איז געבליבען ביים גביר און דער גביר וויזט אַ חשבון, אַז ס׳איז אַוועק! וואוהין איז דאָס אַוועק? מיט׳ן ווינט און מיט׳ן רויך... הלואי ער זאָל חאָטש האָבען אויף זיך ריסטאַנסקי ראַטע, ליעבער גאָט!...

XI.

(מנחם־מענדיל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדיל אין כּתרילעווקע)

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה שיינדיל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע אַז איך בין ב"ה בקו החיים והשלום, השי"ת זאָל העלפען מע זאָל תמיד הערכען איינס פונ'ם אַנדערן נאָר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות—אמן.

והשנית זיי וויסען, אַז איך האָב שוין אימעניעס אויף אַריבער אַ מיליאָן, איך האָב אַזעלכע אימעניעס, וואָס זענען אַ חריפות, מע זעהט דאָס גאָרניט! וועסט דו דאָך מיך פרעגען: ווי קומט צו מיר אַזאַ גוטס? וועסט דו הערען: אַז איך בין אַרויסגעקומען אויף דער בערזע מיט מיין שותף פון קאַמעניץ און האָב אויסגעפּויקט, אַז איך האָב צו פאַרקויפען אימעניעס, האָבען זיך אַ שאָט געטהון מעקלערס, וואָס האָבען אויך אימעניעס צו פאַרקויפען, און מיר האָבען געמאַכט אַ געשעפט, היינו, מיר האָבען געביטען אימעניעס אויף אימעניעס, דאָס הייסט, מיר האָבען זיי געגעבען „אָפּיסען" פון אונזערע אימעניעס, און זיי האָבען אונז געגעבען „אָפּיסען" פון זייערע אימעניעס, איז דאָך ממה נפשך: וועלען מיר מאַכען זייערע אימעניעס, וועלען מיר דאָך אַוודאי פאַרדינען געלד, וועלען זיי מאַכען אונזערע אימעניעס, וועלען מיר ווידער פאַרדינען געלד, — סאַי וסאַי דערלעגען וועלען מיר שוין ניט! הכלל איך האָב מיך אַריינגעכאַפּט אין דער חברה מעקלערס און בין געוואָרען מיט גאָטס הילף אַ מעקלער צווישען די גרויסע, און איך זיץ שוין אינווענינג ביי „סעמעדעני", ווי אַלע, אַרום די ווייסע מורמעלשטיינערנע טישלעך, ווי אין אָדעס, און איך טרינק קאַווע מיט פּוטערגעבעקס, אַזוי איז דאָ דער מנהג, אַלא ניט, געהט צו אַ מענש און טרייבט אַרוים. דאָ ביי „סעמעדעני" איז די רעכטע בערזע. עס קומען זיך צונויף אַהער די גאַנצע וועלט מיט מעקלערס, עס איז דאָ שטענדיג אַ געשריי, אַ טומעל,

אַ הו־האַ, ווי להבדיל אין שול: אַלע רעדען, לאַכען, מאַכען מיט די הענד. אַמאָל קריגט מען זיך, מע אַמפּערט זיך און נאָכדעם לאָדט מען זיך, מחמת ביי׳ם טהיילען זיך מיט׳ן „קאַרטאַוש" איז תמיד פאַרהאַן טענות מיט פּרעטענציעס, מיט פאַרלאָזעניִשען, מיט קללות, מיט פייגען, מיט פּעטש, און איך בין אויך בתוכם, און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט מאַך איך דאָס בקצור; אם ירצה השם אינ׳ם אַנדערן בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות; לעת עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדער זאָלען געזונד זיין און שווער און שוויגער, איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם מ ע נ ד י ל.

עיקר שכחתי: איין אימעניע האָב איך אין וואָהלינער גובערניע מיט אַ פּאַלאַץ. איז דאָרטען פאַרהאַן זעכס און זעכציג חדרים, וואָס די ווענט מיט דער סטעלי מיט די בריקען זענען בסך הכל דורכאויס פון שפּיגעל־גלאָז, מיט אַ גאָרטען, וואָס ווערד אָנגערופען „האַנדזשיריי" און וואָס זומער און ווינטער וואַכסען דאָרטען לימענעס מיט פּאָמעראַנצען. היינט די פערד מיט די קאַרעטעס, וואָס דאָרט געפינט זיך, נעמט אָפּ איין אויג. — און דאָס אַלסדינג פאַרקויפט זיך בחצי חנם! ווען גאָט ברוך הוא שיקט מיר צו דעם רעכטען קונה, ווער וואָלט צו מיר דעמאָלט געווען גלייך? ס׳איז נור איין שטיקעל חסרון, וואָס די מעקלערס פון אימעניעס זענען צום מיינסטען געחאַפּט אויף דער צונג, דאָס הייסט, זיי האָבען ליעב אַמאָל מגזם זיין דעם עסק, נאָר וואָס זאָל מען טהון? פון פרנסה וועגען מוז מען אַמאָל זאָגען אַ ליגען אויך!...

XII.

(שיינה־שיינדיל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדיל אין יעהופּעץ).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדיל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אַז איך שפּיי שוין מיט בלוט פון דיינע שענע בריוולעך! ס'איז מיר אַ חרפּה אַ בושה צו ווייזען אַפילו עמיצען, וואָס דו שרייבסט מיר, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „דער גרעסטער וועהטאָג איז דער, וואָס מע קאָן איהם נישט אַרויסרעדען"... וואָס איז דאָס פאַר איין עובדא, פרעג איך דיך, זיצען גאַנצע טעג ביי סימע דינה'ן (ווער איז זי אָט די סימע דינה, צו אַלדע שוואַרצע יאָהר? ביי אונז איז געוועז אַ מאָל סימע דינה די רופא'טע, איז זי שוין לאַנג אויף דער אמת'ער וועלט!) און טרינקען קאַווע מיט פּוטערגעבעקסלעך, און מיטען מיטוואָך שבת צו נאַכטס? אַ גדולה אויף איהם, ער האָט „זשעמעניעס" אויף צו פאַרקויפען מיט זעכס און זעכציג חדרים, זעכס און זעכציג מכות זאָל זיך זעצען מיינע שונאים אויף דער צונג, וואָרום וואָס געהט איהם אָן, אַ שטיי־גער, דאָרטען אין יעהופּעץ, וואָס איך האָב דאָ צו טהון טאָג ווי נאַכט מיט זיינע קינדער? אָט האָט זיך ערשט נעכטען לאה'ניו, מיר זאָל זיין פאַר איהר, צעשלאָגען מיט משה הערשעלען לעבען זאָל ער, האָט זי איהם דערלאַנגט מיט אַ גאָפּעל אין פּנים אַריין, אַ גליק וואָס ניט אין אויג! נאָר וואָס העלפט מיר דאָס רעדען מיינס, אַז ס'איז אין איין אויער אַריין פונ'ם אַנדערן אַרויס. אַזאַ רציחה, איך שרייב און שרייב, איך ווער צעזעצט שרייבענדיג, און ער זיצט זיך אין געהאַקטע וואונדען אין יעהופּעץ און טרינקט קאַווע, און קוקט ווי מעקלערס פּאַטשען זיך אויף דער בערזע

הלוואי זאָל טאַקי עמיצען גאָט געבען אַ זינען ער זאָל זיך מיט דיר אָפּ־רעכנען ווי דו ביזט ווערטה, וואָלסט דו אֶפשר קליגער געוואָרען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק דיין באמת געטרייע פרוי

שיינה שיינדיל.

מעגסט זיך איבערנעמען, מענדיל, מיט דיינע „סטעקראַטען", אַזאַ יאָהר אויף זיי! זאָלסט הערען, וואָס טהוט זיך ביי אונז אין שטאָדט מיט אונזערע צוויי יונגע דאָקטוירים'לעך, דאָקטאָר קובעבע און דאָקטאָר לאַקריץ; זיי רייסען זיך ווי די קעץ. דער דאָקטאָר קובעבע האָט זיך מישב געווען און האָט איינגעגעבען אויפ'ן דאָקטאָר לאַקריץ, אַז דער דאָקטאָר לאַקריץ האָט געסמ'ט אַ קינד... איז געגאַנגען דער דאָקטאָר לאַקריץ און האָט איינגעגעבען אויפ'ן דאָקטאָר קובעבע, אַז דער דאָקטאָר קובעבע האָט אינאיינעם מיט פייוויל דעם אַגענט פאַרסטרעכירט אַ טוידטען אין דער חברה „יאַקער"... איז געגאַנגען דער דאָקטאָר קובעבע און האָט איינגעגעבען אויפ'ן דאָקטאָר לאַקריץ, אַז דער דאָקטאָר לאַקריץ — — — נאָר לאָזען זיי דיר זיין ביידע די כפרה פאַר מיר און פאַר מיין משפחה און פאַר אַלע מיינע ליעבע און פאַר כל ישראל!

XIII.

(מנחם־מענדיל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדיל אין כתרילעווקע).

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדיל שתחי׳.

ראשית בין איך דיר מודיע אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום, השם יתברך זאל העלפען מע זאל תמיד הערכען איינס פונם אנדערן נאר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך האנדעל שוין אצינד נור מיט וואלד ווארום א אימעניע אליין אהן א וואלד איז ווי א שטוב אהן א קוימען. דער גאנצער אנטיק פון יעדער אימעניע איז דער וואלד. פון וועלדער זענען יודען גליקליך געווארען, געמאכט מיליאנען! וועסט דו דאך מיך געוויס פרעגען, ווי קום איך צו וואלד? הער ווי גאט פיהרט: אז איך בין דא געווארען א מעקלער פון אימעניעס און האב מיך אנגעהויבען רייבען ארום מעקלערס האב איך אנגעטראפען גראדע צו איינעם פון די גרויסע מעקלערס, פרעגט ער מיך: „וואס האט איהר פאר סחורה, א נו וויזט?" געה איך און נעם ארויס מיין פעקיל מיט „אפיסען" פון אימעניעס אויף א מיליאן מיט זיבענהונדערט טויזענד. רופט ער זיך אן צו מיר: „האט קיין פאראיבעל ניט, וואס איך וועל אייך זאגען, אלע אייערע אימעניעס זענען ניט ווערטה קיין דריי שמעקטאבעקע". פרעג איך איהם מסתמא — פאר וואס? מאכט ער צו מיר: „דערפאר, ווייל ביי אייך זענען אלע אימעניעס נאקעטע אימעניעס, ערד און הימעל, און ווידער אמאל ערד און הימעל, און אבער אמאל ערד און הימעל! וואו איז עפיס וואלד? וואס טויג מיר א אימעניע אז זי האט ניט קיין וואלד? וואס שווייגט איהר? וואלד גיט מיר אהער, וואלד!!" בקצור איך האב געמאכט א שווייג, ווארום ס'איז מיר געוועזן א חרפה א בושה פאר זיך אליין, וואס איך טראג מיך ארום מיט אזא מין סחורה, וואס איז גאר קיין סחורה ניט! — אז ס'איז יא אזוי, רוף איך מיך אן צו איהם, גיט זשע מיר עפיס א רעכטע אימעניע מיט א וואלד

איך האָב קונים. „אך, מאַכט ער צו מיר, מיט'ן גרעסטען כבוד! איך האָב, זאָגט ער, פון אײערטוועגען אַ וואַלד, קײן בן אדם, זאָגט ער, איז דאָרט נאָך נישט געוועזען; ס'איז דאָרטען, זאָגט ער, פאַראַן בוימער מששת ימי בראשית, פון זינט די וועלט שטעהט, דעמבעס הויכע ביז דער חמאַרע, ארזי לבנון, פון אײן זײַט אַ באַהן, פון דער אַנדערער זײַט אַ טײַך. נאָר ווי אַזוי מײנט איהר, זאָגט ער, אַ טײַך? אָט איז דער וואַלד און אָט איז דער טײַך. אַ האַק אַ בוים, אַ פליוך אין וואַסער!" — — — דערהערט אַזעלכע דבורים, בין איך באַלד אַוועק נאָכשמעקען אַ קונה אויף דעם דאָזיגען וואַלד, און גאָט האָט מיר געהאָלפען איך האָב געפּאַקט אַ קונה. אָנגעשמעקט האָב איך איהם געוויינטליך דורך אַ מעקלער, און דער מעקלער דורך נאָך אַ מעקלער; נאָר עס מאַכט נישט אויס, לאָז גאָט געבען דאָס געשעפט זאָל זײַן אַ געשעפט, וועט זײַן גענוג פאַר אַלעמען. אַז איך בין געקומען צום קונה און האָב איהם פאָרגעלעגט, אַז איך האָב אַזאַ און אַזאַ וואַלד מששת ימי בראשית, פון אײן זײַט אַ באַהן, פון דער אַנדערער זײַט אַ טײַך, אַ האַק אַ בוים אַ פליוך אין וואַסער, איז איהם דאָס געשעפט באַלד געפעלען געוואָרען, האָט ער מיך באַלד אַ נעם געטהון אויפ'ן צימבעל און האָט מיך אָנגעהויבען צו פאַרהערען אין הלכות וואַלד: ווי אַזוי הײסט דער וואַלד, און וואו שטעהט ער, און וואָסערע בוימער וואַכסען דאָרט, וויפיעל אַרשין זענען זײ פון דער ערד, וויפיעל האַלטען זײ די הויך און וויפיעל די ברײט, פון וואַנען הויבען זיך אָן די צווײַגען, וואָס פאַר אַ קאָרע איז אויף זײ, און ווי אַזוי געהען די סלאָיעס אינוועניג, און ווי אַזוי פאָהרט מען אַהין, און ווי אַזוי איז דער וועג, און צי ס'איז דאָרטען ווינטער שנײען?... הכלל ער האָט מיך באַשאָטען מיט רעד און מיך נישט געלאָזט אויסרעדען אַ וואָרט. ערשט אויפ'ן סוף רופט ער זיך אָן צו מיר: „וואָס טויג אונז פוסטע דבורים. איהר ברײנגט מיר בעסער אײן אָפּיס פונ'ם וואַלד, וועלען מיר נאָכדעם רעדען", — צו וואָס טויג אײך, זאָג איך אָפּיסען? אַ מעהר, אָט טהו איך אַ שפּרונג אויף אײן פוס און ברײנג אײך אַהער צו פיהרען דעם מוכר אַלײן. דעם בעל הבית פונ'ם וואַלד, איז דאָך בעסער פון טויזענד אָפּיסען! הכלל איך לויף אַוועק צו מײן מוכר און חאַפּ איהם און ברײנג איהם אַרײַן גלײַך צום קונה אין נומער אַרײַן. מײן קונה מיט'ן מוכר האָבען זיך דערזעהן, איז אויף זײ אָנגעפאַלען אַ געלעכטער, איך האָב געמײנט זײ וועלען בײדע דעם שלאַק באַקומען. „אָט דאָס איז אײַער בעל הבית פונ'ם וואַלד?" מאַכט צו מיר דער קונה. „אָט דאָס איז אײַער קונה אויפ'ן וואַלד?" מאַכט צו מיר דער

מוכר, אין דעם עפענט זיך די טהיר און עס קומען אריין נאך צווי יודען - בײדע פון שדה לבן, און מע מאכט נישט קײן לאנגע דבורים, מע צע־לעגט דאס טישעל, מע נעמט ארויס די קארטען און מע זעצט זיך אוועק אלע פיער מאכען איין „אקע" און דאס געשעפט האט מען געלאזט אויף אם ירצה השם מארגען, און מחמת איך בין פארנומען און האב קײן צייט ניט מאך איך דאס בקצור; אם ירצה השם אינ'ם אנדערן בריעף וועל איך דיר ארויסשרײבען אלסדינג באריכות. לעת עתה זאל גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס שוועך און שוויגער און די קינדער זאלען לעבען און איטליכען בעזונדער גאר פרײנדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל

XIV.

(שיינה שיינדיל פון כתריליעווקע צו איהר מאַן מנחם מענדיל אין יעהופּעץ).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם מענדיל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אַז מיין לעבען איז קיין לעבען ניט, ווי זאָגט די מאַמע מיינע: „איידער אַזוי צו פאַהרען, איז שוין גלייבער געהן צו פוס". איך קאָן מיר פאָרשטעלען, אַז אַך און אַז וועה, ווער דיינע סוחרים זענען, אַז מע קומט זיך צונויף רעדען פון אַ וואַלד, וואָס טרעפט אָן „מיללי מיליאַסען", וואַרפט מען אַוועק האַק און פּאַק און מע זעצט זיך אַנידער אויף אַ גאַנצער נאַכט שפּילען אין „אָקע", עס זאָל אַייך אַזוי אָקען אין קאָפּ ווי עס אָקעט מיר אין האַרצען, בשעת דער ווישטער פינסטערער הוסט קומט מיר אָן! וועה איז מיר, ווינד איז מיר, צו וואָס איך האָב מיך דערלעבט, אַז מיין מאַן, וואָס האָט קיין מאָל ניט געוואוסט קיין צורה פון קיין קאָרט, זאָל ער איצינד רעדען פון קאָרטען! עס געהט דיר מעהר ניט אָפּ, מענדיל, צו דיינע זיידענע קליידער, אַז דו אַליין זאָלסט נאָך ווערען אַ קאַרטיאָזשניק אויף דער עלטער! נאַ דיר גאָר וועלדער! ווי קומסט דו צו וועלדער? האָסט דען געזעהן אַ מאָל ווי אַ בוים וואַקסט? ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „ווי קומט אַ רב האַנדלען מיט חזירים?..." איך האָב מורא, אַז פון דיינע וועלדער זאָל זיך ניט אויסלאָזען אַ בוידעם, גלייך ווי פון אַלע דיינע גילדענע געשעפטען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק דיין באמת געטרייע פרוי

שיינה שיינדיל.

די גאַנצע וועלט טראָגט דיך אויפ'ן קאָפּ! יענע וואָך איז זיך מיישב

דיין קרובה קריינדעל, די כפרה זאָל זי דיר זיין פאַר מיר, און באַגעגענט זיך מיט דער מאַמע מיינער אין מאַרק ביי די פיש און הויבט אָן מיך צו באַוויינען און צו באַקלאָגען, אַ מכה איהר אַ גרויסע! פאַר וואָס, זאָגט זי, נעם איך ניט קיין גט ביי דיר און איין עק לאָז דאָס האָבען? מאָל דיר, זי האָט זיך פון דער מאַמע ניט גענאַרט; זי האָט זיך חלילה מיט איהר ניט געקריגט, ניט געזידעלט, נאָר גלאַט אַזוי דערלאַנגט מיט ווערטער ווי זי קאָן: „דאָרטען וואו צוויי זענען אויף איין קישען, טאָר זיך דער דריטער ניט מישען, און איידער אַ נייער שאַרבען, איז גלייכער איין אַלטער טאָפ... גוטע פריינד זענען ווי קראָפּיווע, וואַקסען אָהן רעגען... פאַר וואָס קוקסט דו בעסער ניט אויף אַ נעהנטערן?... איטליכער דערהערט ווי יענער האָט געגעסען קנאָבעל... איין אָקס האָט אַ לאַנגע צונג און קען קיין שופר ניט בלאָזען"... וכדומה אַזעלכע ווערטלעך האָט איהר די מאַמע דערצעהלט אַזוי לאַנג, ביז קריינדעל איז אוועק, עס הזגט איהר אָפּגענומען דאָס לשון.

XV.

(מנחם-מענדיל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה שיינדיל אין כתרילעווקע).

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה שיינדיל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ב"ה בקי החיים והשלום, השם יתברך זאל העלפען מע זאל תמיד הארכען איינס פונם אנדערן נאר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אמן.

והשנית זיי וויסען, אז פונ'ם וואלד האט זיך אויסגעלאזט א סטעפ; ס'איז לא דובים ולא יער, ניט קיין וואלד, ניט קיין בוימער, ניט קיין טייך, א נעכטיגער טאג! אומזיסט געדולט א קאפ אי יענעם אי זיך; אומזיסט געבראכען פיס, געריסען שטיוועל. איך האב ארויסגעזעהן, זוגתי היקרה, אז וועלדער איז ניט פאר מיר און מיט אזעלכע ליגנערס האנדלען איז ניט פאר מיין קאפ. זיי קאנען דיר אויסטראכטען אויפ'ן הימעל א יריד און מע קאן דורך זיי אין דער שאול תחתיה אריין! וואס זשע האב איך געטהאן? האב איך מיך בעצייטענס א נעם געטהאן צו איין אנדער געשעפט, צו זאוואדלעך (דאס הייסט, פאבריקען, וואס מע מאכט צוקער). דאס איז היינט דאס בעסטע פון אלע געשעפטען; יודען קויפען זאווארען און די מעקלערס פערדינען געלד, זענען מאסף ממון! פארהאן דא א מעקלער פון שדה לבן, ער האט זיך אריינגעחאפט צו די ראדא-מישלער און מאכט זיי אלע וואך א צוויי-דריי זאוואדלעך, חאפט א צעהן-פופצעהן טויזענד און פאהרט אוועק אויף שבת אהיים! וואס דארפסט דו מעהר, משרתים, פאקטוירים זענען היינט געווארען מאכערס פון זאווארען, טראגען גילדענע זייגערס, רעדען דייטש, האבען שוין גאר „מאגען-קאטאר", שיקען זייערע ווייבער אין די בעדער אריין, געווארען מורא'דיגע „סטיקראטען!" הכלל! איין געשעפט איז היינט געבליבען אין יעהופעץ אויף דער בערזע — זאווארען! אלע מעקלערס מאכען זאווארען און איך אויך בתוכם. וועסט דו דאך מסתמא וועלען וויסען,

ווי קום איך מיך צושלאָגען צו אַזאַ פונדאַמענטאַלנע געשעפט, וואָס איך ווייס גאָר ניט מיט וואָס מע עסט דאָס? ווערסט דו האָרכען ווי אַזוי גאָט פיהרט מיט אַ מענשען: שוין פון אַ צייט אַז איך האָב אויפגעהערט געהן צו סעמעדעניִן (ניט אַזוי ווי דו רופסט איהם סימע דינה; ס'איז גאָר אַ זכר ניט קיין נקבה, און נאָך אַ רשע דערצו!) און אויפגעהערט צו געהן האָב איך, ניט ווייל איך האָב מיך מיט איהם געקריגט נאָר פשוט, ווייל ס'איז מיר נמאס געוואָרען די קאַווע מיט די בולקעלעך, און אגב האָב איך טאַקי ניט ביי זיך קיין קליין געלד, האָב איך מיך אָנגעהויבען אַרומדרעהען גלייך מיט אַלע יודען אויף דער גאַס, אַזוי לאַנג און אַזוי ברייט ביז איך האָב מיך באַקענט מיט איינעם אַ מעקלער פון זאַוואָדען, ווייזט אויס אַ גאַנץ ערליכער און האָט גרויס קענטשאַפט. ער קומט אַריין, זאָגט ער, צו אַלע גרעסטע אפילו צו די בראָצקעס. „פון וואַנען, מאַכט ער צו מיר איז אַ יוד?" — פון כתרילעווקע. זאָג איך. אַליין בין איך, הייסט דאָס, אַ יאַמפעלער, זאָג איך, אַ נכתב בין איך אין מאַזעפּעווקע: איין איידעם בין איך פון כתרילעווקע, און האַנדלען האַנדעל איך אין יעהופּעץ. „וואָס איז אַזעלכעס, מאַכט ער צו מיר, אָט דאָס כתרילעווקע, אַ דאָרף צי אַ שטעדטעל?" — וואָס איז שייך, זאָג איך, אַ שטעדטעל, אַ גאַנצע שטאָדט! „מעגען דאָרטען יודען וואָהנען?" — נאָך אַ מין מעגען! „נו, און אַ טייך, מאַכט ער, איז ביי אייך פאַרהאַן?" — נאָך אַ מין טייך, זאָג איך, שטיני קײלאָ הייסט דער טייך. „נו, און פון אַ באַהן, מאַכט ער איז עפּיס ווייט?" — סך הכל, זאָג איך, אַ ווערסט עטליכע און זיבעציג. וואָס איז, זאָג איך, אַקעגען וואָס פרעגט איהר דאָס? „גיט מיר, מאַכט ער צו מיר, די האַנד תקיעת־כף אַז צווישען אונז וועט דאָס בלייבען; איך קאָן אייך אָנזאָגען אַ בשורה, רב מנחם מענדיל, אַז מיר וועלען אם ירצה השם אין גיכען ביידע פאַרדינען געלד און אַ סך, אַ פולע היטעל! ס'איז מיר נור וואָס, זאָגט ער, אַריינגעפאַלען אַ מחשבה, וואָס טרעפט איין מאָל אין הונדערט יאָהר, היינו: כּפי אַזוי ווי קונים אויף זאַוואָדען איז היינט פאַרהאַן לרוב און קיין זאַוואָדען איז ניטאָ; וויפיעל ס'איז געווען זאַוואָדען האָבען די ראַדאָמישלער אויסגעקויפט און מעהר וויל מען נישט פאַרקויפען; לכן האָט זיך דער עולם אַ נעם געטהאָן צו בויען פרישע צאַפעלדיגע זאַוואָדען, און מחמת אין די דערפער טאָרען דאָך קיין יודען ניט אַריין, לכן זוכט מען ערטער אויף זאַוואָדען נור אין די קליינע שטעדטלעך, דאָרטען וואו יודען מעגען וואָהנען; היינט פאַרשטעהט איהר שוין אַז אייער כתרילעווקע איז בעשאַפען געוואָרען מששת ימי בראשית, אַז ס'זאָל דאָרט

זיין אַ זאַוואָרעל? און אַזוי ווי איהר זעהט מיך, האָב איך גראַדע אַ קונה אויף צו בויען אַ זאַוואָדעל אויף אַ האַלבען מיליאָן קערבלעך, נאָר קיין אָרט איז ניטאָ: מע האָט פערחאַפּט אַלע ערטער! ווייסט איהר ניט, מאַכט ער צו מיר, מיט וועמען רעדט מען און ווי קריגט מען דאָרט בוראַקעס און אַ פלאַץ אויף צו בויען אַ זאַוואָדעל?" — אָך. מאַך איך, מיט'ן גרעסטען כבוד; איך האָב דאָרטען, זאָג איך, אַ ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר מיט שווער און שוויגער מיט אַ גאַנצע משפחה. איך קאָן באַלד אַוועקשרייבען אַהינצו אַ בריוועל און איהר מעגט, זאָג איך, זיין זיכער אַז מע וועט מיר תיכף ומיד אָבענטפערען מכל־דבר־שורש! לכן, זוגתי היקרה, שרייב איך דיר וועגען דעם און בעט דיך טאַקי זאָלסט זיך זעהן מיט עזריאל דעם סטאַרעסטע און מיט מאָשקע דעם רויטען, ער רייבט זיך צווישען פריצים, לאָז ער אויסטאַפּען ביי זיי ווי קאָן מען האָבען אַ פלאַץ און וויפיעל קאָן מען האָבען בוראַקעס און ווי טהייער, און טאַקי באַלד מיר אָפּענטפערן דורך אַ בריוועל, כי נחוץ מאד, מע קאָן דאָ, פאַרשטעהסט דו מיך, חאַפּען אַ גראָבס, טאַקי אַ צעהן־פופצעהן טויזענד! און מחמת איך בין פאַרנומען און האָב קיין צייט ניט מאַך איך דאָס בקצור; איה"ש אינ'ם אַנדערן בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה, גריס איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם מ ע נ ד י ל.

עיקר שכחתי: איך האָב מיך צעפרעגט ביי מיין איצטיגען שותף, ווער איז דער קונה און בין געוואָהר געוואָרען, אַז דער קונה איז טאַקי איינער פון די ראַדאָמישלער, זעהר אַ הייסער קונה, מחמת די ראַדאָמישלער זענען אַלע זעהר הייסע קונים, ברענען צו זאַוואָדלעך, עס מעג זיין אַ ווינד־מיהל, אַבי ס'איז מיט אַ קוימען און ס'פייפט! לכן האָף איך צו גאָט, אַז דאָס געשעפט איז אם ירצה השם געוויס אַ געשעפט און מיר וועלען מיט גאָטס הילף געוויס פאַרדינען געלד, חאָטש אפילו מיר זענען דערביי היבשע עטליכע שותפים. איך האָב מורא אויב ניט אַ גאַנצער מנין; נאָר לאָז גאָט געבען דאָס געשעפט זאָל נור זיין אַ געשעפט, דו ווייסט דאָך, אַז איך בין ניט קיין אָץ להעשיר!

XVI.

(שיינה־שיינדיל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדיל אין יעהופעץ).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם מענדיל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האב דיין מגילה גע־לייענט און געלייענט און האב ניט פערשטאנען איין ווארט וואס דו ווילסט! דו פרעגסט זיך נאך, צי ס'איז דא פלאץ, שרייב איך דיר. אז אויף דעם נייעם בית עולם איז פארהאן גענוג, עס וועט קלעקען פאר האלב יעהופעץ! און וואס פרעגסט דו זיך אלץ נאך אויף בערעקעס? פאר וואס פרעגסט דו זיך שוין ניט אן אין איין וועגס אויף קרויט, אויף חריין און אויף פאסטערנאק? און דער טייך? אזא מזל אויף דיינע שותפים, וואס פאר א וואסער ביי אונז איז! קומט ערב פסח טרינקט מען יאשט־שערקעס, און זומער הערט דער טייך גרין ווי גראז; איך וואלט וועלען, אז דיינע יעהופעצער פיינע בריה'ס וואס האבען צו טהון מיט די מאגענס, זאלען פארזובען אונזער וואסער ארום תמוז... ניין, מענדיל, לאזען זיי דיר קרענקען דארטען אין יעהופעץ, מיר וועלען זיך שוין באגעהן אזוי אהן זייערע זאוואדלעך, ווי זאגט די מאמע מיינע: „ראש חדש אלול געהט אוועק און בעל־הבית בלייבט בעל־הבית". שלאג דיר ארויס פון קאפ די דאזיגע אלע נארישקייטען, דו וועסט אזוי מאכען זאוואדלעך, פונקט אזוי ווי דו האסט געמאכט וועלדער, אימעניעס, הייזער און צוקער! איך בין דיר ערב, אז איידער דו וועסט זיך ארומקוקען, וועלען דיך דיינע שותפים באנעמען פון קאפ ביז פיס, ווארום דו ביזט געוועזן

אַ שלים מזל און וועסט בלײַבען אַ שלים מזל, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק דײַן באמת געטרײַע פרוי

שיינה שיינדיל.

יאָ, זאָג נאָר, מענדיל, וואָס איז דאָס פאַר אַ נײַעס וואָס מע דערצעהלט בײַ אונז? מע זאָגט, אַז דאָרט אין יעהופּעץ פערשרײַבט מען זיך שוין קײַן ארץ ישראל, וועה עס פערשרײַבט זיך פערציג קאָפּיקעס, דער פאָהרט, וואָס איז דאָס פאַר אַ מין? בײַ אונז האָט מען שטאַרק אָנגעהויבען דערפון צו שמועסען; יונגע לײַט קלויבען זיך צענויף אַלע נאַכט בײַ יוסיל משה יאָסיס און מע רעדט פון ארץ ישראל. — הכלל עס טהוט זיך חשך, ווי זאָגט די מאַמע: „שוין לאַנג שטיל געווען!"...

XVII.

(מנחם־מענדיל פון יעהופּעץ צו זײַן װײַב שײנה־שײנדיל אין כּתרילעװקע).

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שײנה שײנדיל שתחי'.

ראשית בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען מע זאָל תמיד האָרכען אײנס פונ'ם אַנדערן נאָר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זײַ װיסען אַז דער עסק פון זאַװאָדען איז שטאַרק אָפּגעקיהלט געװאָרען, עס איז געקומען אויף זײ אַ קריזיס, ממש עס װאַלגערן זיך זאַװאָדיעך אין גאַס, נישטאָ קײן קונים! דער עולם, פאַרשטעהסט דו מיך, האָט זיך אָנגעגעסען מיט זאַװאָדען, אַ ביסעל אַריבערגעחאַפּט די מאָס, געלד איז טהײַער און צוקער איז בזיל הזול, װאָרום מע האָט אָנגעמאַכט אַזוי פיעל צוקער, אַז ס'איז נישטאָ װאו זיך אַהינצוטהון מיט איהם, חאָטש נעם װאַרף איהם אַרוים! ס'איז אין דער ערד דאָס געשעפט, די זאַװאָדשיקעס שטאַרבען נאָך אַ גראָשען, די קאַפּיטאַליסטען האַלטען זיך אײַן און די מעקלערס געהען אַרום בטל אָהן אַ שטאָך אַרבײט און איך אויך בתוכם. מײנסט דו דאָך אַװדאי, אַז ס'איז עק װעלט? זאָלסט זיך גאָר נישט זאָרגען, זוגתי היקרה, גאָט איז גאָט און יעהופּעץ איז אַ שטאָדט, אַזעלכע מענשלעך װי איך װערען חלילה נישט פאַרפאַלען; אדרבה איך האָב ערשט אַ האָפנונג, אַז הײַנט אם ירצה השם בעדאַרף איך ערשט אויפקומען, װאָרום איך פיהר איצט אַזאַ געשעפט װאָס איך בעדאַרף פאַרדיענען אויף מײַן חלק כמעט ביז אַ מאה אלף! דאָס געשעפט װאָס איך פיהר טרעפט אָן אַ צעהן מיליאָן און אפשר נאָך מעהר פון צעהן מיליאָן, עס האָט גאָר נים קײַן שעור און קײַן ערך. ס'איז אַ סברא, אַז גאָלד אַלײן זאָל דאָרטען זײַן אין די אלפּים; הײַנט װאו איז זילבער, װאו איז אײַזען, װאו איז קופּער, װאו איז בלײַ, װאו איז קװעק־זילבער? פון ערדקוילען און פון שטײַנער רעד איך שוין נים: הײַנט געפינען זיך דאָרטען װעלדער מיט פעלדער מיט כל טוב — ס'איז, זאָגט מען, עפרי זהב, און װילען װיל מען דערפאַר סך הכל דרײַטהאַלבען מיליאָן, עס איז אַ מציאה פון אַ גנב! אײן חסרון איז נור, װאָס ס'איז אַ ביסעל צו װײַטליך, הײנו, סע שטעקט אַזש אין „סימביר" און פאָהרען באַדאַרף מען אַהינצו אָפּשר

דרײַ וואָכען כסדר, וואָרום אַהין געהט נישט קײַן באַהן. ווען מען לעגט מען פיר אַזאַ גרוים געשעפט? געוויינטליך, בראָצקין! איז אָבער די צרה, ווי אַזוי דערשלאָגט מען זיך צו בראָצקין אין דער קאַנטאָר? ראשית חכמה, שטעהט בײַ דער טהיר אַ שווייצאַר מיט קנעפּ און קוקט אויף דער קאַפּאָטע; ווי באַלד איין אַלטע קאַפּאָטע, אַזוי גיט מען איהר דעם וועג; און אַז גאָט העלפט, מע קומט שוין איבער דעם שווייצאַר, שטעהט מען אָפּ אַ שעה זעכס אויף די טרעפּ און מע וואַרט, טאָמער וועט גאָט רחמנות האָבען, מע וועט דערזעהן בראָצקין דורכגעהן, און אַז מע דערלעבט איהם שוין יאָ צו זעהן געהן, פליהט ער פאַרבײַ פײַל אויס'ן בויגען און איידער מע קוקט זיך אַרום זיצט ער שוין אין דער קאַרעטע און אַ גוטען טאָג מיט דער קאַפּאָטע! קאָן מען ניט זײַן אַזוי גראָב און מע מוז קומען מאָרגען נאָך אַמאָל. אויף מאָרגען איז ווידער די אייגענע געשיכטע; אַ קלייניגקייט, אַ מענש האָט אַזוי פיעל געשעפטען?! מע קאָן ניט אַזוי גיך זיך דערשלאָגען צו בראָצקין! נאָר צו גאָט אַ האָפנונג, איך וועל מיך מסתמא אַ מאָל דערשלאָגען און דעמאָלט וועט שוין זײַן גימל! און מחמת איך בין פאַרנומען און האָב קײַן צײַט ניט מאַך איך דאָס בקצור; אי"ה אינ'ם אַנדערן בריעף וועל איך דיר אַרויסשרײַבען אַלסדינג באריכות. לעת עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדער און אַלעמען בעזונדער גאָר פרײַנדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: וואָס דו פרעגסט זיך נאָך אויף „ארץ ישראל" קעהרסט דו אַוודאי מיינען „ציניזם?" דאָס איז זעהר אַ הויכער ענין, חאָטש אין יעהופּעץ אויף דער בערזע האַלט מען עפּיס נישט דערפון. איך בין געווען אַ פּאָר מאָל בײַ די היגע „ציניסטען" אויף די „זאַסעדאַניעס" און האָב געוואָלט וויסען, וואָס דאָס איז, האָט מען אָבער אַלץ גערעדט אויף רוסיש — און דוקא אַ סך גערעדט. — דאַכט זיך, וואָס וואָלט זיי געאַרט זיי זאָלען זיך דורכרעדען מיט יודען אויף יודיש?... איך האָב אפילו אַ פּאָר מאָל אַ רעד געטהון מיט מיינע חברה לײַט אויף דער בערזע וועגען דעם, האָבען זיי מיך אויסגעלאַכט: „ווייס איך וואָס? ציניזם! דאָקטאָר הערצל! אויך מיר אַ געשעפט!..."

XVIII.

(שיינה־שיינדיל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדיל אין יעהופעץ).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר
מנחם מענדיל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז מיין גיטעל איז געבליבען איין אלמנה מיט זיבען קינדער יתומים, איינס קלענער פונ'ס אנדערן! געשטארבען איז דער שוואגער מיינער, מיר צו לענגערע יאהר פון א צאהן, דאס הייסט, אז מע וויל, איז ער אפילו תמיד געווען נישט קיין געזונדטער ער פלעגט, נישט פאר מיר געדאכט, גאנץ אפטליך אונטערהוסטען מיט בלוט, פון דעסטוועגען האבען מיר געמיינט, אז ער וועט זיך נאך מוטשען. צום סוף געהט ער און נעמט זיך ארויס א צאהן ביי שמעלקע דעם רופא, לעגט זיך א נידער און שטארבט אוועק, ווי זאגט די מאמע, איהר צו לענגערע יאהר: „קיינער וויים נישט וועמענס מארגען עס איז"... און דערווייל נעבעך גיטעל, לעגט איין די וועלט, ס'איז איהרע טרערען גאר ניט צו פארשרייבען! אוודאי ווען חלילה פארקעהרט, מיין שוועסטער, איהר צו לענגערע יאהר, זאל חס ושלום שטארבען און זלמן מאיר זאל בלייבען איין אלמן, וואלט ער געוויס אזוי פיעל טרערען נישט פארגאסען און וואלט מסתמא באלד נאך שלשים געבראכט צו פיהרען פון באַרדיטשעוו א שטיפמאמע פאר זיינע קינדער. איך זאג דאס טאקי א קעגען אלע מאנסבילען, די כפרה מעגט איהר זיין פאר אייערע ווייבער, ווארום וואו איז דאס געהערט געווארען, אז א טאטע פון קינדער זאל זיך אריינגעמען א משוגעת אין קאפ אריין — מיליאנען! א גליק האט איהם געטראפען: ער שטעהט ביי בראצקין ביי דער טהיר! איך האב מורא, אז ווייטער פון דער טהיר וועסט דו נישט געהן. איין עבירה די שטיוועל, כ'לעבען? אט באלד טאקי חאפט בראצקי ארויס די מיליאנען און פליהט אוועק קיין סימביר, וואס איז? מנחם מענדיל אליין האט געהערט אז דארטען ערגיץ אין אלדע שווארצע יאהר וואלגערט זיך גאלד מיט קוועק־זילבער,

ווי זאָגט די מאַמע מיינע: אַ טויבער האָט געהערט, ווי אַ שטומער האָט דערצעהלט, אַז אַ בלינדער האָט געזעהן ווי אַ קרומער איז געלאָפען"... נאָר איך ווייס פריהער, אַז אינ'ם אַנדערן בריעף וועסט דו מיר געוויס שרייבען, אַז פונ'ם גאָלדענעם געשעפט האָט זיך אויסגעלאָזט אַ בוידעם, עס וועט זיך אָבער געפינען אַ שלאַק מיט אַ נייעם חלום און וועט דיר דערצעהלען, אַז אַ קוה איז געפלויגען איבער'ן דאַך און געלעגט אַיין איי, וועסט דו צעלאָזען די פאָלעס און וועסט ווידער לויפען ווי אַ משוגענער, דו זאָלסט אָבער נעמען אויפ'ן קאָפּ, אַז דו האָסט אין דערהיים אַ ווייב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר מיט קליינע קינדער וואָס קוקען אויף דיר אַרויס ווי אויף משיח'ן, וואָלט זיך דיר ניט גלוסטען אַרומשלעפען זיך איבער פרעמדע הייזער און אַרומטראָגען זיך מיט אַזעלכע נאַרישקייטען, וואָס עס שלאָגט צו דער גאַל הערענדיג! נאָך האָט דיך ניט אָנגעלערנט יעהופּעץ, ברענען זאָל דאָס אויפ'ן פייער, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי

שיינה שיינדיל.

אַ שענע מעשה נאָר אַ קורצע: מאיר משולם'ס געדענקסט דו? האָט ער אַ טאָכטער שפּרינצעל, געוועזן אַ געזונדטע מויד אַיין אַייזערנע, שוין אַפּילו אַ ביסעל אַיין איבערגעוואַכסענע, נאָר זעהר אַ געראָטענע! האָט זיך צו איהר פאַרנאַרט אַ מוכר־ספרים'ניק, וואָס טראָגט אַרום איבער די הייזער מעשה־ביכלעך מיט ראָמאַנסען אויף פּראָקאַט, האָט זיך נעבאַך שפּרינצעל צוגעחאַפּט צו די דאָזיגע מעשה־ביכלעך און ראָמאַנסען ווי צו עפּיס רעכטס און זי האָט זיי דורכגעלייענט, זאָגט מען, אַ שטיקלעך הונדערט און זי איז געוואָרען נישט פאַר מיר געדאַכט, עפּיס אַזוי ווי צעמישט; זי רעדט מיט אַ משונה מאָדנע לשון, אַלץ אַ זעלכע ווערטער, וואָס מע קאָן ניט פאַרשטעהן; זי זאָגט, אַז מע רופט זי ניט שפּרינצעל, נאָר „בערטע", און זי קוקט אַרויס אַלע מינוט, אַלע רגע, אַז אָט אָט קומט עפּיס איינער, וואָס מע רופט איהם „לאָרד", איהר „בעשיצער", און גנבה'ט זי אַרויס דורך אַ פענסטער און פאַרפיהרט זי ערגיץ אין אַלדע שוואַרצע יאָהר אַזש קיין לאָנדאָן, און פון לאָנדאָן קיין סטאַמבול... זאָל נישט קומען אַיין אויסחאַפּעניש אויף די פּוסטע קעפּ, וואָס טראַכטען אויס אַזעלכע ווילדע זאַכען, וואָס נישט געשטויגען, נישט געפלויגען?...

XIX.

(מנחם-מענדיל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה-שיינדיל אין כּתרילעווקע).

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שינה שיינדיל שתחי׳ עכב״ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען מע זאָל האָרכען איינס פונ׳ם אַנדערן נאָר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות—אָמן.

והשנית זיי וויסען אַז מיר האָבען אַ גרויסען גאָט. הער אַ מעשה: אַז איך האָב אָנגעהויבען ווערען אַריינגעהער צו די בראָצקים, בין איך געוואָרען אַ גרויסער חשוב אויף דער בערזע און עס האָבען זיך צו מיר אָנגעהויבען צושאַרען מעקלערס פון דער וועלט מיט טויזענדער געשעפטען: הייזער און אימעניעס און וועלדער און באַהנען און פּאַראַחאָדען און פאַבריקעס אויף מיליאָנען און אַלץ פון בראָצקים וועגען! צווישען די דאָזיגע מעקלערס זענען פאַראַן אַ פּאָר שותּפים, ניט קיין היגע, איינער טראָגט אַ טענדעווערענדע מיט אַ העגנקאָלנער, און דער אַנדערער הייסט מיט אַ משונה מאָדנע נאָמען, וואָס איך שעם זיך דיר איהם אַרויסשרייבען... אָט די צוויי מעקלערס האָבען מיך געפּאַקט איין מאָל בשעת איך בין געגאַנגען פון בראָצקין, און „טענדעווערענדע" האָט זיך אָנגערופען צו מיר בזה הלשון: „הערט זשע אוים, רב מנחם מענדיל וואָס מיר וועלען אייך זאָגען. די מעשה דערפון איז אַזוי: מיר האָבען געהאָרכט, אַז איהר דרעהט זיך דאָרט אַרום די בראָצקים, מהכתיתי, לאָז אייך גאָט העלפען, וואָס האָבען מיר צו אייך?"—אם כן, זאָג איך, וואָס זשע ווילט איהר? „וואָס זאָגט ער, זאָלען מיר וועלען? מיר ווילען דאָס וואָס יעדער מעקלער וויל, מיר ווילען פערדיענען, מיר זענען אויך מעקלערס, מיר האָבען אויך געשעפטען, אַ קשיא אויף אַ מעשה, אַביסעל אין אייער זכות, אַביסעל אין אונזער זכות, טאָמער וועלען מיר עפּיס מאַכען, וועלען מיר מאַכען אינאיינעם, עס וועט זיין „יחלוקו".

זוינציגער פֿאַרדינט אַבי פֿאַרדינען, ווי זאָגט מען: פֿון אַ קריוודע קאָכט מען וועטשערע..." — על כּל פּנים, זאָג איך, צו וואָס טויג אונז לאַנגע דבורים? זאָגט בעסער, וואָס האָט איהר? שעמט זיך ניט. „מיר האָבען, זאָגט ער, געשעפֿטען זעהר אַ סך מיט גאָטס הילף, מיר האָבען קויהלען אין פּאָלטאַווער גובערניע, מיר האָבען אייזען אין קאַניעווער אויעזד, מיר האָבען אַ מיהל אַיין אָפּגעברענטע אין פּערעיאַסלאַוו, מיר האָבען באַשינעס אַזעלכע גאָר נייע, אַ פּינסקער יוד האָט זיי אויסגעטראַכט, היינט האָבען מיר אַ פּריץ, וואָס וויל אויסבייטען אַ וואַלד אויף אַ „גוראַלנע", און אַ יודען האָבען מיר, וואָס וויל קויפֿען אַ גרויס הויז אין יעהופּעץ אָהן געלד, היינט אימעניעס! וועלדער! טאָמער האָט איהר קונים וועלען מיר אייך געבען אימעניעס, אָדער טאָמער האָט איהר אימעניעס וועלען מיר אייך געבען קונים". — ניין, זאָג איך, מיט קיין אימעניעס און וועלדער האַנדעל איך שוין מעהר ניט, איין עק, איך האָב מיך, זאָג איך, מיט אימעניעס שוין אָפּגעבריהט און האָב געגעבען זיך דאָס וואָרט, אַז איך זאָל קיין אימעניעס מיט קיין וועלדער מעהר אין די הענד אַריין ניט נעמען! „עט, מאַכט צו מיר די טענדעווערענדע, אַלץ געשעפֿטען זענען דען גלייך? אָט האָבען מיר איצט אַ אימעניע אויף קאַווקאַז, אַ אימעניע מיט נאַפֿט, דאָס הייסט אַזאַ מין ערד, וואָס עס שפּריצט פֿון דאָרט נאַפֿט, סע שפּריצט און סע שפּריצט און עס הערט גאָר ניט אויף צו שפּריצען; ס'איז גאָר אַ סברא, אַז די ערד קאָן דאָרט אַרויס=וואַרפֿען אַ מיליאָן פּוד נאַפֿט אין איין טאָג!..." — אויב אַזוי, זאָג איך, זענט איהר פֿון מיינע מענשען; אָט דאָס, זאָג איך, איז אַ געשעפֿט; אָט דאָס גיט אַהער! און מיר זענען אַוועק אַלע דריי אין דער „יודישער מאַלאָטשנע" (איך געה שוין מעהר ניט צו סעמאַדעני, ווייל דאָרט טרייבט מען אַרויס, געה איך שוין אין דער „יודישער מאַלאָטשנע", פֿאָרט היימליכער, צווישען יודען, מע קאָן זיצען און רעדען און טהון וואָס מע וויל), און דאָרט האָבען מיר אַרומגערעדט דאָס געשעפֿט און געשלאָסען שותּפֿות, און אַז ס'איז געקומען צום צעשרייבען זיך, האָבען זיי מיר מגלה געווען דעם סוד, אַז ביי דעם געשעפֿט אַרבייטען נאָך עטליכע שותּפֿים: איינער מיט גראָבע ליפּען, דער אַנדערער אַ געלער, ער האַנדעלט מיט זייגערלעך, אַ מורא'דיגער בעל-מגזם, גאָט זאָל שומר ומציל זיין, און איינער מיט אַ רויטע נאָז מיט ווייספּערלעך, אויך אַ ווילדער בעל מגזם, און נאָך איינער, אַיין אַלמן. אַז איך האָב דערהערט אַזוי פֿיעל שותּפֿים, איז דאָס מיר אפילו ניט אַזוי געפֿעלען; „טענדעווערענדע" האָט איבער מיר

אַזוי לאַנג גערעדט און דערצעהלט משלים, אַז איך האָב געמוזט מוסכם ווערען מיר זאָלען זיך אַלע צעשרײַבען אויף פּאַפּיער. געוויינטליך, צווישען שותפים מוזען דאָך זײַן טענות, איטליכער האָט גערדונגען, אַז איהם קומט אַ גרעסערען חלק, גאָט זאָל מיר נאָר מצליח זײַן איך זאָל שוין מיט'ן אַנדערן צד זײַן אַזוי פאַרטיג, ווי איך בין פאַרטיג מיט די מעקלערס, וועט אם ירצה השם זײַן גאָר ניט שלעכט, וואָרום בײַ אָט אַזאַ מין געשעפט ווי אַזוי פאַרדיענט מען ניט חאָטש אַ מיליאָן קאַרבען? עס איז בײַ מיר געבליבען אם ירצה השם בלי נדר, טאָמער ווערד דאָס געשעפט, דינג איך מיר באַלד אַ קאַנטאָרעל אויף ניקאָלאַיעווסקי און איך ווער מיט יאָטס הילף אַ גרויסער מעקלער. מחמת איך בין פאַרנומען און האָב קײַן צײַט ניט, מאַך איך דאָס בקצור; אי"ה אינ'ם אַנדערן בריעף וועל איך דיר אַרויסשרײַבען אַלסדינג באריכות; לעת עתה זאָל גאָט געבען עס זאָל זײַן מיט געזונד און מיט הצלחה. לאָז גריסען די קינדערלעך זאָלען לעבען און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: איך האָב אין זינען געהאַט דיר שרײַבען עפּיס זעהר אַ נייטיגעס. האָב איך פאַרגעסען וואָס. לאָז איך שוין אם ירצה השם אויפ'ן צווייטען מאָל.

הנ"ל.

XX.

(שיינה־שיינדיל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדיל אין יעהופּעץ).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדיל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר אין קורצען, וואָרום איך האָב שוין קיין כח ניט מיט דיר צו רעדען. ס'איז ווי אַיין אַרבעס אין דער וואַנד, ווי זאָגט די מאַמע: שפּיעל דעם חתן וו ינענדיגס, ער האָט זיך זיינס אין זינען"... ביזט טאַקי אַוודאי אַ גרויסער חשוב אין יעהופּעץ, וואָרום דו שטעהסט דאָך ביי בראָצקין ביי דער טהיר, און סע קישעט ביי דיר מיט מיליאָנען, נאָר נאָך אַלעמען זאָלסט דו ניט זיין ביי זיך אַזוי גדול'דיג, די מיליאָנען זענען נאָך לעת עתה ביי בראָצקין, ניט ביי דיר, און עס קען זיך אויסלאָזען, אַז די ערד וואָס שפּריצט מיט שמן זית, זאָל גאָר שפּריצען מיט „מים אחרונים וואַסער" און אַז עס וועט קומען צו עפּיס, וועט זיך אויסלאָזען מיט פּעטש, און וועמען וועט מען פּאַטשען? — דיך! על כן איז מיין עצה, אַז דו זאָלסט זיך באַצייטענס אַרויסחאַפּען פון דאָרטען און קומען אַ היים. זאָלסט פאַרגעסען, וואָס ס'איז געווען ביז אַהער, טאָמער האָב איך דיך אַ ר'אָל אָנגערירט מיט אַ וואָרט, ווי זאָגט די מאַמע: „בעסער אַ פּאַטש פון אַ פריינד איידער אַ קוש פון אַ פיינד", און קלאַפּ אַ טעלעגראַם און קום צו פאָהרען וואָס גיכער און לאָם איך פטור ווערען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק דיין באמת געטרייע פרוי

שיינה שיינדיל.

איך קאָן דיר דערצעהלען אַ נייעס, וואָס ביי אונז האָט זיך

פֿאַרלאָפֿען, עס קלינגט מיט דעם די וועלט! דו קענסט דאָך מאיר מאָטיל משה מאיר'ס, האָט ער אַ טעכטערעל ראַציל, איז דאָס אַ ראַציל פֿון גאָט, אַ גאַנצע „געוואָרענע" אַ „געבילבעטע" מאַמזעל, „שיט מיט פֿראַנצויזיש", „קלאַפּט אויפֿ'ן טאַפּטשאַן", געהט זיך ניט צענויף מיט קיינעם, אַ קלייניגקייט, זי קומט אַרויס אַזש פֿון קצבים, ווי זאָגט די מאַמע: „זכות אָבות איז קיין קאַטאָוועס"... הכּלל, מע רעדט איהר שדוכים פֿון דער וועלט, און זי פֿערעבענדעוועט נאָך, וואָס מע ווייזט איהר, געפֿעלט איהר ניט; זי וויל אַ חתן דוקא מיט אַלע מעלות, ער זאָל זיין אי שען, אי קלוג, אי רייך — דאָס טעלערל פֿונ'ם הימעל! שדכנים האָבען געאַרבייט אויף אַלע כּלים און מע האָט איהר אַראָבגעבראַכט אַ חתן, איין אַנטיק זאָגט מען, אַ קאַרעפּירער אֶתרוג, און דווקא פֿון אַ קליין שטעדטיל פֿון אַוורימש! צונויפגעפֿאָהרען זיך, האָט מען געוויינטליך אַריינגעלאָזט חתן כּלה אין אַ בעזונדער חדר זיי זאָלען זיך אָנקוקען, רופֿט זיך אָן די כּלה צום חתן: וואָס האָרכט מען ביי אייך מכּח דרייפוס'ן?" מאַכט ער צו איהר: מכּח וואָסער דרייפוס'ן?", רופֿט זי זיך אָן צו איהם: „איהר ווייסט ניט וואָסער דרייפוס?" מאַכט ער: „ניין, מיט וואָס האַנדעלט ער?..." איז זי באַלד אַרויסגעלאָפֿען פֿונ'ם חדר און איז געפֿאַלען חלשות, און דער חתן האָט נעבאַך בחרפּה געמוזט אַוועקפֿאָהרען צוריק קיין אַוורימש — אַ מכּה איהם, אַ מכּה איהר, אַ מכּה זיי ביידען! איך בעט דיך מאַך מיך קלאָהר, ביזט דאָך צווישען מענשען, ווער איז אָט דער דרייפוס וואָס עס קאָכט מיט איהם אַזוי די וועלט?

XXI.

(מנחם־מענדיל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדיל אין כתרילעווקע).

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה שיינדיל שתחי׳ עכב״ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ב״ה בקו החיים והשלום, השם יתברך זאָל העלפען מע זאָל תמיד הערכען איינס פונם אַנדערן נור גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אַז מיט בראָצקין האָב איך מיך צעגאַנגען, דאָס הייסט מיר האָבען זיך חלילה נישט געקריעגט, נאָר איך האָב אויפגעהערט געהן אַהין — וואָס איז מיר ב ר אָ צ ק י, אַז איך שפּאַר שוין גאָר אָן צו ר ו י ט ש י ל ד ע ן קיין פ אַ ר י ז ש?! וועסט דו דאָך מסתמא פרעגען, ווי קום איך, מנחם מענדיל, צו רויטשילדען אַזש קיין פּאַריזש? איז דער תירוץ טאַקי ווידער קאַווקאַז און ווידער נאַפט! אַלע נאַפטען וואָס אויף קאַווקאַז זענען זיינע און אַליין זיצט ער אין פּאַריזש. בלייבט דאָך די קשיא, ווי קומט די קאַץ איבערן וואַסער? פאַלט מיר איין אַזאַ מין געדאַנק: פאַרהאַן ביי אונז אויף דער בערזע אַ פויגעל, וואָס ער הייסט ט ו ד ר ו ס, אָט דער ט ו ד ר ו ס איז געווען אַ מאָל גאָר אַ גרויסער „שפּעגעלאַנט" אַ הייסער, אַ פייעריגער שפּעגעלאַנט. אַז דער עולם האָט זיך אָפּגעשאָקעלט מיט די עטליכע גילדען, זענען אַלע גרויסע שפּעגעלאַנטען (און איך אויך בתוכם) געוואָרען מעקלערס, און טודרוס האָט זיך אויעקגעלאָזט קיין פּאַריזש און דרעהט דאָרטען די גרעסטע געשעפטען אויף מיליאָנען! אויף מיין גליק בעדאַרף אַצינד טודרוס זיין היע אין יעהופּעץ, האָב איך מיך נישט געפוילט און בין אַוועקגעלאָפען צו איהם אַהיים און האָב איהם גאַנץ פיין איבערגעגעבען, אַז איך האָב אָנגעשמעקט איין ערטעל אויף קאַווקאַז, וואָס שפּריצט מיט נאַפט, און וועדליג מע הייסט זיך געבען דערפאַר אַ כך געלד, ווייזט אויס, אַז דאָס געשעפט פּאַסט נאָר קיין פּאַריזש. רופט זיך אָן צו מיר טודרוס: „איך האָב אַ קונה!" פרעג

איך: ווער איז דער קונה? מאכט ער: „רויטשילד"!" — איהר קענט זיך זאג איך, מיט רויטשילדען? „צי איך קען זיך, מאכט ער, מיט רויטשילדען? לאמיר דאס, זאגט ער, ביידע פארטאגען, וויפיעל געשעפטען איך האב שוין מיט איהם געמאכט און וויפיעל געלד איך האב ביי איהם פארדיענט!" — האט קיין פאראיבעל ניט, זאג איך, אפשר וואלט איהר זיך מטריח נעווען, זאג איך, אוועקשרייבען צו רויטשילדען קיין פאריזש? „— אוועקשרייבען, מאכט ער, איז קיין קונץ ניט! איך בין טאקי מיט איהם ווי אנדערע צוויי, נאר איינס צום אנדערן געהער זיך נישט אן, מע בעדארף האבען איין אפים מיט א פלאן, אנדערש קאן מען ניט". בקצור, איך בין אוועק צו מיינע שותפים און האב איהם געבראכט פון זיי איין אפים מיט אלע זיבעצעהן זאכען. נו, ווי געפעלט דיר, זוגתי היקרה, ווי אזוי מנחם מענדיל שטעלט צענויף מיט גאט'ס הילף א געשעפט? השם יתברך זאל נור העלפען עס זאל אנקומען די גוטע תשובה פון רויטשילדען, פערשטעהסט דו שוין, וואס פאר א פנים עס וועלען דעמאלט האבען ביי מיר אלע יעהופעצער גרויסע מעקלערס! ס'איז נור שלעכט דערוויילע, וואס סע פעהלט דאס מזומנ'ע דרייערל. זאלסט זעהן, וואס עס טהוט זיך ביי אונז, ווי אזוי די וועלט איז געענגט אין געלד. ממש מע געהט אוים, מע שטארבט נאך א קערבעל! מע קוקט ארוים אלע טאג אויף גרויסע אנזעצען. נאר זארג נישט, זוגתי היקרה, ס'איז אלץ ביז א צייט; פאר אונזער עגמת נפש וועלען מיר אם ירצה השם האבען גרוים נחת, לאז נור אנקומען די גוטע בשורה פון פאריזש, וועל איך מיך שוין אריינהאפען אין קלייט אריין, וועל איך שוין אין זינען האבען אם ירצה השם אי זיך איך אי דיך אי די קינדערלעך אלע זאלען געזונד זיין. און מחמת איך בין פארנומען און האב קיין צייט ניט, מאך איך דאס בקיצור. איה"ש אינ'ם אנדערן בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת עתה לאז גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך און איטליכען בעזונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: וואס דו פרעגסט זיך נאך אויף דרייפוסען, איז דאס זעהר א שענע מעשה. אזוי איז געוועזען די געשיכטע: אין פאריזש איז געוועזען דרייפוס א קאפיטאן, דאס הייסט ס'איז געוועזען א קאפיטאן, וואס האט געהייסען דרייפוס. און עסטערהאזי איז געוועזען א מאיאר, (א מאיאר איז עלטער פון א קאפיטאן, און אפשר, פארקעהרט,

אַ קאַפּיטאַן איז עלטער), איז ער געווען, דאָס הייסט דרייפוס. אַ יוד, און עסטערהאַזי דער מאַיאָר איז אַ כריסט, האָט ער אָנגעשריבען די באָרדעראָ; דאָס הייסט, דער מאַיאָר עסטערהאַזי האָט אָנגעשריבען די באָרדעראָ, און האָט אַרויפגעלעגט די גאַנצע כאָר אויף איהם, אויף דרייפוסען, איז געגאַנגען דרייפוס און האָט זיך געוואָלט פאַרענטפערען, האָט מען איהם געמשפּט, ער זאָל זיצען אייביג אויף איין אינזעל אין מיטען ים איינער אליין פערשפּאַרט, איז געגאַנגען זאָלאַ און האָט געמאַכט אַ געוואַלד, און האָט אויסגעוויזען מיט ראיות, אַז סטייטש ער ווייסט פאַר קלאָהר, אַז ס'איז ניט דרייפוס האָט געשריבען די באָרדעראָ; וואָס האָט איהר צו איהם, ס'איז גאָר דעם מאַיאָרס אַרבייט, עסטערהאַזיס! איז מען געגאַנגען און מע האָט איהם געמשפּט, ער זאָל אויך זיצען, האָט ער זיך מישב געווען, טאַקי זאָלאַ און איז גאָר אַנט־אָפּען, איז געגאַנגען נאָך איינער, פּיקער, אַ פּאָלקאָווניק, און האָט אויך אָנגעהויבען שרייען און ליאַרמען, איז אַרויסגעשפּרונגען מערסי דווקא אַ גענעראַל און נאָך איינער ראָזשע, אויך אַ גענעראַל, און נאָך אַ סך גענעראַלען, און האָבען געזאָגט פאַלשע עדות אויף דרייפוסען, איז געוואָרען אַ געפּילדער צווישען די פראַנצויזלעך, מע זאָל איהם אַראָבברענגען, טאַקי דרייפוסען, האָט מען איהם געבראַכט צו פיהרען קיין רען אויפ'ן משפּט, איז געקומען צו פאָהרען איין אַדוואָקאַט פון פּאַריז, האָט מען איהם געוואָלט שיסען. האָט מען איהם געשאָסען פון הינטען, האָט ער געמאַכט פון אַלע גענעראַלען אַ פּלעדערוויש, און דרייפוסען האָט מען פון דעסטוועגען ווידער אַ מאָל פאַרמשפּט, נאָר מע האָט איהם אָבער באַלד אַרויסגעלאָזט, דאָס הייסט יאָ שולדיג און פאָרט ניט שולדיג — און רוף אונז קנאַקניסעל!..." הייגט פאַרשטעהסט דו שוין די מעשׂה מיט דרייפוסען?

ה נ״ל.

XXII.

(שיינה־שיינדיל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדיל אין יעהופּעץ).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר״ר מנחם־מענדיל נ״י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז דו ביזט ניט ווייט פון א משוגענעם, עס געהט דיר אָב נור איין זאך. — נעמען א שטעקען און לויפען איבער די גאסען; האָסט דו געהערט אביסעל א גדולה: ער שפּריצט מיט גאז, פליהט קיין פּאריזש, ווארפט מיט מיליאָנען! ער גלייבט זיך צו די יעהופּעצער נגידים. זיי האָבען קיין געלד ניט און ער האָט קיין געלד ניט, ווי זאָגט די מאמע „בין איך מיר אויך א בהמה און פּגר אין דער טשערעדע״. געדענק מיין וואָרט, מענדיל, אז מע וועט דיך ברענגען אהיים אָדער אין קייטען, אָדער אין א ליילעך, אזוי ווי דו ביזט ווערטה, בכדי דו זאָלסט געדענקען, אז דו האָסט א ווייב ביז הונדערט און צוואנציג יאָהר, וואָס פערשטעהט מעהר פון דיר, און פאר דיינע מתנות, מענדיל, וואָס דו ווילסט מיר אָנגעמען, דאנק איך דיר זעהר. לאָז זיי גאָט העלפען אזעלכע קונים א סך ווי דו מיט דיינע שותפים די ליגנערס. וואָס פאַרדינען מילי־מיליאסען און פּגר'ען פאר א גראָשען, הלוואי ווייטער ניט ערגער, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק דיין באמת געטרייע פרוי

שיינה שיינדיל.

די מעשה פון דרייפוסען, וואָס דו האָסט מיר באשריבען, זאָל איך אזוי וויסען בייז, ווי איך פערשטעה אפילו איין וואָרט! ווי קומט א יוד

זײַן אַ קאַפּיטאַן און וואָס איז דאָס פאַר אַ מין „באָנדעראָ״, וואָס אײנער לעגט אַרויף אויף דעם אַנדערן? צו וואָס האָט דער זאָלע בעדאַרפט אַנטלויפען און וואָס האָט מען איהם געוואָלט שיסען און פאַר וואָס עפּיס פון הינטען, נישט פון פאָרינט?... ווי זאָגט די מאַמע: „ציעגען זאָלען אַזוי וויסען פון פרעמדע גערטנער, ווי ער ווייסט וואָס סע טהוט זיך מיט איהם״...

XXIII.

(מנחם־מענדיל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדיל אין כתרילעווקע).

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה שיינדיל שתחי׳ עכב״ב.

ראשית בין איך דיר מודיע אז איך בין ב״ה בקו החיים והשלום, השי״ת זאל העלפען מע זאל תמיד הארכען איינס פונ׳ם אנדערן נאר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות—אמן.

והשנית זאי וויסען, אז דאס קאווקאז האט געמעגט אריין אין דער ערד אריין איידער איך האב דאס דערקענט! איך טאר מיך גאר נישט באוויזען אויף דער בערזע; וואס איז די מעשה? די מעשה איז א פשוטע מעשה: נעכטען קום איך ארוים אויף דער בערזע, געהט מיר א קעגען טודרוס און מאכט צו מיר: „הערט נור, רב יוד, וואו איז ערגיץ אייער קאווקאז?" — קאווקאז, זאג איך, איז אויף קאווקאז, וואס איז דען? „איך האב מאכט ער, נאכגעדאכט אויף דער לאנדקארט, וואו געפינט זיך ערגיץ אייער געשעפט, לאזט זיך אוים, אז די שטאדט, וואס איהר האט דארטען אנגערופען, איז א נעכטיגער טאג". וואס הייסט, זאג איך, א נעכטיגער טאג? „אט דאס הייסט, זאגט ער, ס'איז גאר אזא שטאדט נישטא אויף דער וועלט. עפים א נאמען פון דער הגדה... ווי נעמט דאס א יוד, זאגט ער, און לעגט פאר א געשעפט, וואס ניט געשטויגען, ניט געפלויגען? און נאך וועמען? רויטשילדען! איהר ווייסט, זאגט ער, ווער רויטשילד איז?!" — פאר וואס, זאג איך, זאל איך ניט וויסען? איך ווייס זעהר גוט, זאג איך, ווער רויטשילד איז, נאר וואס בין איך, זאג איך, שולדיג? מע האט מיר געזאגט, האב איך אייך געזאגט. און איך האב מיך באלד גענומען לויפען זוכען די „טענדעווערענדע" און האב איהם געפונען אין דער „יודישער מאלאטשנע", דארט וואו אלע יודען זיצען, און האב איהם גענומען אויפ׳ן צימבעל: — זאגט מיר נור, טענדעווערענדע סערדצע, וואו גע-

פֿינט זיך ערגיץ דאָס געשעפֿט אונזערס? „ס'אַ משל, מאַכט ער, דאָס געשעפֿט איז דאָך ביי איך, איהר האָט דאָך דעם קונה!“ — ניין, זאָג איך, ניט דאָס מיין איך, איך מיין דאָס געשעפֿט גופא, וואו שטעקט דאָס ערגיץ, אין וואָסערע מקומות, ווי אַזוי פֿאַהרט מען אַהינצוצו, דורך וואָס פֿאַר אַ שטאָדט? „דאָס, מאַכט ער, ווייס איך גראָד ניט, דאָס בעדאַרף וויסען דער שותף מיינער“. זענען מיר געגאַנגען ביידע זוכען דעם שותף, זאָגט אָבער דער שותף, אַז איהם האָט געזאָגט דער וואָס מיט דער רויטער נאָז, און די רויטע נאָז זאָגט, אַז ער ווייסט ניט פֿון קיין פּותר און פֿון קיין חלום, ער האָט געהאָרכט, זאָגט ער, פֿון יענעם מעקלער, וואָס מיט די גראָבע ליפּען, אַז די טענדע-ווערענדע האָט אַ געשעפֿט אויף קאַווקאַז, נאָר וואו קאַוו-קאַז און וואָס קאַווקאַז — ווייסט ער ניט, ער זאָל אַזוי ניט ווי-סען פֿון קיין שלעכץ! הקצור, מע האָט זיך געוואָלט דערגרונטעווען, פֿון וואַנען שטאַמט דאָס געשעפֿט און ווער האָט דאָס אויפגעגעבען, האָט איינער אָנגעוויזען אויף'ן אַנדערן, דער אויף יענעם און יענער אויף דעם, אַזוי לאַנג אַזוי ברייט ביז ס'איז געבליבען מסתמא, אַז דער גאַנ-צער חיב בין איך; איך האָב שוין אַזאַ גליק, משטיינסגעזאָגט, אַז אומעדום בין איך דאָס כּפּרה-היהנדעל! . הערסט דו, זוגתי היקרה, וואָס איך בין דערגאַנגען? אַ ס'איז נישטאָ קיין מזל, זאָל מען זיך בע-סער באַגראָבען אַ לעבעדיגער! צו וואָס איך זאָל מיך נישט נעמען איז לכתחלה דאַכט זיך אַלסדינג גוט און שען און פֿיין, אָט אָט חאַפּ איך דאָס גליק, אָט אָט איז דאָס ביי מיר אין קעשענע — צום סוף טהוט זיך דאָס רעדיל אַ דרעה איבער, און עס לאָזט זיך אויס אַ נעכטיגער טאָג! ניט באַשערט, אַפּנים, אַז איך זאָל אויפקומען פֿון מעקלעריי, חאַפּען אַ גראָבס און אַנטלויפען! נישט באַשערט, אַז מנחם מענדיל זאָל אויפקומען ווי אַנדערע מעקלערס אין יעהופּעץ! אַלע טראַסקען, נאָר איך איינער שטעה און קוק ווי די וועלט מאַכט געשעפֿטען און פֿאַרדינט געלד און איך דרעה מיך אַרום ווי אַ פֿרעמדער. איך זעה פֿאַר זיך מיליאָנען מיט מיליאָנען, און קאָן זיי נישט חאַפּען... איך בין שטענדיג עפּיס ווי אין דרויסען... אַפּנים, איך האָב מיך נאָך ניט אַרויסגעשלאָגען אויף'ן ריכטיגען וועג? קיין מענש ווייסט ניט, וואו זיין מזל געפֿינט זיך... מע דאַרף עס לאַנג זוכען, און אַז מע זוכט, געפֿינט מען... און מחמת איך בין זעהר דערשלאָגען, מאַך איך דאָס בקיצור. איה"ש אינ'ם אַנדערן בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לאָז גריסען

שווער און שוויגער און שרייב מיר. וואס מאכסט דו עפּיס אין געזונד, און קוש די קינדער זאלען לעבען און געזונד זיין, און שרייב מיר, וואס הערט זיך עפּיס ביי אייך אין כתריליעווקע? —

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: צרות רבים חצי נחמה. אז מע זעהט זיך אָן יענעמס צרות ווערד אַ ביסעל גרינגער אויף דער נשמה אָט נעם למשל דעם אורח וואס שטעהט מיט מיר אין איין חדר. געווען אַמאל אַ פּאָדראַטשיק, זאָגט ער, אַ גביר, אַ בעל הבית פון הייזער און קייטען איינענע, און היינט לאָדט ער זיך מיט „קאַזנאַ", ער האָפּט אויפמאָהנען אַ סך געלד, גאָר אַ סך געלד. נאָר מחמת ער האָט נישט אַ גראָשען ביי דער נשמה האַלט ער זיך אויף לעת עתה ביי מיר. אם ירצה השם, אַז ער וועט אויסלאָדען זיין געלד, וועט ער מיך, זאָגט ער, ניט פערגעסען... און נאָך איינער שטעהט מיט מיר צוזאַמען, נאָך אַ גרעסערער אָרומאַן פון יענעם: ער איז אַ שרייבער. ער שרייבט אין די בלעטער און מאַכט אַ בוך! דערווייל ביז זיין בוך וועט פאַרטיג ווערען האַלט ער זיך אויף מיט אונז אין איינעם און פאַר רחמנות גיט איהם די בעל הבית'טע אַמאָל אַ גלעזעל טיי. און נאָך איינער האַלט זיך אויף ביי אונז אויף דער אכסניא, אַ מין עני ואביון, דער שרייבער איז אַ הונט קעגען איהם! ווער און וואס ער איז וויים איך אַליין ניט: עפּיס אַ שטיקעל אַגענט, אַ שטיקעל שדכן, אַ שטיקעל אַקטיאָר, זינגט ליעדליך און טרייבט אַרוים מייז, — זעהר אַ פרעהליך יודעל, האָט נישט קיין העמד אויפ'ן לייב און געהט אוים ממש פאַר אַ שטיקעל ברויט! הכלל, מע זעהט זיך אָן אַזוי פיעל צרות אויף דער וועלט, אַז מע פאַרגעסט אָן די איינענע!... געדענק זשע, למעה"ש, שרייב מיר פון דיין געזונד און פון די קינדער זאלען געזונד זיין און פון שווער און פון שוויגער און פון איטליכען בעזונדער.

הנ"ל.

XXIV

(שיינה שיינדיל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם מענדיל אין יעהופּעץ).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפו'סם החכם מופלג מוהר"ר מנחם מענדיל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף וויַיטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייַב איך דיר, וואָס האָב איך דיר געזאָגט, דו אָבגעריסענער נאַר? קושען בעדאַרפסט דו דאָך די ווערטער מיַינע, ווי זאָגט די מאַמע: „קוש דעם קאַנטשיק וואָס שמיַיסט דיך!"... האָסט זיך שוין אויסגעהאַנדעלט דאָרטען וואָס טויג מיר גרויס און האָסט זיך צע־נויפגעסקאָמפּאַניעט מיט אַ פיַינער חברה שלעק, פּאָדראַטשיקעס, שלעפּערס, מחברים, לידעלמאַכערס, מיַיזען־טריַיבערס — ניטאָ ווער ס'זאָל לאַכען און געַנוג. אַודאי דאַרף מען זיצען צוליעב דעם אין יעהופּעץ אויף אַנ' אכסניא און טרענצלען קערבלאַך! מיר געפעלט נור וואָס דו ביזט געקומען צום שכל: אַ פּנים, זאָגסט דו, ס'איז דיר ניט באַשערט אויפצוקומען דאָרטען, ווערען אַ מיליאָנשטשיק? ביזט נאָך מסופק מענדיל? איך שרייַ שוין פון לאַנג, אַז דו זאָלסט זיך אַרויסשלאָגען פון קאָפּ די דאָזיגע נאַרישע געדאַנקען, לאָס איך שוין אַזוי זיַין באַוואָהרענט פון אַלדאָס בייז און דו פונ'ם נאַר דיַינעם, ווי דו ביזט באַוואָהרענט פון מיליאָנען! פאַרגעס, מענדיל, אָן די מיליאָנען, פאַרגעס אַז ס'איז גאָר פאַרהאַן ערגיץ אַ בראָצקי אויף דער וועלט, וועט זיַין אַז וואהל צו דיר און צו דיַין נשמה! „קוק ניט וואָס העכער פון דיר, קוק וואָס נידעריגער פון דיר", אַזוי, דאַכט זיך, שטעהט געשריבען אין די ספרים? און זיַי נישט מקנא די יעהופּעצער פיַינע מענשלעך וואָס טראַסקען. לאָזען זיי טרישטשען,

לאָזען זיי ברעכען רוק און לענד, ווי עס ווינשט דיר היינט און אלע מאָל דיין באמת געטרייע פרוי

שיינה שיינדיל.

זאָג מיר נאָר, וואָס האָסט דו זיך עפּיס פּלוצים דערמאַהנט, מיין טהייערער מענדיל, זיך נאָכפּרעגען אויף אונזער בתרילעווקע? און וואָס בין איך דיר עפּיס געוואָרען אַזוי טהייער, וואָס דו זאָרגסט זיך אַזוי פאַר מיין געזונד? אַ פּנים, דו האָסט זיך טאַקי פאָרט פערבענקט נאָך אונז?... ווי זאָגט די מאַמע: „לאָז דאָס קאַלב לויפען, עס וועט זיך אויסהונגערן וועט דאָס אַליין קומען אַהיים"... איך וואַרט אויף אַ דעפּעש פון דיר אז די פאָהרסט. שוין צייט. שוין לאַנג צייט — הלואי זאָל דאָס זיין מיין לעצטער בריעף...

ענדע פון'ם דריטען בוך.

IV.

אַ בְּכָבוֹדֶ׳ע פַּרְנָסָה.

(מְנַחֵם־מֶענְדִיל׳־אַ שְׁרַייבֶּער).

אַ בְּכָבוֹד'ע פַּרְנָסָה.

(מְנַחֵם־מֶענְדִיל — אַ שְׁרַייבֶּער.)

I.

(מנחם־מענדיל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדיל אין כתרילעווקע).

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדיל שתחי'.

ראשית בין איך דיר מודיע אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום, השם יתברך זאל העלפען מע זאל תמיד הערכען איינס פונם אנדערן נאר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אמן.

והשנית הנה זיי וויסען, אז איך האב אוועקגעווארפען אלע געשעפטען, איין עק, אוים בערזע, אוים סעמעדיני, אוים מעקלעריי — ס'איז גאלע שווינדעל מיט חאפעריי מיט בזיונות מיט דער שווארציאהר ווייסט וואס! איך האב שוין היינט א נייע פרנסה, א שפאגעל־נייע פרנסה, א ביסעל א שענערע און א לייטישערע פרנסה — איך בין געווארען למזל א שרייבער איך שרייב! ווערסט דו דאך מסתמא פרעגען, ווי קום איך צו שרייבעריי? — ס'איז מן השמים.

אויב דו געדענקסט פון מיין לעצטען בריעף, האב איך מיך דא אויף דער אבטניא.. וואו איך האלט סטאנציע, באקענט מיט איינעם א שרייבער, וואס שרייבט אויף די גאזעטען, און דערפון מאכי לעבט ער. דהיינו, ווי אזוי? ער זעצט זיך אוועק און שרייבט אן א זאך און שיקט עס אוועק און מע דרוקט עס אפ, און אז מע דרוקט עס אפ, באקומט ער בעצאהלט פון דער שורה, א קאפיקע א שורה, וויפיעל שורות, אזוי פיעל קאפיקעס. האב איך מיך מיישב געווען: גוואלד, רבונו־של־עולם, מיט וואס בין איך

ערגער פון איהם? די גרויסע תורה וואס דא איז! דאכט זיך, איך האב אויך געלערענט אין א חדר, און א האנד צום שרייבען האב איך אשענערע ווי ער, אפשר וואלט איך מיך א פרוב טהון און געבען א שרייב ארײַן אין א יודיש בלאט, וואס קומט מיר דערפאר? קעפען וועט מען דאך מיך ניט! ממה נפשך, יא — יא, נײַן — נײַן! — און גערה און שרייב אוועק א בריעף גלייך אין דער רעדאקציע ארײַן אזוי און אזוי, און איך דערצעהל זיי אויס מײַן גאנצע „בעגראפיע". ווי אזוי איך האב אמאל געקנאקט אויף דער בערזע, אין אדעס און אין יעהופעץ, איבערגעדריגט כל העבודה זרות, געהאנדעלט און געמעקלערט מיט „לאנדאן" און מיט „פאפירלעך" און מיט „יקנה"ז" אין די מיליאנען ארײַן, געוועזען זיבען און זיבעציג מאל אט א נגיד און אט א קבצן, אט א גביר און אט אן אביון. הקצור, איך האב נישט געזשאלעוועט מײַן טרחה און האב זיי ארויסגעשריבען אלסדינג באריכות, אפשר אויף צעהן זײַטלעך. און געבעטען האב איך זיי, זיי זאלען מיר ענטפערען, אויב עס געפעלט זיי מײַן שרייבעניץ, וועל איך זיי שרייבען און שרייבען. קומט מיר נישט אן, מיינסט דו, אין אנדערהאלבען חדשים ארום פון דער רעדאקציע אן ענטפער? זיי שרייבען מיר, אז מײַן שרייבעניץ געפעלט זיי דוקא זעהר גוט און לעגען מיר פאר, איך זאל זיי ארויסשרייבען די אלע מײַנע באשרייבעכצען באריכות; און אויב מײַנע באשרייבעכצען וועלען זײַן גוט באשריבען, וועלען זיי מײַנע באשרייבעכצען מיט פערגעניגען אפדרוקען אויפ'ן בלאט און וועלען מיר בעצאהלען פאר דער שורה, א קאפיקע א שורה, דו פערשטעהסט? וויפיעל שורות, אזוי פיעל קאפיקעס. האב איך באלד גענעבען א חאפ אויף דער פען. וויפיעל, למשל, קאן איך אנשרייבען? צום אלעם מינדעסטענס רעכען איך. אז איך קאן אין א לאנגען זומערדיגען טאג אנשרייבען גוטע טויזענד שורות. מאכט דאס ניט א צעהנערל א טאג? האבען מיר א קיימא לן, הייסט דאס, פון כמעט דרייהונדערט רובעל א חודש. נישקשה פון א זשאלאוואניע, ווי מיינסט דו? און נישט לאנג געטראכט, האב איך מיר געקויפט א פלעשעל טינט מיט א ריז פאפיער און האב מיך אוועקגעזעצט צו דער ארבייט. און מחמת איך האלט סאמע אין רעכטען שרייבען, מאך איך דאס בקצור. איה"ש אין די ווייטערדיגע בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאל גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך זאלען לעבען און שווער און שוויגער און איטליכען בעזונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שבחתי: אַז דער אויבּעו שׂזער וועט העלפען און איך וועט פאַרטיג מיט מײַן בּאַשרײַבּעכץ, דאָס הײסט מיט׳ן נאָמען פונ׳ם באַשרײַבּעכץ, מחמת איך האָב נאָך ניט קײן נאָמען, אַזוי שיק איך עס אַוועק באַלד אַהין אין דער רעדאַקציע, און בּעט מע זאָל דיר אַרויסשיקען אויף דײַן נאָמען קײן כּתרילעווקע עטליכע קערבּלעך עד לחשבון. איך וויל, זוגתי היקרה, אַז דו זאָלסט אויך הנאה האָבּען פון מײַן איצטיגע פּרנסה. ס׳איז אַ בּיסעל לײַטישער פון מעקלערײַ: בּײַ מעקלערײַ הײסט עס „קאַרטאַזש", און בּײַ שרײַבּערײַ רופט מען דאָס גאָנאָראַר... אַ זיס קערבּעל אַט דאָס גאָנאָראַר, אַ גרינגס און אַ בּכּבוד׳יגס...

הנ״ל.

II.

(שיינה שיינדיל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם מענדיל אין יעהופעץ)

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר״ר
מנחם מענדיל נ״י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, מיין ליעבער און מיין באשער־טער, וואס וועט זיין פון דיר? עס נעמט דאך דיך קיין קויל נישט! ניט מיט גוטען, ניט מיט בייזען! שים אין דער וואנד אריין! די מאמע זאל לעבען — איהרע ווערטער מעג מען פערשרייבען: „א קראנקער, זאגט זי, וועט געזונד ווערען, א שכור וועט זיך אויסניכטערן, א שווארצער וועט ווייס ווערן, און א נארר וועט בלייבען א נארר“... און זאג אפשר, אז זי איז אומגערעכט! באַרעכען זיך, וואס דו האסט אפגעטהאן, זינט איך קען דיך פאר א מאן, אז אך און וועה איז מיר, איז דיר נאך קארג, געהסט דו אויף דער עלטער און פארשטעלסט זיך פאר א מארשעליק! א „רייבער“ געווארען און „רייבט“! און סע געפינען זיך נאך אזעלכע נאראנים, וואס זיי צאהלען דערפאר. ווער ווייסט וואס דו קאנסט מיט דיינע בע־שרייבעכצען אנארבייטען חלילה. איך בין שוין א געלערנטע. ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „פאר א געשלאגענעם הונד טאר מען קיין שטעקען ניט ווייזען“... בראש קלויבט ער זיך אוים אלע מאל גרינגע פרנסות, לופטיגע פויגעלעך. גאר ניט. ער וועט זיך זיצען אין יעהופעץ אויף דער סטאנציע און וועט „רייבען“, און איך וועל זיך וואלגערן דא אין כתרי־לעווקע מיט זיינע קינדער און קרענקען אויף דער „פלענציע“! שוין א וואך דריי, אז זי האט זיך אריינגעחאפט צו אונז, די „פלענציע“, און וויל גאר נישט ארוים. אויסגעקויקעלט פון קליין ביז גרוים... און וואס דו ביזט מיר מנדר דאס געלד פון דיינע שרייבעכצען, דאנק איך דיר בע־

צײַטענס. דײַנע יעהופּעצער פּײַנע בּריות מעגען עם פּאַרמאָגען אויף אײין וואַרעמעס, וואָס דו וועסט זיך שוין דאָרטען אָננעמען „גאָלענאַר". דו בּיזט אַלײין אַ ג אָ ל ע־נ אַ ר, דאָס הײסט פון אויבּען בּיז אַראָפּ — נאַרר... און אויבּ דו ווילסט, איך זאָל ניט געהן יונגערהייד פון דער וועלט, און דײַנע קינדער זאָלען חלילה ניט בּלײַבּען קײַן יתומים, זאָלסט דו זיך אַרויסשלאָגען פונ׳ם קאָפּ אַלע דײַנע לופטיגע פּרנסות מיט דײַנע זיסע שרײַבּעכצען און קומען צו פאָהרען אַ מאָל אַהײם, צו דײַן ווײַבּ און קינדער, צו דײַנע שווער און שוויגער, וועסט דו זײַן אַם־ירצה־שם אַ גאַסט, ווי די מאַמע זאָגט: „בּאַדײַ דעם אויוועץ צעוואַלגערן", ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק הײַנט און אַלע מאָל — דײַן בּאמת געטרײַע פרוי

שיינה שיינדיל.

משה דוד דעם קאָלעקטאָר געדענקסט דו צי נײן? האָט ער זיך מישב געווען און האָט שוין לאַנג געוואָרפען אײין אום־חן אויף זײַן ווײַבּעל געוואָלט פּטור ווערען פון איהר, ניט געוואוסט ווי אַזוי: נעמט ער און פאָהרט אַוועק אין אַמעריקאַ, האָט זי איהם געפּאַקט בּײַ דער גרענעץ און געמאַכט אַזאַ שקאַנדאַל, אַז ער וועט דאָס פאַרזאָגען אַ צעהנטען. אַ ליטוואַק קאָן! מײַנע צרות אויף זײַן קאָפּ!

III.

(מנחם־מענדיל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה שיינדיל אין כתרילעווקע).

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה שיינדיל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ב"ה בקו החיים והשלום, השם יתברך זאל העלפען מע זאל תמיד הארכען איינס פונם אנדערן נאר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז עס וועט אם־ירצה־השם זיין רעכט. איך שטעה שוין, דאנקען גאט, אפּגעדרוקט אויפ'ן בלאט גלייך מיט אלע שרייבערס און איך פיהל מיך איצטער עפּיס גאר אנ'אנדער מענש. די ערשטע מינוט, אז איך האב דערזעהן מיין נאמען אויפ'ן בלאט אפּגעדרוקט: מ נ ח ם ־ מ ע נ ד י ל — האבען זיך מיר אזש געשטעלט טרערען אין די אויגען. דו מיינסט מחמת וואס? נור מחמת גוטסקייט, וואס סע געפינען זיך אזעלכע גוטע, פיינע, לייטישע מענשען אויף דער וועלט. איך מיין טאקי די רעדאקציע. על־פּי שכל דארף מען פערשטעהן, אז איך בין מסתמא ביי איהר נישט קיין בן יחיד, ס'איז דא גענוג שרייבערס אהן מיר אויך. פון דעסטוועגען, האט זי זיך ניט געפוילט און האט זיך אוועקגעזעצט און האט איבערגעלייענט מיין בעשרייבעכץ, ווי עס זעהט אויס, פון טאוועל ביז טאוועל, און ענטפערען ענטפערט זי מיר אין בלאט, דאס הייסט, אין ב ר י ע פ ק א ס ט ע ן, אז מיין בעשרייבעכץ איז איהר געפעלען, נאר ס'איז אביסעל צו־לאנג — איז נומער איינס. והשנית, פערלאנגט זי ניט פון מיר, איך זאל איהר אויסטראכטען מעשיות פונ'ם קאפּ, זי וויל נישטמעהר בלתי איך זאל איהר ש י ל ד ע ר ן (אזוי טאקי מיט דעם לשון) דאס לעבען פון דער שטאדט יעהופּעץ מיט אלע איהרע טיפען, די משמעות, אז זי וויל וויסען, וואס ביי אונז אין יעהופּעץ טהוט זיך, ווארום וואס דען איז דער פּשט „טיפען"?... א־יא, אנ־איידילקייט פון א רעדאקציע? קאן מען דאך שוין אזוי גראב ניט זיין און ניט אפּלעגען

אויף מאָרגען, האָב איך אויסגעטהאָן די קאַפּאָטע און איך האָב מיך אַוועק־געזעצט און איך שרייב איהר — שוין דער דריטער טאָג אַז איך שרייב און שרייב, און סע הערט זיך גאָר ניט אויף צו שרייבען! און מחמת איך בין זעהר פערנומען מיט מיין שרייבען און האָב קיין צייט ניט מאַך איך דאָס בקצור; אם ירצה השם אינ׳ם אַנדערן בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדער און שווער און שוויגער און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: איך בעט דיך, שרייב מיר, צי האָסט דו מקבל געוועזען עפּיס מעות פון דער רעדאַקציע, מחמת איך האָב זי געבעטען, אַז זי זאָל דיר שיקען דערווייל, עד לחשבון, עפּיס אַזעלכע עטליכע קערבלעך. ממה־נפשך, אַ רענדעל אַראָפּ, אַ רענדעל אַרויף, מיר וועלען זיך מיט איהר אויסרעכענען.

הנ״ל.

IV.

(שיינה-שיינדיל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם-מענדיל אין יעהופעץ).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם מענדיל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך שפיי שוין מיט בלוט פון דיינע זיסע בריוולעך. ווער איז דאס דארטען אט די יפהפיה דיינע, וואס דו האסט אויסגעטהאן צוליעב איהר די קאפאטע און ביזט געווארען מיט איהר קוצעניו-מוצעניו? לאז זי דיר ברענען אויפ'ן פייער אינאיינעם מיט איהר געלד. איך דארף זי אויף סים-סאט כפרות, ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „שענק מיר ניט דיין האניג און געב מיר ניט דיין ביס"... מאל דיר, דיין רעדאקציע מעג שוין דעמאלט קרענקען, ווען זי וועט מיר שיקען מעות — מיאוס און מאוס זענען מיר שוין געווארען דיינע שרייבעכצען, וואס דו שרייבסט מיר. און אויב אפילו ס'איז מיר שוין באשערט אז מיין מאן זאל זיין א שרייבער, פערשטעה איך ניט, וואס דארף מען צוליעב דעם זיצען אין יעהופעץ? ניטא קיין טינט אין כתרילעווקע? נאר מסתמא מוז דאך דא זיין עפיס א הינטערפיסעל, א שמד-שטיק, ווי זאגט די מאמע: „צעביים דעם עפעל, וועסט דו געפינען א ווארעם"... לכן, בעלי היקר, נעם צענויף דיינע שרייבעכצען און קום צו פאהרען אהיים גאר אהן א שום הירוץ, ווארום איך קאן ניט צוזעהן דעם צער פון די קינדער. זיי פרעגען זיך נאך אלע מאל: ווען קומט דער טאטע? לעג איך זיי אפ פון פסח אויף סוכות און פון סוכות אויף פסח. ווער שמועסט, משה-הערשעלי, מיר זאל זיין וואס פאר א חכם דאס איז, קליגער פונ'ם טאטען, ווי עס

ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק היינט און אַלע מאָל — דיין באמת געטרייע פרוי

שוינה שיינדיל.

וואָס זאָגסט דו אויף מיין ברײַנדלען? זי גט זיך שוין מיט'ן צווײטען מאַן, קיינער ווייסט ניט, איבער וואָס. נאָר בסוד האָט ער מיר בעוויזען אַ האַנד פול מיט בלויע צייכענס. ער איז איהר מוחל, זאָגט ער, דעם נדן מיט איהר צירונג, אבי פטור ווערען פון אַ שלאַק. ווי זאָגט די מאַמע: „בעסער אַ לויט מזל איידער אַ פונט גאָלד". אונזער גאַנצע משפחה האָט נישט קיין גליק צו מאַנען...

ז.

(מנחם-מענדיל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה-שיינדיל אין כתרילעווקע).

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה שיינדיל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערן נאר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אמן.

והשנית הנה זיי וויסען, אז איך האב שוין אויסגעשריבען צוויי פלעשלעך טינט, איך האלט שוין ביי'ם דריטען. א קלייניגקייט — באשרייבען אזא שטאדט ווי יעהופעץ! אנהויבען האב איך אנגעהויבען פון דער אבסניא, דארט וואו איך האלט סטאנציע, און האב זיך גענומען, ראשית חכמה, צו דער בעל-הבית'טע. וועסט דו דאך פרעגען: וואס עפיס צו דער בעל-הבית'טע? ווייל ס'איז ניטא קיין בעל-הבית; זי איז איין אלמנה שוין פון דרייצעהן יאהר. דער מאן איהרער איז געוועזען א סאלדאט, און זי איז געוועזען ביי איהם דאס אנדערע ווייב. גענומען האט זי איהם, זאגט זי, צוליעב דעם. זי זאל מעגען נאכדעם, אינ'ם זכות פון איהר מאן, וואהנען דא אין יעהופעץ, און האט געהאט מיט איהם, זאגט זי, א לעבען אז אך און וועה אויף אלע שונאים, ווארום זי איז געוועזען סך-הכל יונגער פון איהם מיט גוטע צוואנציג יאהר, און זי איז געוועזען, זאגט זי, א בילדפארשוין מיידעלוויי; אלע מאנסבילען, יודען און כריסטען, זענען געוועזען נאך איהר די כפרה... און איצט דארף זי ארויסקוקען, טאמער וועט זיך מנחם-מענדלען פארגלוסטען א מאל עסען א בארשט אדער א שטיקעל פלייש מיט חריין, און דערפון אויסהאלטען א זוהן א גימנאזיסט און א טאכטער א גימנאזיסטקע, וואס טהון טויגען זיי גארנישט, העלפען איהר ניט פון דאנען אהין, און מע קוקט ארויס, אז די מאמע זאל צוטראגען דאס גרייטע גלייך אין מויל, אין דער פריה דאס גלעזעל קאווע אין בעט אריין און שפעטער, געקומען פון דער גימנאזיע, איז נישט געפרעגט, צי ס'איז דא פאר וואס, צי ס'איז ניטא פאר וואס — דער אנבייסען מוז שטעהן אויפ'ן טיש, און טאמער נישט אזוי גיך — איז הימעל עפען זיך. אט אזעלכע קינדער זענען דאס. אנומעלטען האט זיך דאס מיידעל, די גימנאזיסטקע, אין דער פריה צעשריגען, למאי ס'איז ניטא קיין זייף, און איז

אַרײַנגעלאָפען האַלב נאַקעט, מיט׳ן גאַנצען האַלז אין דרויסען, אין שטוּב אַרײַן צו די אורחים, וואָס זענען געזעסען בײַ׳ם טיש און געטרונקען טײַ, און האָט זיך צעלאָזט אויף דער מוטער מיט אַ גוואַלד: „שטאָ זאַ סווינסטווע!" האָבען מיר זיך שוין ניט געקאָנט אײַנהאַלטען און האָבען זי גענומען שטראָפען: סטײַטש, אָט דערויף שטודירט מען אין די גימנאַזיעס? „לאַ־דַי, זאָג איך וואָס די מאַמע דײַנע האָרעוועט אַזוי, פּוצט דיר די שיכלעך בּשעת דו שלאָפסט..." אַזוי רוף איך מיך אָן צו דער טאָכטער און וויל ערשט אָנהויבען זאָגען מוסר, אַז סע פֿאַלט ניט אָן אויף מיר דאָס בּחור׳על: „אַ וואַס קאַקאַיאַ דיעלאָ!"... און האָט מיך גענומען באָדען ווי אַ רעכטער עזות־פּנים! האָט דאָס מיך שוין גוט פאַרדראָסען און איך האָב אַרומגעשריבּען די דאָזיגע אלמנה נעבאַך מיט איהרע שענע קינדער, און איך פאַרהאָף, אַז ס׳וועט זיך אָפּדרוקען, וועט דאָס זײַן דער בעסטער מוסר. די וועלט איז געניג גרויס! ס׳איז פאַרהאַן מסתמא נאָך אַ זעלבע אָרעמע אלמנות און נאָך אַזעלכע קינדער גימנאַזיסטען און גימנאַזיסטקעס, וואָס טהוען זייערע מוטערס צום טוידט...

הײַנט פערשטעהסט דו שוין, זוגתי היקרה, פאַר וואָס מע צאָהלט מיר געלד! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קײַן צײַט ניט מאַך איך דאָס בקצור; אם ירצה השם אין׳ם אַנדערן בריעף וועל איך דיר אַרויסשרײַבּען אַלסדינג באריכות; לעת עתה לאָז גאָט געבּען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדערלעך זאָלען לעבּען און שוויגער איטליכען בעזונדער גאָר פרײַנדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שבחתי: וואָס דו פרעגסט זיך נאָך, ווער איז די רעדאַקציע, האָסט דו, אַ פּנים, ניט פאַרשטאַנען, וואָס דאָס איז. אַ רעדאַקציע איז ניט איין מענש, נאָר עטליכע מענשען, וואָס האָבען זיך צונויפגעלעגט און געבּען אַרויס אַלע אינאַיינעם אַ גאַזעט. די גאַזעט צעשיקט מען אין אַלע שטעדט און מע לייזט פאַר איהר געלד. נאָר אַזוי ווי אַ גאַזעט דאַרף האָבען שטאָף, בעט אונז די רעדאַקציע, אַז מיר זאָלען שרײַבּען, און צאָהלט אונז דערפאַר געלד. טהוען מיר איהר צוליעב, דאָס הײַסט, מיר שרײַבּען, און זי דרוקט. הײַנט פערשטעהסט דו שוין, וואָס דאָס איז פאַר אַ געשעפט?

הנ״ל

VI.

(שיינה־שיינדיל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדיל אין יעהופעץ).

לכבוד בעלי היקר הנגיד החכם מופלג הרבני מוהר״ר מנחם מענדיל נ״י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר אלע זענען גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האב געלייענט דיין בריעף און נישט געגלויבט מיינע אויגען. א בייזער חלום און גענוג. געפונען א נויטיגע זאך צו באשרייבען! אנ'אלמנה האט איהם גאט באשערט מיט קינדער, דער רוח ווייסט וואסערע — און ער לעגט אויף איהר רחמנות און מאכט פון איהר א גאנצען צימעס. ווען איך בין אויף דיין ארט אין יעהופעץ, וואלט איך דאס בחור'על אנדערש באשריבען, און די מויד מיט די נאקעטע פלייצעס וואלט איך צוועקגעזעצט אין קיך, אויף דער פליישיגער באנק, לאז זי שיילען קארטאפליס, ניט איך זאל זיי זאגען מוסר. א מוסר־זאגער געווארען גיין מאן, א בעל־דרש'ער. און מע צאהלט איהם, זאגט ער, דערפאר געלד, ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „פארהאן אלערליי משוגעים אויף דער וועלט"... מיר דאכט, אז איידער אריינקוקען אין פרעמדע טעפ און מישען זיך צו יענעמס קינדער, איז גלייכער עס זאל דארען דער קאפ פאר אייגענע. דו קעהרסט, דאכט זיך, אן דיינע קינדער א טאטע, צי ניין? זאלסט הערען, ווי משה־הערשעלי לערענט שוין קמץ־אלף — מעג דיין יעהופעצער אלמנה מיט דער רעדאקציע אינאיינעם זיין פאר איהם די כפרה. ס'זאל מיר זיין גוט אויפ'ן הארצען, וואלט איך איהם אראפגענומען א פאטאגראפיע מיט די איבעריגע קינדער און וואלט דיר אוועקגעשיקט אהין, זאלסט חאטש זעהן, וועמען דו האסט פערביטען אויף אלמנות מיט רעדאקציעס, מיט צרות און מיט שלעק, ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אלע מאל — דיין באמת געטרייע פרוי

שיינה שיינדיל.

VII.

(מנחם-מענדיל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה-שיינדיל אין כּתריל׳עווקע).

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה שיינדיל שתחי׳ עכב״ב.

ראשית בּין איך דיר מודיע, אַז איך בּין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען מע זאָל האָרכען איינס פונ׳ם אַנדערן נאָר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות—אָמן.

והשנית הנה זיי וויסען, אַז איך בּין שוין מיט דער בעל-הבּית׳טע פאַרטיג און האָב מיך גענומען צו די אורחים פון דער אַכסניא, דאָס הייסט. איך באַשרייב אַלע שלים-מזל׳ען, וואָס שטעהען מיט מיר אויף איין סטאַנציע. איך קאָן מיך בּערימען, אַז ס׳איז מיר, קיין עין-הרע, געראָטען. איין שלים-מזל גרעסער פונ׳ם אַנדערן. נאָר דער גרעסטער פון אַלע איז דער, וואָס מע רופט איהם בּיי אונז „דער מוצלח”. פון איהם איז דאָ אַזוי פיעל צו שרייבען, אַז ס׳וועט ניט קלעקען ניט קיין פּאַפּיער, ניט קיין טינט. אַליין איז דער יונגערמאַן פון זשוואַנעץ, אַנ׳איידעם איז ער געוועזען פריהער אַ לאַדיזשינער און נאָכדעם אַ סאָראָקער, בּאַזעצט האָט ער זיך אין קאַטערינעסלאַוו, און דאָרט איז ער אַרויסגעפאָהרען מיט׳ן ערשטען געשעפט, אָנגעהויבען האַנדלען מיט גאָלד, דאָס הייסט, חברה האָבּען איהם פאַרקויפט עטליכע זעקלעך גאָלד, צוגענומען דאָס גאַנצע בּיסעל מזומנ׳ס, און ס׳האָט זיך אויסגעלאָזט, אַז געהאַנדעלט האָט ער זאַמד. איז איהם געוואָרען שלעכט, האָטש וואַרף זיך אַ לעבעדיגער אין ניעפּער אַריין, האָט ער גענומען דאָס שטעקעל, אַרויס אויף דער בּערזע, צוגעפּיהרט אַ וואַנד מיט אַ וואַנד, געמאַכט עטליכע קערבּלעך און מודיע געוועזען אין די גאַזעטען, אַז ער זוכט אַ געשעפט מיט אַ שותף. ס׳האָט לאַנג ניט געדויערט, האָט זיך אָפּגעזוכט אַ שותף מיט איין אייזענגעשעפט, דאָס הייסט, ער האָט געקויפט מיט׳ן שותף אַ שטיקעל ערד בּיי קריוואָראָג, עפּרות זהב. מע האָט זיי געוואָלט געבען דערפאַר כּמה אַלפים אָפּטרעט-

געלד. האָט ער געזאָגט: אָדער אַ האַלבען מיליאָן, אָדער גאָרניט. איז געוואָרען גאָרניט. האָט ער זיך אַ וואָרף געטהאָן צו ערד־קויהלען, דערטאַפּט אַ אינזשינער אַ דײַטש, דאָס הייסט, אַ יוד וואָס רעדט דײַטש, און האָט געדונגען מיט איהם אַ שאַכטע און דוקא אין גלײַכען געלד, און מע האָט זיך אַוועקגעשטעלט צו דער אַרבייט, גראָבען קויהלען, האָט זיך געטראָפען אַ קוואַל, מע ווייסט ניט פון וואַנען, אַ מבול. האָט מען אַוועקגעשטעלט צוויי מאַשינעס אויף אויספּאָמפּען דאָס וואַסער. אָט פּאָמפּעט מען, אָט קומט אָן נאָך — אַ מעשה אָהן אַ נ'עק. האָט ער אַ שפּײַ געטהאָן אויפ'ן דײַטש און האָט זיך באַקענט מיט אַ יודען, וואָס קויפט צענויף אייער, אָנגעשלאָגענע, ניט קיין פרישע, און מאַכט פון די געלעכלעך עפּים אַ מין זאַך, איך האָב פערגעסען ווי אַזוי מע רופט דאָס. דאַרף זיך טרעפען אויף זײַן גליק, פּלאַצט אַ מאַשינע און דער יוד מאַכט פּליטה און לאָזט איהם איבער איינעם אַליין מיט די צעשפּאָלטענע אייער. האָבען זיי באַקומען אַזאַ ריח, אַז מע האָט איהם געמאַכט אַ פּראָטאָקאָל, האָט ער געמוזט איינמאָל בײַ נאַכט אַרויסשפּרינגען דורך אַ פענסטער און מאַכען אַ ויברח — און לאָז זיך קאַטערינעסלאַוו האַלטען מיט די אייער. אַ ביסעל געלד האָט ער געהאַט, איז ער אַוועק פון דאָרטען קיין קרעמענטשוק און האָט געטראָפען מיט איינעם בשותפות אַ פאַבריקע פון גילזעס. בעדאַרף ער אָנטרעפען אויף אַ שותף, וואָס איז אַ גרויסער ליבהאָבער פון שאַך, און אַזוי ווי ער אַליין איז אויך אַ ליבהאָבער פון שאַך, ער קאָן אַוועקזיצען, זאָגט ער, אַ טאָג מיט אַ נאַכט, ניט עסען, ניט טרינקען, ניט שלאָפען, אַבי שפּילען אין שאַך, האָבען זיי ביידע אַזוי לאַנג געשפּילט אין שאַך, ביז זיי זענען געבליבען בײַ די לעדיגע קעסטלעך אָהן גילזעס. וואו זענען אַהינגעקומען די גילזעס — ווייסט מען ניט. דערווײַל האָט ער דערהערט, אַז איינער איין אַפּטייקער אין אַ קליין שטעדטעל ניט ווײַט פון קרעמענטשוק פערקויפט אויס אַ גאַנצע קראָם מיט פערשידענע סחורות בזיל הזול, טאַקי אַ כשר'ע מציאה. איז ער אַוועק און האָט אָפּגעהאַנדעלט בחצי־חנם דאָס גאַנצע ראַמשעל און האָט זיך גענומען פּאַקעווען די סחורה, און ס'איז איהם געשטאַנען דערבײַ פערדינען אַ מטמון מיט געלד. דאַרף זיך טרעפען אַ נ'אומגליק, אַז צווישען די סחורה זאָל זיך געפינען אַ קעסטעל פּולווער, האָט זיך מיישב געווען דאָס קעסטעל פּולווער, פאָהרענדיג אין וואַגאָן, און טהוט אַ שאָס און צעשיסט דעם וואַגאָן און שיסט אָפּ אַ פוס דעם קאָנדוקטאָר — ער איז קוים אַרויס מיט'ן לעבען. וואָס זאָגסט דו אויף דעם „מוצלח”? ער זאָגט אַליין אויף זיך, אַז ער טהוט אַ קוק אַרײַן אין

טײַך אַרײַן — פגר'ען אױם אַלע פיש. װי דו קוקסט איהם אָן, איז ער צו די צרות נאָך אַ װערטעל־זאָגער אױך. אַלײַן איז דאָס אַ קלײַנטשיקס און אַ ריהרעװדיגס, מיט ברענענדיגע אױגעלעך. דאָס קאַפּעלישעל איז בײַ איהם פעררוקט אַהינטער, די הענד אין די קעשענים און דער מוח אַרבײַט — קאָנבינאַציעס, אָהן אַ שיעור קאָנבינאַציעס! ער זאָגט, אַז ער מוז „נעפרעמעננאָ" זײַן אַ מיליאָנער, אַ ניט — הױבט ער זיך אױף און פאָהרט אַװעק קײַן אַמעריקע. דאָרט האָט ער שױן גאָר קײַן דאגה ניט. מיך רעדט ער צו, איך זאָל מיט איהם אױך פאָהרען קײַן אַמעריקע. ער זאָגט, אַז אַזעלכע מענשען װי מיר װערען אין ערגיץ ניט פאַרפאַלען. נאָר משוגע װעל איך װערען — אַװעקװאַרפען אַזאַ בכבוד'ע פרנסה, װי דאָס שרײַבערײַ, און פאָהרען זוכען גליקען! און מחמת איך בין זעהר פאַרנומען און האָב קײַן צײַט ניט מאַך איך דאָס בקצור; אם ירצה השם אין'ם אַנדערן בריעף װעל איך דיר אַרױסשרײַבען אַלסדינג באריכות. לעת עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך און שװער און שװיגער און איטליכען בעזונדער גאָר פרײַנדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: איך פערשטעה ניט, פאַר װאָס איך האָב ניט קײַן שום ענטפער פון דער רעדאַקציע אױף מײַנע ערשטע אַרבײַט, װאָס איך האָב איהר אַװעקגעשיקט. נישט קײַן ענטפער, נישט קײַן געלד. איך האָב איהר שױן געשריבען דרײַ בריעף. איך רעכען, אם־ירצה־השם, הײַנט — מאָרגען האָבען פון איהר תשובה.

הנ"ל.

VIII.

(שיינה-שיינדיל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם-מענדיל אין יעהופעץ).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר
מנחם-מענדיל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז ווי דו ווערסט נור בעקומען דאס דאזיגע בריוועל, זאלסט דו למען-השם קומען צו פאהרען אהיים, ווארום מיין טאטע נעבאך איז מסוכן קראנק. ס'איז שוין געווען א קאנסיליום פון דאקטוירים, האבען זיי געפונען, אז ער האט, אז אך און וועה, וואסער אין בויך. די וועהטאגען, וואס ער טראגט איבער, איז נישט צוצוזעהן. קאנסט פערשטעהן, אז די מאמע זאל לעבען איז גאר נישט צו דערקענען! מע קאן זאגען, אז זי איז זיך מפקיר צוליעב איהם. זי זאגט: „מיט א שכן אז מע איז אפ דרייסיג יאהר אין איין שטוב איז אויך א רחמנות"... און דו זיצסט דארטען אין דעם שענעם יעהופעץ און בעשרייבסט שלים-מזל'ען, די כפרה זאלען זיי זיין פאר מיין טאטענס יאר-מעלקע, ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אלע מאל — דיין באמת געטרייע פרוי

שיינה שיינדיל

געדענק זשע, למען-השם, באלד ארויספאהרען און קלאפען א דעפעש.

IX.

(מנחם־מענדיל פון יעהופּעץ צו זײַן װײַב שײנה־שײנדיל אין כּתרילעװקע).

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שײנה שײנדיל שתחי׳ עכב״ב.

ראשית בּין איך דיר מודיע, אַז איך בּין ב״ה בקו החיים והשלום, השם יתבּרך זאָל העלפען מע זאָל תמיד האָרכען אײנס פונם אַנדערן נור גוטס מיט בּשורות טובות ישועות ונחמות — אמן.

והשנית הנה זײַ װיסען, אַז דײַן בּריעף איז געװען פאַר מיר װי אַ פּיסטויל אין האַרצען. איך זאָל האָבּען פליגלען, װאָלט איך װי אַן אָדלער געפלויגען צו אײַך קײַן כּתרילעװקע, האָבּ איך אָבּער ניט מיט װאָס צו ריהרען זיך. דער בּעל־הבּית׳טע פון דער אַכסניא בּין איך שולדיג, אַז די האָר זענען ניט מײַנע. אַחוץ װאָס איך האָבּ איהר אָפּגעגעסען דעם קאָפּ, האָבּ איך בּײַ איהר נאָך אַלע מאָל איבּערגעכאַפּט אויף פּאַפּיער און אויף טינט. איך האָבּ אַלץ געמײַנט — אָט־אָט. אַזױ פיעל פּאַפּיער און טינט אויסגעניצט, אַזױ פיעל שענע זאַכען אויסגעטראַכט, אָפּגעשריבּען זיך אַלע פינגער — און די רעדאַקציע זאָל עס מיר אפילו ענטפערען! זי האָט אָנגענומען אַ פול מויל מיט װאַסער און שװײַגט, זעהר ניט שען פון איהר זײַט. ממה־נפשך: געפעלט אײַך ניט מײַן שרײַבּעכץ, דאַרפט איהר מיר שרײַבּען, װעל איך אויפהערען שרײַבּען. יענעמס טרחה איז בּײַ זײַ, אַ פּנים, בּלאָטע. ס׳זאָל זײַן אַן׳אַנדערער אויף מײַן אָרט, װאָלט ער זײַ אויסגעזידעלט אויף אַלע זײַטען. אָדער איך זאָל האָבּען געלד, װאָלט איך זײַ געקלאַפּט אַ דעפּעש: טויט אָדער רויט!... איך בּין גאָר ניט אימשטאַנד דיר איבּערגעבּען דאָס עגמת־נפש מיט דעם האַרצװעהטאָג, מיט דעם אַראָפּפאַלען װאָס מע איז בּײַ זיך, עס לעגט זיך גאָר ניט די פּען אויף צו שרײַבּען מעהר. װאָס דאַרפסט דו אַ סך? איך האָבּ געבּעטען, מע זאָל מיר חאָטש שיקען די גאַזעט אומזיסט, ענטפערט מען מיר אויך נישט. איך זאָל אין דער צײַט געװען האַקען האָלץ, װאָלט איך, דאַכט זיך,

אויך מעהר פערדינט. איך ווייס ניט, ווי אזוי מיט אנדערע שרייבערס — מיט מיר האבען זיי זיך בעגאנגען ערגער ווי מיט'ן לעצטען שבלעצטען. צו די בערג טהו איך מיינע אויגען: מאין יבוא עזרי — אפשר וועט דער אויבערשטער העלפען, ווארום ס'איז באו מים עד נפש, ערגער קאן שוין גאר ניט זיין!... און מחמת איך בין זעהר דערשלאגען מאך איך דאס בקצור; אם ירצה השם אינ'ם אנדערן בריעף וועל איך דיר ארויס־שרייבען אלסדינג באריכות. לעת עתה זאל גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה און זאל צושיקען דעם שווער א רפואה שלמה. גאט זאל העלפען, מע זאל זיך זעהן געזונד אלע מיט די קינדערלעך, נאך וועלכע איך בענק זעהר שטארק, ממש עס געהט מיר אויס דאס חיות

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: דער בריעף ליגט שוין ביי מיר דעם אנדערן טאג, מחמת איך האב ניט אויף קיין מארקע, איך האב איבערגעטראכט די גאנצע צייט, צו וואס נעמט מען זיך, וואס טהוט מען און וואס הויבט מען אן צו טהון? דאכט זיך מיר, ס'איז שוין גאר נישטא אזא פרנסה אויף דער וועלט, וואס איך זאל מיך אויף איהר ניט ווארפען. איין זאך נור האב איך דורכגעלאזט: שדכנות. עס שטעהט ביי אונז אויף דער אכסניא א יוד א שדכן, און וועדליג ער דערצעהלט, איז ער מאסף ממון. און א פרנסה איז דאס אפשר ניט אזא בכבוד'ע ווי שרייבערייי, אבער שענער פון מעקלעריי איז דאס געוויס. דער עיקר, אבי דער אויבערשטער גיט א שטיקעלע הצלחה.

הנ"ל.

X.

(שיינה־שיינדיל פון כּתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדיל אין יעהופּעץ).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר״ר
מנחם־מענדיל נ״י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אַז איך האָב דיר ניט וואָס צו שרייבען. איך האָב געוויזען דיין בריעף דער מאַמען! זאָגט זי, אַז איך בין אַליין שולדיג. „ווי אַזוי מע בעט זיך, זאָגט זי, אַזוי ליגט מען״. זאָלסט געווען, זאָגט זי, מיך לאָזען זיך מיט איהם איבערשרייבען, מיט׳ן שענעם „געניידעם״, וואָלט איך איהם שוין לאַנג, זאָגט זי, אַראָפּגעבראַכט. איך וואָלט זיך ניט געפוילט, זאָגט זי, און וואָלט אַליין זיך דורכגעפאָהרען נאָך איהם. אויף דיין גליק, זאָגט זי, דאַרף דער טאַטע ליגען אויפ׳ן טוידטען בעט און מיר ביידע דאַרפען זיך קוים האַלטען אויף די פיס. דאָס געלד, וואָס איך שיק דיר דאָ, איז מיין מאַמעס — און ווייס איהר גוטסקייט. איך בעט גאָט! אַז מעהר זאָל איך פון דיר שוין קיין בריוועלעך ניט האָבען, און ווי־נאָר דו וועסט אַרויספאָהרען פון יעהופּעץ, אַזוי זאָל זיך עפענען די ערד און איינגעזונקען זאָל ווערען די דאָזיגע שטאָדט אַזוי ווי סדום מיט אַלע איהרע גאָלדענע געשעפטען, גליקען, מעקלערס, שדכנים, אַכסניות, בעלי־בית׳טעס, רעדאַקציעס, ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אַלע מאָל — דיין באמת געטרייע פרוי

שיינה שיינדיל.

ענדע פונ׳ם פיערטען בוך.

V.

עס פידעלט נישט

(מנחם־מענדיל־א שדכן).

עס פידערט ניִשט.

(מנחם־מענדיל—א שדכן).

(מנחם־מענדיל פון וועג צו זיין ווייב שיינה־שיינדיל אין כתרילעווקע).

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדיל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום, השם יתברך זאל העלפען מע זאל תמיד הערכען איינס פונם אנדערן נאר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אמן

והשנית הנה זיי וויסען, אז עס פידעלט ניִשט, עס געהט ניִשט, האטש צעריים זיך. תיכף ומיד ווי איך האב מקבל געוועזן פון דיר די צוגעשיקטע עטליכע קערבלעך, האב איך זיך קודם צעצאהלט אויף דער סטאנציע און האב מיך באלד אנגעהויבען פאקעווען אין וועג אריין. וואס דארפסט דו מעהר, איך בין שוין אפילו געזעסען אין וואגאן. גענומען א בילעט ביז חוואסטעוו, און פון חוואסטעוו האב איך גערעכענט פאהרען גלייך אהיים, קיין כתרילעווקע הייסט עס. האבען מיר דאך אבער א שטארקען גאט, ווייסט דו הערען, וואס ער טהוט אפ. אנומעלטען האב איך דיר געהאט געשריבען, אז אויף דער אכסניא, דארט וואו איך האב געהאלטען סטאנציע. האט זיך געפונען א יוד א שדכן, לייבע לעבעדסקי הייסט ער, וואס באריהמט זיך, אז ער טראגט ארום ביי זיך אין בוזעם די גאנצע וועלט און פערדיענט שטיקער געלד. דערווייל האט ער בע־דארפט אפפאהרען אויף א פאר טעג מכח א גרויסען שידוך; ער האט בא־קומען, זאגט ער, א „סטראטשנע דעפעש", ער זאל ניט מעדליִוועו, האט ער איבערגעלאזט דאס גאנצע פעקעל זיינס ביי דער בעל־הבית'טע! גע־

בעטען זי זאל עס בעהאלטען ביז ער וועט קומען צוריק פונ'ם שידוך, וועט ער זיך שוין צערעכענען, און אזוי ווי דו זעהסט איהם, אזוי האבען מיר איהם געזעהן. פאר'ן אוועקפאהר מאכט צו מיר די בעל־הבית'טע: „איהר פאהרט דאך אויף יענער ליניע, נאט אייך דעם שדכן'ס פעקעל, טאמער וועט איהר זיך באגעגענען ערגיץ מיט'ן שלים־מזל מיט דעם לעבעלסקי'ן, וועט איהר איהם אפגעבען זיינע שפארגאלען". זאג איך: „וואס דארף איך פרעמדע פעקלעך?" זאגט זי: „האט קיין מורא ניט; ס'איז ניט קיין געלד, ס'איז פאפירען, שמות", כך הוה, שוין זיצענדיג אין וואגאן, בינד איך אויף דאס פעקעל אויף א טשיקאוועסט און טהו א קוק אריין — א גאנצער אוצר: בריעף פון שדכנים, רשימות פון מחותנים, און גלאט כתבים. צווישען די כתבים — א לאנג צעטעל אויף לשון־קודש פון חתנים און כלות, אויסגערעכענט נאכ'ן אלף־בית; איך געב דאס דיר איבער אות באות:

אוורי"ץ — חוה בת הגביר רב לוי טאנקינאג... גרויסיר מיוחס... אשתו מרים גיטיל... גם בן מיוחסת... הויכי וואוקס... קראסאוויצה... ד' אלפים... רוצה גיקאנציטין...

באלטי — פייטעל בן הגביר יוסף היטילמאכיר... משכיל... ציניסט... גיקאנציט בוכהאלטירי... מפריזעוו אסלאבאדיט... דאווינט אלע טאג... וויל מעות...

גלובוו — יעפים באלאסני... אפטייקיר גלוח... האט ליב יודין... מלוה ברבית... רוצה ברענעטקה...

דובנא — לאה בת הגביר רב מאיר קארזיק... משפחה... קורצי וואוקס... רויטי האר... מדברת פראנצויז... יכול ליתן מעות...

הייסין — ליפע בראש... שוואגיר של איצי קויסין... בעל יועץ בסאכירני זאוואד של רב זלמן ראדימישליר... בן יחיד... והנער יפת תואר... ממזר אויגין... רוצה שמאליץ־גרוב...

ווינעצע — חיים העכט... בחור מנגן על הבערזי... פארט בפאיטאנדיל... גרויסיר פארדיניר... שוה 10 אלפים...

זיטאמער — הנגיד שלמה זלמן טאראטייקי... ב' בתולות... קראסאוויצות פרימע... הקטנה מעט גישטופילט... פיאנע דייץ פראנצויז... רוצה גישטודירטי... דעפלאם לאו דוקא...

חמעלניק — הנגידה בתי' פלעקיל... אלמנה וואכירניצה... חכמה נפלאה... רוצה למרז... מעג זיין בלא מעות...

טאלני — הרבני רב אברעֶמעֶלי פייִנציִק... אלמן... חסיד בעל תנ"ך... זוכט אַלמנה עם גיִשעֶפט...

יאמפעלי — משה ניִסיִל קיִמבאַק... נגיד חדש... אשתו מרת בייִלה לאה... ווילין אַ שיִדוך כלות הנפש... וויִפיִל דעֶר צד שכנגדו גיִט מתחייב צו געֶביִן ב' פעמים... רח"ש לשדכנים תיכף ומיד בשעת טעֶליִר ברעֶכיִן... מתנה להשדכן עֶקסטריִ מצד המחותנתטי...

בתרילעווקע — רב נתן קורח... גביר ממון קורח... דבר אחר גדול... בן משכיל יוסף יצחק... קעֶניר חריף... טאָרגעֶניִוו ודאַרוועֶן... שטיִליִר וואָריִם... מבקש אַנ'אָריִמיִ יתומהליִ... קראַסאַוויִצה שבקראַסאַוויִצה... ניִט חולה לשלוח על הוצאות... נותן בציִמביל הולך בטעֶנציִל...

ליפאוויץ — בן הגביר לייִבוש קאַפּאָטיִ... פּאַרברעֶנטיִר חסיד... נותן אַקוּזאַמיִן על 8 קלאַסיִן... יושב באַדעֶם... שפּיִלט על הפּיִדיִל ויכול לשון קודש... קראַסאַוויִץ...

מעזביש — רב שמשון שעֶפּסיִל שיִמעֶליִש... אלמן... האָט ב' בתולות עם ג' אלפים... רק מוז קודם אַלייִן חתונה האָביִן... וויִל גם כן בתולה...

נעמערעוו — סמיִציִק... בעֶרנאַרט מאָסעֶיוויִץ... פון דיִ אָמתיִ סמיִציִקעֶם... גרוש סאַמעֶסטאָיאַטעֶלניִ... שפּיִליִר מתמיד בפּריִוויִראַנץ... תקיף אצל נאַצאַלסטוויִ... מן היושר בתולה עם ה' אלפים אָדיִר גרושה עם 10 אלפים...

סמילע — פּעֶריִליִ דאַמה... גרושה עם 10 אלפים... דאַרף אַ משכיל קאָמעֶסניִר...

ענאַטעווקע — הבעל הבית רב מעֶנדיִ לאָפּיִטעֶ... זקן אַריִביִר שבעים... רק האַלט זעֶך קרעֶפקיִ... מקבר גיִוועֶן ג' נשים... וויִל בתולה...

פרילוק — הגומעֶנאַזיִסט פרייַטיִג... בן הגביר מיִכל פרייַטיִג... טראָגט היִטיִל בבית... שרייַבט ניִט בשבת... וויִל כ' אלפים לא פחות פרוטה... כנגד חצי...

צאריצען — רשימה מן גביר אלמן פּיִשיִר... יושב באַסטרעֶכאַן... צוגעֶזאָגט ב' וויִגרעֶזניִ ביִלעֶטיִן פּעֶרוועֶ זאַיאָם... חוץ רח"ש... צריך לכתוב עוד א' בריִוועֶל. בקשתי לשלוח כ"ה רו"כ אויף הוצאות... לכה"פ מאַרקעֶס...

קרימענצוק — משכיל וציִניִסט סכנת נפשות... מאה קאַ־

מיסים... חכם... חריף בשאַך... ש"ס בעל פּה... קעניר ובעל דברן... ווערטיל־זאָגיר אש להבה... כתבא רבה... שמעתי אַז ער האָט שוין חתונה גיהאַט...

ראַדימישל — אייניקיל של רב נפתלי ראַדימישליר... שייך לסאַדיגערי... סאַכירני זאַוואָד... גילדיני פאָן... חצי חסיד חצי דייטש... קורצי פּאה ולאַנגליכי קאַפּאָטי... קעניר בשפּראַך וקלאָר יורה דעה... יש לו פּעטיר מיליאָנציק וואַצאָטני קוויטאַנצי... זוכט קראַסאַוויצה משפּחה יחוס ר' אלפים פּאָרטיפּיאַן אָרינטליך פראַנצויז פּאַריק טאַנצין לעכטבענצין באַרעשני בלא קאַוואַלירין...

שפּאלי — הגביר המפורסם אליה מצערנאָביל... יושב ביהופּיץ... מעקליר של צוקיר ואימעניות... בשותפות עם הגביר המפורסם באַבישקע... בת יחידה... פּערלאַנגט טעליריל מן השמים... קעניר יותר מדאָקטער... באַוואָרינט מפּריזעוו... שיין כמו יוסף הצדיק... וקלוג כמו שלמה המלך... זינגין ושפּילין על כל הכלים... משפּחה בלא פלעק... מעות אָהן אַ שיעור... עם כל המעלות... כמעט בראָצקע... דפקתי דעפּעש לראַדימישל...

תאמאשפּאל — ה' בתולות... ג' קראַסאַוויצות וב' פּאַס־קודניצות... און אַלימען אָדיר אַ דאָקטער עם גאַבינעט ומעבל אָדיר אַנאַדוויקאַט עם פּראַקטיקי ביהופּיץ... כתבתי כמה בריוולאַך...

זיץ איך מיר אַזוי אין וואַגאָן, מיט'ן שדכנ'ס פּעקעל הייסט עס, און לייען נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל דאָס דאָזיגע לשון־קודש'דיגע צעטעל פון חתנים און כלות און טראַכט מיר: רבונו של עולם! וויפיעל פּרנסות דער אויבערשטער האָט בעשאַפען אויף דער וועלט פון זיינע יודען'ס וועגען! אָט, אַ שטייגער, דאָס שדכנות. וואָס קאָן זיין, דאַכט מיר, פיינער און לייטישער, בעסער און גרינגער דערפון? וואָס איז דאָ פאַרהאַן וואָס צו טהון? מע בעדאַרף נור האָבען אַ קלעפּקע אין קאָפּ און קאָנען אויסמאַר־קירען מיט'ן שכל, ווער צו וועמען סע פּאַסט, למשל: אַווריטש האָט אַ מיידעל אַ קראַסאַוויצע מיט פיער טויזענד, וואָס וויל אַ געקאָנטשעטען, האָט באַלטא אַ ציוניסט אַ משכיל, וואָס האָט געקאָנטשעט בוכהאַלטעריע און וויל געלד — איז דאָך דאָס אָנגעמאָסטען! אָדער לאָמיר נעמען טאַלנע: זיצט אַ יוד אַן'אַלמן, וואָס זוכט אַן'אַלמנה מיט אַ געשעפט — פאַר וואָס זאָל ער זיך ניט מטריח זיין קיין חמעלניק, צו דער אלמנה בתיה פלעקעל,

וואָס זוכט אַן׳אַלמן אָהן געלד, אַבי אַ למדן? הערסט דו, זוגתי היקרה, מע דאַרף נור קאָנען מאַכען קאָמבינאַציעס. ווען איך זאָל געווען געבוירען ווערען אַ שדכן, וואָלט איך אַוועקגעשטעלט דאָס געשעפֿט גאָר אַנדערש. איך וואָלט זיך אויפגעשריבען מיט אַלע שדכנים פֿון דער גאַנצער וועלט, צונויפגענומען אַלע זייערע רשימות און וואָלט זיך אַוועקגעזעצט צונויפפֿאָרען, פֿריהער אויף פּאַפּיער, געוויינטליך, דעם חתן מיט דער כּלה, די כּלה מיט דעם חתן, און אין יעדער שטאָדט וואָלט איך מיר געהאַט אַ שותּף, וויפֿיעל שטעדט, אַזוי פֿיעל שותּפים. ממה־נפשך, וויפֿיעל ס׳וועט זיין, וועט מען זיך טיילען, חצי שלי וחצי שלך. עס וואָלט זיך אפשר געלוינט עפֿענען אַ קאַנטאָר אין יעהופּעץ אָדער אין אַדעס, האַלטען מענשען, זיי זאָלען זיצען שטענדיג און שרייבען בריוולעך און קלאַפּען דעפּעשען — און איך אַליין טהו גאָר ניט, נאָר איך זיץ מיר און פּאַר און מאַך קאָמבינאַציעס!

אָט אַזעלכע מחשבות, פֿאַנטאַזיעס, קאָמבינאַציעס פֿליהען ביי מיר אין קאָפּ, טראָגט אָן דער גוטער יאָהר צו מיר אין וואַגאָן אַריין אַ נפש אַ בּעוואַכסענעם מיט האָר פֿון אויבען ביז אַראָפּ, שלעפּט מיט זיך אַ זאַק און סאַפּעט ווי אַ גאַנז און רופֿט זיך אָן צו מיר מיט אַ מאָרגע בּנעימות׳דיג לשון, גאָר ניט ווי געוויינטליך: „יונגערמאַן, זאָגט ער, אפשר וואָלט געווען אַ סברא, איהר זאָלט זיך מיט אייער עלטער מטריח זיין, זאָגט ער, אַ רוק טהון זיך בשעת הדחק אַ ביסעלע אַראָפּ, בּכדי, זאָגט ער, אַז אַזאַ יוד ווי איך, למשל, זאָל האָבען די זכיה בּאַזעצען זיך אויף אַ רגע מיט אייך בּהרחבה אין שכנות?“ — „פֿאַר וואָס ניט? אָך, מיט׳ן גרעסטען כּבוד!“ — אַזוי זאָג איך צו איהם און נעם און מאַך איהם אַנ׳אָרט און טהו איהם אַ פֿרעג גלאַט אַזוי, פֿון יוצא וועגען: „פֿון וואַנעט איז אַ יוד?“ — „מאַין בּאתי, הייסט עס? פֿון קאָרעץ — ענטפֿערט ער מיר — מיין נאָמען איז אָשר, און רופֿען רופֿט מען מיך רב אָשר שדכן. איך בין שוין פּאַוואָלינקע, זאָגט ער, ווי איהר קוקט מיך אָן, מיט׳ן אויבערשטענס הילף, כּמעט פֿערציג יאָהר אַ שדכן“. — „אַזוי?“ — זאָג איך — זענט איהר, הייסט עס, אויך אַ שדכן?“ — „על כּן, דאַרפֿען מיר, זאָגט ער, לערנען דעם פּשט, אַז איהר זענט מסתּמא אַודאי אַ שדכן, הייסט דאָס — אָחינו אַתּה, קומט דאָך אייך, זאָגט ער, על־פּי־דין שלום עליכם!“ — אַזוי מאַכט צו מיר דער דאָזיגער שדכן און רוקט מיר אַריין אַ מגושמ־דיגע ווייכע האָריגע האַנד און טהוט מיך אַ פֿרעג, אַ פּנים, אויך פֿון יוצא וועגען: „מה שמכם?“ — זאָג איך: „מנחם־מענדיל“... „אַ קענטיבער

נאָמען, מאַכט ער צו מיר, ערגיץ האָב איך געהערט, נאָר איך ווייס ניט וואו. הערט זשע, זאָגט ער, אויס, רב מנחם־מענדיל, וואָס איך וועל אײַך זאָגען. ווײַבאַלד, זאָגט ער, אַז דער צער פון טראָגען איז יאָ אַזוי גרויס, דאָס הייסט, אַז דער אויבערשטער, זאָגט ער, האָט אַזוי געפֿירט מיט זײַן השגחה עליונה, אַז מיר, צוויי שדכנים, זאָגט ער, זאָלען זיך מזדמן זײַן לפונדק אחד, וואָלט אפשר, זאָגט ער, געווען אַ סברא, אַז מיר זאָלען טאַקי אָט־אָ־דאָ־אָ, פֿאָרענדיג מיט אײַך אין איין וואַגאָן, עפּיס מתקן זײַן?"... „דהיינו, זאָג איך, וואָס זאָלען מיר מתקן זײַן?"... „אפשר האָט איהר, זאָגט ער, אַ בעלן אויף גוטען ווײַן אין אַ שלעכטער כלי?"... „דהיינו, זאָג איך, וואָס ווערט בײַ אײַך אָנגערופען גוטער ווײַן אין אַ שלעכטער כלי?"... „לאָזט אײַך דינען, זאָגט ער, תיכף ומיד וועל איך אײַך מסביר זײַן, וועט אײַך דער פסוק ווערען רעכט אַרום און אַרום. נאָר וואָס דענן? איהר דאַרפט צולעגען קאָפּ. איך האָב, זאָגט ער, אין יאַרמעלינעץ אַ שטיקעל סחורה מן המובחר, אָבער טאַקי פון די אַנטיקען, רב איציקעל טאַשראַץ הייסט ער. מילא יחוס — איז אָפּגערעדט. מע קאָן זאָגען, זאָגט ער, אײַנגעטונקען אין יחוס. וואָרום אַ חוץ וואָס ער איז אַליין, זאָגט ער, אַ גרויסער מיוחס, איז זי נאָך אַ גרעסערע מיוחסת פון איהם. דער חסרון, זאָגט ער, איז אָבער, וואָס ער הייסט זיך פֿאַר זײַן יחוס משלם זײַן מיט מעות מזומנים. וויפֿיעל ער גיט, וויל ער, אַז דער צד שכנגדו זאָל געבען צוויי מאָל אַזוי פֿיעל"... „שאַט, זאָג איך, מיר דאַכט, אַז ס'איז פֿאַרהאַן פונקט דער אַרטיקעל, וואָס איהר דאַרפט". און איך טהו מיך אַ נעם צו מײַן פּעקעל, שלעפּ אַרויס דעם ספר־הזכרונות פון מײַן שדכן לייבע לעבעלסקי און מיש אויף יאַמפּעלי און טהו איהם אַ ווײַז: „אָט איז ער, זאָג איך, אָט דער, וואָס איהר זוכט איהם. לייענט, וועט איהר זעהן: משה ניסעל קימבאַק, נגיד חדש — אַן אויפגעקומענער נגיד הייסט עס; וויל אַ שידוך כלות הנפש — דאָס הייסט, ער געהט אויס; און וויפֿיעל דער צד שכנגדו גיט, איז ער זיך מתחייב געבען ב' פּעמים — צוויי מאָל אַזוי פֿיעל הייסט עס. פונקט דאָס, וואָס איהר דאַרפט?...

דערהערט אַזעלכע דבורים און דערזעהן בײַ מיר, אַז אָט דער משה־ניסעל קימבאַק זאָגט נאָך צו רח"ש לשדכנים תיכף ומיד בשעת טעלער־ברעכען, און אַ חוץ אַ מתנה עקסטרע פון דער מחותנת'טע, — טהוט זיך מײַן רב אָשר אַ הויב אויף פֿונ'ם אָרט, נעמט מיך אָן בײַ דער האַנד און מאַכט צו מיר „מזל טוב. רב מנחם־מענדיל, מיר האָבען גע־

מאכט א געשעפט. איך האב געזעהן, זאגט ער, ביי אייך אין קוישעל, אויב איך בין מיך נישט טועה, אייער־קיכלעך. טיי און צוקער ושאר ירקות, וואלט אפשר ניט געשאדט, זאגט ער, מיר זאלען דערווייל מאכען בזונות, און אם־ירצה־שם, אז מיר וועלען קומען בשלום קיין חוואסטעוו, וועט איהר זיך מטריח זיין מחילה נאך היים וואסער, איך האב געזעהן, זאגט ער, ביי אייך א טשייניק, וועלען מיר טרינקען צו גלעזלעך ווארעמס. און מסתמא, זאגט ער, וועלען מיר קריגען אויף דער סטאנציע א ביסעל יי״ש אויך, זיעבען און פופציג גראדאווער, וועלען מיר שוין אין איינוועגס, זאגט ער, טרינקען לחיים פאר מיין יארמעלינעצער מיוחס מיט אייער יאמפעלער אויפגעקומענעם נגיד, וואס חלש'ט א שידוך, און לאז זיין, זאגט ער, אין א גוטער שעה, אין א מזל'דיגער". „אמן, זאג איך, פון אייער מויל אין גאט'ס אויערן. נישט אזוי גיך אבער טהוט זיך עס, זאג איך, ווי סע רעדט זיך"... שלאגט ער מיר איבער די רעד, דער שדכן הייסט עס: „לאזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדיל, זאגט ער, איהר ווייסט ניט מיט וועמען איהר האנדעלט. איהר האט צו טהון נישט מיט קיין יינגעלע. איהר רעדט, זאגט ער, מיט א וועלט־שדכן, וואס מע רופט איהם רב אשר און וואס האט ניט אזוי פיעל האר אין קאפ, וויפיעל שירוכים ער האט שוין בעזרת השם יתברך אויסגעפיהרט. לאמיר ביידע, זאגט ער, פערמאגען די מאות, וויפיעל פאר־פאלק עס האבען זיך שוין ביי מיר אפגעג'גט און נאך א מאל חתונה געהאט און ווידער גע'גט זיך... איך, זאגט ער, אז איך טהו א קוק א רשימה, טאפ איך באלד אן, צי ס'וועט הולכ'ען צי ניין. אייער משה־ניסעל, זאגט ער, געפעלט מיר, דארף זיין מיט א סרחה, ווארום לאמיר קארשט פערשטעהן, זאגט ער, וואס איז ער אזוי להוט נאך א שידוך און וואס ברענגט אזוי די מחותנת'טע און זאגט אזש צו מתנות להשדכן? די משמעות, זאגט ער, אז דארט ליגט א ווארעם. א ווערעמדיגער עפעל הייסט עס"... „וואס זשע, זאג איך, איז די עצה?" — „די עצה, זאגט ער, איז דא א פשוט'ע עצה: מיר ביידע דארפען טאקי באלד צעשיידען זיך, זאגט ער, אין צוויי בעזונדערע דרכים, איך, זאגט ער, קיין יארמעלינעץ, צו מיין מיוחס רב איציקעל טאשראץ, און איהר קיין יאמפעלי, צו אייער משה־ניסעל קימבאק. נאר וואס דענן? מיר ביידע, זאגט ער, דארפען ארבייטען אויף אלע כלים. איהר מצדכם ו'עט זיך דארפען משתדל זיין, אז אט דער ווערעמדיגער עפעל זאל נתנ'ען וואס מעהר, און איך מצדי, זאגט ער, וועל מן הסתם צוהארעווען, אז מיין טאשראץ זאל טאקי געבען כנגד די גאנצע

העלפט, ווי ער האָט מיר מבטיח געווען, וואָרום אַ קשיא, זאָגט ער, אויף אַ יודען, וואָס האַנדעלט מיט יחוס?"

ווי דו זעהסט, זוגתי היקרה, האָט זיך עס אָנגעהויבען כלומר'שט מיט אַ שפּאַס, אויף קאַטאָוועס הייסט עס, און אויסלאָזען האָט זיך עס אויסגעלאָזט טאַקי אויף דער רעכטער אמת, וואָרום ביז וואָס־ווען — זענען מיר געקומען קיין חוואַסטעוו. געקומען קיין חוואַסטעוו, האָבען מיר קודם גע־טרונקען טיי, פּיינטשיק פּערביסען און גענומען שמועסען עסק גאַנץ ערנסט. איז מיר אַפילו תחילת געווען פריקרע די גאַנצע מעשה: וואָס פאַר אַ שדכן בין איך? און וואָס פאַר אַ מחותן בין איך מיט פרעמדע רשימות? וואָרום אַז מע וויל, הייסט דאָך דאָס גזילה! עלעהיי יענער האָט פערלאָרען אַ טייסטער מיט געלד און איך האָב איהם אויפגעהויבען. נאָר אַז מע וויל דאָס אייגענע צוריק — מה רעש? ממה־נפשך, וועט זיך אויספיקען, איז יחלוקו! איך בין דאָך נישט קיין פעלד־גזלן, וואָס איך זאָל פערלאַנגען פרעמדס. הקיצור, ס'איז ביי מיר געוואָרען רעכט פון אַלע זייטען און ס'איז געבליבען, אַז מיר לאָזען זיך ביידע אין וועג אַריין, ער קיין יאַרמעלי־נעץ. איך קיין יאַמפּעלי. אָבגעשמועסט האָבען מיר אַזוי: אַז איך וועל קומען אויפ'ן אָרט, זאָל איך קודם חוקר ודורש זיין, וואָס איז די מעשה, וואָס אַט דער משה־ניסעל קימבאַק יאָגט זיך אַזוי אַ שידוך טהון, און אַז איך וועל בעטראַכטען די שטוב און דאָס קרן וועט מיר געפעלען, זאָל איך איהם קלאַפּען אַ דעפּעש קיין יאַרמעלינעץ כך וכך, וועט ער מיר צוריק קלאַפּען אַ דעפּעש כך וכך, וועט מען זיך צענויפפאָהרען מסתמא קיין זשמערינקע אָנקוקען זיך, און אויב ס'איז אַ זווג, וועט זיין אַ שידוך. „דער עיקר, זאָגט ער מיר, דאַרפט איהר זעהן, רב מנחם־מענדיל, ניט זשאַלעווען קיין הוצאות, קלאַפּען דעפּעשען, וואָרום ביי אַ שידוך, זאָגט ער, איז דער עיקר דעפּעשען... אַ מחותן, זאָגט ער, אַז ער דערזעהט אַ דעפּעש, חאַפּט איהם אַוועק דער רוח"... ס'איז געקומען צום שפּיץ, ביים נעמען בילע־טען — לאָזט זיך אויס, אַז מיין לאַנד־שדכן רב אָשר'ען פעהלט אויס אויף הוצאות. „ער האָט זיך, זאָגט ער, אויסגעבראַכט ביז דער לעצטער פּרוטה אויף דעפּעשען מיט טעלעגראַמעס. איהר זאָלט עס פערדיענען, זאָגט ער, אַלע חודש, וואָס מיך קאָסט אָפּ אַ וואָך דעפּעשען מיט טעלעגראַמעס". דו פאַרשטעהסט? אַז אַזאַ פּרנסה איז דאָס שדכנות! בקיצור, דער פּאָיעזד דערווייל שטעהט ניט, איך האָב געמוזט אויסלעגען מיינע עטליכע קערב־לעך, וואָרום איבער הוצאות צעגעהט זיך קיין געשעפט ניט, מיר האָבען

זיך געבּיטען מיט די אַדרײַסים, גאַנץ פֿײַן זיך אָפּגעזעגענט און צעפֿאָהרען זיך, ער קײַן יאַרמעלינעץ, און איך קײַן יאַמפּעלי.

געקומען קײַן יאַמפּעלי, האָבּ איך ראשית חכמה, אָנגעהויבּען חוקר ודורש זײַן: „ווער איז אָט דער משה־ניסעל קימבּאַק״? זאָגט מען מיר: חוץ זײַן שאַ׳ עֶ אויף אַלע יודען געזאָגט געוואָרען... — „האָט ער עפּיס אַ סך קינדער״? זאָגט מען מיר: אַ סך קינדער האָט אַנ׳אָרעמאַן, און אַ נגיד האָט מעהר נישט ווי איין קינד... — „וואָס פֿאַר אַ קינד״? זאָגט מען מיר: אַ טאָכטער. — „עפּיס אַ היבּשע טאָכטער״? זאָגט מען מיר: מע קאָן פֿון איהר מאַכען צוויי... — „גיט ער עפּיס אַ סך נדן״? זאָגט מען מיר: וויפֿיעל ער גיט, איז ער נישט קראַנק געבּען צוויי מאָל אַזוי פֿיעל... הויבּ איך אָן טאַפּען: „פֿאַר וואָס?״ טאַפּ אַהין, טאַפּ אַהער — סע טאַפּט זיך נישט. טהו איך אָן די שבּת׳דיגע קאַפּאָטע און לאָז מיך געהן גלײַך צו דעם ראָזינגען מחותּן.

מילא, איך זאָל דיר באַשרײַבּען אַ שטוב, איז ניט שייך. אַ נגיד׳ישע שטוב פֿון כּל טוב און מענשען — דימענטען. געזאָגט, ווער איך בּין און וואָס איך בּין געקומען, האָט מען מיך אויפֿגענומען כּיד המלך, מכבּד געווען מיט זיסען טײ, מיט צוקער־לעקעך און מיט שמעקענדיגען אַתרוגים־אײַנגעמאַכטס, און גוטען ווישניק אַ פֿלעשעל אַוועקגעשטעלט. דער מחותּן אַליין, משה־ניסל הייסט עס, איז מיר געפֿעלען עד אין לשער: אַ צוגעלאָזטער מענש, אַ מזל־טוב, מע קאָן זאָגען — אַ מענש אָהן אַ גאַל. אויך די מחותּנת׳טע, בּיילה־לאה הייסט עס, איז מיר געפֿעלען געוואָרען פֿונ׳ם ערשטען קוק. אַ שענע יודענע מיט אַ גײַדער, אַ שטילע, אַ צדיקית. בּײדע האָבּען זיך גענומען אויסטאַפּען בּײַ מיר, ווער איז דער צד שכּנגדו, האָט ער עפּיס אַ וואוילען זוהן און וואָס קאָן ער? וואָס זאָל איך זיי זאָגען, אַז איך ווייס אַליין אויך ניט? נאָר אַ יוד אַ למדן גיט זיך אַנ׳עצה. רוף איך מיך אָן צו זיי: „לאָמיר נאָר פֿאַרטיג ווערען מיט איין צד, וועלען מיר נאָכדעם שמועסען פֿונ׳ם אַנדערן צד; ראשית, זאָג איך, וויל איך וויסען אַקוראַט, וויפֿיעל גיט איהר? והשנית, וואָלט איך וועלען אָנקוקען דאָס קרן״. דערהערט אַזעלכע דבּורים, רופֿט זיך אָן דער מחותּן, משה־ניסעל הייסט עס, צו דער מחותּנת׳טע, בּיילה־לאה הייסט עס: „וואו איז ערגיץ סאָניטשקע? רוף זי נור אַרײַן״. — „סאָניטשקע טהוט זיך נאָך אָן״, מאַכט צו איהם די מחותּנת׳טע, בּיילה־לאה הייסט עס, הויבּט זיך אויף און געהט אַוועק אין

צווייטען חדר אריין, און איך מיט'ן מחותן, מיט משה-ניסלען הייסט עס, בלייבען איבער אין צווייען, גענומען צו קאפלעך ווישניק, כערביסען מיט אתרוגים-איינגעמאכטס און מע שמועסט. פון וואס שמועסט מען? — לאמיך אזוי וויסען ביין, נעכטיגע טעג, אויפ'ן הימעל א יאריד. שוין לאנג אז איהר זענט א שדכן? — מאכט ער צו מיר און גיסט מיר אן נאך א גלעזעל ווישניק. „פון נאך דער חתונה אן, זאג איך איהם, מיין שווער, זאג איך, איז א יוד א שדכן און מיין טאטע, זאג איך, איז אויך געוועזען א שד־ן, אלע מיינע ברידער זענען שדכנים, כמעט די גאנצע משפחה אונזערע, זאג איך, באשטעהט פון שדכנים״... אט אזוי האק איך איהם איין ליגען נאכ'ן אנדערן און פארקרים מיך אפילו נישט, נאר איך פיהל, אז עס פלאמט מיר דאס פנים. איך ווייס אליין ניט, פון וואנען עס האבען זיך צו מיר גענומען אזוי פיעל שקרים! א ברירה האב איך געהאט? ווי זאגט די מאמע דיינע: „אז מע קריכט אריין אין א בלאטע, קריכט מען ווייטער״. געפועלט האב איך ביי זיך, ווי איך האב דיר שוין אויבען געזאגט, אז דער אויבערשטער וועט מיר באגליקען און איך וועל דורכברעכען אט דאס דאזיגע געשעפט, וועל איך מיין חלק פערדיענסט, אם-ירצה-השם, גאר אהן א שום תירוץ, טיילען אויף דער האלב מיט יענעם שדכן, מיט דעם לייבע לעבעלסקי'ן הייסט עס, וואס האט פערגעסען אויף דער אכסניא זיין פעקעל מיט כתבים. וואס האב איך צו איהם? איי, על פי יושר קאן מען אפשר צו'פסק'ענען, אז מיין חלק רח״ש געהער אינגאנצען צו איהם, צו לעבעלסקי'ן הייסט עס? איז דער תירוץ: און וואו בין איך? איך בין דאך דא, אייגענטליך, דער גאנצער גורם. און מיין ארבייט איז שוין גארניט ווערטה? און האקען שקרים פון יענעמס וועגען בין איך דאכט מיר אויך נישט מחויב. און ווער ווייסט אפשר האט גאט אזוי געפיהרט, אז ער זאל פערלירען און איך זאל געפינען, און אין מיין זכות זאלען דריי יודען פערדיענען געלד?

אין די דאזיגע מחשבות עפ'ענט זיך די טהיר און עס קומט אריין די מחותנת'טע. ביילה-לאה הייסט עס, און תיכף נאך איהר — סאניטשקע, די כלה הייסט עס. א שענע, א הויכע, א געזונדע און אנ'אסאבע, אזוי ווי די מאמע איהרע. „נו, א וואוכס, און ברייט קיין עין הרע! — טראכט איך מיר. — ניט קיין סאניטשקע, נאר טאקי א גאנצער סאניטשניק״... אנגע־טהון געהט זי, די כלה הייסט עס, עפּיס מאדנע, אין א לאנגען קאפאט, א בונדע אזעלכע, זעהט אויס עהר ווי א ווייבעל, נישט מחמת אלטקייט, נאר מחמת ברייטקייט, סכנת פשות! מע וואלט בעדארפט מיט איהר

עפּיס אַ שמועס טהון, זעהן וואָס איז פֿאַר אַ חיה, לאָזט ער ניִשט, דער פֿאָטער הייסט עס. ער האַלט אין איין רעדען, באַשיט מיך מיט רעד. פֿון וואָס, מיינסט דו, רעדט ער? פֿון יאַמפּעלי. וואָס פֿאַר אַ שטאָדט דאָס איז, אַ שטאָדט פֿון באַרעדערס, ניט קיין פֿאַרגינערס, שונאים אין לעבען אַריין, איינער דעם אַנדערן וואָלט דערטרונקען אין אַ לעפֿעל וואַסער! וכדומה אַזעלכע פּוסטע רעד. אַ דאַנק דער מחותנת׳טע, ביילה־לאה׳ן הייסט עס, זי מישט זיך אַריין און טהוט אַ זאָג צום מאַן: „משה־ניסל, אפשר וואָלט געווען גענוג רעדען? לאָז זיי בעסער סאָניטשקע אַ ביסעל שפּיעלען אויפֿ׳ן פּערטיפּיאַן". „ביי מיר האָסט דו געפּועלט", ענטפֿערט איהר דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, און גיט אַ וואונק צו דער טאָכטער. געהט צו די טאָכטער צום פּערטיפּיאַן, זעצט זיך אַוועק, עפּענט אויף אַ גרויס בוך און קלאַפּט מיט די פֿינגער אויף וואָס די וועלט שטעהט. רופֿט זיך אָן צו איהר די מאַמע, ביילה־לאה הייסט עס: „סאָניטשקע, וואָס טויג דיר טיודען? שפּיעל זיי בעסער „יעחאַל קאָזאַק זאַ דונאַיעם", „הייסע באָבקעלעך" אָדער גאָר „המבדיל"... „פּאָזשאַלעסטע, מעשאַיע ניט", ענטפֿערט איהר סאָניטשקע און מאַכט מיט די פֿינגער איבער׳ן פּערטיפּיאַן אַזוי גיך, אַז דאָס אויג איז גאָרניט אימשטאַנד צו חאַפּען, און די מחותנת׳טע, ביילה לאה הייסט עס, בעת־מעשה לאָזט ניִשט אַראָפּ פֿון איהר קיין אויג, ווי איינער רעדט: „איהר זעהט פֿינגער?"... און ווי זי שפּיעלט אַזוי, גליטשען זיך אַרויס פֿון חדר מיין מחותן מיט דער מחותנת׳טע און איך בלייב אַליין מיט דער כלה, מיט סאָניטשקען הייסט עס, — אויף פֿיער אויגען. „אַצינד איז אַ צייט, טראַכט איך מיר, מאַכען מיט איהר אַ שמועס; לאָמיר האָטש הערען, צי זי קאָן רעדען". נאָר פֿון וואָס הויבט מען אָן? לאָז מיך אַזוי וויסען אַ בייזע וועטשערע! הויב איך זיך אויף פֿון אָרט און געה צו און שטעל זיך אַוועק הינטער איהרע פּלייצעס און רוף מיך אָן צו איהר: „האָט קיין פֿאַראיבעל ניט, סאָניטשקע, וואָס איך שלאָג אייך איבער אינמיטען דער שפּיעל. איך האָב אייך געוואָלט עפּיס פֿרעגען"... דרעהט זי זיך אויס צו מיר מיט׳ן פּנים און קוקט אויף מיר בייז און מאַכט צו מיר אויף רוסיש: „נאַפּרימער?"... „נאַפּרימער, זאָג איך, איך האָב אייך געוואָלט פֿרעגען, וואָס איז אייער באַגעהר? דאָס הייסט, וואָס פֿאַר אַ מין חתן, אַ שטייגער, וואָלט איהר געוואָלט, מע זאָל אייך געבען?" „ווידיטיע, מאַכט זי צו מיר שוין אַ ביסעל ווייכער און לאָזט אַראָפּ די אויגען, סאָבסטווענאָ וואָלט איך געוואָלט אַ געקאָנטשעטען, נאָר איך ווייס, אַז סע איז פֿאַ־

נאפראסנא, וואלט איך ווילען פא קראינעי מערע, ער זאל זיין אנ'אבראזאוועטער, ווארום חאטש אונזער יאמפעלי סטשיטאיעט זיך א פאנאטישעסקי שטאדט, פון דעסטוועגען האבען מיר ניעסמאטריא אלע פאלוטשעט רוסישע אבראזאוואניע, און באטיא מיר פאסיעשטשאיען ניט קיין אוטשעבנע זאוועדעניעס, פון דעסטוועגען וועט איהר נישט געפינען ביי אונז איין באַרישניע, וואס זאל ניט זיין זנאקאמע מיט עמיל זאליא, מיט פושקינען און אפילו דאזשע מיט גארקי'ן"... אזוי מאכט צו מיר די דאזיגע יפהפיה, סאניטשקע הייסט עס, און רעדט צו מיר האלב אויף יודיש, האלב אויף רוסיש, דאס הייסט מעהר אויף רוסיש, ווי איף יודיש. און אין דעם קומט אן די מחותנת'טע, בילה־לאה הייסט עס, רופט אוועק די כלה, ווי איינער רעדט: „אלסדינג דארף זיין מיט א מאס"... און עס קומט אריין דער מחותן, משה ניסעל הייסט עס, און מיר זעצען זיך אוועק מיט איהם ווידער אין צוויייען שמועסען מכח'ן שידוך: וויפיעל גיט ער נדן, וואוהין זאל מען זיך צענויפפאהרען מאכען איין אנקוקעניש, אויף ווען זאל מען אפשטעלען די חתונה וכדומה אזעלכע זאכען, וואס זענען שייך צום ענין, און איך הויב מיך אויף און וויל געהן אויף דער סטאנציע קלאפען א טעלעגראם, נעמט ער מיך, משה ניסעל הייסט עס, פאר א האנר און מאכט צו מיר: „איהר וועט נישט געהן, רב מנחם מענדיל! איהר וועט פריהער עסען מיט אונז וואַרעמעס, איהר קעהרט אודאי זיין הונגעריג". און מע געהט זיך וואשען און מע זעצט זיך אוועק עסען און מע נעמט צו גלעזלעך ווישניק. און ער, דער מחותן הייסט עס, די גאנצע צייט — דאס מויל מאכט זיך איהם ניט צו: יאמפעלי, יאמפעלי און יאמפעלי... „איהר ווייסט ניט, זאגט ער, וואס פאר א שטאדט דאס איז! א שטאדט פון לעדיגעהערם און בארעדערס. איהר זאלט מיך פאלגען, זאגט ער, וואלט איהר זיך געהאלטען פון דערווייטען, נישט גערעדט מיט קיינעם א ווארט. איהר זאלט זיי, זאגט ער, נישט דערצעהלען קיין מעשיות, ווער איהר זענט און פון וואנען איהר זעייז און וואס איהר טהוט דא, און מיין נאמען זאלט איהר זיי אפילו גארניט מזכיר זיין, גלייך ווי איהר קענט מיך גארניט. איהר פארשטעהט, רב מנחם־מענדיל? איהר קענט מיך גאר ניט!" — אזוי זאגט ער מיר אן אפשר א מאל צעהן, און איך געה אוועק, קלאפ א דעפעש צו מיין שותף קיין יארמעלינעץ, אזוי ווי מיר האבען אפגערעדט. און שרייבען שרייב איך איהם גאנץ דייטליך, בזה הלשון: „טאוואר אסמאטרעל. פערווי סארט. שעסט טיסיאטשי. טעלעגראמירוויטע סקאלקא

נאפראטיוו. גדיע סיעבאיעמסיא". קומט מיר אן פון מיין שותף אויף מארגען א תשובה, מאדנע פארשטעלט: „אופיראלסיא דעסיאט. נאפראטיוו פאלאווינע ״״״. ראבאטאיע נאבאוקע. סאגלאסען זשמי רינקע. טאוואר פרימע. טעלעגראמירויטע". לויף איך אוועק צו מיין מחותן, צו משה־ניסלען הייסט עס, און ווייז איהם די דעפעש און בעט איהם, ער זאל מיר פערטייטשען דעם פסוק, ווארום איך פערשטעה ניט איין ווארט. לייענט ער דורך די דעפעש און מאכט צו מיר: „יוד! וואס פערשטעהט איהר דא ניט? ס'איז דאך יאוונע ויאסנע. ער וויל, פערשטעהט איהר מיך, אז איך זאל געבען צעהן, וועט ער מיר געבען אקעגען די העלפט פון זעכס, דאס הייסט, דריי טויזענד, שרייבט זשע איהם אוועק, זאגט ער, אז ער איז שוין צו קלוג. ס'איז, זאגט ער, קורצע דבורים: וויפיעל ער גיט, לעג איך אקעגען צוויי מאל אזוי פיעל. און שרייבט איהם, זאגט ער, ער זאל ניט מעדליוועץ, טאקי מיט דעם לשון, זאגט ער, שרייבט איהם, ווארום עס קאן זיך אונטערחאפען אנ'אנדערער".

— פאלג איך איהם און קלאפ אוועק מיין שותף אזא דעפעש: „קאראשקי סלאווא. סקאלקא דאיאט קלאדו נאפראטיוו דווא ראזא באלעיע. נע מעדליוואט. פאדחוואטיטסיא דרוגאי". — בעקום איך פון מיין אשר'ען א תשובה, וויעדער פארשטעלט: „סאגלאסען דווא ראזא מעניע וויגאווארים טיסיאטשא נאזאד. טאוואר נאחאדקא". לויף איך וויעדער אוועק מיט דער דעפעש צו מיין מחותן. זאגט ער מיר וויעדער א מאל: ס'איז יאוונע ויאסנע: אייער שותף, זאגט ער, שרייבט, אז ער איז מסכים צו לעגען פונקט העלפט, נאר מיט א תנאי טויזענד צוריק, דאס הייסט אזוי: ווען איך, למשל, וועל געבען, זאגט ער צעהן, דארף ער דאך געבען פינף, וויל ער אפציהען איינס צוריק, וועט אויסקומען, זאגט ער, אז איך געב טאקי צעהן און ער וועט מעהר ניט געבען ווי פיער. א יוד א חכם, זאגט ער, אייער מחותן; ער וויל מיך אפשווינדלען פון קאפ ביז פיס. איך בין אבער, זאגט ער, א סוחר און פערשטעה א געשעפט. איך וועל איהם בעסער געבען, זאגט ער, צוויי מאל אזוי פיעל און מיט טויזענד מעהר, אייד'ער ער זאל מיר געבען די העלפט און מיט טויזענד וועניגער. וועט דאס אויסקומען, זאגט ער אזוי: וועט ער געבען דריי, געב איך אקעגען זיעבען; וועט ער געבען פיער, לעג איך ניין; וועט ער געבען פינף, לעג איך עלף — האט איהר עס, זאגט ער, צעקייעט? געהט זשע, זאגט ער, טאקי באלד און שרייבט איהם אוועק א טעלעגראמע, ער זאל ניט פארציהען אין דער לאנגער באנק, און לאז ער

איך, זאָגט ער, ענטפערן אויך מיט אַ סטראַשנע, אַז מע פאָהרט זיך צענויף — און אַנ'עק לאָז עס האָבען!"

לויף איך אַוועק און קלאַפּ מיין אָשר'ען אַ סטראָטשנע דעפּעש:

„דאַסט טרי קלאַדיאָט סעם. דאַסט משטערע קלאַדיאָט דעוויאַט. דאַסט פיאַט קלאַדיאָט אָדינאַצאַט. נע טיאַגוט דלינע סקאַמייקע. סטראָטשיטע ווע׳יעכאַיעם". — קומט מיר אָן צוריק אַ סטראָטשנע דעפּעש, ניט מעהר ווי צוויי ווערטער: „וועיעכאַיעם. וועיעכאַיטע".

ווען קומט אָן אַזאַ וואַזשנע דעפּעש? — מסתמא ביי נאַכט. און די דאַרפסט שוין אַליין פערשטעהן, אַז שלאָפען האָב איך די נאַכט נישט געקאָנט. איך האָב גענומען רעכענען, וויפיעל אַשטייגער וועט זיך אַקאָרשט אָנקומען אויף מיין חלק, ווען, למשל, דער אויבערשטער העלפט מיר, איך פיהר אויס דאָס גאַנצע צעטעל מיט שידוכים, וואָס דער לייבע לעבעלסקי האָט פערלאָרען? ביי גאָט איז דען ניט מעגליך? אָפּגעעקט איז ביי מיר געווען פעסט, אם־ירצה־השם, אַז איך פיהר דורך דעם דאָזיגען עסק, שליס איך מיט מיין אָשר'ען אַ שטענדיג שותפות. וואָרום ער געפעלט מיר פאַר זעהר אַ בראַווען מענשען און טאַקי אַ מוצלח אויך. און פערשטעהט זיך, אַז אָט דער לייבע לעבעלסקי וועט אויך ניט זיין געקריוודעט. וואָס האָב איך צו איהם? נעבעך אויך אַ יוד אַ אַנ'אָרעמאַן און אַ מטופל מיט קינדער...

קוים דערלעבט טאָג, האָב איך אָפּגעדאַוועט און בין אַוועק צו מיינע מחותנים, זיי בעוויזען די דעפּעש. האָבען זיי באַלד געהייסען געבען קאַווע מיט פּוטערגעבעקס, און סע איז געבליבען, אַז טאַקי דעם אייגענעם טאָג פאָהרען מיר אַרויס זאַלבעפּערט קיין זשמערינקע. נאָר בכדי יאַמפּעלי זאָל ניט זיין קשה, וואָס פאָהרען מיר עפּיס אַלע פיער אינאייינעם, — האָבען מיר געמאַכט אַזוי, אַז איך זאָל אַרויספאָהרען מיט אַ פּאָיעזד פריהער, און זיי — מיט אַ פּאָיעזד שפּעטער; און דערווייל זאָל איך פון זייערטוועגען דאָרטען צוגרייטען עפּיס אַ רעכטע סטאַנציע, הייסען מאַכען וועטשערע, ווי גאָט האָט געבאָטען. און כך הוה. איך בין געקומען קיין זשמערינקע פריהער פאַר אַלעמען, פאַרפאָהרען אויף דער שענסטער אַכסניא, טאַקי די איינציגע אין זשמערינקע, מיט'ן נאָמען „אָדעססקי גאָסטינעץ", זיך באַקענט, ראשית חכמה, מיט דער בעל־הבית'טע, זעהר אַ וואוילע יודינע, אַ מכנים־אורח'טע, און איך טהו זי אַ פרעג: „וואָס איז ביי אייך דאָ וואָס צו עסען?" — זאָגט זי: „וואָס ווילט איהר?" — זאָג

איך: „פִישׁ איז בּײַ אײַך דאָ?" — זאָגט זי: „מע קאָן קויפֿעֶן". — זאָג איך: „נוּ, און אַ יויך?" — זאָגט זי: מע קאָן צושטעֶלעֶן אַ יויך אויך". — זאָג איך: „מיט וואָס? מיט לאָקשׁעֶן, צי מיט רײַז?" — זאָגט זי: „אפילו מיט מאַנדלעֶן". — זאָג איך: „נוּ, און אַ שטײַנעֶר, כּדומה למשל, געֶבּראָטעֶנעֶ קאַטשקעֶס?" — זאָגט זי: „פאַר געֶלד קריגט מעֶן קאַטשקעֶס אויך". — זאָג איך: „נוּ, און טרינקעֶן?" — זאָגט זי: „וואָס טרינקט איהר?" — זאָג איך: „בּיעֶר איז דאָ?" — זאָגט זי: „פאַר וואָס זאָל ניט זײַן?" — זאָג איך: „נוּ, און ווײַן?" — זאָגט זי: „אַבּי געֶלד". „אויבּ אַזוי זאָג איך, טאָ זײַט זיך מטריח, מײַן ליעֶבּעֶ יודינעֶ, און קאָכט וועֶטשעֶרעֶ אַזוי גרויס ווי אויף אַכט פאַרשׁוין". — זאָגט זי: „פון וואַנעֶן האָבּעֶן זיך בּײַ אײַך גענומעֶן אַכט, אַז איהר זעֶנט בּסך־הכּל אײנעֶר?" — זאָג איך: „אַ מאָרנעֶ יודינעֶ! וואָס געֶהט אײַך אָן? מעֶ זאָגט אײַך אַכט, איז אַכט". און אַזוי ווי מיר רעֶדעֶן, קומט אָן מײַן שׁותּף, רבּ אָשר הײסט עֶס, און פאַלט אַרום קושעֶן מיך און האַלזעֶן, ווי אַנ'אײגעֶנעֶר טאַטעֶ: „דאָס האַרץ האָט מיר אָבּעֶר געֶזאָגט, זאָגט עֶר, אַז איך וועֶל אײַך טרעֶפעֶן דאָ, אינ'ם „אָדעֶסקי גאָסטינעֶץ"! געֶפינט זיך דאָ עֶפּיס, זאָגט עֶר, וואָס צו נעֶמעֶן אין מויל אַרײַן?" — „אָט נאָר־וואָס, זאָג איך, האָבּ איך בּאַשטעֶלט אַ וועֶטשעֶרעֶ בּײַ דעֶר בּעל־הבּית'טעֶ אויף אַכט פאַרשׁוין". — „וואָס איז שייך וועֶטשעֶרעֶ? זאָגט עֶר, וועֶטשעֶרעֶ איז זיך וועֶטשעֶרעֶ, נאָר בּיז די מחותּנים פון בּײדעֶ צדדים וועֶלעֶן אַמאָל זיך אויסקראַצעֶן קומעֶן, זעֶנעֶן מיר, זאָגט עֶר, נישט מחויבּ דעֶרווײַלעֶ צו פאַסטעֶן. איך זעֶה, זאָגט עֶר צו מיר, איהר זעֶנט דאָ אַ הײמישעֶר, הײסט זשעֶ, זײַט מוחל, מעֶ זאָל אונז גרײטעֶן צום טיש און מעֶ זאָל אונז געֶבּעֶן אַ בּיסעֶל בּראָנפעֶן מיט עֶפּיס פלײשיגס צו פאַרבּײַסעֶן. עֶס חלש'ט מיר, זאָגט עֶר, דאָס האַרץ מסוכּן נפש!" — אַזוי זאָגט צו מיר רבּ אָשר און מאַכט נישט קײַן שהיות און געֶהט אין קיך אַרײַן זיך וואַשעֶן, בּאַקעֶנט זיך מיט דעֶר בּעל־הבּית'טעֶ, הײסט געֶבּעֶן צום טיש וואָס ס'איז דאָ, און מיר זעֶצעֶן זיך אַוועֶק בּײדעֶ צו דעֶר סעודה גאַנץ בּרײטליך, און רבּ אָשר דעֶרצעֶהלט מיר עֶסעֶנדיג די נסים ונפלאות, ווי אַזוי ס'איז איהם געֶראָטעֶן, עֶר האָט געֶשפּאָלטעֶן דעֶם ים, קוים געֶפּועל'ט בּײַ דעֶם דאָזיגעֶן מיוחס, עֶר זאָל געֶבּעֶן די ג' אלפים ר"ך. „וואָס הײסט, זאָג איך, ג' אלפים? מיר האָבּעֶן דאָך געֶשמועֶסט נישט ווינציגעֶר פון פיעֶר טויזעֶנד?" — „לאָזט אײַך דיעֶנעֶן, זאָגט עֶר, רבּ מנחם־מעֶנדיל, איך ווײס, וואָס איך האָבּ צו טהון. איך הײס רבּ אָשר! איהר דאַרפט וויסעֶן, זאָגט עֶר, אַז מײַן מיוחס האָט בּסך־הכּל חשק געֶ-

האָט לעגען כנגדו גאָרנישט מיט גאָרנישט, וואָרום ער איז אַליין אַ גרויסער
מיוחס, זאָגט ער, און האָט אַ ווייב נאָך אַ גרעסערע. און אַז ער זאָל
וועלען, זאָגט ער, אַ שידוך טהון מיט אַבי וועמען, וואָלט מען איהם נאָך,
זאָגט ער, צוצאָהלען אין בייטעל אַריין... בקיצור, איך האָב, זאָגט ער,
געַנוג געהאָרעוועט, געהאַקט האָלץ, און קוים מיט צרות, מיט אַנגסטען,
געפּועלט, ער זאָל געבען לכל־הפּחות ב' אלפים". „וואָס הייסט, זאָג איך,
ב' אלפים? איהר האָט דאָך נאָר־וואָס, זאָג איך, געזאָגט ג' אלפים?" —
זאָגט ער מיר ווידער: „לאָזט אייך דינען, רב מנחם־מענדיל, איך בין
אַנ'עלטערער שדכן פון אייך און איך הייס רב אָשר. לאָזען זיך נור די
צדדים צונויפפאָהרען און חתן־כּלה וועלען זיך אָנקוקען, וועט אם־ירצה־
השם אַלסדינג זיין אָגיל ואשמח, איבער אַזעלכע טויזענד קראַפען צוגעהט
זיך. זאָגט ער, ביי מיר קיין שידוך נישט. איך הייס, פערשטעהט איהר
מיך, רב אָשר! איין פּרט, זאָגט ער, איז דאָ יאָ פאַרהאַן, וואָס סע
קוועטשט מיך". — „דהיינו וואָס, זאָג איך, קוועטשט אייך?" — „מיך
קוועטשט, זאָגט ער, דער פּריזיוו. איך האָב איינגערעדט, זאָגט ער דעם
מחותן מיינעם, אַז ביי אייער משה־ניסלען איז טאַקי נאָך גאָר אַ יונג
קינד, בלוט און מילך, נאָר ער הערט דעם פּריזיוו פאַר דריי גראָשען.
שוין געפּטר'ט דעם פּריזיוו"... „וואָס בעבעט איהר, רב אָשר? — רוף
איך מיך אָן צו מיין שותף. — וואָסער פּריזיוו? וואָסערע לאָקשען?" —
זאָגט ער צו מיר ווידער אַ מאָל: „לאָזט אייך דינען, רב מנחם־מענדיל,
איך הייס רב אָשר!"... „איהר מעגט אייך הייסען אַכטצעהן מאָל רב אָשר,
זאָג איך, פערשטעה איך אַלץ ניט, וואָס איהר רעדט, עפּיס בעלעבע־
טשעט איהר מיר: „פּריזיוו", „שמיזיוו"" — „פון וואַנען האָט זיך גענומען צו
מיין משה־ניסלען אַ פּריזיוו? אַ נקבה האָט שוין דען אויך אויף זיך אַ
פּריזיוו?"... מאַכט צו מיר אָשר: „וואָס הייסט — אַ נקבה? און וואו איז
אייער משה־ניסעל'ס בחור?"... „פון וואַנען, זאָג איך, האָט זיך גענומען
צו משה־ניסלען אַ בחור, אַז ער פערמאָגט בסך־הכּל זיין אייגענם אַ טאָכטער
אַ בת יחידה, איין און איינציגע הייסט עס?" — „איז די משמעות, זאָגט
ער, אַז ביי אייך איז אויך אַ בתולה? ס'טייטש, זאָגט ער, מיר האָבען
דאָך גאָר געשמועסט עפּיס וועגען אַ חתן!"... „אַודאי, זאָג איך אַ חתן.
איך האָב אָבער גאָר אַנדערש ניט גערעכענט, זאָג איך, אַז חתן'ס צד —
דאָס זענט איהר!..." „פון וואַנעט איז געדרונגען, זאָגט ער, אַז חתן'ס
צד — דאָס בין איך?"... „פון וואַנעט איז געדרונגען, זאָג איך. אַז חתן'ס
צד — דאָס בין איך?"... „פאַר וואָס זשע, זאָגט ער, האָט איהר מיר

ניט מזכיר געוועזן, אז ביי אייך איז א בתולה?"... זאג איך: „נו, און איהר האט מיר מזכיר געוועזן, אז ביי אייך איז א בתולה?"... ווערד ער אין כעס און מאכט צו מיר: „ווייסט איהר, וואס איך וועל אייך זאגען, מנחם־מענדיל? איהר זענט אזוי א שדכן, ווי איך בין א רב!" זאג איך: „און איהר זענט אזוי א שדכן, ווי איך בין א רביצין!" א ווארט פאר א ווארט — ער מיר: „מלמד!" איך איהם: „שקרן!" ער מיר: שלים־מזל!" איך איהם: „זוללוסובא'ניק!" ער מיר: „מנחם־מענדיל!" איך איהם: „שכור'ניק!"... פארדריסט דאס איהם, גיעהט ער און לאזט מיר אראפ א פאטש, גיעה איך און פאהר איהם אריין אין בארד — א שקאנדאל, זאל גאט שומר ומציל זיין!...

דו פערשטעהסט? אזוי פיעל הוצאות און צייט און טרחה, היינט די בזיונות! דאס גאנצע שטעדטעל איז זיך צענויפגעלאפען אנקוקען די דאזיגע שדכנים, וואס האבען בעוויזען א בריה'שאפט צענויפפארען צוויי מיידלעך. איז אבער אט דער אשר, פערהאפט זאל ער ווערען, באלד אנטרונען געווארען, און מיך האט ער איבערגעלאזט איינעם אליין זיך צערעכענען מיט דער בעל־הבית'טע פאר דער וועטשערע, וואס איך האב בעשטעלט אויף אכט פארשוין. א גליק, וואס איך האב מיך חאטש בעצייטענס ארויסגעמאכט, איידער די מחותנים מיט די צוויי כלות זענען אנגעקומען קיין זשמערינקע. וואס מיט זיי האט זיך דארט אפגעטהאן — ווייס איך ניט. נאר איך שטעל מיר פאר די בזיונות!... היינט גיעה זיי א נביא, אז אט דער שדכן, ימח שמו זאל ער ווערען, איז אזא פוסטע זאך, א ווינדמיהל, צו אלדי שווארצע יאהר, וואס רעדט און פאהרט און פליהט און קלאפט דעפעשען — און וואס לאזט זיך אוים? — צוויי בתולות!... איין מאל פאר אלע מאל, זוגתי היקרה, עס פידעלט נישט, חאטש ווארף זיך א לעבעדיגער אין וואסער אריין! און מחמת איך בין זעהר דערשלאגען פונ'ם דאזיגען שדוך, מאך איך דאס בקצור; אי"ה אינ'ם אנדערן בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת עתה לאז גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדערלעך זאלען לעבען, וואס איך בענק נאך זיי שטארק, און שוועער און שוויגער און איטליבען בעזונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: גאט שיקט צו די רפואה פאר דער מכה. פאהרענדיג פון זשמערינקע, האב איך געמיינט, אז דער הימעל איז שוין אויף

מיר געפאַ־לען. נעהאַי־בי יואָלט איך געהאַט געגוג אויף הוצאות, וואָלט איך שוין ווי־עס־איז דערשלעפּט זיך אַהיים, קיין כתרילעווקע הייסט עס. האָב איך מיך אָבער אויסגערעכענט, אַז איך וועל מוזען בלייבען שטעקען ערגיץ אין וועג, חאָטש נעם, אל תפתח פה לשטן, און ציה זיך אויס אויף די „רעלצען"! איז דאָך אָבער פאַרהאַן אַ גאָט אויף דער וועלט, באַקען איך מיך אין וואַגאָן מיט עפּיס איינעם אַ שלאַק, אַנ'אַגענט אַ אינספּעקטער, וואָס שטראָפירט מענשען פונ'ם טוידט, און הויבט מיך אָן צורעדען און זאָגט מיר צו הרים וגבעות, אַבי איך זאָל ווערען אַנ'אַגענט. וואָס איז דאָס אַזעלכעס אַנ'אַגענט און ווי אַזוי שטראָפירט מען מענשען פונ'ם טוידט — איז אַ סך צו שרייבען, און איך האָב שוין איצטיגס מאָל אַזוי אויך איבערגעחאַפּט די מאָס, לאָז איך עס איבער אויף אַנ־אנדערש מאָל.

הנ"ל.

ענדע פונ'ם פינפטען בוך.

VI.

שָׁלֹום־שָׁלֹום־מַזָל.

(מְנַחֵם־מֶענְדִיל־אַנ׳אַגְעֶנְט).

שלים־שלים־מזל.

(מנחם־מענדיל — איין אגענט).

(מנחם־מענדיל פון וועג צו זיין ווייב שיינה שיינדיל אין כתרילעווקע).

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה שיינדיל שתחי' עכב"ב

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ב"ה בקו החיים והשלום, השם יתברך זאָל העלפען מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונם אַנדערן נאָר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות אויפ'ן כלל ישראל — אמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, זוגתי היקרה, אַז איך האָב געמוזט עוקר זיין, אַנטלויפען הייסט עס. איך האָב מיך נאָר־וואָס אַרויסגעכאַפּט פון אַן'אומגליק, פון אַ גרויסען אומגליק; איך מעג בענשען גומל. שיער־שיער בין איך אַריין אין חד־גדיא אַריין, און גאָט ווייסט, מיט וואָס איך וואָלט אָפּגעשניטען. פון רעסטאַנסקי ראָטע איז גאָר ניטאָ וואָס צו רעדען, און אָפשר נאָך קאָטאָרזשנע סיביר, חאָטש איך בין אין דעם שולדיג גלייך מיט דיר. ווי זאָגט די מאַמע דיינע: „שלים־שלים־מזל דורך טהיר און דורך טהויער"... איצט, אַז דער אויבערשטער האָט מיר געהאָלפען, איך האָב מיך בעצייטענס אַרויסגעכאַפּט ווי פון אַ שרפה, האָב איך מיך אַוועקגעזעצט, אַרויסשרייבען דיר אין אַ בריעף אַלסדינג באריכות, פונ'ם אָנהויב ביז'ן סוף.

פון מיין פריהערינען בריעף געדענקסט דו דאָך מן הכתם, אין וואָס פאַר אַ פּאָלאָזשעניע איך בין געווען נאָך דעם שענעם שידוך מיט די צוויי בתולות, ניט היינט געדאַכט. איך האָב דעמאָלט גערעכענט, ס'איז אַן עק. אויס מנחם־מענדיל. בעדאַרף איך מיך באַגעגענען מיט איינעם אַ פּאַרשוין, אַן'אַגענט אַ אינספּעקטאָר פון „אַקוויטעבל", וואָס שטראַפירט מענשען פונ'ם

טוידט און האָט דערפון פרנסה מיט'ן פולען מויל. ער האָט מיר אַרויסגענומען אַ ביכעל און האָט מיר באַוויזען, וויפיעל מע:שען ער האָט שוין פערשטראַפירט פונ'ם טוידט און וויפיעל מענשען עס זענען שוין ביי איהם געשטאָרבען. און דאָס איז אַזאַ געשעפט, וואָס אדרבה, וואָס מעהר מע שטאַרבט, איז אַלץ בעסער, סאַי פאַר די טוידטע, סאַי פאַר די לעבעדיגע. ווייסט דו דאָך פרעגען: וואָס איז דער שכל? דער שכל איז אַ פראָסטער שכל. אַ שטייגער נאַפרימער „אַקוויטעבל" האָט גענומען און האָט מיך אָפגעשטראַפירט פונ'ם טוידט אויף צעהנטויזענד קאַרבען. דאַרף איך צאָהלען פאַר דעם סך־הכל אַזעלכע צוויי־דריי הונדערטער אַ יאָהר ביז'ן טוידט. איז ממה־נפשך, שטאַרב איך אַוועק, חלילה, דאָס ערשטע יאָהר— איז דיין גליק: צעהנטויזענד קאַרבען איז אַ מטבע. אֶלא וואָס דען, איך לעב? איז „אַקוויטעבל'ס" גליק. דאָרטען דינען אָהן אַ שיעור מענשען, אַגענטען, צום מיינסטען — יודען, וואָס האָבען אויך ווייב־און־קינדער און דאַרפען אויך לעבען אויף דער וועלט. וואָס זשע אַרט דאָס מיך? דער חסרון איז, וואָס ניט אַ יעדער קאָן זיין אַנ'אַגענט. אַנ'אַגענט דאַרף, ראשית חכמה, געהן אָנגעטהאָן פיין, אָבער טאַקי וואָס פיין הייסט: אַ שענעם גאַרניטער, אַ קאָלנער מיט מאַנקעטען, מעג זיין פאַפירענע, אַבי ווייסע, אַ שניפּס אַ שענעם, נו און אַ קאַפעליש, שמועסט מען ניט. דער עיקר אָבער איז— שפּראַך. אַנ'אַגענט מוז קאָנען שפּראַך. דאָס הייסט, ער דאַרף קאָנען רעדען, צורעדען, איינרעדען, איבערעדען און פאַררעדען. אַזוי לאַנג רעדען, ביז יענער זאָל זיך שוין מוזען שטראַפירען פונ'ם טוידט — און מעהר דאַרף מען ניט. הקיצור, מיין פאַרשוין דער אַגענט־אינספּעקטאָר האָט אַרויסגעזעהן אין מיר, אַז איך בעדאַרף זיין אַ גוטער אַגענט, אַנ'אויסגעצייכענטער אינקוויזיטאָר.

איצט, זוגתי היקרה, דאַרף מען דיך קלאָר מאַכען, זאָלסט פערשטעהן דעם חילוק צווישען אַנ'אַגענט אַ אינספּעקטאָר און אַנ'אַגענט אַ אינקוויזיטאָר. אַנ'אַגענט אַ אינקוויזיטאָר הייסט גלאַט אַנ'אַגענט, וואָס שטראַפירט מענשען פונ'ם טוידט, אונ אַנ'אַגענט אַ אינספּעקטאָר הייסט שוין אַנ'עלטערער אַגענט, וואָס מאַכט אַגענטען. היינט איז פאַרהאַן אַ „קרוזשנאָי" אַגענט־אינספּעקטאָר, וואָס מאַכט אַגענטען־אינספּעקטאָרען, און איבער די אַלע אַגענטען, אינקוויזיטאָרען, אינספּעקטאָרען און „קרוזשנאָי" אינספּעקטאָרען איז פאַרהאַן איינער, אַנ'אויבערהאַר איבער אַלע, וואָס מע רופט איהם גענעראַל־אינספּעקטאָר. קיין עלטערער פון איהם איז שוין נישטאָ אויף דער גאַנצער וועלט. פערשטעהט זיך, אַז צו ווערען אַ גענעראַל

מוז מען פֿריהער זײַן אַ אינקוויזיטאָר, נאָכדעם אַ אינספּעקטאָר, נאָכדעם אַ „קרוזשנאָי" אינספּעקטאָר. און אַזוי ווײַטער. און אַז גאָט העלפֿט, מע דערדינט זיך און מע ווערד אַ גענעראַל — איז מען שוין באַוואָהרענט מיט פּרנסה אויפֿ'ן גאַנצען לעבען. עס איז פֿאַרהאַן, זאָגט מײַן פֿאַרשוין, גענעראַלען אַזעלכע, וואָס פֿאַרלעבען אַ יאָהר ניט ווייניגער פֿון דרײַסיג־טויזענד. הכלל, ער האָט מיך אָנגעהויבען צורעדען, איך זאָל ווערען אַנ'אַגענט. האָב איך מיך מיישב געווען: וואָס האָב איך דאָ אײַנצושטעלען? ממה־נפשך, וועט עס געהן, וועט עס געהן; אָלא ניט — איז אינה מקודשת. קײַן פּוטער, זאָגט ער, לעג איך ניט אַרײַן. אַדרבה, איך בעקום נאָך, זאָגט ער, אַנ'אַוואַנץ, דאָס הייסט מע גיט מיר אַנ'אַדערויף פֿאַר מײַן אַרבײַט עטליכע קערבלעך, איך זאָל האָבען דערווײַל אויף הוצאות און אויף אויסקלײַדען זיך און אויף צו קויפֿען זיך אַ פּאָרטעפּעל. אויב אַזוי, איז דאָך עס טאַקי גאָר נישקשה פֿון אַ קאָמבינאַציע! און איך האָב מיך געלאָזט איבערעדען און בין געוואָרען למזל אַנ'אַגענט.

נאָר נישט אַזוי גיך טהוט זיך עס, ווי סע רעדט זיך. ווערען אַנ'אַגענט דאַרף מען זיך זעהן קודם מיט'ן גענעראַל, וואָרום ביז דער גענעראַל שרײַבט ניט אונטער — איז בלאָטע. און ער האָט מיך גענומען, דער אינספּעקטאָר הייסט עס, און האָט מיך טאַקי אויף זײַנע אייגענע הוצאות געבראַכט צו פֿיהרען קײַן אָדעס צו זײַער גענעראַל אין „אַקוויטעבל", וואָס האָט צו שאַפֿען אויף עטליכע און צוואַנציג גובערניעס און האָט אונטער זיך, זאָגט מען, כמעט אַכטצעהן הונדערט אַגענטען. מילא, איך זאָל דיר באַשרײַבען די גרויסקייט פֿונ'ם דאָזיגען גענעראַל, איז ניט שייך. דאָס הייסט, ער אַליין איז דוקא ניט אַזאַ גרויסער, ווי דער טאַרעראַם איז גרויס, און אויגען האָט ער גרויסע, שאַרפֿע אויגען, און אַ פּנים'על אַ ליכטיגס, און בעקלעך רויטע, און רופֿען רופֿט מען איהם: י ע ו ו ז ע ר ע ל. דעם גענעראַל'ס קאַנטאָר פֿאַרנעמט אַ גאַנצע שטוב. חדרים, חדרים און חדרים. אַ סך טישען מיט בענקלעך, מיט ביכער, מיט פּאַפּירען, און אַגענטען דרעהען זיך אַרום, און סע גריבעלט און סע שווימעלט, און דעפּעשען לויפֿען הין און צוריק — עס טהוט זיך חשך! איידער מע דערשלאָגט זיך צום גענעראַל אַליין, דאַרף מען דורכגעהן שבעה מדורי גיהנם. אַ טוידטער בין איך געווען, אַז מע האָט מיך אַרײַנגעפֿיהרט צו דעם דאָזיגען יעוווזערעל, חאָטש אפילו ער האָט מיך דוקא געבעטען זיצען מכבד געווען מיט אַ פּאַפּיראָס, אויסגעפֿרעגט בײַ מיר, ווער איך בין און וואָס איך בין און וואָס איז מײַן געשעפֿט? בין איך געגאַנגען און איהם

אויסדערצעהלט אַלסדינג, פונ'ם אָנהויב ביז'ן סוף, ווי אַזוי איך בין געפאָהרען קיין קעשענעוו און פערבלאָנזעט קיין אַדעס, געהאַנדעלט מיט „לאָנדאָן", און פון דאָרטען קיין יעהופּעץ, זיך געדרעהט אַרום דער בערזע, געקויפט און פאַרקויפט „יקנה"ז" און „פוטיווויל" און „ליליעפוטען" און אַנדערע „פאַפּירלעך" אין די מיליאָנען אַריין, און נאָכדעם, ווי איך בין, ניט היינט געדאַכט, געוואָרען אַ מעקלער פון צוקער און פון געלד, פון הייזער און פון אימעניעס. פון וועלדער און פון זאַוואָדלעך, און ווי אַזוי איך בין נאָכדעם געוואָרען אַ שדכן, אפילו אַ שרייבער אויך, געדרעהט, געברענט, געפּלאַקערט און געטראַסקעט מיט דער גאַנצער וועלט, און דער סוף איז געוועזן, זאָג איך איהם, נישט גיט — שלים־שלים־מזל דורך טהיר און דורך טהויער... אויסגעהערט מיך, שטעהט אויף דער גענעראַל, יעווזערעל הייסט עס, לעגט אַרויף אויף מיר די האַנד און רופט זיך אָן צו מיר: „ווייסט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען. גאָספּאָדין מנחם־מענדיל? איהר געפעלט מיר, אַ נאָמען האָט איהר אַ שענעם, און רעדען ברוך השם קאָנט איהר. איך זאָג אייך נביאות, אַז מיט דער צייט וועט איהר זיין אַ גרויסער אַגענט, טאַקי גאָר אַ גרויסער! דערווייל בעקומט איהר אַנ'אַוואַנץ, פאָהרט אַרוים אויף דער וועלט, אין די יודישע שטעדט און שטעדטלעך, דאָרט קען מען אייך אויסגעפונדען, און זייט מצליח"...

און כך הוה, איך האָב נאָר בעקומען פון זיי די עטליכע קערבלעך, אַזוי האָב איך מיך באַלד אויסגעקליידט בגדי־מלכות. זאָלסט מיך זעהן, וואָלסט דו מיך ניט דערקענט. און אַ פּאָרטעפעל האָב איך מיר געקויפט אַ גרויסען, האָט מען מיר אָנגעפּאַקט אַהין בּיכלעך מיט פּאַפּירען אַ גאַנצען טראַנספּאָרט, און איך האָב מיך געלאָזט אויף גאָט'ס וועלט. קודם קיין בעסאַראַביע, אַ ווינקעל פון פרנסה! דאָרט, זאָגט מען, קאָן מען מאַכען געשעפטלעך, שטראַפּירען און שטראַפּירען. דאַרף זיך מאַכען אַזוי, אַז איך האָב יאָהרצייט, חאַפּ איך מיך אַראָפּ מפּאָיעזד לפּאָיעזד אין אַ קליין שטעדטעל, עפּיס אַ העק צו אַלדי שוואַרצע יאָהר. איך האָב גאָר ניט געוואוסט, אַז דאָס שטעדטעל האָט אַ שם אויף דער וועלט מיט איהרע שקצים, עזות־פּנים'ער, מוסרים און יאַבעדניקעס. פאַרברענט וואָלט עס געמעגט ווערען איידער איך האָב עס דערקענט! נאָר אַ סע איז באַשערט אַנ'אומגליק — דאַרף איך אַקוראַט אָט דאָ, אין דעם שטעדטעל, האָבען יאָהרצייט און פאַל אַריין אין אַ בלאָטע, זאָל דער אויבערשטער שומר ומציל זיין! דאָס האַרץ האָט מיר אָבער טאַקי געזאָגט, אַז איך וועל

דאָ גוט ניט אָפּשנײַדען. נאָר אַז מע דאַרף זאָגען קדיש, איז עפּיס אַ תירוץ? בין איך אַוועק גלײַך אין בית־מדרש אַרײַן און קום אָן פּונקט צו מעריב. אָפּגעדאַוועט מעריב, געהט צו צו מיר דער שמש און רופט זיך אָן צו מיר: „יאָהרצײַט?" — זאָג איך: „יאָהרצײַט". — מאַכט ער צו מיר: „פון וואַנעט איז אַ ייד?" — זאָג איך: „פון דער גאָרער וועלט". — „מה שמכם?" — זאָג איך: „מנחם־מענדיל". — „קומט דאָך אײַך שלום!" — און ער שטעקט מיר אָפּ אַ שלום־עליכם, און נאָך איהם דער גאַנצער מנין. אַלע געבען מיר אָפּ שלום און עס ווערד אַרום מיר אַ רעדעל און מע הויבט אָן אויסטאַפּען בײַ מיר, ווער איך בין און פון וואַנען איך בין און וואָס איז מײַן טהועכץ? זאָג איך צו זיי: „איך בין אַנ'אַגענט". — פרעגען זיי: „פון וואָס אַנ'אַגענט? פון מאַשינעס?" — זאָג איך: „דווקא ניט. איך בין אַנ'אַגענט אַ אינקוויזיטאָר פון „אַקוויטעבל". — זאָגען זיי: „וואָס איז דאָס פאַר אַ שלאַק?" — זאָג איך: „איך באַוואָרען מענשען נאָכ'ן טוידט". און איך געב זיי צו פאַרשטעהן דעם שכל, ווי אַזוי מע שטראַפירט מענשען פונ'ם טוידט. שטעהען זיי אַרום מיר מיט אָפענע מײַלער, גלײַך ווי מע וואָלט זיי דערצעהלט — אויפ'ן הימעל אַ יאַריד. נאָר צוויי חברה־לײַט האָב איך באַמערקט צווישען זיי, איינער אַ הויכער, אַ דאַרער, אַנ'אויסגעבויגענער, מיט אַ נאָז אויך אַנ'אויסגעבויגענע און אַ גלאַנצענדיגע; אַ טבע האָט ער, אַז ער רעדט, צופּט ער די האָר פונ'ם בערדעל איינציגווײַז. דער אַנדערער — אַ נידעריגער, אַ ברייטער, אַ שוואַרצער, ווי אַ ציגײַנער, מיט איין אויג אַ שעלמיש, וואָס קוקט בײַ איהם קיין פּצון זײַט. ער מעג רעדען ווי ערנסט, ווײַזט זיך אויס, אַז ער שמײכלט. די דאָזיגע צוויי חברה־לײַט האָבען, אַ פּנים, יאָ פערשטאַנען, וואָס הייסט שטראַפירען מענשען פונ'ם טוידט, מחמת זיי האָבען זיך עפּיס מאָרנע איבערגעקוקט מיט די אויגען און האָבען אַ זאָג געטהון איינס צום אַנדערן אונטער דער נאָז: „סע וועט געהן אַ גאַנג"... איך האָב באַלד פערשטאַנען אָן די צוויי פאַרשוינען, אַז זיי זענען ניט גלײַך צו אַנדערע; זיי פערשטעהען אַנ'עסק און מיט זיי קאָן מען שוין עפּיס מאַכען. און כּך הוה. איך בין נור אַרויס פון בית־מדרש, געהען זיי מיר נאָך, די צוויי חברה־לײַט, פון הינטען און מאַכען צו מיר: „וואָס לויפט איהר אַזוי, רב מנחם־מענדיל, שטעהט אַ ווײַלע, מיר ווילען אײַך עפּיס פרעגען. אָט דאָ בײַ אונז, אין דער בלאָטע, ווילט איהר מאַכען געשעפטען?"... — זאָג איך: „פאַר וואָס ניט?" — מאַכט צו מיר דער לאַנגער, דער וואָס מיט דער אויסגעבויגענער נאָז: „צווישען אחינו בני־ישראל?"...

און דער וואָס מיט'ן אויגעל העלפט איהם אונטער: „מיט יודען איז גוט קוגעל עסען". — זאָג איך: „וואָס זשע איז דערצו די עצה?" — זאָגט דער לאַנגער: „האַנדלען זאָל מען מיט אַ פריץ". — „לעבען זאָלען די גוים"... העלפט איהם אונטער דער וואָס מיט'ן אויגעל. און אָט אַזוי געהען מיר און רעדען, און אַז מע רעדט, דעררעדט מען זיך. עס לאָזט זיך אויס אַ מעשה, אַז אָט די צוויי חברה־לײַט האָבען זייער אייגענס אַ פריץ אַ מאָלדאַוואַן, אַ רײַכען בעל־הגוף, וואָס זיי פערדיענען בײַ איהם אָפּט אַ קערבעל. מײַנען זיי, אַז איהם וואָלט מען געקאָנט זעהר שען פאַרשטראַפירען... זאָג איך: „אָך, פאַר וואָס ניט? מיט'ן גרעסטען כבוד! אדרבה, זאָג איך, נעמט זיך צום עסק און לאָמיר עס מאַכען יחדיו. איך בין, זאָג איך, נישט קיין אָץ להעשיר"... און עס איז געבליבען, אַז מאָרגען, אם־ירצה־השם, אין בית־מדרש צום ערשטען מנין דאַרפען זיי מיר ברענגען תשובה פון זייער פריץ דעם מאָלדאַוואַן. נאָר וואָס דען? איין זאַך האָבען זיי מיך געבעטען — ס'זאָל זײַן בסוד־סודות, דאָס הייסט, איך זאָל זיך ניט אויסרעדען אויף דער אכסניא, אַז איך האָב מיך מיט זיי געזעהן און אַז מיר האָבען אָפּגעשמועסט אינאיינעם מכח אַ געשעפט.

הבוקר אור — ס'איז נאָר טאָג געוואָרען, האָב איך מיך געפעדערט אין בית מדרש אַרײַן דאַוונען מיט'ן ערשטען מנין. אָפּגעדאַוועט — נישטאָ מײַנע חברה־לײַט. איבערגעוואַרט דעם אַנדערן מנין — נישטאָ מײַנע פאַרשווינען. פאַר וואָס האָב איך זיי, שוטה, נישט געפרעגט, ווי אַזוי רופט מען זיי בײַ'ם נאָמען און וואו זיצען זיי? צוגעהן צום שמש און אַ פרעג טהון בײַ איהם — האָב איך מורא: איך האָב דאָך געגעבען זיי דאָס וואָרט, ס'זאָל זײַן בסוד! ערשט העט נאָך אַלע היום'ס האָבען זיי זיך בעוויזען מיט די טלית־ותפילין. אַז איך האָב זיי דערזעהן, האָט מיר אַ טיאָך געטהאָן דאָס האַרץ פאַר שמחה. נאָר צוגעהן צו זיי און פרעגען וואָס הערט זיך האָב איך מיך אײַנגעהאַלטען, ס'איז נישט מעשה מענש. אָפּגעדאַוועט פאַר זיך אויף איין פוס, חאַפּען זיי די טלית־ותפילין און לאָזען זיך געהן געשווינד. איך נאָך זיי. — „נו?" מאַך איך צו זיי. מאַכען זיי צו מיר: „יהודי בלא, דבר'ט נישט אויף דער גאַס, איהר קענט נישט אונזער שטאָדט, ברענען זאָל זי אייך! איהר געהט אונז בעסער נאָך פון הינטען און קומט צו אונז אַ היים. דאָרט מאַכען מיר דאָס געשעפט, און טאַקי אין איינוועגס עפּיס צובײַסען"... אַזוי מאַכט צו מיר דער וואָס מיט דער אויסגעבויגענער נאָז און טהוט אַ וואונק צו דעם וואָס מיט'ן

אויגעל, און יענער וואָס מיט'ן אויגעל ווערד נעלם. און מיר אין צווייען לאָזען זיך געהן איבער ענגע פינסטערע חושכ'דיגע געסלעך, ער אויף צופֿיהער און איך נאָך איהם, אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז גאָט האָט געהאָלפען, מיר זענען בשלום געקומען.

אַריינגעקומען אין אַ קליין פינסטער פעררויכערט שטיבעל מיט אַ סך פליעגען אויף די ווענד און אויף דער סטעליע, מיט אַ געמאָלטען מזרח, אַ רויטען טישטוך אויפ'ן טיש און מיט אַ לאָמפּ, פערהאָנגען מיט פּאַפּירענע אָפּגעבליאַקעוועטע קוויטען, האָבען מיר געטראָפען ביים אויווען אַ קליין, אויסגעשמירט ווייבעלע מיט אַ בלייך־איבערגעשראָקען פּנים. דאָס קליינע ווייבעלע האָט אַ קוק געטהאָן מיט'ן איבערגעשראָקען פּנים אויפ'ן מאַן, און דער מאַן האָט אַ זאָג געטהאָן צו איהר פאַרבייגעהענדיג: „עסען!" — און ס'איז בעשאַפען געוואָרען אין איין כהרף־עין אַ טישטוך מיט אַ בולקע, מיט בראָנפען און מיט פערבייסען. עס האָט נישט לאַנג געדויערט און יענער וואָס מיט'ן אויגעל איז אַריינגעקומען, און נאָך איהם האָט זיך אַריינגעקאַטשעט אַ נפש פון אַ פוד צוועלף מיט אַ גרויסער בלויער נאָז מיט פעטע האָריגע הענד און מיט צוויי מאָדנע פּיס, וואָס אָנהויבען הויבען זיך אָן דווקא גראָב, נאָר וואָס ווייטער געהען זיי דינער און דינער. עס דאַרף זיי זיין שווערליך צו טראָגען אויף זיך אַזאַ גרויסען, אַזאַ שווערען גוף.

אָט דער דאָזיגער נפש איז געוועזען דער פּריץ דער מאָלדאַוואַן. דערזעהן דאָס פלעשעל בראָנפען אויפ'ן טיש, האָט ער אַרויסגעלאָזט פון זיין פעטען בויך אַ פעטע שטימע אויף גויעש: „אַצע דאָברע דילאָ!".. גענומען צו ביסלעך בראָנפען (דער פּריץ דער מאָלדאַוואַן האָט גענומען צוויי ביסלעך), האָבען די צוויי חברה־לייט פערבונדען מיט איהם אַ שמועס מכּח ווייץ און מכּח קאָרן, און בשעת מעשה טהוט מיר יענער וואָס מיט'ן אויגעל אַ זאָג אויפ'ן אויער: „דער אָדון איז אָנגעשטאָפּט!... האָט אפשר טווזענד טשעטווערט ברויט, אַ חוץ האָבער... קוקט ניט אויף איהם, וואָס ער געהט אַזוי אָרעם געקליידעט; ער איז נור אַ קאַרגער"... און יענער, דער לאַנגער, גיט איהם אַלץ עצות, ער זאָל נישט פערקויפען דאָס ברויט, וואָרום עס וועט זיין טהייער ווייץ; ער זאָל בעסער אָפּלעגען דאָס גאַנצע ברויט אויפ'ן ווינטער. „אַצע דאָברע דילאָ!" זאָגט איהם אַלע מאָל דער פּריץ דער מאָלדאַוואַן, האַקט אַריין איין כּוסה נאָך דער אַנדערער און פערבייסט מיט אַפּעטיט, ווי נאָך אַ תענית, און בלאָזט מיט ביידע ליפּען און מיט דער נאָז. נאָכ'ן עסען רופט זיך אָן צו מיר דער

לאנגער: „אצינד קאנט איהר דבר'ן מיט'ן אדון מכח אייער עסק"... האב איך מיך אוועקגעזעצט מיט'ן אדון בעזונדער אין א ווינקעלע און האב איהם אנידערגעלעגט א דרשה, איך וויים ניט, פון וואנען עס האט זיך צו מיר גענומען! איך האב איהם געגעבען צו פערשטעהן, ווי נויטיג דאס איז פאר איטליכען מענשען דאס שטראפירען זיך. ער מעג זיין רייך ווי קורח; אדרבה, וואס דער מענש איז רייכער, זאג איך, איז אלץ נויטיגער ער זאל זיך פערשטראפירען, ווארום א רייכער מענש, זאג איך, אז ער ווערט אן דאס געלד אויף די עלטערע יאהרען, איז איהם טויזענד מאל ערגער ווי דעם קבצן; א קבצן, זאג איך, איז שוין געוואוינט געווארען מיט'ן דלות, און א נגיד, זאג איך, אז ער בלייבט חלילה אהן געלד, איז ערגער ווי געשטארבען. „יאק נאפיסאנא או נאס — זאג איך צו איהם — עני חשוב כמת, זנאטשיטסא, ביעדני חוזשע יאק מערטווי. א פאטאמו, זאג איך, וואשע בלאהאראדיע, זאג איך, זאשטראפיראיטי סובי. זאג איך, אט סמערטי טשרעז סטא דוואדצאט ליעט, ואג איך, נא דעסיאט טיסיאטשי"... „אצע דאברע דילא", מאכט צו מיר דער אדון און בלאזט מיט ביידע ליפען ווי א בלאז-זאק. איך פיהל, אז דער כח פון רעדען האט זיך אין מיר צעברענט מיט סכנת-נפשות, וויל איך רעדען וויטער, רופט זיך אן צו מיר דער לאנגער: „גענוג אייך צו דברען; נעמט ארוים דעם נייר און כתב'עט אן וואס מע בעדארף"... און יענער וואס מיט'ן אויגעל טראגט מיר אונטער א טינט און פעדער און איך טהו אפ אלסדינג, וואס מע בעדארף, און אז עס קומט צום חתמ'ענען, שוויצט דער פריץ דער מאלדאוואן נעבאך שטארק ביז ער „לעגט דעם טאטען". נאכדעם געה איך מיט איהם צום דאקטאר, ער זאל איהם בעטראכטען, איך נעם אנ'ארדערויף, געב ארוים א קוויטאנציע — און דאס געשעפט איז געמאכט.

געקומען פאר נאכט אויף דער אכסניא פרעהליך און געהייסען זיך קאכען וועטשערע, רופט זיך אן צו מיר דער בעל-הבית פון דער אכסניא: „וואס הערט זיך עפים ביי אייך?" — „וואס זאל זיך הערען?" זאג איך. — „מעג מען אייך — זאגט ער — אפגעבען מזל-טוב?" — „וואס פאר א מזל-טוב?" פרעג איך איהם. — „דאס געשעפטעל — זאגט ער — וואס איהר האט אפגעארבייט"... — „וואסער געשעפטעל?" זאג איך און מאך מיך תמעוואטע. — „מיט'ן פריץ", מאכט ער צו מיר. — „מיט וואסער פריץ?" — „מיט'ן גראבען פריץ". — „פון וואנען ווייסט איהר, זאג איך, אז איך האב געמאכט א געשעפטעל מיט א פריץ?".... „ס'איז אזוי, זאגט ער, א פריץ, ווי איך בין א רביצין"... — „וואס זשע דענן איז ער?" — „ער איז א פי-

פערנאָטער״, מאַכט צו מיר דער בעל־הבית און צעלאַכט זיך מיר גלייך אין פּנים אַריין. זעץ איך מיך צו צום בעל־הבית און הויב איהם אָן בעטען, חלש׳ען, ער זאָל מיר זאָגען, וואָס בעדייט דאָס „פּיפּערנאָטער״ און פון וואַנען ווייסט ער, וואו איך בין געוועזען און וואָס איך האָב געטהאָן? הקיצור, ער האָט, אַ פּנים, אַרויסגעזעהן פון מיינע רעד, אַז איך בין דאָ גאָט די נשמה שולדיג, האָט ער אויף מיר רחמנות געהאַט און האָט זיך פערשפּאַרט מיט מיר בעזונדער אין אַ חדר און האָט מיר גענומען דערצעהלען אויף מיינע צוויי שותּפים אַזעלכע זאַכען, אַזש די האָר האָבען זיך מיר געשטעלט קאַפּויר. לאָזט זיך אויס אַ מעשה, אַז די צוויי חברה־לייט זענען בסך־הכּל פּראָסטע שווינדלערס, מזיקים, זאָגט ער, וואָס די וועלט האָט דאָס ניט. „זיי האָבען שוין, זאָגט ער, אָפּגעטהאָן אויף זייער לעבען אַזעלכע קרימינאַל־זאַכען, וואָס ווען מע כאַפּט זיי, זאָגט ער, געהען זיי אַוועק ווייט... זייער טרפה׳נער גליק, זאָגט ער, איז, וואָס תּמיד שטעלען זיי אַרויס אַ דריטען און אַליין, זאָגט ער, בלייבען זיי שטענדיג פון דרויסען... דער דאָזיגער פריץ, זאָגט ער, וואָס מע האָט אייך איהם אַרויסגעשטעלט פאַר זעהר אַ רייכען מאָלדאַוואַן, איז בסך־הכּל אַ פּראָסטער לאַפּאַצאַן, זאָגט ער, אַ שכּור הגדול הגבור והנורא, און דער, זאָגט ער וואָס איהר האָט איהם פאַרשטראָפירט, — איז אָדער ער האַלט ביי אָפּזאָגען די עטליכע גילדען, זאָגט ער, אָדער ער איז שוין אַ שוכן־עפר... איהר פערשטעהט, זאָגט ער, מיט וואָס דאָס שמעקט?״...

דערהערט אַזעלכע דבורים, איז מיר פּרחה נשמתי געוואָרען. עס געהט מיר מעהר ניט אָפּ צו מיינע זיידענע קליידער, אַז איך זאָל מיך נאָך אַריינחאַפּען אויף אַ מינוט אין אַ טורמע אַריין, האָב איך ניט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות און געלאָזט זיך גלייך צו דער באַהן, לויפען וואוהין די אויגען טראָגען, גאָר ניט געוואָלט אפילו זעהן זיך שוין מעהר מיט מיינע צוויי חברה־לייט, לאָזען זיי געהן כּף־הקלע מיט זייער מאָלדאַוואַן און מיט דער שטאָדט און מיט גאַנץ בעסאַראַביע און מיט׳ן גאַנצען עסק פון שטראַפירען מענשען פונם טוידט, וואָס מע קאָן דורך דעם אומגליקליך ווערען... לאָז גאָט געבען בעסערע פּרנסות, הלואי איך זאָל שוין קומען אופ׳ן אָרט בשלום. און מחמת איך האַלט ביי פאָהרען אַ וויטען וועג מאַך איך דאָס בקצור; אם ירצה השם פון האַמבורג וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות; לעת עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדערלעך זאָלען לעבען. גאָט זאָל העלפען, זיי זאָלען זיין געזונד און שטאַרק און מע זאָל זיך זעהן מיט פרעהליכע

הערצער. גרים שווער און שוויגער. און איטליכען בעזונדער גאר פריינדליך.
ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: איך האב דיר גאר פארגעסען שרייבען, וואוהין איך פאהר. זוגתי היקרה, איך פאהר קיין אמעריקע. נישט אליין — א גאנצע קאמפאניע פאהרען מיר. דאס הייסט, פאהרען פאהרען מיר אייגענטליך קיין האמבורג, און פון דארטען שוין קיין אמעריקע. וואס עפים קיין אמעריקע? ווייל אין אמעריקע, זאגט מען, ווערען יודען גליקליך. געלד זאגט מען, וואלגערט זיך דארט אין די גאסען. געלד רעכענט זיך דארטען אויף טאלערס און מענשען זענען דארטען בחשיבות גדול — ארענדעל א מענש! און ווער שמועסט, יודען — די זענען גאר דאס אויבערשטע פון חריין! אלע זענען מיר מבטיח, אז אין אמעריקע וועל איך, אם־ירצה־השם, מאכען גוט, טאקי וואס גוט הייסט. די גאנצע וועלט פאהרט איצט קיין אמעריקע, מחמת דא איז נישטא וואס צו טהון. לחלוטין נישט. סע האבען זיך אויסגעלאזט אלע געשעפטען. היינט וויבאלד אז די וועלט פאהרט, פאר וואס זאל איך אויך ניט פאהרען? וואס האב איך איינצושטעלען?... רק זאלסט גאר קיין יסורים ניט האבען, זוגתי היקרה, און נישט איבערטראכטען אויף מיר חלילה קיין שלעכטס. גלויב מיר בנאמנות, אז איך וועל דיך ח״ו נישט פארגעסען, נישט דיך, נישט אונזערע קינדערלעך, זאלען געזונד זיין. איך וועל ארבייטען טאג ווי נאכט, קיין זאך וועט מיר ניט זיין שווער, און אז דער אויבערשטער וועט מיר העלפען, איך וועל, אם־ירצה השם, באגליקען, און באגליקען וועל איך געוויס, דאס איז ביי מיר זיכער ווי ס'איז טאג אויף דער גאנצער וועלט, וועל איך דיר צושיקען שיפסקארטען, פאר דיר און פאר די קינדער, און וועל דיך ארויסנעמען אהין, און וועסט ביי מיר לעבען בכבוד, ווי די גרעסטע שררה'טע, פונ'ם שענסטען און פונ'ם בעסטען, קיין שפרענקעלע וועל איך אויף דיר נישט לאזען פאלען. און עס איז שוין טאקי צייט כ'לעבען, אז דו זאלסט אויך וויסען פון א וועלט צו זאגען! רק נישט געזארגט און נישט גענומען זיך צום הארצען, — מיר האבען א שטארקען גאט!..

הנ״ל.

עס איז צו ענדע פונ'ם זעכסטען בוך.

פערלאג „מענדעלע“

וואס האט זיך געגרינדעט מיט'ן צוועק ארויסצוגעבען אלע ווערק פון דעם זיידען

מענדעלע מוכר ספרים

צו זיין 75 יאהריגען יובילעאום, האט ארויסגעגעבען פאלגענדע ווערק פער־גרעסערטע און פערמערטע און אויסגעבעסערטע פון דעם אויטאר.

שוין ערשיענען:

1 באנד פארריידע פון יובילעאום־קאמיטעט.
פארריידע פון אויטאר.
ביאגראפיע פון מענדעלען דורך ד. פרישמאן.
אלטע מעשה.

2 באנד אין יענער צייט.
שלמה ר' חיים'ס.

3 באנד די קליאטשע.

4 באנד דאס יודעל.

5 באנד די טאקסע.
ענטדעקונג פון וואלין.
א שטאדט אין מזרח.

6 באנד דאס קליינע מענשעלע.

7 באנד ווינשפינגעריל.

8 באנד בעמק הבכא.
(צווייטער טייל פון ווינשפינגעריל).

9 באנד דער פריזיוו.
די גראהע האר.

10 באנד מסעות בנימין השלישי.
(דער יודישער דאן קיכאט).
לופט באלאן.

11 באנד שם ויפת אין וואגען.
ספר הבהמות.
ספר הגלגולים.
א סגולה צו יודישע צרות.
די נשרפים.

12 באנד פישקע דער קרומער.

עס דרוקען זיך:

13 באנד אין שטורם.
סוכות צייט.
די פיש.
וואס איז חנוכה?
די איבערקערעניש.
פארן שטורם.

14 באנד פרק שירה.
זמירות.

15 באנד טאטעס זון קינדער.

16 באנד אין דער מהומה.
אין פמליה של מעלה.

17 באנד פערשידענע ארטיקלען

18 אלבום מיט די בילדער פון מענדעלע מוכר ספרים פון דער יוגענד ביז היינטיגען טאג פון פערשידענע מאמענטען אין זיין לעבען, אין הויז, פאמיליע, ביי דער ארבייט, צווישען זיינע פריינד און בעקאנטע, אויך איז צוגעגעבען א כאראקטעריסטיק פון זיידען.

פרייז פיר יעדעס בוך אויך פיר'ן אלבאם 80 ק' צוזאמען 14.40 ר.

כדי צו געבען די מעגליכקייט דעם יודישען עולם אויס־צודריקען זייער דאנקבארקייט און פערעהרונג צום יובילאר מיט דעם איינשאפען זיך די לעצטע אויסגאבע פון אלע זיינע כתבים, גיעבען מיר א ספעציעלע הנחה פאר די אבאנענטען:

די וואס אבאנירען זיך יעצט אויף דער גאנצער אויסגאבע בעקומען

אלע 36 ביכער אין 17 בענדער
מיט'ן אלבאם
בלויז 10 רובל מיט פארטא.

דאס געלד קענען די אבאנענטען אויך אריינשיקען ראטעס־ווייז: ביים אבאנירען 4 רובל, דאן בעקומט דער אבאנענט 5 בענדער מיט'ן אלבאם; אין דריי חדשים ארום, נים שפעטער ווי ביז 15־טען מארט 3 רובל, און בעקומט נאך 5 בענדער; נאך אין דריי חדשים ארום נים שפעטער ווי ביז 15־טען יוני 3 רובל פאר די איבעריגע 7 בענדער.

די וואס צאהלען איין מיט איין מאל די 10 רובל בעקומען אומזאנסט אויסער דעם אלבאם, אויך א גרויסארטיג פאטאגראפיש גרויס בילד פון זיידען.

פרייז פאר דאס בילד בעזונדער 1 רוב.

אבאנענטען ווערען אנגענומען:

אין ווארשא: בוכהאנדלונג „פראגרעס", נאלעווקי 36.

Книгоизд. „ПРОГРЕССЪ" Варшава, Налевки 36.
Verlag „PROGRESS" Warschau, Nalewki 36.

אין ווילנא: ביי ד״ר אבראמאוויץ און אין בוכהאנדלונג ז. ש. סרעבערק, סטעפאן גאס 6.

Книгоиздательство З. Ш. СРЕБЕРКЪ, Вильна.
Verkag Z. S. SREBERK, Wilna.

אין אדעס: פערלאג „מוריה".

Книгоиздательство „МОРІЯ", Одесса.